

İsmet Ülker

(18/04/1940, Elazığ)

Lise öğreniminden sonra Fiziki Coğrafya ve Jeoloji öğrenimi gördü. 1966 yılında Dağcılık Federasyonu Kurucu Başkanı, 1972-76 yıllarında Kayak Federasyonu Başkanlık görevlerinde bulundu. Turizm Bakanlığı'nda Proje Müdürü, Daire Başkanı, Genel Müdür Yardımcılığı ve yurtdışı Turizm Ateşeliği görevlerinde bulundu.

Uludağ, Köroğludağı, Erciyes, Palandöken, Sarıkamış ve Davraz Dağı Kayak Merkezlerinin ilk planlama çalışmalarını başlattı ve yönetti. Kayak Milli Takımı ile birlikte 1974 St-Moritz, Dünya Kayak Şampiyonasına, 1976 XII. Innsburck Kış Olimpiyatlarına katıldı. Ayrıca Avusturya'da St. Anton, Saalbach, İsviçre'de Zermatt Kayak Merkezlerinde araştırmalar yaptı. Sağlık Turizmi ana başlıklı mesleki yayını ile Dağlarda Kırk Yıl isimli "anlatı ve öykü" kitabının da yazarıdır.

© TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
3060

SANAT ESERLERİ DİZİSİ
453

ISBN 975-17-3210-7

www.kulturturizm.gov.tr
e-posta:yayimlar@kulturturizm.gov.tr

Ülker, İsmet

Dağlarımız : dağ sporları ve dağ turizmi : yüksek dağlarımız ve kayak merkezleri / İsmet Ülker.- Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006.

336 s. : mk. res. ; 31 cm.- (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları; 3060. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü sanat eserleri dizisi; 453)
ISBN 975-17-3210-7

I. k.a. II. Dağ sporları ve dağ turizmi . Seriler.
796.522

KAPAK RESMİ

Agri Dağı / Foto: İsmet Ülker

DİZGİ

Hülya KOÇ

GRAFİK TASARIM

Erdogan Yavuz - Murat Halıcı

FOTOĞRAFLAR - HARİTALAR

İsmet Ülker

GRAFİK TASARIM, BASKI

Grafiker Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi 1. Cadde 33. Sokak No:6 Balgat-ANKARA
Tel: 0 312. 284 16 39 (pbx) • Faks: 0 312 284 37 27
web:www.grafiker.com.tr • e-mail:grafiker@grafikerltd.com

BİRİNCİ BASKI

2.500 Adet

BASIM YERİ, TARİHİ

ANKARA - 2006

Alisher Navoiy

2019/202

123 75

uzbekiston MK

P VIII
7485

DAĞLARIMIZ

dağ sporları ve dağ turizmi
yüksek dağlarımız ve kayak merkezleri

İsmet Ülker
Jeomorfolog - Jeolog

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI

Önsöz

Toplumsal kalkınmanın yolunun kültürel kalkınmadan geçtiği kaçınılmaz bir gerçektir. Kùltürler arası iletişim ve etkileşimin yoğun yaşandığı küreselleşen dünyamızda, toplumların yapacağı atılım da bu gerçeğe bağlıdır.

Yaşadığımız yeni bin yıl, düşüncede, bilim ve kültürde katma değer yaratamayan toplumların atılım yapma potansiyelini de kaybettiği, küreselleşen dünyada eriyip yok olmaya doğru gittiği bir dönem olacaktır.

Kurumlarımız "değer üreten" kurumlar haline geldikçe, düşüncenin önündeki engeller aşıldıkça, kurumlarla bireylerin etkileşimi arttıkça, düşünsel birikimin ekonomik birikim kadar hayati öneme sahip olduğu genel kabule dönüştükçe ve hepsinden önemlisi bu yaklaşım bir "toplumsal irade" biçimini aldıkça, toplum olarak hedeflerimize daha hızlı ve daha kolay ulaşacağız.

Çeşitli uygarlıklara beşiklik yapmış olan ülkemiz, tarihi ve kültürel birikimiyle aynı zamanda insanlığın ortak kültürel mirasına sahiptir. Bu mirasa sahip çıkmak; kültürel birikimimizi hem kendi insanımıza hem de dış dünyaya tanıtmak ve geliştirmek öncelikli amacımız olmaktadır.

Bu doğrultuda, Türk yayıncılığını dünya arenasında boy gösterebilecek bir sektör haline gelmesine de katkı sağlayacak, yeni bir yayım ve yayıncılık anlayışını (politikasını) uygulamaya koyduk ve bunun semerelerini de almaya başladık.

Hedefimiz, okuyan, düşünen ve üreten bireylerin oluşturduğu; kendi değerleriyle tanışık ve banşık bir topluma kavuşmak ve kültürel birikimimizi ülkemiz dışındaki geniş kitlelerle tanıştırmak evrensel kültür içerisindeki mutena yerimizi almaktır.

Atilla KOÇ

Kùltür ve Turizm Bakanı

Sunuş

Lise 2. sınıf, İngilizce ders kitabında dağları ve dağcılık sporunu konu alan bir bölüm. "Climbing Mount Everest". Everest'e ilk kez tırmanan ancak dönüşte kaybolan Mallory ve Irwin'in öyküsünü anlatan bir yazı. Ayrıca siyah - beyaz taramalı iki resim. Biri Everest Dağını (8850m.), diğeri ise İsviçre - Matterhorn Dağını (4478m.) yansıtıyordu. O gün bu gündür dağlar benim hayatımdan hiç çıkmadı. Dağların sevdası başımdan hiç eksilmedi.

İlginçtir, 1960 yılı Haziran ayında, Elazığ Lisesini bitirdiğim yaz mevsimi, kendimi Munzur Dağlarında buldum. Tunceli-Munzur Dağlarındaki ilk dağcılık kampından sonra ise ver elini Erciyes Dağı (3917m.), ver elini Toros - Aladağlar, Demirkazık Doruğu (3756m.). Ardından Fiziki Coğrafya ve Jeoloji öğrenimi ve dağlara adanmış bir ömür... Gerçi; Himalaya Dağlarına, Everest'e gitmek nasip ve mümkün olmadı ama 1986 yılında kendimi İsviçre'de, Matterhorn Dağının eteklerinde, Zermatt'ta kayak yaparken buldum.

Türkiye dağlarına olan sevdam ise hiç eksilmedi. Önce yaz çıkışları, ardından kış tırmanışları. Her yaz her kış hep dağlarımızla birlikte oldum. Beş kez Büyük Ağrı Dağı (5137m.) tırmanışı, beş kez Erciyes... Birçok kez Toros - Aladağlar, Cilo - Sat Dağları ve Kaçkar tırmanışları. Dağcılık etkinliklerinin yanısıra bir de kayak sevdası sarar - sarmalar oldu hayatımı... Yaz mevsimi yüksek dağ çıkışları, kış mevsimleri ise Uludağ, Koroghudağı, Ilgazlar, Erciyes, Palandöken ve Sankamış yöresine özgü kar beyazı, çamyemişli bir yaşam kapımızı çalar oldu.

1966 yılında Dağcılık Federasyonu Kurucu Başkanlığı, 1972 - 76 yıllarında ise Kayak Federasyonu Başkanlık görevini geride bıraktıktan sonra bu kez dağlık ve ormanlık yörelerde yer alan Kış sporları merkezlerinin planlama kapsamına alınması, planlı olarak geliştirilmesi çalışmalarını yönetmek görevlerini üstlenmek kaçınılmaz olmuştu. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda geçen çalışma yılları içinde yurt içi ve yurt dışı üst düzey görevlerden sonra doğal olarak "yazmak dönemi" de başlamış oldu. 1992 yılında ilk kez yayınlanmış olan DAĞ TURİZMİ ana başlıklı yayından sonra, bu kez "DAĞLARIMIZ" başlıklı yeni bir çalışmayla dağ ve doğa severlerin kapısını çalmak istedim... Amacımız ise, uzun yıllara dayalı bilgi ve deneyimleri dağ ve doğa sever dostlarla paylaşmak...

Dağ sporları ve Dağ turizmi konularını analitik ve sistematik bir anlayışla ele alarak inceleyen DAĞLARIMIZ ana başlıklı bu kaynak eser başlıca üç bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde Dağ sporları ve Dağ turizmi konuları üzerinde durulurken, ikinci bölümde yüksek dağlarımız ile mevcut ve potansiyel kayak alanlarının değerlendirilmesi ve tanıtımı amaçlanmıştır. Üçüncü bölümde ise geri kalmış yöreler olarak tanımlanan orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık alanların Dağ sporları ve Dağ turizmi hareketleri ile nasıl kalkındırılacağı üzerinde durulmuş, bu bağlamda öncelikli yatırım ve proje alanlarının saptanmasına çalışılmıştır.

Bu konuda öncü - örnek yatırım çalışmaları başlatılmış olan Kayseri - Erciyes Dağı, Erzurum - Palandöken ve Kars - Sankamış yörelerinde yapılan Kış turizmi yatırımları, bu yörelerde yeni iş, istihdam ve ticaret olanakları yaratmış bulunmaktadır. Öyle ki, yakın zamana kadar bu bölgelere mahsus etkili kar yağışları "karakış" olarak algılanırken, günümüzde ise "beyaz altın" olarak değerlendirilmektedir. Ancak Dağ ve Kış sporları, Dağ ve Kış turizmine yönelik turizm hareketleri ve yatırımları planlanırken yeterli bilgi ve deneyime sahip olunması, yer seçimi ve planlama konularında, yanlış kararlardan sakınılması gerekmektedir.

Bu açıklamaların ötesinde sevinilecek bir konu daha var. Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu 70 yaşında. Kurucu üyesi ve başkanı olduğum (21 Temmuz 1966), Türkiye Dağcılık Federasyonu ise 40 yaşına girmiş bulunuyor. Ayrıca dört yıl federasyon başkanlığını yaptığım Türkiye Kayak Federasyonu da 40. kuruluş yıldönümünü kutluyor. Ne mutlu bizlere...

Yaklaşık kırk yıllık emek ve uğraş sonucu hazırlanmış olan "DAĞLARIMIZ" başlıklı bu kaynak eseri ülkemizin ilgili tüm yönetici ve yatırımcılarına, bu konuda çalışma yapan uzman ve teknik personele, özellikle dağcı ve kayakçılara armağan ediyor, ayrıca bu eserin yayınlanmasını mümkün kılan Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü yöneticileri ile Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü yöneticilerine, Grafiker çalışanlarına içten teşekkürlerimi sunarım. 2006, Haziran

İsmet ÜLKER

İçindekiler

Giriş / 13

Sağlıklı İklimde Bulunma Ve Dağ İkliminin Özellikleri / 15

Sağlıklı İklim Yörelerinin Tanımlanması / 15

Dağ İklimi ve İnsan Sağlığı Bakımından Önemi / 16

Dünya Turizm Olgusu İçerisinde Dağ Ve Kış Turizminin Yeri / 18

Batı Avrupa Ülkelerinde Durum / 19

Dağ Turizmi Ve Kış Sporları Merkezlerinin Planlanması / 21

Terimler ve Tanımlar / 21

Kış Sporlarında Uygulama Türleri / 22

Kayakla Yapılan Kış Sporları / 24

Serbest Kayak Uygulamaları / 27

Dağcılık Etkinlikleri ve Zorluk Dereceleri / 28

DAĞCILIK VE KIŞ SPORLARINA ELVERİŞLİ ALANLARIN YER SEÇİMLERİ / 29

Dağcılık Etkinliklerine Elverişli Alanların Yer Seçimi / 29

Kış Sporlarına "kayak" Elverişli Alanların Yer Seçimleri / 29

Dağlarda Zaman ve Zemin Koşullarına Uyum / 31

PLANLAMA VE YATIRIMLAR / 33

Kış Turizmi ve Kış Sporları Merkezlerinde Yer Alan Başlıca Kullanımlar / 33

Kayak Alanlarının Planlanması / 35

Kayak Mekanik Tesislerinin Planlanması / 36

Yerleşim Alanlarının Planlanması / 37

Kayak Merkezlerine Özgü Yapısal Özellikler / 37

TÜRKİYE'DE DAĞ TURİZMİ VE DAĞ SPORLARI / 42

Türkiye'de Dağ Turizmi ve Dağ Sporlarının Gelişimi / 42

Dağ Turizminin Ülke Turizmi İçindeki Yeri ve Önemi / 49

Dağ Turizmi ve Dağ Sporları Yönünden Ülke Potansiyeli / 50

Dağ Turizminde Ulusal Politikalar / 51

TÜRKİYE'NİN ÖNEMLİ YÜKSEK DAĞLIK YÖRELERİ VE

KIŞ SPORLARI MERKEZLERİ / 54

Türkiye'nin Tektonik ve Orojenik Yapısı / 54

YÜKSEK DAĞLIK YÖRELERİMİZ / 59

Ağrı - Büyük Ağrı Dağı (5137 m.) / 59

Bitlis - Süphan Dağı (4058 m.) / 76

Hakkari - Cilo ve Sat Dağları (4136 m.) / 81

Rize - Kaçkar Dağları (3932 m.) /	97
Niğde, Toros - Aladağlar (3756 m.) /	123
Kayseri - Erciyes Dağı (3917 m.) /	141
Niğde - Bolkar Dağları (3524 m.) /	151
Erzincan, Tunceli - Munzur Dağları (3462 m.) /	153
Antalya - Beydağları (3070 m.) /	155
Bitlis - Nemrutdağı (3050 m.) /	157

TÜRKİYE'DE YAYLACILIK HAREKETLERİ VE BAŞLICA YAYLALAR / 159

ÖNCELİKLİ KIŞ SPORLARI VE KIŞ TURİZMİ MERKEZLERİMİZ / 166

Bursa - Uludağ (2543 m.) /	170
Bolu - Köroğludağı (2400 m.) /	182
Kastamonu - Ilgazdağı (2587 m.) /	190
Isparta - Davrazdağı (2635 m.) /	195
Antalya - Saklıkent (2547 m.) /	199
Kayseri - Erciyes Dağı (3917 m.) /	204
Erzurum - Palandöken Dağı (3176 m.) /	220
Kars - Sarıkamış (2909 m.) /	247

KIŞ SPORLARI VE KIŞ TURİZİMİNE ELVERİŞLİ DİĞER ALANLAR / 262

Antalya - Beydağları "Kızlarsivrisi" /	263
Alanya - Akdağ /	267
Niğde - Bolkar Dağları "Ulukışla - Darboğaz, Meydan Kayak Alanı" /	269
Mersin - Bolkar Dağları "Gülek - Karboğazı Kayak Alanı" /	273
Aksaray - Hasandağı /	274
Erzincan - Munzurdağı /	278
Aşkale - Kılıçkaya Dağları /	282
Yusufeli - Kılıçkaya Dağı /	284
Ağrı, Eleşkirt - Aydıntepe /	285
İğdir, B.Ağrı Dağı-Korhan Yaylası /	286
Van, Gevaş - Artos Dağı /	287
Trabzon - Zigana Dağı /	289
Trabzon, Uzungöl-Multat Yaylası /	292
Rize, Çamlıhemşin Kavrın Yaylası /	300
Rize, İkizdere Anzer Yaylası /	308
Rize, İkizdere Cimil Yaylası /	314
Giresun - Gumbet Yaylası /	314
Kars - Göle ve Çıldır Yöresi /	314
Sivas - Yıldızdağı /	318

YÖRESEL VE YERSEL ÖNEM TAŞIYAN KAYAK MERKEZLERİ / 318

- İzmir - Bozdağ / 318
- Ankara - Elmadağ / 319
- Elazığ - Hazarbaba Dağı / 322
- Erzincan - Sakaltutan / 322
- Bitlis - Altınkalbur Dağı / 322
- Bingöl - Kurucadağ / 322
- Ağrı, Eleşkirt - Güneykaya / 323
- Bayburt - Kopdağı / 324
- Denizli - Honaz Dağı / 324
- Gediz - Muratdağı / 324
- Seydişehir - Gözetdağı / 325
- İzmit - Keltepe / 325

DAĞLIK VE ORMANLIK YÖRELERİN KALKINMASI / 326

**DAĞ VE KIŞ TURİZMİNE İLİŞKİN
GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER / 328**

**DAĞLIK VE ORMANLIK YÖRELERİN KALKINMASINA DÖNÜK
ONCELİKLİ TURİZM PROJELERİ / 330**

**TÜRKİYE'DE DAĞ SPORLARI VE DAĞ TURİZMİNE
YÖNELİK HİZMET VEREN KURULUŞLAR / 330**

- Kamu Kuruluşları / 330
- Özel Kuruluşlar / 330
- Dağcılık ve Kış Turizmi Yapan Acentalar / 330
- Dağcılık ve Kayak Malzemesi Satış Yerleri / 331
- Dağcılık ve Kış Sporları Yapan Kulüpler / 331

AÇIKLAMALAR / 334

KAYNAKÇA / 336

Sakkar Dağları - Mecovit Sırtları, Çamlıhemşin, R.Ü.T.

Giriş

Dünya'da, özellikle kuzey yarımküresi üzerinde yer alan Avrupa ülkelerinde, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Japonya gibi ülkelerde sanayileşme ve şehirleşme sürecinin başlaması ile birlikte, çalışan insanların tatil yapma ve dinlenme ihtiyaçları giderek artmış, tüketim gücü artan bu insanlar, sanayi toplumunun yorucu, sağlıksız ve sıkıcı olan yaşama ortamından zaman zaman ayrılarak, daha sağlıklı yaşama ve dinlenme koşullarının hüküm sürdüğü deniz kıyılarına, orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelere yönelmişlerdir.

Genel olarak yaz mevsimlerinde yoğunluk kazanan bu geçici yer değiştirme hareketleri, giderek örgütlü ve düzenli bir eylem halini alarak günümüzde uluslararası boyutlara varan "turizm olgusunu" oluşturmuştur. Dinlenme ve sağlıklı kalmak için yaz mevsimlerinde yer değiştirme olayına başlamış olan insanlar, bu eğilimlerini kış mevsimleri boyunca da sürdürmeye çalışarak, sağlıklı bir yaşama ortamında bulunmak üzere, yüksek ve orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelere yönelmeye başlamışlardır.

Dinlenme ve tatil geçirme amaçlı bu yer değiştirme olayı, zamanla doğa araştırmaları, geziler, yürüme, tırmanma ve Kış sporları gibi sportif amaçlı hareketleri de bünyesine alarak günümüz dünyasında yaygın olarak yapılan ve birbirine bağımlı olarak gelişen Dağ turizmi ile Dağ sporlarının gelişmesine neden olmuştur.

Günümüzde ise Dağ turizmi ve Dağ sporlarının, kış mevsiminde daha yaygın ve yoğun olarak yapıldığı bir gerçektir. Bu hareketlere bağlı olarak Kış turizmi ve Kış sporları, Dağ turizmi ve Dağ sporları bu tür turizm hareketlerinin en önemli bölümünü oluşturmuşlardır.

Bu genel açıklamalara bağlı olarak denebilir ki, Dağ turizmi ve buna bağlı olarak gelişen Dağ sporlarının gelişmesi iki temel nedene dayanır. Bunlardan biri, insanların sana-

yi ve kent toplum yaşamının sıkıcı ve yorucu ortamından geçici olarak kurtulma istemidir. Bir diğer neden ise, doğal bir çevre olarak dağlık yörelere yaz ve kış mevsimi sahip oldukları doğal güzellikler ile sundukları sağlıklı yaşama ortamlarıdır.

Bu iki olguya bağlı olarak şekillenen insan hareketleri bazen turizm ağırlıklı, bazen spor uygulamaları ağırlıklı istek ve hareketleri ön plana çıkartır.

Bu tür turizm hareketleri yersel, yöresel, bölgesel, ulusal olduğu gibi uluslararası boyutlarda da önem ve öncelik taşıyabilir. Örneğin; Elmadağ, Ankara için önem taşıırken,

Uludağ ülke ölçeğinde bir talebe sahip bulunur. Avusturya ve İsviçre gibi ülkeler ise uluslararası boyutlarda önem arz ederler.

Dağ ve Kış turizminin bir başka özelliği ise, Kıyı turizminin yanısıra veya ona bir seçenek teşkil ederek turizm çeşitliliği yaratması, yıl boyu turizmin yapılmasına ve vasıflı turizm personelinin istihdamına olanak sağlamasıdır.

Yukarıdaki genel açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Dağ ve Kış turizmi ile bu tür turizm hareketlerine olanak sağlayan, orta ve yüksek dağlık yörelerimizin saptanması, araştırılması ve değerlendirilmesi bu kitabın kapsamı ve ana konularını teşkil etmektedir.

Bu özgün ve uzmanlık gerektiren çalışma ile:

- Dünyada ve Türkiye’de Dağ turizmi,
- Dağ ve Kış turizmi merkezlerinin yer seçimleri,
- Planlama ve yatırım ilkeleri,
- Dağ ve Kış turizmi yönünden Türkiye’nin potansiyeli,
- Öncelikli yüksek dağlık yörelerimiz,
- Öncelikli Kış sporları merkez ve alanlarının incelenmesi,
- Dağ ve Kış sporları, Dağ ve Kış turizmi

yönünden ülke potansiyelinin tespit, tanıtım ve değerlendirilmesine çalışılmıştır,

Ancak bu konularda sağlıklı bir inceleme ve değerlendirilme yapılabilmesi için; bu yörelerin bilinmesi, dağcılık veya kayak sporlarında deneyim sahibi olunması, “fiziksel planlama” ve yerbilimleri dallarında eğitilmiş olunması gereği vardır.

Bir başka deyişle; bu konularda araştırma, planlama ve yayın çalışması gibi uğraşı olan kişilerin özellikle “Turizm Fiziksel Planlama” çalışmalarından haberi olunması ya da bu konularda uzman personel niteliği kazanmış olan kişilerle işbirliği yapılması zorunluluğu vardır. Bu kitap, yukarıda belirtilen ilkeler ve planlama uğraşısı sonucunda hazırlanmış bir çalışma niteliği taşımaktadır.

Toros Aladağlar, Çamardı - NIĞDE

Toprak Oteli, Sarıkamış Kayak Merkezi - KARS

Büyük Ağrı Dağı, Kuzey Yamacı "Cehennemdere" (5137 m.)

SAGLIKLI İKLİMDE BULUNMA VE DAĞ İKLİMİNİN ÖZELLİKLERİ

Sağlıklı iklimde bulunma, gerek insan sağlığının korunması, gerekse o yörenin çekiciliği bakımından büyük önem taşır. Genel olarak güneşten yoksun, nemli ve hava kirlenmesi bulunan yörelerde turizm hareketlerinin planlanması mümkün değildir. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan çevre sorunları ve hava kirlenmesi, sağlıklı bir iklimde ve doğal çevrede bulunma gereksinimlerini ön plana çıkartır.

Sağlıklı iklimde bulunma amacı güdülerek yapılan Dağ turizmi ve Dağ sporları bakımından önemli olan ise bu ortamlarda;

Havanın temiz oluşu, deniz seviyesinden yükseklik (800-2000 m.), güneşlilik, normal sıcaklık değerleri ve havadaki bağıl nem oranının insan bünyesine ve sağlığına yaptığı olumlu etkilerdir. Bu nedenle sağlıklı iklimde bulunma ve dağ ikliminin genel özelliklerinin incelenmesinde yarar görülmüştür.

Yüksek Dağ Yürüyüşleri "Tracking"

Monte - Rosa Yamaçlarında Mola, Zermatt - İSVİÇRE

Sağlıklı İklım Yörelerinin Tanımlanması:

Bir çevre, yöre veya bölgedeki sağlıklı iklimden sözedilebilmesi için, önce o yerin havasının kirlı olmaması gerekir. Kirlenme olayı, genellikle kükürtdioksit, karbonmonoksit gibi atık gazlar ile toz ve sağlığa zararlı diğer parçacıkların havaya karışması ve bu maddelerin hava içindeki bulunuş oranlarının artması ile başlar.

Hava kirlenmesi, farklı ve değişik yöntemlerle saptanır. Örneğin, Batı Almanya'daki Kış turizmi ve Kış sporları merkezlerinde hava kirlenmesi tesbiti için belirli büyüklükte aliminyum levhalar kullanılır. Açık ve özel olarak korunmuş alanlara yerleştirilmiş olan bu levhaların ölçümleri sonucu; 1 m² alanda, 30 gün için 2,5 gramdan fazla tortu görülen yerin havası kirlı ve sağlıksız kabul edilir.

Hava kirlenmesinin tesbitinde kullanılan bir başka ölçüm yöntemi ise, havada bulunan karbonmonoksit ve kükürtdioksit miktarı ile yabancı parçacıkların tesbitidir. Sağlık Bakanlığı'na göre;

- Havadaki karbonmonoksit miktarı 10.000 mikrogram/m³ değerinin üzerine çıkarsa,
- Kükürtdioksit miktarı, günde bir kez 400 mikrogram/m³ değerini aşarsa,
- Havadaki partikül madde miktarı, 24 saatlik süre içinde bir kez 500 mikrogram/m³ değerinin üstüne çıkarsa,^(*)

O yerin havası kirlı, iklimi ise sağlıksız kabul edilir. Ancak sağlıklı iklim yörelerini tanımlamada tek veri hava kirlenmesi değildir.

"İklım tıbbı" araştırmalarına göre, insan sağlığı açısından aylık kapalı gün sayısı 10 günden az, güneşli ve yarı güneşli günler sayısı 10 günden çok olan, havadaki nem oranı % 30-70, aylık sıcaklık ortalaması 20-32°C arasında olan yerlerin iklimi "sağlıklı iklim" olarak kabul olunur.

(*) Kaynak: Araştırma. Sağlık Bakanlığı Çevre Sağlığı Daire Başkanlığı.

Kaçkar Dağlarında Yürüyüş

Dağ İklimi ve İnsan Sağlığı Bakımından Önemi:

İnsanın yaşama ve üretim faaliyetleri yönünden olduğu kadar, turizm planlamasına konu olan alanların iklim değerlerinin sağlıklı iklim tanımına uygun olması veya olmaması önem taşır.

Deniz seviyesinden 800 metre yükseklikte başlayarak 2000 metreye kadar uzanan yükseklik kuşağı, sağlıklı iklim tanımına uygun ve insan sağlığının korunması bakımından en çekici yerleri teşkil eder. Bilindiği üzere bu yükseklik kuşağı, çoğu kez orta yükseklikteki dağlık yöreler ile orman örtülerinin yayılış gösterdiği alanları kapsar.

Tıp açısından sağlıklı bir insanın bünyesi, deniz seviyesinden 2000 metre yüksekliğe kadar herhangi bir rahatsızlık duymaz. 2000-3000 metre yükseklik kuşağı ise sürekli yaşama ve oturma alanı olarak değil, gününbirlik yaşama ortamı olarak tanımlanır ve insan sağlığının korunması yönünden de yine bazı olumluluklar gösterir. Bu durum normal sağlıklı insanlar için geçerlidir.

1) 800-3000 metre yükseklik kuşağında, yükseklik arttıkça havanın basıncı ve yoğunluğu, bağışınem ve oksijen azalır. Bu nedenle güneş ışınları daha etkili olur. Işımaya bağlı olarak artan ultraviyole ışınları, her 1000 metrede %15 oranında artış göstererek havadaki Ozon "O3" oluşumunu artırır. Bu nedenle yüksek yöreler ve hava katmanları için "Ozon Jenaratorü" deyimini kullanılır. Bilindiği üzere Ozon "O3" indirgen bir özellik taşır ve havada bulunan kirletici atıkları indirgeyerek, havanın doğal yolla ve sürekli olarak temizlenmesine olanak sağlar.^(*)

2) Yükseldikçe, havada bulunan oksijen oranı azalır. Bu olay "oksijen açlığı" denilen duruma, solunum organlarının daha yoğun çalışarak güçlenmesine ve insan kanının temizlenerek yenilenmesine sebep olur. (3 haftalık süre içinde)

3) Genellikle çam ormanları ile kaplı bulunan bu yörelerde rüzgârın aşırı etkisi kırıdır, sıcaklık oynamaları azalır ve havadaki nem oranı düzenli kılınır. Bunlara ek olarak iğne yapraklı çamların, yaprakları aracılığı ile salgıladığı koku, sinir sistemi üzerinde uyarıcı ve olumlu etki yapar.

Bu nedenlerle yaz mevsimi ılıman iklime sahip orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yöreler, kış mevsiminde ise (nemli, bulutlu, kirli ve hava basıncı yüksek ova ve vadi tabanlarına göre) etkili güneş ışıması, düşük nem oranı,

basıncı azlığı nedeni ile daha sıcak ve insan sağlığı bakımından da daha sağlıklı yaşama koşullarına sahip bulunur. Fiziksel koşullara göre, yükseklik arttıkça hava sıcaklığının azalması gerekir. Oysa 800-2000 metre arasında yer alan yükseklik kuşağında görülen hava koşulları, bu fizik kuralını geçersiz kılar. Bu olaya "sıcaklık terselmesi" adı verilir.

Bu nedenle bilimsel ve pratik olarak halk sağlığının korunmasına çalışılan Amerika ve Avrupa ülkelerinde, Japonya'da her yaşta insanın özellikle okul çağındaki çocukların yaz ve kış mevsimlerinde orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık alanlarda kamp yapmaları öngörülür. Kalış süresi ise en az 3 hafta olarak düzenlenir.

Yine bilimsel olarak spor yapılan ülkelerde, seçkin sporcuların güç geliştirmelerini sağlamak için bu tür yöreleri kapsayan kamp çalışmalarına ağırlık verilir.^(**)

Bu konuda daha sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi için Tıp bilimi araştırmacılarının tesbitleri aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır. Tıp araştırmacılarına göre, deniz seviyesinden yükseklerde yaşayanlarda veya yüksekliğe uyum sağlamış olanlarda Hemoglobin artışı görülür. Bu artış, basıncı azalması (yükseklik artması) ile ters orantıdır. Örneğin deniz seviyesinde 760 mm. hava basıncında yaşayan erkeklerde 100 cc. kanda 14.5 gram dolayında olan hemoglobin, deniz seviyesinden 2250 metre yükseklikte 580 mm. hava basıncında yaşayan erkeklerde 17.5 gram dolayında olduğu saptanmıştır. Hemoglobin artışı ise, kandaki alyuvarların artışlarına bağlı bulunmaktadır.

Bu artışlar dağa, yüksek iklime çıkışta ilk 48 saat içinde kendini gösterir ve 6 hafta kadar sürer. Bu olgu kan basıncını ve dolayısı ile kan dolaşımını hızlandırır. Bu olay kas ve hücrelerin güçlenmesine olanak sağlar. Bu nedenle yüksek iklimde bulunma, iklime alışma ve güç geliştirme hareketleri (Turizm yapan insanlar için her türlü hareketlilik ve spor uygulamaları) sonucu insan bedeninin hareketlilik ve performansı yükselir. Bu performansın kazanılabilmesi için 1600-2000 metreler arasında en az 3 hafta, normal olarak 4-6 hafta bulunulması gerekli görülür. Bu ortamdan ayrıldıktan sonra, kazanılmış olan performans ise 3 hafta süre ile korunur.

Türkiye'de yaygın olarak görülen ve geleneksel olarak sürdürülen yaylaya çıkma olayı ise hem Dağ ikliminden sağlık yönünden yararlanmayı, hem de otlak olan bu kesim-

^(*) Amelung, W. Prof. Dr. Medizinische Klimatologie, Dreikronen Druk U. Verlag. Effem Bei Koln

^(**) Prof. Dr. Necati AKGÜN., Egzersiz Fizyolojisi, 1982, Ege Univ. Tıp Fakültesi Yayını, Sayfa: 193
Prof. Dr. Yılmaz ERGÜN., Yüksek İrtifa Fizyolojisi ve Akut Dağ Hastalığı, 1996

lerden hayvancılık yolu ile ekonomik bir yarar sağlamayı amaçlar.

Dağ ikliminin bu özellikleri, Tıp biliminde geniş ve yoğun çalışmalara konu olmaktadır. Ancak bu konu uzmanlığımız ve çalışma kapsamımız dışında kaldığı için daha fazla yer verilmeyecektir.

Bu bölümü dünyaca ünlü Prof. Dr. Walter Amelung'un "orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelere özgü sağlıklı iklimde yaşama, sürekli ve doğal yolla yapılan bir doktor denetimidir" şeklinde sözleri ile noktalamak istiyoruz. (W. Amelung, bakınız kaynakça)

Kış Sporları ve Kış Turizmine Katılım:

Bu genel açıklamaların ışığında insanların Kış sporları yapma ve Kış turizmi hareketlerine katılma istek ve amaçlarını aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür.

- Doğaya ve onun görkemli bir parçası olan dağların güzelliklerine ulaşmak ve o güzellikleri yaşamak,
- Kendini özgür ve rahat kılmak,
- Sağlıklı bir çevre ve ortamda bulunarak, spor yaparak zinde ve üretken olmak,
- Sosyal çevresini değiştirmek, yaşamını canlı ve değişken kılmak,
- Bazılarına göre seçkin olmak ve sosyal etkinlik sağlamak!...

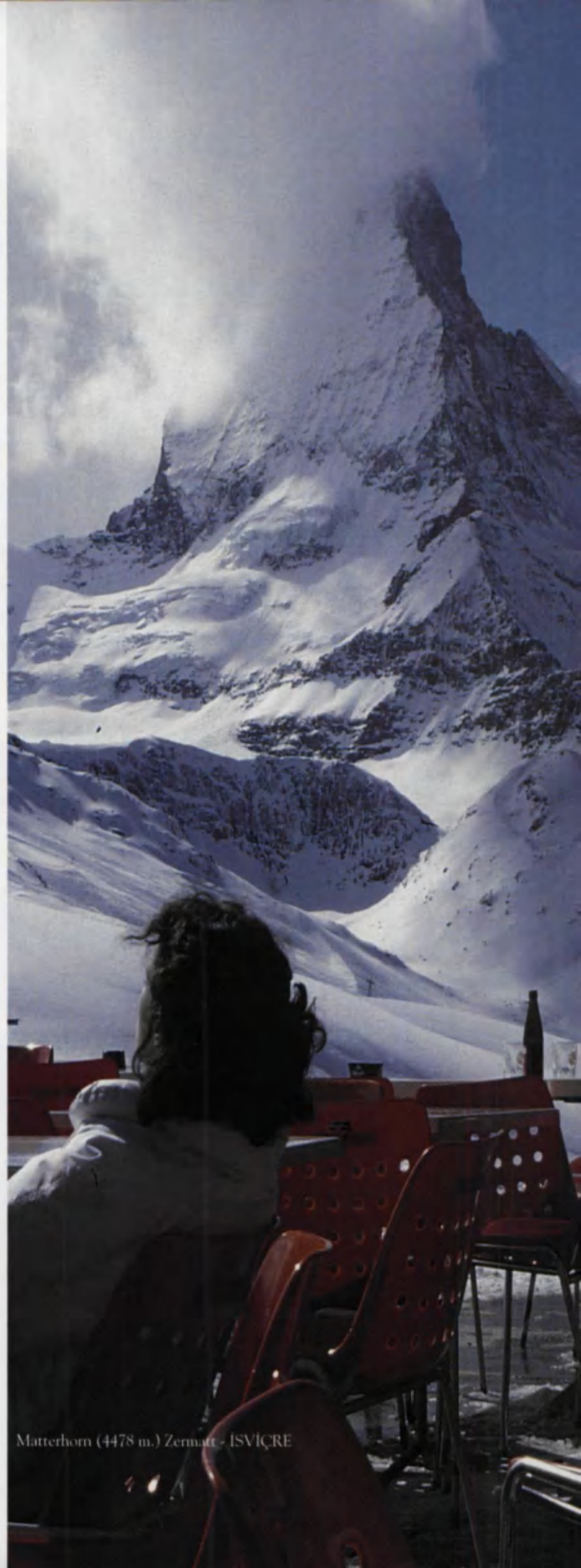
Türkiye'de Durum:

Yukarıda değinilen arzu ve istekler Türk insanı için de geçerlidir. Türkiye'de yaklaşık olarak 500.000 kişi Dağ ve Kış sporları ile ilgilenmektedir. Bursa - Uludağ, Bolu - Koroğludağı, Kayseri - Erciyes Dağı, Isparta - Davrazdağı, Kastamonu - Ilgazdağı, Erzurum - Palandöken ve Kars - Sarıkamış kayak merkezleri en çok ilgi çeken yerler olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'de 20.000 dolayında Dağ ve Kış turizmine hizmet veren yatak mevcuttur. Bu kapasitenin yarısına yakın kısmı ise kamu kuruluşlarına ait bulunmaktadır.^(*)

Mevcut oteller ve yatak kapasitesine ilaveten, herbiri yaklaşık 5.000 yatak kapasiteli Erzurum - Palandöken "Konaklı Turizm Projesi" ile Bursa - Uludağ "II. Gelişim Turizm Projesi" ise yatırım aşamasında olup toplam 10.000 yatak büyüklüğünde bir gelişmeyi öngörmektedir.

(*) Türkiye Otelciler Birliği'nin kabullerine göre bir yılda 1 yatağı 25 kişinin kullandığı varsayılmaktadır. Bu kabul, 500.000 rakamını da doğrulamaktadır.

Matterhorn (4478 m.) Zermatt - İSVİÇRE

DÜNYA TURİZM OLGUSU İÇERİSİNDE DAĞ VE KIŞ TURİZMİNİN YERİ

Günümüz dünyasında, turizmde aşama yapmış ülkeler kıyı, ören ve kültürel kaynaklara dayalı turizm hareketlerinin yanı sıra, ayrıca turizm çeşitliliğini artırmak, turizm mevsimini uzatmak ve vasıflı turizm personel istihdamını yıl boyu sürekli kılmak amacı ile ülkelerinin sahip olduğu Dağ ve Kış turizmi olanaklarından da etkin bir şekilde yararlanma yoluna girmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avrupa ülkelerinden Avusturya, İsviçre, Almanya, İspanya, Fransa, İtalya ile bazı Balkan ülkelerini, Kış turizminin gelişimi konusunda büyük aşamalar yapmışlardır. 2003 yılı sonu itibari ile, dünya üzerinde yaklaşık 70 Milyon dolayında insan Dağ ve Kış sporları yapmaktadır. Bunun yarısını ise Avrupalı dağcı ve kayakçılar oluşturmaktadır. (1)

Ancak Kış turizminde aşama yapmış bu ülkelerdeki turizm hareketleri incelendiği zaman gezi, araştırma, yürüyüş, tırmanma, Kış sporları, sağlıklı iklimde bulunma ve iklim kürleri kapsamina alan Dağ ve Kış turizmi ile Dağ ve Kış sporlarının merkezlerinin birlikte geliştirildiği görülür.

(1) - Araştırma., Avrupa ülkelerine ait sayısal değerler Alman Kayak Federasyonu yayını olan "DSV-ATLAS, Ski-Winter, 1987" adlı yayından alınmıştır.
- Dünya ve ülkemiz turizmine ait sayısal değerler ise Kültür ve Turizm Bakanlığı yıllık bultenlerinden alınmıştır.

Sarıkamış Kayak Merkezi - KARS

Palandoken Kayak Merkezi - ERZURUM

Batı Avrupa Ülkelerinde Durum:

Orta Avrupa ve Alp dağlık yöresinde yer alan Fransa, İsviçre, Batı Almanya, İtalya, Avusturya ve Yugoslavya gibi ülkeler Dağ ve Kış turizminde büyük hamleler yapmışlardır. Bu konudaki bazı değerlendirmeler için Avusturya, Fransa ve İsviçre inceleme konusu yapılmıştır.

Avusturya'da Durum:

Avusturya'da Kış sporları, dolayısı ile Kış turizmi yapılan merkez sayısı 325 olup, bunlardan 82 tanesi uluslararası niteliktedir. Yapılan araştırma ve tespit çalışmalarına göre, sadece uluslararası nitelikli bu merkezlerde yer alan toplam yatak sayısı yaklaşık olarak 450.000 olarak belirlenmiştir. Bu merkezleri yılda yaklaşık olarak 5 milyon dolayında

Saalbach - Hinter - Glemm - AVUSTURYA

Dağ ve Kış sporları yapan yabancı turist ziyaret etmektedir. Kış sporları amacı ile dağlara giden bu insanların ortalama kalış süresi ise 7 gün olarak belirlenmiştir.

Avusturya'yı yılda 16 milyon dolayında yabancı turist ziyaret etmektedir. Büyük çoğunluğunu Almanların teşkil ettiği bu turizm hareketi içinde Dağ ve Kış turizmi yapanların oranı %22-25 arasında değişmektedir.

Avusturya'daki Kış sporları ve Kış turizmi merkezlerinde toplam 3300 dolayında teleski, 450 dolayında telesiyej, 140 dolayında telekabin ve teleferik, 4 adet dağ treni kurulmuştur. Öncelikle ve yukarıda değinilen 82 merkezde yer alan toplam mekanik tesis ise 2083'tür. Avusturya; ilki 1964, ikincisi 1976 olmak üzere Innsbruck'ta iki kez kış olimpiyatı düzenlemiştir.

Avusturya'nın önde gelen Kış sporları merkezlerinden sadece Innsbruck'da 20.000 dolayında yatak, 34 adet mekanik tesis Saalbach'ta ise yine 20.000 yatak, 37 mekanik tesis bulunmaktadır.

Fransa'da Durum:

Fransa'da uluslararası nitelikte 20 Kış sporları merkezinde toplam 33 ana istasyon bulunmaktadır. Bu merkezlerde yer alan yatak ise yaklaşık 550.000, mekanik tesis sayısı ise 1200 adettir.

Fransa'da yer alan Kış turizmi merkezlerini yılda 1 milyon dolayında yabancı turist 4 milyona varan iç turist ziyaret etmektedir. Fransa, 1968 Grenoble Kış Olimpiyatları'ndan sonra 1992 yılında da Albert-Ville Kış Olimpiyatları'nda ev sahipliği yapmıştır.

Fransa'nın önde gelen kayak merkezleri ve bu merkezlerde yer alan yatak ve mekanik tesis sayıları aşağıda belirtilmiştir.

Adı ve yeri	Yatak sayısı	Mekanik tesisler	Taşıma kapasitesi
Megeve	43.030	62	60.845 saat/kişi
Chamonix	22.670	56	41.635 saat/kişi
Val d'Isere	42.000	131	91.000 saat/kişi

Zermatt Kayak Merkezi - İSVİÇRE

İsviçre'de Durum:

Dağ turizmi ve Kış sporlarının bir başka vatanı olan İsviçre'de hem genel turizm hareketlerinin hem de Dağ turizminin en ileri uygulamalarının yapıldığı dünyaca bilinen bir gerçektir.

İsviçre'de uluslararası nitelikte 53 Dağ turizmi ve Kış sporları merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerde yaklaşık 450.500 yatak, 1550 adet mekanik tesis yer almaktadır. Bu merkezlerden sadece Crans-Montana'da 30.000 yatak, İsviçre dağ evlerinde ise 76.500 yatak bulunmaktadır.

2012/202 nomidagi
123 75 O'zbekiston MK

201_ Alisher Navoiy
nomidagi

"İsmet Ülker Alp Dağları'nda",
Matterhorn Dağı, (4478 m.) Zermatt - İSVİÇRE

DAĞ TURİZMİ VE KIŞ SPORLARI MERKEZLERİNİN PLANLANMASI

Dağ turizmi ve Dağ sporları olguları içerisinde sürdürülen turizm ve spor hareketlerinin en ağırlıklı bölümünü “Kış turizmi” ve “Kış sporları”nın oluşturduğunu daha önce belirtmeye çalışmıştık.

Kış turizmi ve Kış sporları merkezleri; bünyesinde turizm ve spor hareketleri ile bunlara bağlı diğer yan uğraşlara ve ilişkilere olanak veren, kendine özgü yapısal ve dokusal özellikleri bulunan yerleşim merkezleridir. Yoğun olarak kış mevsimi süresince kullanılan bu merkezler, genellikle ilk ve sonbahar aylarında sınırlı bir kullanım, yaz mevsiminde ise birer dinlenme ve iklim kür merkezi olarak çekicilik kazanır ve yoğun kullanımlar sunarlar. Konumları ve içinde yer alan kullanışları kendine özgü olan bu merkezlerin yerleşimleri ve planlanması özgün ve mesleklerarası ortak çalışmaları zorunlu kılar.

İster adına “Dağ turizmi merkezi” ister “Kış sporları merkezi” isterse “Dağ turizmi ve Kış sporları merkezi” diyelim, amaçlanan şeyin aynı olduğunu varsayarak bu bölümde önem sırasına göre Kış turizmi ve Kış sporları merkezlerinin planlamasında ağırlık taşıyan konular üzerinde durulmaya ve temel bilgilerin verilmesine çalışılacaktır.

Terimler Ve Tanımlar

Dağ Turizmi:

Dağlık ortamda bulunma, dinlenme ve tatil ile Dağ sporları yapma uğraşlarını kapsayan bir turizm hareketidir. Bu tür uygulamalar genellikle orta ve yüksek dağlık yöreler üzerinde planlanır ve geliştirilirler.

Dağ Sporları:

Dağlık yörelerde sürdürülen sportif amaçlı gezi, yürüyüş, tırmanma ve kayaklı yarışmaları kapsayan, bireysel veya toplu olarak yapılan, belirli araç ve gereçlerin doğa koşullarına ve yazılı kurallara uygun olarak kullanıldığı spor dalıdır.

Kış Turizmi:

Genellikle karlı ortamlarda yapılan ve Kış sporları uygulamalarının ağırlıklı olarak geliştirildiği merkez ve alanlar üzerinde yoğunlaşan bir turizm hareketidir.

Kış Sporları:

Belirli araç ve gereçler kullanılarak, belirli kurallara uyularak, belirli özelliklere sahip karlı ve buzlu ortamlar üzerinde bireysel veya toplu olarak yapılan serbest ve yarışma amaçlı spor uygulamalarıdır.

Kayak Sporları:

Farklı yükseklik, uzunluk ve eğimlere sahip karlı yamaçlar veya yüzeylere sahip ortamlarda, farklı özellikte kayaklar, kayak araç ve gereçleri kullanılarak yapılan bir spor dalıdır.

Kış Sporları veya Kayak Merkezleri:

Kayak uygulamalarına olanak veren, özel olarak düzenlenmiş karlı alanlar ile konaklama, günübirlik ve bunların yan tesislerini içeren farklı büyüklükte ve özellikte spor amaçlı yerleşimler veya düzenlemelerdir. Bu merkezler genel olarak Kış sporları merkezleri olarak adlandırılır.

Ancak, Kış sporları merkezlerinde kayaklı uygulamalar dışındaki yürüyüş ve tırmanma faaliyetleri ile diğer spor uygulamaları da yer alabilir.

Kayak Alanı:

Kayak sporu uygulamalarına olanak sağlayan karlı ortamlardır. Bu alanlar kayak uygulamalarının türlerine ve yapılış kurallarına uygun olarak seçilir ve düzenlenir. Bu alanlar üzerinde öğretim, serbest kayak ve yarışmaların yapıldığı kayak pistleri ve kayakçıları taşıyan kayak mekanik tesisleri bulunur.

Kayak Pisti:

Kayak öğrenimi ve öğrenimin geliştirilmesi, serbest kayma veya kayak yarışmaları için kullanılan, her uygulama türüne göre genişlik, uzunluk, eğim, yükseklik farkları gösteren, özel olarak düzenlenmiş karlı zeminlerdir.

Kayak Mekanik Tesisleri:

Kayak alanları ve Kış sporları merkezlerine özgü taşıma veya ulaşım araçlarıdır. Kayak mekanik tesislerinin türleri ve genel özellikleri aşağıda belirtilmiştir.

Teleski “askılı taşıyıcı”:

Motor gücü ile direkler üzerinde dönen bir halata bağlı, makaraya sarılı, tek veya çift askılı kayakçı taşıyıcı tesisleridir. Karlı yüzeylerde genellikle kısa mesafelerden başlayarak 1200-1500 metreye kadar olan düzgün eğimli ve arızalı olmayan yamaçlarda kullanılır.

Yalnız kayaklı insan taşıyan (kayaklı insanı yamaç yukarı çeken) ve kış mevsimi kullanılan bu tesislerin hızları 0-4 metre/saniye, askı araları ise 10-15 metre arasında değişir. Bu tür tesisler genellikle aşağıda belirtilen taşıma kapasiteleri ile kurulur ve işletilirler.

Düşük kapasiteli tesisler	: 240-360	kişi/saat
Orta kapasiteli tesisler	: 360-720	kişi/saat
Yüksek kapasiteli tesisler	: 720-1100	kişi/saat
Kısa boy tesisler	: 600-900	metre
Orta boy tesisler	: 900-1200	metre
Uzun boy tesisler	: 1200-1500	metre

Telesiyej "sandalyeli taşıyıcı":

Motor gücü ile direkler üzerinde dönen bir halata bağlı, tek veya çift 3 veya 4 kişilik sandalyeli tesislerdir. Kayaklı veya kayaklı insan taşıyabilen bu mekanik tesisler genellikle arızalı, yükseklik farkı fazla olan yamaçlarda kurulur ve işletilirler. Motor gücüne ve mekanik donanımına bağlı olarak genellikle 1500 metreye kadar olan uzunluklar ile 500 metre dolayındaki yükseklikleri katederler. Tesis hızları 0-3 metre/saniye, sandalye araları 10-20 metre arasında değişebilen bu tesisler aşağıda belirtilen taşıma kapasitelerine ve uzunluklara sahip olarak kurulur ve işletilirler. (Sporcu sağlığı bakımından, bu tür tesislerin taşıma süresi genel olarak 20 dakikanın altında tutulur.)

Düşük kapasiteli tesisler	: 600-900	kişi/saat
Orta kapasiteli tesisler	: 900-1200	kişi/saat
Yüksek kapasiteli tesisler	: 1200-1800	kişi/saat
Kısa boy tesisler	: 750-1250	metre
Orta boy tesisler	: 1250-1750	metre
Uzun boy tesisler	: 1750-2250	metre

Diğer Mekanik Tesisler:

Kara ulaşımı çok sınırlı veya mümkün olmayan durumlarda ve özellikle yerleşim merkezi veya kayak yerleşim merkezi ile kayak alanları arasında, kitle taşımacılığı için kullanılan Telekabin veya Teleferik "varangel" gibi "kabinli taşıyıcılar" ile Dağ Treni gibi taşıyıcı tesislerde Kış sporları merkezlerinde yer alırlar.

Kış Sporlarında Uygulama Türleri

Kış sporları karlı ve buzlu ortamlarda yapılan uygulamaları kapsar. Bu uygulamalar yapıldıkları ortam ve teknik özelliklerine göre başlıca üç bölüme ayrılır.

Alp Disiplini Uygulamaları

Bu daldaki öğretim, serbest kayma ve yarışmalar başlangıç ve bitiş noktaları arasında belirli yükseklik farkları, uzunluklar, eğim ve genişlikleri bulunan özel hazırlanmış pistlerde yapılır. Bu tür uygulamalar yaygın olarak Alp Dağları'nda yapıldığı ve geliştirildiği için "Alp disiplini" adı ile tanımlanır. Bu uygulamalar üç bölüme ayrılır.

Küçük Kapalı İniş "Slalom"

Büyük Kapalı İniş "Büyük Slalom"

İniş Yarışları "Abfahrt, Downhill"

Not: Bu uygulamalar Türkiye'de de yapıldığı için ileride ayrıntılı olarak incelenecektir.

Palandöken Yüksek Dağ - ERZURUM

Serbest Kayma Tekniği, Kayak Öğretmeni, Yavuz Tanyeri,

Alp Disiplini, "İniş Yarışında Bir An"

Kuzey Disiplini Uygulamaları

Bu daldaki öğretim ve yarışmaların yapıldığı alanlar ile yapış biçimleri farklılıklar gösterirler. Bu uygulamalar daha çok Kuzey Avrupa ülkelerinde yapıldığı ve geliştirildiği için "Kuzey disiplini" adı ile tanımlanır.

Kayaklıkoşu "mukavemet":

Kuzey disiplini içinde yer alan ve Türkiye'de de uygulaması yapılan kayaklıkoşu "mukavemet" yarışları ayrıca incelenecektir. Bu dalda yapılan uygulamaların bir bölümü "klasik ve serbest" bir bölümü "serbest" yarışlar şeklinde düzenlenir.

Kayakla Atlama "trampelen":

Bu yarışlar, 90 m. ve 120 m. yükseklikteki kuleler üzerinde yapılır. Her sporcu iki atlayış yapar. Derecelendirme; atlayış ve iniş anındaki duruşlara ve atlama uzaklığına göre yapılır (Bayanlar bu daldaki uygulamalara katılmazlar).

Kayakla-Atış "Biathlon":

Yarışmalar; özel olarak hazırlanan kayaklı koşu pistlerinde yapılır. Erkekler; 10 km. sprint, 20 km. bireysel ve 4x7.5 km. bayrak; bayanlar; 10 km. sprint, 15 km. bireysel ve 4x7.5 km. bayrak yarışları olarak düzenlenir. Yarışçı belirli özellik ve ağırlıktaki silahı ile birlikte koşar. Koşu sırasında belirli yerlerde ve sayılarda atışlar yapılır. Koşu süresi ve atış puanlarına göre dereceleme yapılır.

Buz Disiplini Uygulamaları

Yapay olarak hazırlanmış belirli özellik ve ölçülerdeki alanlarda yapılır. Bu disiplindeki uygulamalarda, uygulama aracı patendir. 3 tür uygulama yapılır. Bu uygulamalardan "Buzpateni Sürat" yarışları özel olarak düzenlenmiş açık buzlu zemin ve stadlarda, "Artistik Buzpateni" ve "Buz Hokeyi" uygulamaları ise kapalı salonlarda yer alan buzlu zeminler üzerinde yapılır.

Buzpateni Sürat Yarışları:

Özel olarak düzenlenmiş açık buzlu zeminler üzerinde yapılan bu uygulamalar, bayanlar ve erkekler yarışmalarını kapsar. Derecelendirmede esas olan zamandır. Bu daldaki yarışmalarda fizik, teknik ve zihinsel gelişim ile bunların uyumlu kullanımı çok büyük önem taşır ve uzun süreli çalışmalarını gerektirir. Bu daldaki uygulamalar bayanlar için 500, 1000, 1500 ve 3000 metre, erkekler için ise, 1000, 3000, 5000 ve 10.000 metre patenli koşuları olarak düzenlenir.

Buz Disiplini, "Bayanlar Sürat Pateni"

Tugba
Karademir

Artistik Buzpateni:

Bu uygulamalar kapalı salonlar içerisinde düzenlenmiş bulunan buzlu zeminlerde yapılır. Bayanlar ve erkekler bireysel veya çiftler şeklinde yapılan bu yarışmalarda sportif etkinlik, bale, dans ve müzik olayı ile bütünleştirilmiştir. Bu nedenle çok yönlü çalışma ve uzun süreli eğitim esastır. Derecelendirmede; yapılan hareketlerin zorluk derecesi, artistik tavır ve uyum esas alınarak puanlama yapılır.

Buz Hokeyi:

Uygulama, kapalı mekanlarda yapılır. Takım oyunudur. Puanlama gol atma esasına dayanır. Bu uygulama yalnız erkek sporculara özgüdür.

Kızak Yarışları:

Belirli uzunluk ve yükseklik farkı olan, açık alanlarda düzenlenmiş buzlu parkurlar üzerinde kızakla yapılan bir uygulamadır. Derecelendirmede zaman esastır. Tek, çift ve dörtlü kızak yarışmaları şeklinde uygulanır.

Kayakla Yapılan Kış Sporları

Türkiye'de Kış sporlarının bütün dalları uygulama alanına konulamamıştır. Ülkemizde Alp Disiplini kapsamında Küçük Kapalı İniş, Büyük Kapalı İniş, Kuzey Disiplini kapsamında ise Kayaklıkoşu gibi kayakla yapılan Kış sporları uygulamaları geliştirilmiştir. Gerek dünyada, gerekse ülkemizde yaygın olarak yapılan Alp ve Kuzey Disiplinleri kayak uygulamaları, özel ve geniş alanların kullanımlarını öngörmektedir.

Bu nedenle Alp Dalı adı altında toplanan kayak sporu uygulamaları ile Kayaklıkoşu uygulamaları ve uygulama alanlarını tanıttıcı bilgiler verilmesi gerekli ve yararlı görülmüştür. Alp Disiplini adı altında toplanan Küçükkapılı-Büyükkapılı İniş, İniş olarak bilinen ve ülkemizde yapılan Kış sporları uygulamaları şu ortak özellikleri taşırlar.

1. Bu tür uygulamalar, belirli yükseklik farkları ve uzunlukları bulunan pistler üzerinde yapılırlar.
2. Pistlerin başlangıç ve bitiş noktaları arasında %30-75 arasında değişen eğimli yüzeyler aranır.

3. Sporcu sağlığı açısından öğretim ve yarışma amaçlı uygulamalar genellikle 3000 metreden yüksek olmayan dağlar veya yamaçlar üzerinde yapılır.

4. Alp Disiplini öğretim ve yarışma pistlerinin başlangıcında kapalı mekânlar, bitiminde ise düzlük alanların (kayakçı, yarış ve yarışçı emniyeti için) bulunması zorunludur.

5. İki ayak halinde (çift iniş) düzenlenen yarışlar ayrı ayrı pistlerde yapılır.

6. Alp Disiplini uygulamalarında sporcunun can güvenliği ve teknik başarısı için öğretim çalışması yapılan veya yarışma düzenlenen kayak pistlerinin düzgün yüzeyli, sert zeminli, buzkar niteliği kazanmış alanlar üzerinde düzenlenmesi gerekir.

Küçükkapılı İniş Pistleri ve Yarışları: "Küçük Slalom"

F.I.S. kurallarına (*) göre bu daldaki yarışmalar, "Slalom" olarak adlandırılır. Erkekler ve bayanlar için çift iniş olarak düzenlenir. Her iki iniş sırasında yapılan zaman toplamının yarısı derecelenme için esas alınır.

Erkekler için düzenlenen yarış pistlerinin; olimpiyatlar ve dünya şampiyonlarında 180-220 metre arasında, diğer F.I.S. yarışlarda ise 140-200 metre arasında yükseklik farkı göstermesi, 1350 metre dolayında uzunluğa sahip olması, pist üzerinde en az 55 kapı, en çok 75 kapı dikilmesi ve pistin en az 1/4'ünün %33, 1/4'ünü ise %45 dolayında, diğer kesimde ise daha yüksek dereceli meyillere sahip olması esas alınır.

Bayanlar için düzenlenen olimpiyat ve dünya şampiyonlarındaki yarış pistlerinde 140-200 metre, diğer F.I.S. yarışlarında ise 120-180 metre yükseklik farkı, 1000 metre dolayında uzunluk ve 45-65 arasında değişen kapı sayısı esas alınır.

Her iki tür yarışta da; mavi ve kırmızı renkli, orta kesimleri beyaz bantlı kapı sopaları kullanılır.

Küçükkapılı iniş yarışlarında kapı araları 4-6 metre, kapı uzaklığı en az 0,75 metre, varış kapısı genişliği ise en az 10 metre olarak düzenlenir. Küçük salınımlar "S"ler çizerek uzanan pistin genel olarak kullanım alanı (genişliği) 10 metre dolayında bulunur.

(*) Pistlerin nitelikleri ve yarışmalarla ilgili kurallar Uluslararası Kayak Federasyonu F.I.S. tarafından belirlenir ve gerektiğinde yine F.I.S. tarafından değiştirilir.

Büyükkapılı İniş Pistleri ve Yarışları: "Büyük Slalom"

F.I.S. kurallarına göre bu daldaki yarışlar "Büyük Slalom" olarak adlandırılır. Erkekler çift iniş, bayanlar için yalnız tek iniş olarak düzenlenir. Derecelendirme zamanlamaya göre yapılır.

Erkekler için, çift iniş yarışında 300-450 metre yükseklik farkı, 2500 metre uzunlukta pistler düzenlenir. Eğimler %30 ile %75 arasında değişir.

Bayanlar için, tek iniş yapılır. 250-350 metre yükseklik farkı ve 2100 metre uzunlukta pistler düzenlenir.

Bu daldaki yarışmalarda erkekler yarışında en az 30, en çok 55, bayanlar tek iniş yarışında ise en az 35 kapı dikilir. Her iki yarışta da mavi ve kırmızı renkli, 50x70 cm. ölçülerinde ve dikdörtgen kapı bayrakları kullanılır. Kapı bayrakları üzerinde beyaz ve çapraz bant bulunur.

Bayraklar, aynı renkli iki kapı sopasına bağlanır. Bu yarışlarda kullanılan kapı sopaları arası 4-8 metre, kapı uzaklıkları en az 10 metre varış kapısı ise en az 10 metre olarak düzenlenir. Büyük salınımlar "S"ler çizerek uzanan pistin genişliği 10-20 metreler arasında değişir.

İniş Pistleri ve Yarışları:

İniş Yarışları, ülkemizde yapılmamakla birlikte üzerinde önemle durulması gereken bir uygulamadır. F.I.S. kurallarına göre erkekler ve bayanlar için tek iniş olarak düzenlenen bu yarışlarda, koruyucu başlık "kask" giyilmesi zorunludur. Derecelendirme, tek iniş sonucu elde edilen zamana göre yapılır.

Kış olimpiyatları, dünya şampiyonası ve dünya kupası yarışlarında **erkekler için;** iniş yarışmalarında 800-1100 metre arasında yükseklik farkı bulunan pistler ile 3100-3400 metre arasında pist uzunlukları aranır. Pist üzerinde ortalama %45 eğim aranır. Yer yer bu rakamın altında veya %75'e varan eğimlere yer verilir.

Bayanlar için ise; 500-700 metre yükseklik farkı bulunan 2500 metre uzunluktaki pistler düzenlenir.

Yükseklik farkı yeterli olmayan (500 km. yarıçaplı alanda) merkezlerde iniş yarışları 450-750 metre yükseklik farkı olan pistlerde iki ayak halinde düzenlenebilir.

İniş yarışlarında pistin belirlenmesi ve hız denetimi için yeterli sayıda, sopalar arası en az 8 metre olan kapılar konur. Varış kapısı ise en az 15 metre genişlikte düzenlenir.

70x100 cm. ölçülerinde kırmızı renkli kapı bayrakları kullanılır. Kapı bayrakları aynı renkli iki kapı sopasına bağlanır. İniş pistleri için normal olarak 20 metre genişlik aranır.

Hasandağı (3268 m.) - AKSARAY

Süper Büyükkapılı İniş: "Süper G"

Son yıllarda F.I.S. tarafından; dünya kupası ve şampiyonası ile olimpiyatlarda uygulanan bir yarış türüdür. Erkekler için 500-650 metre, bayanlar için 350-500 metre yükseklik farkı ve en az 30 kapı öngörülür. Bu yarışlar tek ayaklı olarak yapılır.

Paralel Kayak Yarışları:

Bu yarışma türü de, son yıllarda F.I.S. tarafından kabul görerek, dünya ve Kış olimpiyatları programına alınmıştır. Bu yarışlar; eşit uygunluk, eğim ve kapı sayısına sahip iki pist üzerinde yapılır. Kayakçılar aynı anda çıkış yaparlar ve zamana karşı yarışırlar.

Küçükkapılı İniş "Slalom"

KUZHEY DİSİPLİNİ

Bireysel ve takım olarak erkekler ve bayanlar arası yarışmalar şeklinde düzenlenen Kayaklıkoşu yarışmalarının uygulama türleri aşağıda belirtilmiştir.

F.I.S. kurallarına göre erkek sporcular için 15 km., 30 km., 50 km. bireysel ve 4x10 km. takım (bayrak), bayanlar için ise 5 km., 10 km., 20 km. bireysel ve 4x5 km. takım Kayaklıkoşu yarışmaları düzenlenir. Bazı yarışlarda bayrak yarışları 4 kişi yerine 3 kişi (bay ve bayan) şeklinde de yapılabilir.

1. Kayaklıkoşu yarışmaları genel olarak 1650 metreden yüksek olmayan kesimlerde düzenlenir. Ancak F.I.S. izni ile bu yükseklik 1800 metreye kadar çıkarılabilir.

2. Kayaklıkoşu bireysel yarışlarının düzenlendiği pistlerde, pistin başlangıcı ile bitiş yerleri aynı alanda düzenlenir. Yarışlar 5 km. uzunluğundaki bir parkur üzerinde yapılır. Bu parkurun 1/3'ü düz, 1/3'ü yokuş, 1/3'ü ise iniş şeklinde düzenlenir. Bu parkur üzerinde 5 km, 10 km, 15 km, 20 km, 30 km ve 50 km yarışmaları yapılır. Pistlerin çıkış ve varış yerleri düz olur. Buralarda yarış öncesi hazırlık, yarış sonrası dinlenme ve soğuktan korunmak amacı ile sabit veya geçici kapalı mekânlar düzenlenir.

3. Bireysel yarışlarda pistler iki kayakçının yanyana koşabileceği en az 2,5, normal olarak 5 metre genişlikte düzenlenir. Pist kenarında 20 km'ye kadar olan yarışlarda bir, 30 km. yarışında iki, 50 km. yarışında ise üç gıda yardım yeri düzenlenir. Varışa 200 metre kala çift iz açılması zorunludur.

4. Bayrak yarışlarında 4 sporcu aynı anda ve 4 ayrı izden çıkış yaparlar. Bu nedenle bayrak yarışlarında, çıkıştan itibaren 200 metre uzaklığa kadar en az 2 metre ara ile 4 çift, varışa 200 metre kala çift iz açılması esas alınır.

Bayrak yarışmalarında, bayrak değiştirme yapılan yerin düz ve 30 metre uzunluğunda olması esas alınır. Bu alana 500 metre kala çift iz açılması esastır.

5. Kayaklıkoşu uygulamalarında, yarışmaların düzenlendiği pistlerde pistlerin başlangıç ve bitiş noktaları arasındaki yükseklik farkları en az 100 metre, en çok 250 metre olarak düzenlenir.

6. Bireysel yarışlar "klasik" ve "serbest" olmak üzere iki dalda yapılır.

Kayaklıkoşu yarışma pistlerinde bir yükseliş anında en az 200 metre uzaklık esas alınır. Bu tırmanış anında yükseklik farkı 50 metreden az, 100 metreden çok olamaz. Pistlerin tırmanma bölümlerinin toplamı yarışma pistlerinin uzunluklarına ve yarışma sınıflarına göre en az 150 metre, en çok 1500 metre olarak düzenlenir (Örneğin 5 km. bayanlar yarışında 150 metre, 50 km. erkekler yarışında en fazla 1500 metre gibi).

Kuzey Disiplini, "Kayaklıkoşu"

Milli Kayakçılar, Sacit ÖZBEY, Şeref ÇINAR (1972-76)

Serbest Kayak Uygulamaları:

Bu pistler kayak öğrenimi, öğrenimin geliştirilmesi ve serbest kayak uygulamaları için kullanılır. Genel olarak az eğimli ve düz alanlar üzerinde sürdürülen öğrenim pistlerine karşın, serbest kayma pistleri, kayakçının kayma aşaması ve teknik gelişimine paralel olarak daha uzun, değişken ve yükseklik farkı artış gösteren uygulama alanları olarak seçilir.

- Normal bir kayak öğretim ve uygulama pisti 50-60 metre genişlikte ve ortalama %30 eğiminde olur. Pist uzunlukları 1200-1500 metre dolayında düzenlenir. Serbest kayma tarzında ve ileri düzeyde kayak uygulamaları için değişik eğilimlerde, düzgün yüzeyli, uzun, (3-4 km.) ve yükseklik farkı fazla olan pistler tercih edilir.

- Bu pistlerin kullanım kapasitelerinin tespitinde en az "100 m² alan/1 kayakçı" ölçüsü ile pist uzunluğunun 1/10'u oranında pist genişliğinin bulunması esas alınır. Alan kullanımı "250 m²/1 kayakçıya" kadar artırılabilir.

- Bir başka deyişle öğretim amaçlı veya serbest kayma pistlerinde F.I.S. yarışma kurallarına uygunluk aranmaz. Pistler kısılabilirler, uzayabilirler. Yükseklik farkları azalabilir, artabilir.

- Ancak bu pistler de zorluk derecelerine göre sınıflanırlar. Bu sınıflamada Yeşil, Mavi, Kırmızı ve Siyah renkleri kullanılır. Renkler pistlerin kullanım ve zorluk derecelerini gösterirler. Örneğin yeşil veya mavi pist kolay, siyah

ise en zor ve tehlikeli pistleri ifade eder. Serbest kayak uygulamalarına konu olan pistlerin renkleri, uzunlukları, genişlikleri, yükseklikleri ve eğim özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

Yeşil Pistler:

"yeni başlayanlar için"

En az 30 m. genişlikte, 1500-2000 m uzunlukta, %8-12 eğimi olan, toplam 1000 metre/yükseklik/gün kayma becerisi sağlayan pistlerdir.

Mavi Pistler:

"yeni kayakçılar için"

En az 30-50 metre genişlikte, 2000-3000 metre uzunlukta, %12-30 eğimi olan ve 1000-2000 metre/yükseklik/gün kayma becerisi sağlayan pistlerdir.

Kırmızı Pistler:

"orta düzey kayakçılar için"

En az 50-60 metre genişlikte, 3000-4000 metre uzunluk, %30-50 eğimi olan ve 2000-4000 metre/yükseklik/gün kayma becerisi sağlayan pistlerdir.

Siyah Pistler:

"ileri düzey kayakçılar için"

En az 60-100 metre genişlikte, 4000 metrenin üzerinde uzunluk, %50 dolayında eğitime sahip olan ve 4000-6500 metre/yükseklik/gün kayma becerisi sağlayan pistlerdir.

Alp Disiplini Kayak Milli Takımı (1972-76), soldan sağa; Murat TOSUN, Celal OZTAŞ, Mehmet YILDIRIM, Ahmet KIBİL.

Dağcılık Etkinlikleri ve Zorluk Dereceleri

Uluslararası kabul ve tanımlara göre, bulunduğu yerden 500 m. daha yüksek olan yerçekillerine veya topografik yükseltilere Dağ denilmektedir. Genellikle sert kayalar veya kayalardan oluşan bu yükseltiler ekvatorlardan kutuplara gidildikçe veya deniz seviyesinden yüksekliklere çıkıldıkça sıcaklık azalması ve kar yağışlarına bağlı olarak çıplak, kar, buzkar veya buzullarla örtülü bir görünüm sunarlar.

Dağcılık ise her türlü karlı, buzlu ve kayalık zeminlerde doğal ve yapay tırmanma tekniklerini uygulayarak, görkemli dağ doruklarına ulaşmak için yapılan sportif hareketlerdir. Dağcılık sporu yapanlar için doğa sevgisi ve doğayı koruma bir ülkü olarak kabul edilir.

Bu nedenle dağcılık sporu yapanlar, hem teknik nedenlerle, hem de doğa tutkusu nedeni ile jeoloji, jeomorfoloji, klimatoloji, biyoloji gibi doğa bilimleri ile harita ve pusula okuma, altimetre kullanma gibi konularda da bilgi sahibi olmak gereğini duyarlar.

Dağcılık sporuna ilk başlayanlar, önce "tırmanma bahçeleri" adı verilen yerlerde özel eğitim görürler. Bu eğitim sırasında dağcılık sporunun temel esaslarını öğrenen adaylar, daha sonra tırmanma tekniklerini geliştirici uğraşlar vererek, orta ve yüksek dağlık yörelere gitmeyle başlarlar.

Hiçbir araç-gereç kullanılmadan yapılan "doğal" ya da "serbest" tırmanışlarda tek başına hareket edebilen dağcı, genellikle araç-gereç kullanılarak yapılan "yapay" tırmanışlarda ise tek başına hareket etmek yerine, ikili veya üçlü ekipler halinde tırmanış yapmayı tercih ederler. Dağ ipleri, ip merdivenleri, buz veya kaya burguları (sikkeleri) ve diğer gereçler kullanılarak doğal kaya veya buzlu zeminlerde yapılan tırmanışlarda dağcılar tek bir ipe (40,60,80 metre gibi) bağlanarak, yapay tırmanışlar yaparlar. Aynı ipe bağlanarak tırmanış yapmak, karşılıklı güven ve yakın teknik düzeyleri gerektirir. Bu nedenle dağcılık sporu yapanlar için "İp arkadaşlığı" kutsal bir deyim olarak kabul edilir.

Dağcılık sporu, önce Avrupa-Alp dağları üzerinde uygulanma ve gelişme alanı bulduğu için, bu spor için "Alpinizm" bu sporu yapanlar için ise "Alpinist" deyimleri de kullanılır. Alpinizm deyimini ile doğaya ve onun bir parçası olan dağlara yönelik bir "yaşam ve tutku" ifade edilmek istenir.

Güney Amerika'da And Dağları, Avrupa'da Alp Dağları, Asya'da Himalaya Sıradagları, Dağcılık sporunun en yoğun olarak yapıldığı alanları teşkil ederler. Türkiye'de Dağcılık sporunun yoğun olarak yapıldığı alanlar ise ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Dağcılık sporuna konu olan uygulamalar, kaya ve buzlu zeminin özelliklerine, sertlik ve çatlak durumu, diklik derecesi, uzunluk ve iklim koşullarına bağlı olarak değişik zorluk dereceleri ile ifade edilir. Avusturyalılarca geliştirilen, UIAA tarafından kabul edilen doğal tırmanma hareketleri için 6 zorluk derecesi kullanılır ve bunlar romen rakamları ile ifade edilir. (*)

I. derece: Kaya tırmanışının en basit halidir. Eller sadece denge için kullanılır, acemi tırmanıcılar için ip emniyeti alınması gerekebilir.

II. derece: Orta zorlukta kaya tırmanışıdır. Üç nokta tekniği (iki el ve iki ayaktan en az üçünün kayada olması) kullanılarak yükselir. Buna, "iki basamak bir tutamak, iki tutamak bir basamak" kuralı da denilir.

III. derece: Zorlu kaya tırmanışı. Dik ve boşluklu yerlerde, ara emniyet noktaları ve ip kullanmak gerekir. Tutamağı ve basamağı iyi olan, ancak dik veya negatif eğimli etaplarda kasgücü kullanılır. Deneyimli dağcılar ip kullanmayabilirler.

IV. derece: Çok zorlu tırmanış. Bu gibi yerlerde tırmanış deneyimi olması şarttır. Deneyimli dağcılar da ipli tırmanışı tercih ederler.

V. derece: Şiddetli zorluk. Kısa aralıklarla ve artan sayıda ara emniyet noktası gereği vardır. İyi tırmanış deneyimi ve tekniğinin yanısıra kasgücü de önem taşır.

VI. derece: Aşırı zor tırmanış. Bu zorluk ve üzerindeki tırmanışlar, sıradışı tırmanma teknikleri ve antrenmanlı bir vücut gerektirir. Boşluk hissi fazladır, ara emniyet ise her zaman istenildiği kadar çok ve sağlam olmayabilir.

II. dereceden sonra her derece, -ve + gibi yan derecelendirmelerle daha alt ve üst değerlere ayrılmıştır. UIAA tırmanış derecelendirmeleri, normal tırmanış koşulları altındaki tutamak ve basamak, boyut ve aralıklarına göre tasarlanmıştır. Kayanın ıslaklığı, karlı-buzlu olması, çürük veya sağlam, çamurlu veya yosunlu olması dereceleri etkileyebilir.

Kuşkusuz zorluk derecelerinin kişiden kişiye değişen öznel değerler oldukları da unutulmamalıdır. Kar ve buz tırmanışlarında, karlı veya buzlu yamacın eğimi derece cinsinden ifade edilir. Genel olarak, 25-30 derece eğimi düşük, 35-50 derece eğimi orta, 50 derecenin üstü ise dik eğim olarak kabul edilir. Aynı eğimdeki karlı zeminden, buzlu zemin tırmanışının daha zor olacağı unutulmamalıdır.

(*) - Tunç FİNDİK., Kaçkar Dağları, Homer Kitabevi, 2001
- Gıyasettin DEMİRHAN., Hacettepe Üni. Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Bildiri.

DAĞCILIK VE KIŞ SPORLARINA ELVERİŞLİ ALANLARIN YER SEÇİMİ

Bu bölümde, 1/25.000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlama çalışmaları gerektiren, Kış sporları uygulamalarına elverişli merkez ve alanlar ile bu ölçekli çalışmalar kapsamında yer almayan ancak dağcılık sporuna elverişli, genellikle yüksek ve çok büyük alanları kapsayan dağlık yörelerin yer seçimi ve önceliklerinin belirlenmeleri ayrı ayrı ele alınacak ve incelenecektir.

Dağcılık Etkinliklerine Elverişli Alanların Yer Seçimi ve Önceliklerinin Belirlenmesi

Bu tür alanlar çok sektörlü master planlar (Turizm, Tarım, Ormancılık, Hayvancılık gibi) dışında ayrıntılı yersel planlamalara pek konu olmazlar. Bu nedenle yer seçimi ve öncelik belirlemede aşağıdaki ilkeler gözönüne alınır.

Deniz seviyesinden yüksek veya yersel olarak değişken bir topografya sunan ve yükseklik farkı gösteren, genel olarak 500 metreden yüksek dağ veya yüksek dağlık yöre tanımına uyan yerler önem ve öncelik taşırlar.

- Bu özelliklerinin yanı sıra dağcılık uygulamalarına olanak veren yapısal oluşum ve özelliklere sahip, manzara güzellikleri olan yerler, yani sarp ve dişli dorukları olan yöreler,

- Genel olarak ulaşılabilir durumda ve can güvenliği bulunan yöreler,

- Dağcılık sporu, dağ gezileri ve araştırma yapanlar için belirli yerlerde sınırlı konaklama veya barınma olanağı veren yerler, dağcılık uygulamaları için çekici olur ve öncelikle değerlendirilirler.

Bu alanların değerlendirilmesinde, bu yörelere ilişkin doğal ve yapısal özellikler, iklim değerleri, ulaşım durumları, dağ rehberlik hizmetleri, dağlara çıkış izinleri ile gezi ve tırmanma yollarını, barınma ve kamp yerlerini yansıtan bilgiler ve haritalar içeren tanıtıcı yayın ve kitapların hazırlanması genellikle yeterli olmaktadır.

Kış Sporlarına Elverişli Alanların Yer Seçimleri ve Önceliklerinin Belirlenmesi

Ağırlıklı olarak "kayak" uygulamalarına olanak veren Kış sporları merkezlerinin "kayak merkezlerinin" yer seçiminde temel alınan ilkeler ve kıstaslar aşağıda sıralanmıştır.

- Alp disiplini kayak uygulamaları için 3000 metreden, Kuzey disiplini için 1650 metreden (zorunlu hallerde 1800 metreden) yüksek olmayan, yeterli pist uzunlukları, yükseklik farkı, eğim ve genişliklere sahip alanlar veya yamaçlar,

- Alp disiplini için; ortalama pist eğimlerinin %30-%45 arasında olduğu, pist yüksekliklerinin 250-500 metre ile 800-1100 metre, pist uzunluklarının ise 1500-3000 metre veya 3000-4500 metre olan, kayak mevsiminin "120 gün/yıl" kar kalınlıklarının ise 100-150 cm. veya daha yüksek olduğu yerler,

- Deniz ve göl ikliminin etkisinde korunmuş veya uzak olan, bir başka deyişle karasal iklimin etkin, havadaki bağıl nem oranı düşük, güneşli günleri çok olan iklim yörelerinde, Türkiye için genellikle dağların kuzeye bakışlı yamaçları üzerinde yer alan alanlar,

- Manzara güzelliği bulunan ve çevresi tercihen orman örtüleri ile kaplı bulunan dağlık ve ormanlık yöreler,

- Kayak uygulamaları dışında, kayak merkezi yerleşim birimleri ve yan ünitelerinin geliştirilmesine elverişli konumda ve büyüklükte alanlara sahip olan yerler,

- Yerleşim bakımından, elverişli zemin özelliklerine sahip, kayak alanları üzerinde ve yerleşim merkezi çevresinde Heyelan ve Çığ tehlikesi bulunmayan alanlar, içme ve kullanma suyu ihtiyacı için yeterli kaynaklara sahip alanlar,

- Kentsel veya kırsal yerleşmelere, ana ulaşım yollarına yakın, ulaşım sorunu bulunmayan veya ulaşılabilir konumda olan alanlar,

Kış sporları merkezlerinin yerleşiminde ve öncelik belirlenmesinde başlıca esasları ve "eşik değerleri" teşkil ederler.

Dağlarda Zaman ve Zemin Koşullarına Uyum

Dağcılık ve Kış sporları etkinliklerinin "zaman", "zemin" ve "sosyal" olmak üzere üç önemli boyutu vardır. Dağlarda ister yaz ister kış mevsimi güvenlik içinde spor etkinliklerinde bulunmak ve dağ ortamı ile bütünleşmek için aşağıda belirtilen genel kural ve ilkelere uyulması asla göz ardı edilmemelidir.

1. Dağlara; özellikle geçiş mevsimleri olan yaz başında (nisan-mayıs ayları) veya kış başında (kasım-aralık) aylarında gidilmemelidir. Bu aylarda havalar kararsız olur. Taş ve çığ kopmaları en çok bu aylarda görülür.

2. Kış başında "kopma", kış sonunda "kayma" çığları görülür. Bu durum nazara alınarak dağlarda etkinlik gösteren dağcı veya kayakçılar özellikle bu zamanlarda fazla eğimli, karla kaplı yamaçlardan uzak durmalı, karın oturmuş olduğu vadi tabanları "talveg hatları" takip edilmelidir.

3. Sağanak yağışlı, gök gürlemesi ve yıldırım çakması görülen havalarda yüksek sırtlar ve sivri tepeler üzerinde bu-

lunmaktan uzak durulmalıdır. Böyle zamanlarda dağ kazması vb. metal malzeme kamp çadırlarının en az 20-30 m. uzağında bulundurulmalıdır.

4. Olumsuz hava koşullarında, zirve tırmanışı ve benzeri etkinliklerden kaçınılmalı, böyle zamanlarda iklim koşullarına uymaya "aklimatizasyon" ve dinlenmeye öncelik verilmelidir.

5. 21 Aralık-23 Mart tarihleri arasında yapılması zorunlu olan "kış tırmanışları" için 20 Ocak-20 Mart tarihleri tercih olunmalıdır. Bu tarihlerde hava koşulları daha kararlı, karla kaplı zeminler ise daha güvenli bir tırmanış ortamı sunarlar.

6. Dağ ve kayak etkinliklerinde bulunan kişiler gerek yaz gerekse kış mevsimi kendilerini şiddetli "ışımadan" koruyacak şekilde giyinmeli, kar körlüğünden ve yanıklardan korunmak için uygun gözlükler takmalı ve koruyucu krem kullanmalıdırlar.

7. Türkiye'de kayak yapılan merkezlerde "çığ olayı" pek yaygın değildir. Sadece Palandöken Dağı, Büyük Ejder Tepesi'nin kuzey yamacı ile Uludağ'ın kuzeybatı yamacı üzerinde çığ oluşturan iki çanak vardır. Bu iki alan sadece yeni ve fazla kar yağdığı zaman çığ tehlikesi arz etmektedir. Buna karşın Uludağ veya Kartalkaya kayak merkezlerinde yoğun sis görüldüğü zamanlarda kayak pistlerinin dışına çıkılmamalıdır.

8. Örneğin; Büyük Ağı Dağı'na, güney yüzünden ve normal rotadan kış çıkışı yapan dağcılar, Ulkeroğlu "Güney" Buzulu sırtını geçişte "ipli-emniyetli geçiş" yapmalıdır. Trans-Kaçkar yapan dağcılar ise sis nedeniyle yanlarına mahalli rehber almalıdırlar.

PLANLAMA VE YATIRIMLAR

Kış turizmi ve Kış sporları merkezlerinin planlanmasında, serbest kayma ve yarışma uygulamalarına olanak veren kayak alanlarının yeri ve kullanım büyüklükleri değişken olmayan bir durumdur. Buna karşılık yerleşim birimleri, ulaşım sistemleri ve diğer yan üniteler ise değişken verileri oluştururlar.

- Yerleşim merkezleri, kayak alanlarına günübirlik ulaşım ve dönüş mesafesi sınırları içinde yer alabilir. O takdirde kayak alanına kara yolu, dağ treni, telekabin veya teleferik gibi ulaşım araçları ile varılır.

- Yerleşim merkezleri, kayak alanları yakınında veya kayak alanına doğrudan kayaklı geçiş veren yakın bir konumda olabilir. O takdirde kayak alanına geçiş için ulaşım vasıtası kullanılmaz.

- Veya hem bir kent merkezine bağlı hem de yerleşim merkezi bulunan kayak alanları geliştirilebilir. Avusturya, İsviçre, Kuzey İtalya, Fransa Alpleri'nde bu tür örnekler yaygın olarak rastlanır Antalya-Saklıkent, Bursa-Uludağ kayak merkezlerinde olduğu gibi.

Ancak günümüzde, sürekli olarak dağ ikliminde bulunma, dinlenme ve spor uygulamaları için zaman kaybını önlemek esas alınır. Bu nedenle kayak alanı ile yerleşim merkezinin birlikte geliştirilmesi amaçlanır.

Bu bölümde, kayak alanlarının yerleşim merkezi ile birlikte geliştirilmesi öngörülen bir Kış sporları merkezinin planlama yöntemleri ve kapasitelerin belirlenmesi üzerinde durulacaktır.

Kış Turizmi ve Kış Sporları Merkezlerinde Yer Alan Başlıca Kullanımlar

Kış turizmi ve Kış sporları merkezlerinde yer alan başlıca yapı ve alanları aşağıdaki başlıklar altında sıralamak mümkündür.

KAYAK ALANLARI

Alp disiplini kayak alanları:

- Öğretim alanları
- Serbest kayma pistleri
- Yarışma pistleri
- Kayak mekanik tesisleri
- Alt, ara ve üst istasyon sporcu barınma ve kafeterya tesisleri

Kuzey disiplini kayak alanları:

- Kayaklı gezi parkurları
- Yarışma pistleri
- Çıkış ve varış alanları

Otel Polat "R", Palandöken Kayak Merkezi - ERZURUM

KONAKLAMA VE DİĞER SPOR BİRİMLERİ

- Dağ ve kayak kulüpleri
- Dağ ve kayak evleri
- Kayak eğitim merkezleri
- Kayak okulları
- Açık ve kapalı buz pateni tesisleri
- Golf sahaları
- Açık satranç sahaları
- Bowling, mini golf alanları
- Gezi ve yürüyüş yolları
- Tenis sahaları
- Basket-voleybol sahaları
- Futbol taktik uygulama sahaları

KONAKLAMA TESİSLERİ

- Otel, motel, oberj "gençlik yurtları"
- Gece kulübü ve diskotekler
- Lokanta, kafeterya, kır kahvesi
- Kayak odası ve kayak onarım yerleri
- Yüzme havuzu ve sauna

KAMU VE SOSYAL AMAÇLI HİZMET TESİSLERİ

- İlk yardım ve sağlık ocağı
- P.T.T.
- Karakol
- Meteoroloji
- Karayolları bakımevi
- Turizm ve danışma
- Yarışma merkezi
- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait konaklama ve dinlenme tesisleri
- Orta ve yüksek öğrenim gençlik yurtları

YAZ KULLANIMINA DÖNÜK TESİSLERİ

- Kamping ve piknik yerleri
- Park ve tırmanma bahçesi

Sarıkamış Kayak Merkezi "Cıbiltepe", (2634 m.) - KARS

Kayak Alanlarının Planlanması

Kış sporları merkezlerinin planlanmasında, ilk önce değişken olmayan Alp ve Kuzey disiplinleri kayak alanlarının yerleri ve sınırları belirlenir. Kar durumu ayrıntılı olarak incelenir. Çığ veya heyelan yapan noktalar işaretlenir. Kayak alanı olarak belirlenen mekanlar üzerinde hem serbest kayma, hem de yarışmaların yapılması söz konusu ise sporcu sağlığı ve F.I.S. kuralları uyarınca Kuzey disiplini kayak alanlarının deniz seviyesinden 1650 metreye kadar (zorunlu hallerde 1800 metre) olan yükseklikler ve tercihen orman örtüleri içindeki boşluk alanlar, Alp disiplini uygulamaları için ise deniz seviyesinden 3000 metre yüksekliğe kadar olan yamaçlar belirlenir. Yarış pistleri bu alanlar üzerinde planlanır.

Sadece Dağ turizmi ve serbest kayak uygulamaları esas alınıyorsa, gerek yükseklik kayıtlarına, gerekse diğer yarışma kuralları kaydına uyulmadan da kayak uygulama alanlarının yer seçimi yapılır. Ancak yer seçiminde yükseklik üst sınırlarının aşılammaması serbest kayak uygulamaları için de temel veri olarak kabul edilir. Kayak alanlarının planlanmasında; kayakçıların can güvenliği içinde yeteneklerini kullanabilmesi ve rahatlıkla kayak yapması esas alınır. Bu amacın sağlanmasında, kayak mekanik tesislerinin hızları ve taşıma/saat/kapasiteleri, kayak pistlerinin yükseklikleri ile yüzey ve eğimleri, kayakçıların çıkış, kayış ve hekleme süreleri etkili olur.

- Alp disiplini serbest kayak uygulamalarının yapılacağı alanlar veya pistlerin "kayakçı kapasitelerinin" tespitinde aşağıdaki ölçüler kullanılır. Yeterli büyüklükte kayma alanı, uygun genişlik ve uzunlukta pistler, 40 kayakçı/hektar, yani 250 m²/1 kayakçı, kayma alanı veya pistlerin büyüklüğü bakımından yeterli alan yoksa, 100 kayakçı/hektar yani 100 m²/1 kayakçı alan kullanımı esas alınır. (Bir hektar = 10.000 metrekare) (*)

Alp disiplini uygulamalarında ulu slararası kurallara göre;

- Yeni başlayanlar için 80-100 kayakçı/hektar
- Orta düzey kayakçılar için 60-80 kayakçı/hektar
- İleri düzey kayakçılar için 20-40 kayakçı/hektar

- Kuzey disiplini (kayaklıkoşu) dalında ise serbest kayma veya pist için 30-50 m²/1 kayakçı ölçüsü esas alınarak, kayak alanları ve kayak pistlerinin yerleri belirlenir.

Özellikle Türkiye ve benzeri sıcak ülkelerde, Alp disiplini uygulamalarının yapılacağı alanların kuzeye tam bakışlı yamaçlar üzerinde yer alması, eğer bu mümkün değilse sırası ile kuzeybatı veya kuzeydoğuya bakışlı yamaçlar üzerinde yer almasına özen gösterilir. Zorunluluk bulunmadıkça doğuya ve batıya bakışlı yamaçlarda kayak alanları

geliştirilmez. Kuzey yarımküresi orta enlemler üst sınırlarında yer alan ve kuzey yamaçları çok sarp ve yüksek olan Alp dağlarında ise bu kurala uyulmaz.

- Alp disiplini serbest kayma pistlerinin uzunluk ve genişliklerine göre değerlendirilmesi yapılırken, pist uzunluğunun en az 1/10 oranında genişlik esas alınır. Ancak, orman örtüsü ile kaplı yamaçlarda kayak pistleri açılırken bu kurala mutlak olarak uygunluk aranmaz.

- Örneğin 500 metre uzunluk için en az 50 metre, 1000 metre uzunluk için en az 100 metre genişlik esas alınır. Pistlerin doğal uzanımını bozacak ve engelleyecek uygulamalara, yatay ulaşım yolları vb. uygulamalara izin verilmez. Alp disiplini serbest kayak uygulamalarının yapıldığı yerlerde pist genişlikleri 30 metreden az olamaz. Normal genişlikler ise 50-100 metre dolayında değişir. Pistlerin eğimlerinin hesaplanmasında ise aşağıdaki formül kullanılır.

$$\text{Eğim (\%)} = \frac{\text{Yükseklikarkı} \times 100}{\text{uzunluk}}$$

- Kayak alanlarının planlanması yapılırken her yaşta insanın kayak öğrenimine, serbest kaymasına ve yarışmalara olanak sağlayacak yeterli sayıda pistlerin varlığına dikkat edilir. Yarışma pistlerinin F.I.S. kurallarına uygun olarak düzenlenmesi ve onaylanması gerekir.

- Alp disiplini kayak uygulamalarının yapıldığı kayak alanlarında pist açma, piste eğim verme ve ağaç temizleme dışında kazı ve hafriyatlara izin verilmeyeceği kayda alınır. Ayrıca yarışma pistleri olarak kullanılan mekanlarda, pist yüzeyinin sulanarak sertleştirilmesi için su şebekesi, haberleşme ve elektrik donanımlarının yapımı ile yarışma pistlerinin alt ve üst kesimlerinde yeterli büyüklükte kapalı mekanların geliştirileceği plan kararı olarak saptanır.

"Yaylada Yaz", Sarıkamış - KARS

(*) Uluslararası Kayak Federasyonu "FIS" tarafından kabul edilen yükseklik değerleri ile serbest kayak uygulamaları için öngörülen "alan/kayakçı eşik değerleri" ile mimarlar ve şehir plancılarınca kullanılan alan değerleri de göz önünde bulundurulmuştur.

Sandalyeli Taşıyıcı "Telesiyej", Palandöken Kayak Merkezi - ERZURUM

KAYAK MEKANİK TESİSLERİNİN PLANLANMASI

Kayak alanlarında yoğun olarak kullanılan mekanik tesislerin başında teleski "askılı taşıyıcı" ile telesiyej "sandalyeli taşıyıcı" tesisleri gelir.

Bu tesislerin işlevleri, taşıma kapasiteleri, hızları ve diğer özelliklerine ilişkin genel bilgiler daha önce verilmiştir. Teleski veya telesiyej gibi kayakçı taşıyan mekanik tesislerin yerleşimi ve planlanmasında, tesisin hizmet vereceği pistin konumu esas alınır. Teleski tesisleri genellikle hizmet vereceği pistin sağ veya sol kenarına yakın bir yerden çıkış yapar.

Eğer yanyana bulunan iki alan veya pistin kullanımı söz konusu ise, o taktirde mekanik tesis her iki alan veya pistin ortasından çıkış yapılabilir.

Ancak arazi durumlarının elvermediği zamanlarda, teleski tesisi pistin uzanımına uymayabilir. O taktirde tesisin alt istasyonu pistin bitiş yerinden çıkış yapar, üst kesimine yakın bir yerde son bulur.

Telesiyej tesislerin yerleşiminde de aynı kurallar geçerlidir. Ancak telesiyej tesislerinin kurulacağı zeminlerde sürekli uzanım gösteren yüzeylerin bulunması zorunlu değildir. Telesiyej tesisi havadan taşıma yaptığı için arızalı ve kesintili zeminler üzerinde de kurulabilir.

Kayakçıların can güvenliği açısından öncelikle telesiyej yapılması esas alınır. Oysa kayak mekanik tesisleri içinde maliyeti en düşük, bakım ve işletmesi en kolay olanı ise teleski tesisleridir. Örneğin, 1m. teleski tesisinin birim maliyeti, aynı taşıma kapasitesine sahip telesiyej tesisine göre %50 daha ucuzdur. Ancak alan kullanımı ve sporcu güvenliği bakımından telesiyej tesisleri tercih edilir.

Kayak merkezlerinde yer alan kayak alanları veya bu alanlar üzerinde kurulu bulunan kayak mekanik tesislerinin

"taşıma / gün / kayakçı" kapasitelerinin saptanması büyük bir önem taşır. Bu tesbitler yapılırken başlıca iki yöntem kullanılır.

1) Kayak yapılan serbest pistler için "100 m² alan/1 kayakçı" ölçütü kullanılarak kayak alanının "kayakçı/gün kapasitesi" belirlenebilir. Şöyle ki 45000 m² alana sahip bir piste hizmet verecek kayak mekanik tesis kapasitesinin 45000:100=450 kişi/saat taşıma kapasiteli olması gerekir.

2) Ancak uluslararası kurallara göre kayak alanları veya kayak mekanik tesislerinin günlük/taşıma kapasitelerinin tespitinde aşağıdaki formül kullanılır. "Kayak alanı / taşıma/gün" kapasitesi ise "KATK" olarak ifade edilmiştir.

$$KATK = \frac{\text{tesis taşıma / saat} / \text{kapasitesi} \times \text{yükseklik} \times}{4000}$$

Örneğin; mekanik tesis yüksekliği 400 metre, taşıma kapasitesi 1200 kişi/saat, çalışma süresi 8 saat olan bir tesisin günlük taşıma kapasitesi, 400 x 1200 x 8:4000 = 960 kayakçı/gün'dür.^(*)

Sonuçta, yukarıdaki formüllerden yararlanılarak kayak alanı üzerinde yer alan pistlerin konumları ve bu pistlere hizmet verecek kayak mekanik tesislerinin niteliklerine göre kayak alanının "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi saptanır.

- Ancak sporcu sağlığının korunması için, tesis uzunluğuna ve hızına bağlı olarak değişen taşıma süresi, özellikle açık telesiyej tesislerinde 20 dakikayı aşamaz. Bu süre genellikle 15 dakikanın altında tutulur.

(*) 4000 rakamı, Orta düzey bir kayakçı için "kayma/gün/yükseklik" becerisini, ya da 500 m. yükseklik ve 2500 m. uzunluktaki bir pistten, günde 8 inişi ifade eder. Ancak Türkiye'de genellikle saat 09:00'da başlayan kayak uygulamaları bir saat süren öğlen arasından sonra genellikle saat 16:00'da son bulur. Bu durumda mekanik tesislerin çalışma süresini 6 saat olarak değerlendirmek gerekir.

Yerleşim Alanlarının Planlanması

- Kayak merkezlerine özgü yerleşim planları hazırlanırken; Oteller, açık ve kapalı otoparklar, tören ve günübirlik kullanım alanlarının yer ve büyüklüklerinin belirlenmesi önem taşır. Bu konulara ilişkin kıstaslar ve öneriler aşağıda özetlenmiştir.

- Mümkün olduğu takdirde yerleşim alanı, engebesiz ve kayak alanını gören (Türkiye'de güneye bakışlı) alanlar üzerinde geliştirilir. Böylece konaklama ve diğer yan tesisler için hem görsel zenginlik ve hareketlilik amaçlanır, hem de yapıların insan sağlığına uygunluğu ve ekonomik olması sağlanmış olur.

- Yerleşim merkezinin seçiminde sağlam zeminler aranır, mümkünse, olabiliyorsa orman örtüsü ile bütünleşmesi ve manzara güzelliği sağlanır. Yerleşim alanı içerisinde ve çevresinde yeterli açık ve yeşil alanların varlığına özen gösterilir.

- Yerleşim merkezinin geliştirilmesinde zorunluluk bulunmadıkça, 2000 metreden yüksek alanlar kullanılmazlar.

Kış sporları merkezleri ve iklim kürü amaçlı yerleşim alanlarının tercihen 1600-2000 metre arasında yer alan kesimler üzerinde geliştirilmesine önem verilir. 2000-3000 metreler arası ise günübirlik hareketlilik ve kayak alanları olarak değerlendirilir. Ancak kayakçıların kötü hava koşullarında barınmaları, yorulmaları halinde dinlenmeleri ve günübirlik beslenme gereksinimlerinin karşılanması için mekanik tesislerin alt, ara veya üst istasyonlarında kafeterya ve benzeri yeme-içme tesisleri yapılabilir. İlke olarak kayak alanlarının içinde konaklama ve benzeri tesislerin geliştirilmesine izin verilmez.

- Yerleşim merkezlerinin planlanmasında dağınık ve seyrek bir yapılanma öngörülür. Ancak doğal yapı ve çevre kullanımları, bazen toplu ve yoğun bir yerleşim merkezinin oluşturulmasında zorunlu kılabilir. Bu tür yapılanmaların gerektiği durumlarda, çevreye uyumlu ve yüksek olmayan yapılanma tasarımlarına dikkat edilmesi gerekir. Bu tür merkezlerde kayakçıların konaklama tesisleri veya otopark alanlarından kayak alanlarına geçişlerini kolaylaştıran bir mekan kullanımı sağlanır.

- Kar yağışının 1 metreden fazla ve yerde kalma süresinin uzun olduğu yerleşim merkezlerinde, yolların geniş tutularak, hem ulaşım akımına kolaylık sağlanması, hem de yol kenarı otopark kullanımlarının geliştirilmesi amaçlanır. Özellikle yüksek kapasiteli oteller için kapalı otoparklar yapılması şart koşulur. Ayrıca; her kayak merkezi için bir tören alanı belirlenir.

Kayak merkezlerinde; ilke olarak yüksek yapılanmalardan kaçınılır. Çatı kaplamalarında ise yansıtıcı işlevi gören ve kayak pistlerini olumsuz yönde etkileyen Çinko, Bakır veya Saç levha gibi malzeme kullanımına izin verilmez. Ayrıca kayak merkezlerinin aydınlatılmasında yer altı aydınlatmasına önem ve öncelik verilir.

Türkiye'de kayak yapanların yaklaşık olarak %30'unu yeni başlayanlar, %45'ini orta düzeyde kayakçılar, %20'sini ise ileri düzeyde kayak yapanlar oluşturmaktadır. Bu nedenlerle Türkiye'de yer alan kayak alanlarının planlanmasında ve kayak pistlerinin seçimlerinde bu olguya dikkat edilmelidir.

Uluslararası kabullere göre Kış sporları ve Kış turizmi merkezlerine gelenlerin ve konaklama yapanların yarısının kayak yapacağı ilke olarak kabul edilir. Dolayısıyla bir kayak merkezinin planlanması sırasında kayma kapasitesinin iki katı büyüklükte konaklama ve günübirlik tesisler geliştirilmesi öngörülür. Ancak her ülkenin kendi koşulları da göz önüne alınarak farklı değerlendirmelere de gidilir. Örneğin Türkiye için kayak merkezine gelenlerin ve konaklama yapanların %75'inin kayak yapacağı, %25'inin ise kayak yapmayacağı kabul edilmektedir. Keza bu durumdan doğacak %25'lik kayak alanı kullanım açığının ise günübirlik kayakçılar tarafından doldurulacağı kabul olunmalıdır.

Bu olgular göz önüne alınarak Türkiye için geliştirilecek kayak merkezi planlama modellerinde, kayak alanının sunduğu "Kayakçı/gün kapasitesi" kadar "Konaklama tesisinin" geliştirilmesi bir ilke olarak ön plana çıkmaktadır.^(*)

Kayak Merkezlerine Özgü Yapısal Özellikler

Kayak merkezlerinde yer alan yapılar ağır kış ve kar koşulları nedeni ile özellik arzederler. Dağ yerleşmelerinde geliştirilecek konaklama tesislerinde, işletme ve pazarlama olanaklarını kolaylaştırıcı düzenlemeler önem taşır. Bu nedenle doluluk oranına bağlı olarak işletmeye sokulacak veya devre dışı bırakılabilecek büyüklükler esas alınır ve buna göre projelendirilir. Örneğin, 45-50 yatak büyüklüğünde işletme birimlerinin yanyana geliştirileceği bir konaklama tesisinin geliştirilmesi amaçlanır. Optimal büyüklük olarak 240-250 yatak, en fazla 480-500 yatak, büyüklükler tercih olunur.

^(*) Araştırma., Uluslararası Palandoken Kayak Merkezi Planlama Raporu, D.P.T., 1992

Dağ yerleşmelerinde geliştirilecek yapıların, ana ve şiddetli rüzgâr esme yönüne geniş cepheler vermeyecek şekilde tasarlanması, buna karşın ağırlıklı olarak güneye, ikinci dereceli olarak da doğu ve batıya cepheler verecek şekilde tasarlanması gerekir. Kuzey cepheler ise dar ve sağır tutulur. Eğer güney, doğu ve batı cephelerden birisi hakim rüzgâr esme yönü ile çakışıyorsa, o taktirde pencere açıklık ve yüksekliklerinin ufak ve emniyet sınırları içinde tutulması sağlanır.

Dağ yapılarında, zorunluluk bulunmadıkça, büyük pencere veya açıklıklara yer verilmez. Zorunlu olduğu durumlarda ise, bu açıklık veya pencereler parçalı yapılır. Bu yapılmadığı taktirde, çabuk kırılma ve tahribat nedeni ile can güvenliği ve işletme sorunları kaçınılmaz olur.

Dağ konaklama tesislerinde, ana girişten sonra ortak kullanım mekanlarına, hava ve insan hareketlerinin çabuk ve doğrudan ulaşamayacağı bir yapılanma tasarımı esas alınır.

Dağ yerleşmelerinde geliştirilecek yapılarda çatı eğimlerinin yönetmelikte belirtilen sınırlardan fazla tutulması, özellikle kuzeye bakışlı yüzlerde buna kesin olarak uyulması gerekir. Çatı saçakları, duvar dışına taşma yapacak şekilde projelendirilir. Eğer çatıda kar tutulması ve karın çatı üzerinde eritilmesi amaçlanıyorsa bu durumda saçığın, duvar dışına taşması ve çatı üzerinde kar tutucu ızgaraların yerleştirilmesi gerekir.

a- Dağ yapılarında ihtiyaç duyulmadıkça kuzeye bakışlı balkon kullanışlarına ağırlık verilmez. Ancak balkon kullanımı öngörülen yapılarda, çatı saçığının balkon taşmasını örtecek şekilde uzatılması, balkon kullanımlarının doğu, güney veya batı cephelerde geliştirilmesine özen gösterilir.

b- Uludağ ve benzeri yerlerde olduğu gibi 3 metre dolayında kar kalınlığı görülen yerleşim merkezlerinde, yapının bu yükseklik sınırları içinde kalan kesimlerindeki dış duvarlarda iç ve dıştan çok dayanıklı bir yalıtım yapılacağı, plân ve proje yapımcılarınca mutlaka dikkate alınır.

c- Dağ yapılarında görülen önemli kullanışlardan bir tanesi de otoparklardır. Dağ yerleşmelerinde açık otoparklar yerine kapalı otopark kullanımına önem ve ağırlık verilir.

d- Günümüz dağ yerleşmelerinde geliştirilecek yapıların çevreye uyumlu, özellikle yersel, yöresel, bölgesel veya ulusal Sivil Mimarlık örneklerini yansıtan yapılar olmasına ısrarla özen gösterilir. Dağ yapılarında Ağaç ve Taş gibi yapı malzemeleri ağırlıklı ve birbirleri ile uyumlu olarak kullanılır. Ancak bu kullanışlarda da aşırılığa gidilmez.

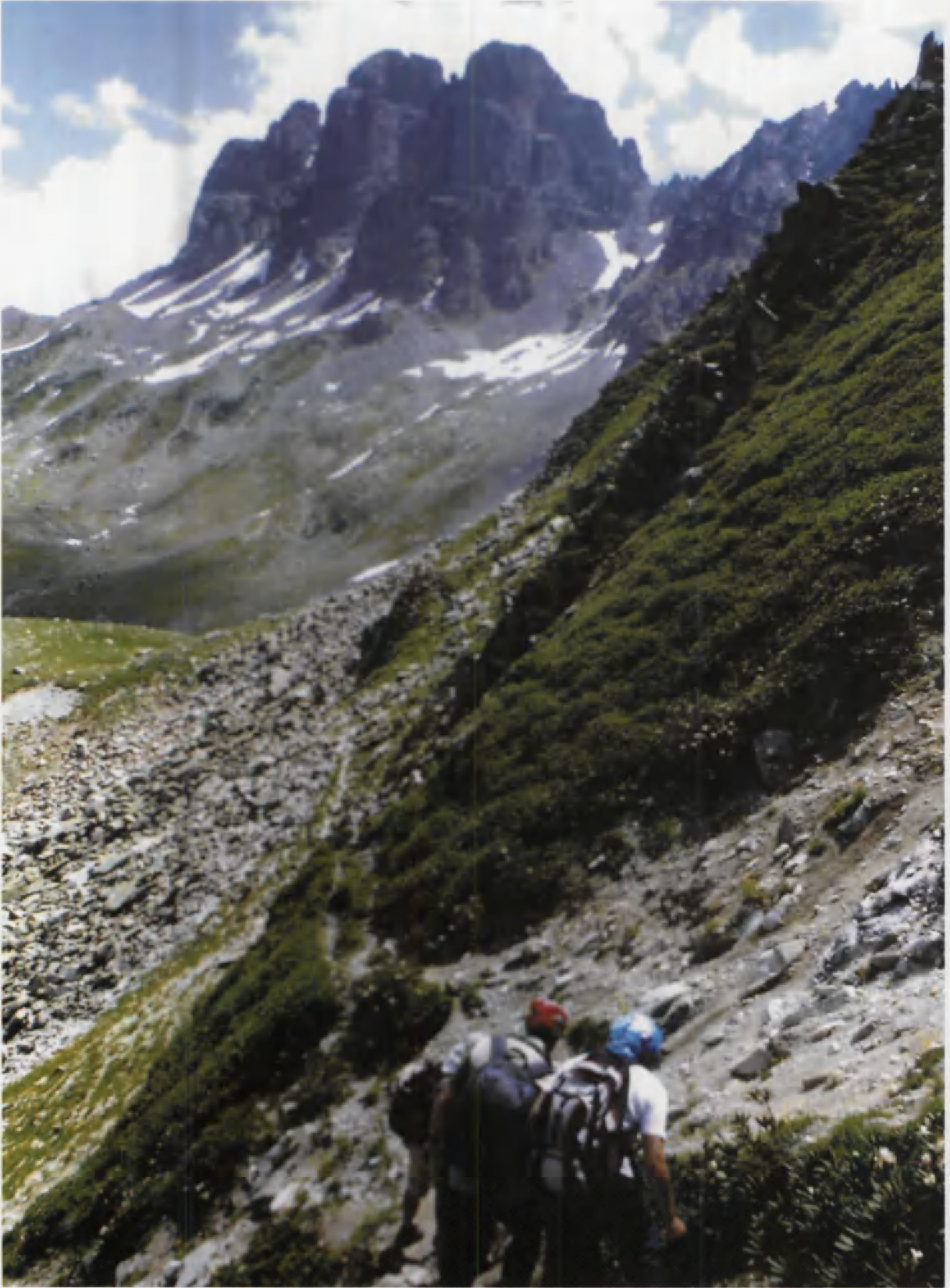
Örneğin, Kış turizmi ve buna bağlı olarak gelişen Kış sporları, ülkemiz için yeni gelişmeler olmasına rağmen, bu konuda özellikle Uludağ üzerinde yoğun bir yapılanma çabası ile karşı karşıya kalmıştır.

Dağ yerleşimi ve yapılarına özgü, plânlama ve projelendirme birikiminden yoksun ve deneyim eksikliği içerisinde hazırlanmış olan projeler sonucunda, bugün Uludağ adıyla ve doğal güzellikleri ile uyumlu olmayan bir yapılanmaya boğulmuştur.

O nedenle yapı tasarımcılarımızın bu kabuğu yırtarak bir İstanbul, Ankara, Bursa, Bolu, Safranbolu konağının form çizgilerini tasarımın elverdiği oranda, bir dağ konaklama tesisine aktarma ve yaşatma becerisini artık göstermelidirler.

Kardelen, Orta Toroslar, KARAMAN - NİĞDE

Kaçkar, "Altıparmak Dağları", ARTVIN - RİZE

Kızılkaya Doruğu (3725 m.),
Toros - Aladağlar, Çamardı - NIĞDE

TÜRKİYE'DE DAĞ TURİZMİ VE DAĞ SPORLARI

Bu bölümde; Türkiye'de Dağ turizminin ve Dağ sporlarının gelişimi, bu amaca yönelik turistik ve sportif çalışmalar, Dağ turizminin ülke turizmi içindeki yeri ve önemi, Dağ turizminde Türkiye'nin sahip olduğu potansiyel alanlar ve ulusal politikalar, Dağcılık ve Kış sporları bakımından öncelikli yöreler veya merkezler üzerinde durulacaktır.

Türkiye'de Dağ Turizmi ve Kış Sporlarının Gelişimi

Türkiye'de turizm hareketleri ve onun bir kolu olan Dağ turizmi yeni bir olgudur. Buna karşılık Dağ sporları ve dağ gezilerine yönelik çabalar Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte dikkat çekmeye başlar.

Türkiye'de ilk dağ gezileri ve sportif çalışmalar Uludağ üzerinde yoğunluk kazanmıştır. 1925-1933 yılları arasında Galatasaray Lisesi'nde görevli yabancı uyruklu öğretmenlerin önderliğinde başlayan Uludağ gezileri, Türkiye'de hem turizm amaçlı hem de sportif amaçlı hareketlerin başlangıcını teşkil eder.

Doğaya ve onun bir parçası olan dağlara yönelik bu hareketler daha sonra Ankara, Kayseri ve Erzurum gibi büyük kentlerde yaşayan öğretmen ve gençlik kesiminin de ilgisini çekmeye başlamıştır.

O yıllarda Dağcılık ve Kış sporları devlet eliyle teşvik edilmiştir. Nitekim 1936 yılında kurulmuş olan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü içinde ilk kurulan spor federasyonları arasında "Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu" da yer almıştır. 1939 yılında resmen kurulan Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu'nun ilk başkanlığını L. Osman Çıktığı yapmıştır. Çıktığı'nın başkanlık görevi 4 yıl sürmüştür.

1943-1944 yılları arasında Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu Başkanlığı Nizamettin Kırşan tarafından yürütülmüştür. 1944 yılında Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu başkanlığına Asım Kurt atanmış ve 1966 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Bu tarihten sonra anılan federasyon Dağcılık ve Kayak olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Başlangıç yıllarında Uludağ üzerinde görülen Dağcılık ve Kış sporları daha sonra Dağcılık ve Kış Sporları Federas-

yonunun önderliğinde Kayseri, Elazığ, Erzurum, Sarıkamış gibi merkezlerde yoğun faaliyet gösteren Halkevleri kanalıyla teşvik edilmeye ve geliştirilmeye başlanmıştır.

O dönemin en hareketli kayak merkezi olan Erzurum'da halkevi bünyesinde yetişen ve öğreticilik yapan Haşmet Orbay, Mehmet Ali Dürüsel, Mustafa Subaşı, Lütfü Noyan, Zeki Özden ve İhsan Şafak Türkiye'de kayak sporunun yapılması ve sevilmesine değerli katkılarda bulunmuşlardır.

1940 Yılından Sonra Dağ Sporları ve Dağ Turizmi ile İlgili Gelişmeler:

Türkiye Kayak Şampiyonası için Bursa veya Erzurum yolculukları yapılarak Türkiye'de Dağ turizmi hareketleri dikkat çekmeye başlar. 1944 yılında ise, Dağcılık ve Kış

Sporları Federasyonu, Hakkari - Cilo Dağları'nı (4136 m.) kapsayan özel bir dağcılık gezisi düzenler.

A. Kurt'un liderliğinde yapılan bu geziyle Ank. Üni., Coğrafya Bölümünden Dr. Reşat İzbırak yine Ankara'dan Muvaffak Uyanık, Dr. Şaban Örnektekin ve fotoğraf sanatçısı Şinasi Barutçu katılmıştır.

1947 yılında Dr. Süleyman Türkünal Hakkari - Cilo ve Sat Dağları'nı kapsayan ilk jeolojik etüdüleri yapmaya başlar. 1948 yılında ise yine Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu'nca düzenle-

nen Hakkari-Cilo Dağları gezisine bu kez de İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nden Dr. Sırrı Erinç katılmıştır. Dr. S. Erinç 1949 yılında, Dr. İ. Yalçınlar ise 1951 yılında Rize-Kaçkar Dağları'nda (3932 m.) bilimsel amaçlı dağ gezileri yapmışlardır.

Bu çalışmalara paralel olarak 1937 yılında Dr. Hans Bobek'in Hakkari-Cilo ve Sat Dağları, 1949 yılında Dr. Blumenthal'ın Büyük Ağrı Dağı ile ilgili yayınları Avrupa'da büyük yankılar uyandırmış ve Türkiye dağlarına olan ilgiyi artırmıştır.

1940-1950 dönemini kapsayan yıllarda ise, Ankara'dan Rasim Akın, Kayseri'den Muharrem Barut isimli öğretmenlerimiz dağcı olarak, Sarıkamış'tan Teyfik Alaftar, Erzurum'dan Sıtkı Karakaş ise kayakçı olarak ün yapmış ve bu sporların tanıtılmasına katkıda bulunmuşlardır.

Serhan POÇAN Başkanlığındaki İlk Türk Dağcılık Ekibi, Himalaya Dağları'nın Dorukları'nda. Gasherbrum II, (8035 m.)

1950-1960 yıllarını kapsayan dönemde ise Ankara, Manisa, Kayseri, Erzurum gibi merkezlerde Dağcılık ve Kış sporları kulüpleri kurulmaya ve bu arada Türkiye dağlarını ziyaret eden yabancı dağcılarının sayılarında artışlar görülmeye başlanmıştır. Yabancı ülke dağcılarının bir kısmı bilimsel amaçlı geziler yaparken, özellikle Fransız ve Amerikalı bazı gruplar Büyük Ağrı Dağı üzerinde karaya oturduğu sanılan Nuh'un gemisini aramaya başlayarak Türkiye'de de Dağ sporları ve Dağ turizminin gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Aynı yıllarda silahlı kuvvetler bünyesinde dikkat çeken Üsteğmen Şahap Atalay ile Binbaşı Adnan Doğu (Daha sonra orgeneral) ünlü dağcılarımız arasındaki yerini almıştır. Yine bu yıllarda amatör bir dağcı olan Erdal İnönü, 1954 yılında, Kayserili arkadaşı Necdet Nakipoğlu ile birlikte Erciyes Dağı'na tırmanan dağcılar arasında yer almıştır.

1950-1960 yıllarının ünlü dağcıları arasında "Manisa Tarzanı Ahmet" de yer almıştır. Bu yıllarda Manisa Dağcılık Kulübü'nden Ertuğrul Dayıoğlu ve Halit Değirmencioğlu Dağcılık sporunda önderlik yapmışlardır. Bu yıllarda Dağcılık ve Kış sporlarına hizmet veren ve aktif dağcılık yapan kişiler arasında fotoğraf sanatçısı Ersin Alok, spor adamı ve bestekar olan Gültekin Çeki de yer almıştır. G. Çeki ve E. Alok 1954 yılında Büyük Ağrı'ya tırmanan ekipte yer almıştır.

Hiç kuşku yoktur ki 1950-1960 yıllarının hem lider hem de yıldız dağcıları Engin Kongar, Dr. Bozkurt Ergör ve Muzaffer Erol Gez'dir. Uzun yıllar "İp arkadaşlığı" yaptığım, Türkiye dağlarında birlikte dolaştığım bu iki lider dağcı, Türk dağcılığının gelişmesine ve örgütlenmesine en fazla katkıda bulunan kişiler olmuştur. Bize de üçgenin 3. kenarını tamamlama görevi düşmüştür.

Bu dönemde Erzurum ve Sarıkamış birer pilot merkez haline getirilmiş ve kayak sporunun bölge gençliğine mal edilmesine çalışılmıştır. İlk kez bu dönemde Avusturyalı öğretmenlerin teknik gözetiminde Türk kayakçıları, olimpiik ve uluslararası kayak öğretim ve yarışma yöntemlerini öğrenmeye ve uygulamaya başlamışlardır. Gümüşhane'den Muzaffer Demirhan ve Dursun Bozkurt, Sarıkamış'tan Mahmut Eroğlu, Cevdet Çakar, Osman Yüce ve Zeki Şamiloğlu, Erzurum'dan Tahsin Modoglu, İhsan Çınar, Orhan Barışık, Sivas'tan Kerami Sakarya ve Ahmet Giray bu dönemin yıldız kayakçıları olmuştur.

1960-1970 yıllarını kapsayan dönemde ise, gerek Dağ turizmi, gerekse Dağ sporlarında önemli gelişmeler olmuş ve bazı hamleler yapılmıştır. Bu dönemde, Asım Kurt ve Gültekin Çeki'nin yönetiminde bulunan Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu Türk kayığının alt ve üst yapısını kurmaya başlamıştır. 1960-1965 yıllarını kapsayan bu dö-

nemde Uludağ, Erciyes, Palandöken, Sarıkamış ve Bitlis öncelikli kayak merkezleri olarak kabul edilerek, bu merkezlerde ilk kez kayak mekanik tesisleri kurulmuş, yeterli kayak malzemesi temin edilmiş, özel eğitim görmüş öğretmenler gözetiminde, kayak öğretimi ve yarışma teşvik edilerek hem spor faaliyetlerinin hem de Kış turizmi hareketlerinin geliştirilmesine uygun ortamlar hazırlanmasına çalışılmıştır. Ancak bu yoğun çalışmalara koyulan federasyon yönetimi, aynı dönemde Dağcılık çalışmaları ile yeterince ilgilenememişlerdir.

Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu'nun bu tutumuna rağmen, Türk dağcılık sporunun o dönemde liderliğini yapan Dr. Bozkurt Ergör İstanbul Dağcılık (sonradan Türk Dağcılık Kulübü olarak yararlı hizmetler veren) M. Erol Gez, Mersin, İsmet Ülker, Ankara ve Elazığ Dağcılık Kulüpleri'ni örgütleyerek dağcılık sporunun sahipsiz kalmasına izin vermemişlerdir.

Daha sonra Erzurum, Niğde, Rize ve Doğubeyazıt Dağcılık kulüplerinin kurulması için İsmet Ülker ve arkadaşlarınınca yoğun çabalar gösterilmiştir. Bu çalışmalara Elazığ'dan Fadlı Turan, Erzurum'dan Gazi Kadogen ve Yücel Dönmez dağcı ve yönetici olarak ayrıca katkıda bulunmuşlardır. Bu arada, Büyük Ağrı Dağı'nın yabancı dağcıların ziyaretine kapalı tutulması üzerine, o zamanki adıyla Turizm ve Tanıtma Bakanlığı harekete geçirilerek 1965 yılı içinde "Türkiye Dağ Turizmi Semineri" düzenlenmiştir. Bu seminerin düzenlenmesinde zamanın Turizm Genel Müdür Yardımcısı olan Adnan Özaktaş ile Bakanlık Müsteşarı Sedat Tolga'nın büyük katkıları olmuştur.

İsmet Ülker'in sorumluluk ve yönetiminde gerçekleştirilen bu semineri takiben, yine İ. Ülker tarafından hazırlanan ve Turizm Tanıtma Bakanlığı'nca ilk kez 1966 yılında 3 yabancı dilde bastırılan "Türkiye'nin Dağları" adlı bir broşür yayınlanmıştır. Aynı yıl içinde Büyük Ağrı Dağı (5137 m.) yabancı dağcıların ziyaretine açılmıştır.

Bu gelişmelerle yetinmeyen Türk dağcıları, yoğun bir kamuoyu oluşturma çabası içine girerek, sürekli konferanslar, basın toplantıları, gazetelerde yer alan bildirimler ve makalelerle "Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu" yerine Dağcılık ve Kayak olmak üzere iki ayrı federasyonun kurulması ısrarla talep edilmiştir. Bu konunun liderliğini ise Dr. Bozkurt Ergör ve İsmet Ülker yapmışlardır.

Nihayet 29 Ekim 1965 tarihinde, "Erciyes Kuzey Buzkar Çıkışından" sonra L. O. Çıkıgıl, Dr. Bozkurt Ergör, M. Erol Gez ve İ. Ülker, Kayseri-Hacılar'da 4 saat süren bir görüşme yaparak "Türkiye Dağcılık Federasyonu" adıyla yeni bir federasyon kurulmasını ilgili makamlara teklif etmeyi kararlaştırmışlardır. Bu görüşmeden dokuz ay sonra, 21/Temmuz/1966 tarihinde Türkiye Dağcılık Federasyonu resmen kurulmuştur. Devlet Bakanı Gaziantep Milletve-

“Dağlarda 40 Yıl”, İsmet ÜLKER, Muzaffer Erol GEZ, Erciyes Volkan Dağı (3917 m.) - KAYSERİ

kili Kamil Ocak'ın imzasını taşıyan bir makam onayı ile, o zaman 26 yaşında olan İsmet Ülker, Dağcılık Federasyonu Başkanlığına atanmış, ancak bu görevi kabul etmeyen İ. Ülker “Kurucu Başkan” görevini üstlenerek yeni bir makam onayı ile L. O. Çıkıgil'in federasyon başkanı olmasını teklif ve temin etmiştir.

1960-1965 yıllarını kapsayan ilginç ve önemli çalışmalarından biri de Elazığ ve Manisalı dağcılarının 1963 yılında birlikte gerçekleştirdikleri Ağrı Dağı Tırmanışı sonucunda iki bayan Türk dağcısının ilk kez Büyük Ağrı Dağı'na tırmanmasıdır. İsmet Ülker liderliğindeki Elazığ Dağcılık Ekibinde yer alan Fiziki Coğrafya ve Jeoloji öğrencisi Gülay Albayrak ile Ertuğrul Dayıoğlu yönetimindeki Manisa Dağcılık ekibinde yer alan Yıldız Değirmencioglu, 16 Ağustos 1963 tarihinde Büyük Ağrı Dağı'na ilk kez tırmanan Türk bayan dağcıları olmuştur. Zirveye ilk tırmanan Yıldız Değirmencioglu, ardından da Gülay Albayrak olmuştur.

1966 yılında yeniden ve ayrı olarak kurulan Dağcılık ve Kayak federasyonları ilk yıllarında eğitim ağırlıklı çalışmalara öncelik vermek gereğini duymuşlardır.

Bu dönemde Erzurum, Sarıkamış ve Bitlis gibi pilot merkezlerde yaygın olarak yapılmaya başlayan kayak sporunun yıldız sporcuları da çoğalmaya başlar. Özellikle bu dönemde Bursa'da Cihat Demirören, Erzurum'da Arif Akın ve Bingöl'de Orhan Erdoğan İl Spor Müdürleri olarak, Erzurum'dan Sıtkı Karakaş Kayak Ajansı olarak çok yararlı hizmetler vermişlerdir. Bu dönemde ayrıca Sarıkamış'tan Erdinç Uğur, Erzurum'dan Bahattin Topal, Özer Ateşçi ve Atilla Dönmez, Ankara'dan Salih Kurdakul yarışçı olarak, yine Erzurum'dan Turan Modoglu, Kayseri'den Doğan Kirbaç ise kayak öğretmeni olarak ön sıralarda yer almışlardır.

Alp disiplini dalında yıldızlaşan bu sporculara karşılık, Sarıkamış'tan Rıdvan Özbek Kuzey disiplini (kayaklıkoşu) ilk kez Balkan Kayak Şampiyonluğunu Türkiye'ye kazandırmıştır. Daha sonra Sarıkamış'tan Sacit ve Yavuz Özbek kardeşler ile Şeref Çınar, Ağrı'dan Elsefya ve Cemil Alptekin kardeşler sporcu olarak, Erzurum'dan Gazi Kadogen ise değişmez milli takım çalıştırıcısı olarak ün yapmışlardır.

1970-1980 yıllarında Dr. Bozkurt Ergör yönetiminde “Kış tırmanışlarına” önem verilirken, kayak dalında ise temel eğitim ve Kış sporları merkezlerinin planlama çalışmalarına öncelik verilmiştir.^(*) Nitekim bu çabalar sonucunda Türkiye'nin en yüksek doruklarının İlk Kış Çıkışları başarı ile tamamlanmıştır. Dr. Bozkurt Ergör'ün liderliğinde başlatılan KİŞ çıkışlarında özellikle Sönmez Targan, Metin Öz, Üsteğmen İbrahim Poyraz, Yalçın Koç, Yücel Dönmez ve Canip Karakuş gibi dağcılar ön plana çıkmaya ve Türk dağcılığında liderlik görevi yapmaya başlamışlardır. Bu dönem de Ankara Hacettepe Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile İstanbul Boğaziçi Üniversitesi spor kolları dağcılık sporunda önemli aşamalar yapmış ve çok sayıda dağ ve doğasever üniversiteli gencimiz Türkiye ve dünya dağlarında dolaşmaya, yüksek doruklara imza koymaya başlamışlardır.

1980 yılından sonra, genç ve eğitimli bu dağcılardan bir kısmı, gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında zorluk dereceleri yüksek tırmanışlar yapmaya başlamıştır. Nasuh Mahruki 1995 yılında Everest (8850m.), 2000 yılında “K2” tırmanışlarını başarmış, 2001 yılında ise Tunç Fın-

(*) Özellikle 1960'lı yıllarda kısa pantolonlu safari giysileri ile ekip halinde hareket eden ve aralarında ünlü Manisa Tarzani'nin de bulunduğu Manisa dağcılık ekibi, dağcılık sporumuzun yurt içinde tanıtılmasına ayrıca katkıda bulunmuşlardır.

Kasub MAHRUKI, Everest'in Zirvesinde, 17 Mayıs 1995

Tunc FENDİK, Everest'in Zirvesinde, 23 Mayıs 2001

Everest Dağı, (8850 m.)

Emek Ağrı Dağı - 5137 m.
"Kuşçuların İlk Keşfi" 20 Şubat 2002

dık Everest'e tırmanan ikinci Türk ve Müslüman dağcı olmuştur. Bu genç ve deneyimli dağcıları ise Uğur Uluocak, Serhan Poçan, Ertuğrul Melikoğlu, Kürşat Avcı, Yılmaz Sevgül, Gıyasettin Demirhan, Batur Kürüz ve Güçlü Özen gibi diğer genç ve eğitimli dağcılar izlemiştir.

"2002 Dünya Dağlar Yılında", kuzey-güney Ağrı Dağı kış transını gerçekleştiren ilk Türk ekibi olmanın yanında 2005 yılında Himalaya Dağları, Gasherbrum II Dağı (8035m.) tırmanışını da başarı ile gerçekleştiren Serhan Poçan, Burçak Ö. Poçan, Eylem Elif Maviş, Bora Maviş, Soner Büyükkatalay, Serkan Girgin'den oluşan Türk ekibi böylece unutulmaz bir başarıya imza atmışlardır. Serhan Poçan başkanlığındaki aynı ekibe ilaveten beş dağcı 15 ve 24 Mayıs 2006 tarihlerinde Everest'e tırmanan ilk Türk dağcıları olmuşlardır. Bu başarılar "Bir İpte Altı Yürek" başlıklarıyla ilk haber olarak Türk basınında yer almıştır.

1966 yılında federasyon başkanı olan L.O.Çıkıgil, 1973 yılında bu görevden ayrılmıştır. 1973 yılında Dağcılık Federasyonu Başkanlığına Dr. Bozkurt Ergör atanmış ve iki dönem 1973-1977 ve 1979-1984 yıllarında federasyon başkanlığı yapmıştır. 1972-1976 yılları arasında İsmet Ülker'in başkanlık yaptığı, Kayak Federasyonu'nca, "yaygın" kayak yapılmasına, "seçkin" sporcu yetiştirilmesine önem verilmiştir. Bu dönemde olimpik kural ve tekniklere uygun kayak yapılmasına çaba gösterilmiş, uluslararası kayak öğretim yöntemlerinin Türkiye'de de uygulanması hedef ve esas alınmıştır. Bu amaçla İsviçre'den özel olarak davet edilen Roland Kombe isimli uzman kayak öğretmeni ile başarılı öğretim çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde, kayak ve dağcılık federasyonlarının ortaklaşa düzenlenen "Cumhuriyetin 50. Kuruluş Yıldönümü Büyük Ağrı Dağı Tırmanışı" gerçekleştirilmiştir. 1973 yılı Ağustos ayında Büyük Ağrı Dağı'na ilk kez tırmanan Türk kayakçıları, Büyük Ağrı Dağı'nın doruğuna tırmanmış ve kayarak (Salih Kurdakul ve Murat Tosun Alp kayacağı, Şeref Çınar ve Sacit Özbek ise mukavemet kayacağı ile) aşağı inmişlerdir.

1970-1980 yılları arasında, yukarıda isimleri belirtilen sporculardan başka Sarıkamış'tan Ahmet KIBIL, Celal Öztaş ve Erdiç Baysal, Bitlis'ten Ersin Ayrıkça ve Mehmet Cankınay, Bingöl'den Mustafa Ayçiçek ve Doğan Baynal Alp dalında, Ağrı'dan Bahri Yılmaz, Mehmet Silvan ve Erhan Dursun kayaklıkoşu dalında önde gelen isimler olmuştur.

1980-1990 yıllarını kapsayan dönemde Alp disiplini dalında Erzurum'dan Yakup K. Birinci, Ahmet Demir, Kuzey disiplini dalında ise Ağrı bölgesinden Abdullah Yılmaz,

Erhan Dursun, Hakkari'den Fikret Ören ikişer kez kış olimpiyatlarına katılma başarısını göstermişlerdir. 1990-2005 yıllarını kapsayan dönemde ise yine Erzurum'dan Arif ve Atakan Alaftargil, Bursa'dan Hamit Şare, bayanlarda Tuba Daşdemir ve Duygu Ulusoy Alp disiplini dalında, Muş bölgesinden Mirat Yıldırım ile Sebahattin Oglago, Ankara'dan M. Kızılaslan, Kars bölgesinden ise Kelime Aydın Kuzey disiplini dalında Türk Kayak Milli Takımı'nın unutulmaz sporcuları olmuşlardır.

1984-1990 yılları arasında Dağcılık Federasyonu Başkanlığı yapan Prof. Mecit Doğru döneminde temel eğitime önem verilmediği için dağlarda 7 ölüm olayı yaşanmıştır. Nitekim 1990 yılı şubat ayı içinde, Erciyes Dağı'nda, Şeytan Deresi'nde bir çığ bölgesine giriş yapan Prof. Mecit Doğru ve Prof. Ahmet Bilge, bu nedenlerle hayatlarını yitirmişlerdir.

1990 yılını izleyen dönemde Dağcılık Federasyonu Başkanlığı yapan Dr. Tayfun Tercan'dan sonra başkanlık görevini üstlenen Alaattin Karaca ile kayak federasyonunda ise A. Rıza Karpınar, Şeref Teğmen, Ayhan Bozkurt, Murat Dedeman'dan sonra görev üstlenen Erdoğan Üstünsoylu ise halen bu görevlere devam etmektedir.^(*)

Everest Dağı'na (8.850 m.) İlk Kez Tırmanış Yapan Türk Dağcılık Ekibi Başkanı Serhan POÇAN "Tırmanış Sonrasında, (6.400 m.) İleri Ana Kamp".

(*) Kitabın yazarı ve Kayak Federasyonu Eski Başkanı İsmet ÜLKER (1972-76) liderliğinde, Turizm Bakanlığınca hazırlanan Erciyes, Koroğlu, Palandöken, Uludağ ve Sarıkamış kayak merkezleri nazım imar planları, İmar Bakanlığınca onaylanarak Kış sporları merkezlerinin planlı olarak geliştirilmesi yasal güvence altına alınmıştır.

Dağ Turizminin Ülke Turizmi İçindeki Yeri ve Önemi

Türkiye'ye yönelik dış turizm hareketlerinin, ağırlıklı olarak kıyı ve ören turizmi ile İstanbul olgusuna dayandığı bir gerçektir. Türkiye'de varolan iç turizm hareketlerinin ise, yine ağırlıklı olarak deniz turizmine, ikinci olarak da kaplıca ve Kış turizmine bağlı olarak geliştiği görülmektedir.

Ülke düzeyinde yaygın ve geleneksel olarak sürdürülen Yaylacılık hareketleri ise iç turizm yapılması ve sağlıklı iklimde bulunmanın yanı sıra, daha çok tarım ve hayvancılık üretimine yönelik ekonomik bir uğraşığı kapsamaktadır.

Türkiye için Dağ turizminin önemi, başta Ağrı Dağı olmak üzere Hakkari-Cilo ve Sat Dağları, Rize-Kaçkar, Kayseri-Erciyes ve Niğde-Aladağlar'ına yönelik dış turizm talebinin varlığından ileri gelmektedir. Kış turizminde ise bugün için Avrupa ülkeleri ile rekabet etmemiz genel olarak mümkün gözükmemektedir. Ancak, Palandöken ve Uludağ'da dış turizm yapılabilmektedir.

Uluslararası düzeyde Kış sporları olanaklarına sahip Uludağ'ın İstanbul ve Bursa ile, Beydağları ile Kayseri-Erciyes'in, Antalya ve Kapadokya yöresi ile birlikte planlanması, yeterli düzeyde ve kapasitelerde alt-üst yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi halinde, Türkiye'nin Kış turizminde dış pazarlara girmesi mümkündür. Bu merkezlere, Arap ülkelerine dönük bir planlama anlayışı ile geliştirilmek kaydı ile Mersin kuzeyinde yer alan Bolkar Dağları'nı eklemek de yine olanak dahilindedir.

Ancak bu konularda beklenen yararların elde edilebilmesi için yüksek dağlarımızın dış turizme dönük olarak, öncelikli Kış sporları merkezlerinin ise iç ve dış turizme dönük olarak planlı olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de Dağ turizminin ve onun en etkin bir kolu olan Kış turizminin dışa dönük bu özelliklerinin yanı sıra, iç turizm boyutlarının giderek çok daha önem kazanmaya başladığı her geçen yıl görülmektedir.

2004 yılı sonu itibarı ile Türkiye'de 420.600 işletme, 243.000 yatırım, 400.000 belediye belgeli konaklama yatağı mevcuttur. Bu kapasitenin çoğunluğu öncelikli turizm yörelerimiz üzerinde geliştirilmiştir. Bu tesislerdeki geceleme oranının yaklaşık %75'i dış turizm yapanlara ait bulunmaktadır. Dağ ve Kış turizmine hizmet veren yatak sayımız ise toplam olarak 20.000 dolayında bulunmaktadır.

Bugün için Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak %1'i yani 700.000 kişi Dağ ve Kış sporlarıyla meşgul olmaktadır. Avusturya, Almanya, İsviçre, Fransa, İtalya gibi Avrupa ülkelerinde ise bu oran %25 dolayında bulunmaktadır.

Ancak, dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de yaz mevsimi tatil yapma ve dinlenme alışkanlığı kazanan insanlar, ağır kent yaşamı ve kış koşullarından kurtulmak, çevre sorunları ve kirli hava ortamını değiştirmek amacı ile kış mevsimi de tatil yapma ve dinlenme gereksinmesi duymaya başlamış ve bu hareketlerin yöneldiği odak noktalarını "Kış sporları" ve "Kış turizmi" merkezleri oluşturmaya başlamıştır.

Özellikle son yıllarda Türkiye'de gelişen otomotiv endüstrisine bağlı olarak özel arabalı insan sayısının artması, hafta sonu tatillerinin 2 güne çıkması ve tüketim gücündeki artışlar nedeni ile yaz turizmine katılımın yanında Kış turizmi hareketlerine katılımlar da hızlanmaktadır. Bugün Türkiye'de Uludağ, Koroglu Dağı, Erciyes, Palandöken, Sarıkamış, Ilgaz Dağı ve Saklıkent gibi başlıca Kış sporları merkezlerinde toplam olarak 20.000 yatak işletme, 15.000 yatak ise proje ve yapım halinde bulunmaktadır. Türkiye'deki Kış turizmi hareketlerinin ise özellikle ocak şubat ve mart ayları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkiye'de dağcılık ve Kış sporları yapmakta olan yaklaşık 700.000 insanın; %30'unu öğrenciler, %30'unu ise bayanlar oluşturmaktadır. Toplam kayak yapanların %70'i ise 30 yaşın altında bulunmaktadır. Bu durum; Türkiye'de kayak sporunun özellikle "aile sporu" olarak yapıldığını ve geleceğe dönük büyük bir potansiyel talebin varlığını gösterir.

Türkiye'de hızla gelişen Kış turizmi ve Kış sporları hareketleri ise özellikle Uludağ'dan Doğu Anadolu'ya doğru bir kayma ve yoğunluk göstermektedir. Kartalkaya ve Erciyes kayak merkezlerinin yanı sıra Erzurum-Palandöken ve Kars-Sarıkamış kayak merkezleri son yıllarda hızlı ve planlı bir gelişme göstermeye başlamıştır.

Bu durumda İstanbul, Ankara, İzmir ve Batı Anadolu'nun diğer büyük kentlerinde yaşayan nüfusun Doğu Anadolu Bölgemizin kayak merkezlerinde "Kış tatili" ve "Kış turizmi" yapmaları planlanabilir hale gelmektedir. Özellikle kış mevsimi tam kapasiteyle çalışmayan Türk Hava Yolları uçak filosunun özel indirimli fiyatlarla bu tür bir iç turizm hareketini desteklemesi ve hizmet vermesi mümkün gözükmemektedir.

Bu nedenlerle turizm mevsim süresinin uzatılarak yıl boyu turizm yapan işletmelerin oluşturulması, yaz ve kış mevsimi çalışır durumda zincir tesislerin planlanması, turizm çeşitliliğinin artırılması ve turizmde vasıflı işgücünün yıl boyu istihdamını mümkün kılacak yatırım politikalarına ağırlık verilmesi kaçınılmazdır.

Türkiye'de mevcut Kış sporları ve turizm merkezlerinde genellikle hafta sonlarını kapsayan iki geceli tatiller ağırlık taşımaktadır. Bu talep profilini ise 4-9 geceli konaklama yapma ve genellikle de kayak kayma alışkanlıkları olan bir talep profili izlemektedir. Ancak son yıllarda Türkiye'de Kış sporları ve turizm merkezlerine yönelik yeni bir talep profilinin oluştuğu ve bu merkezlerin yaz mevsimi de kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Bilindiği üzere Kuzey Yarımküresi, orta enlemler kuşağı üzerinde yer alan Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi Kuzey Amerika ülkeleri ile Fransa, İspanya, İtalya, Avusturya, İsviçre ve Yugoslavya gibi turizmde aşama yapmış Avrupa ülkelerinin turizmde en gelişmiş bölge ve yörelerini orta yükseklikteki (1500-2500 metre) dağlık ve ormanlık alanlar teşkil etmektedir. İspanya'da Pirene Dağlık Yöresi, Fransız Alpleri, Kuzey İtalya, İsviçre ve Avusturya Alp Dağları, Dağ ve Kış turizminde gelişmiş ve kalkınmış olan başlıca dağlık yöreleri teşkil ederler.

Türkiye'de ise Dağ ve Kış sporlarına elverişli alanları teşkil eden orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık alanlarımız "Geri Kalmış Yörelere" olarak ifade edilmektedir. Son yıllarda Türkiye'de görülen ve yukarıda rakamlarla anlatılmaya çalışılan Kış sporları ve Kış turizmi potansiyelinin hareket geçirilmesi halinde, "Geri Kalmış Yörelere" olarak tanımlanan orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yöremizin kalkınmasını hızlandırmak ve bu yöreleri Türkiye'nin en kalkınmış yöreleri yapmak olarak dahiline girmiştir. Ancak bu tür çalışmaların planlı olarak, uzman kişilerce yönetilmesi kaçınılmaz bir görev olarak öne çıkmaktadır.

Dağ Turizmi ve Dağ Sporları Yönünden Ülke Potansiyeli

Türkiye 36-42 kuzey enlemleri arasında, Alp-Himalaya Kıvrım Kuşağı üzerinde yer alır. Doğu-batı yönünde 1600 km. uzunluğa ve kuzey-güney yönünde 650 km. dolayında bir genişliğe sahiptir.

780.000 km² alan kaplayan Türkiye, ortalama olarak 1000 metre yüksekliğe sahiptir. Türkiye, genellikle batıdan doğuya doğru yükselen bir platolar görünümündedir. İç Anadolu'da ortalama yükseklikler 1000-1500 metreler arasında değişirken, Doğu Anadolu'da bu değerler 2000 metrenin üzerine, Ağrı Dağı'nda ise 5137 metreye ulaşır. Kuzey ve güney kesimleri sıradağlarla kaplı bulunan Türkiye'nin %55 dağlık alan, %45 ise ovalık alan görünümü sunmaktadır.⁽¹⁾

(1) Yeni Türkiye Atlası, Harita Genel Müdürlüğü yayını.

Uludoruk, (4136 m.), "Batı Buzulu", Cilo Dağları - HAKKARİ

Güney Anadolu Dağlık Kuşağı ise Antalya batısı ve doğusunda 3000 metre dolayında seyir ederken, Bolkar Dağları'nda 3524 metreye ulaşır. Adana ilinden sonra iki kol halinde kuzeydoğu ve doğu yönünde uzanan Toros Dağları Erzincan güneyinde 3462 metre yükseklikte Munzur Dağları'na yer verirken, diğer bir kolla Malatya, Elazığ ve Muş üzerinden Van Gölü güneyine, oradan da 4000 metreyi aşan yükseklikleri ile Hakkari-Cilo ve Sat Dağları'na (Uludoruk-Raşko 4136 metre) ulaşır.

Erciyes Dağı, Tekir Kayak Merkezi, (2100-3000 m.)

Kuzey ve Güney Anadolu Sıradagları arasında kalan genellikle plato görünlü orta kuşak üzerinde ise yer yer volkanik olaylara bağlı olarak gelişmiş, orta ve yüksek volkan dağlarına rastlanır. Bursa güneyinde Uludağ, Bolu güneyinde Köroğlu Dağları, İç Anadolu bölgesinde Hasan Dağı, Erciyes Dağı 3917 m. ve Van gölü batısında yükselen Nemrut Dağı 3050 m., Süphan Dağı 4058 m. Tandürek Dağı (3533 m.) ve 5137 m. yüksekliğe varan Büyük Ağrı Dağı bu volkan dağlarının başlıcalarıdır. Bu dağların yanı

sıra yüzey püskürmeleri ile oluşan Bingöl Şerafettin Dağları, Erzurum Palandöken Dağları ve Sarıkamış yöresi, 3000 metrenin üzerindeki yükseklik kuşaklarını oluştururlar.

Kuzey ve Güney Anadolu dağlık kuşakları üzerinde genellikle 2000 metre yüksekliğe kadar, Doğu Anadolu'da ise yer yer 2500 metreye kadar varan ve orman örtüleri ile kaplı bulunan dağlık yöreler aynı zamanda, etkili ve uzun süreli kar yağışları nedeniyle Kış turizmi ve Kış sporlarına da olanak sağlayan başlıca ortamları teşkil ederler. Bu kuşakların dışında yer alan yüksek dağlık yöreler ise daha çok "Dağcılık" bakımından önem taşırlar.

Bu doğal veriler ve iklim koşullarına bağlı olarak Türkiye'de kar yağışları, kar kalınlıkları ve karın yerde kalma süreleri incelendiği zaman, uzun süreli ve etkili kar yağışlarının Kuzey Anadolu'da yer alan Uludağ, Köroğludağı, Ilgaz Dağları ile Doğu Karadeniz'de Kaçkar Dağları, Kars-Sarıkamış Yöresi, Erzurum Mescit ve Palandöken Dağları, Batı, Orta ve Doğu Toroslar, Erciyes Dağı, Hasandığı ve Süphan ve Ağrı gibi Volkan dağları üzerinde yoğunlaştığı görülür.

Batı Anadolu'daki yüksek kesimler ile İç Anadolu platoları genellikle 30-50 cm. dolayında kar yağışları alırken, İç, Kuzey ve Güney Anadolu dağlık yöreleri ile Doğu Anadolu'nun 2000 metreden yüksek kesimleri 2 metrenin üstünde, yer yer 3 metreyi aşan kar yağışlarına sahne olurlar.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan ve sunulan bilgilerden aşağıda sıralanan genel sonuçları çıkarmak mümkündür.

- Türkiye; yüksek dağlık yöreleri, orta yükseklikte dağlık ve ormanlık yöreleri geniş alanlar kaplayan bir ülke görünümü sunmaktadır.
- Dünya üzerindeki konumu, yapısal ve iklim özellikleri nedenleriyle Türkiye'nin özellikle orta yükseklikte dağlık ve ormanlık yöreleri kış mevsiminde kar yağışları etkili, karın yerde kalma süresi uzun ve kar kalınlıkları 3 metreye kadar varan özelliklere sahiptir.
- Bu doğal özelliklere bağlı olarak Türkiye "Dağ ve Kış turizmine" dolayısıyla "Dağ ve Kış sporlarına" elverişli bir ülke görünümünü sunmaktadır.

Dağ Turizminde Ulusal Politikalar

Dağ turizmi ya da onun önemli bir kolu olan Kış turizminin, kısa bir dönem içerisinde ve tüm ülke düzeyinde geliştirilmesi düşünülemez. Ancak Türkiye'nin sahip olduğu Dağcılık ve Kış sporları olanaklarının bölge, ülke hatta uluslararası düzeyde iç ve dış turizme dönük olarak,

yöre ve bölge ölçeğinde önem taşıyan alanların ise kısa dönemde iç turizme dönük olarak değerlendirilmesi gerektiği kanısındayız.

Bu yaklaşıma bağlı olarak başlangıçta Kış turizmi ağırlıklı kayak merkezleri ile Kış sporları ağırlıklı merkezlerin birlikte veya ayrı olarak geliştirilmesine dikkat edilmelidir. Ancak her iki durumda da, turizm olayı ile spor, spor olayı ile turizmin birbirlerinin itici güçleri olacağı unutulmamalıdır. Örneğin bugün Uludağ ve Bolu da turizm hareketleri, spor amacı ve uygulamalarının önünde gitmektedir. Buna karşılık Erzurum ve Sarıkamış gibi merkezlerde ise yakın zamana kadar Kış sporları uygulamaları turizm amaçlı hareketlerin önünde yer almıştır.

Ancak, Erzurum, Sarıkamış ve Erciyes gibi merkezlerde de yeterli düzeyde alt ve üst yapı yatırımlarının yapılması ve farklı seviyedeki taleplerin karşılanması halinde, hem spor hem de turizm ağırlıklı olarak geliştirilmesi mümkün olmuştur.

Nitekim yakın zamana kadar spor etkinlikleri ile önem ve öncelik kazanmış olan Erzurum, Sarıkamış ve Erciyes kayak merkezleri de turizm ağırlıklı kullanımlara geçiş yapmıştır.

Sonuç olarak; Türkiye’de planlı olarak geliştirilmeye çalışılan Dağ sporları ve Dağ turizmi merkezleri için aşağıda belirtilen “amaçlar” ve “yararlar” hedeflenmektedir.

Amaçlar:

- Sosyal ve ekonomik açıdan yeterince kalkınmamış olan dağlık ve ormanlık yörelerin kalkınmasına katkıda bulunmak ve hızlandırmak.
- Bu yörelerdeki doğal değerleri ve doğal çevreyi koruyarak kullanmak.
- Turizm mevsimini yazdan kışa aktararak uzatmak ve turizm çeşitliliği sağlamak.
- Yaz mevsimi çalışan, fakat kış mevsimi işsiz kalan vasıflı turizm personelinin yıl boyu ve sürekli olarak istihdamını sağlamak.

Yararlar:

- Sanayileşme ve kentleşme sürecine bağlı olarak oluşan İç turizm talebinin yönlendirilmesi,
- Alt ve üst yapı yetersizliği nedeni ile bu konuda yurt dışına yönelen talebin karşılanması,
- Yurt dışında ülkemiz dağlarına yönelik dağcı ve kayakçı talebinin karşılanması,
- İç turizmi geliştirerek halk sağlığının ve işgücü veriminin korunması.

Dağ Zambacı, Anzer Yaylası, (2400 m.), Kaçkar Dağları, İkizdere - RİZE

Kuelar, "Altuarmak Döğlesi" (3470 m.);
Altuarmak Köyü, Yusufeli, ARTVIN

TÜRKİYE'NİN ÖNEMLİ YÜKSEK DAĞLIK YÖRELERİ VE KIŞ SPORLARI MERKEZLERİ

Ülke yüzölçümünün %55'ini oluşturan yüksek dağlarımız ve orta yükseklikteki dağlık yörelerimiz, Türkiye'nin yapısal özellikleri ve dağ oluşumu hareketlerinin sonucunda meydana gelmiş yükseltilerdir. Bu kitabın yazarı fiziki coğrafya ve jeoloji öğrenimi görmüş, uzun yıllar Dağcılık ve Kış sporları yapmış ve bu spor dallarında en üst düzeyde yönetim sorumluluğu taşımıştır. Mesleki çalışmalarını ise "Turizm Fiziksel Planlama" konuları oluşturmuştur.

Türkiye'nin yüksek dağlık yöreleri ile Kış sporlarına elverişli orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık alanları bu bilgi ve deneyimlerin ışığında ele alınmış, araştırılmış ve değerlendirme konusu yapılmıştır.

Bu kitabın kapsamında ele alınmış bulunan yüksek dağlık yörelerimiz ile Kış sporlarına elverişli alanlar öncelikle yapısal özellikleri, doğal çevre değerleri, iklim koşulları, yaban hayatı ve doğal bitki toplulukları yönünden ayrıca inceleme konusu yapılmıştır.

Türkiye'nin Tektonik ve Orojenik Yapısı:

Dünyanın tanınmış yerbilimcilerinin araştırmalarına göre, Türkiye'nin karalaşması, kuzeyden güneye doğru olmuştur. Bir başka deyişle Kuzey Anadolu'da I. Zamana ait katmanlar oluşurken, Toros Sıradağları'nın yayılış gösterdiği Güney Anadolu ise III. Zamana ait yer katmanlarından meydana gelmiştir.

Bu konularda daha ayrıntılı bilgiler için; (Prof. Dr. İhsan Ketin, "Anadolu'nun Tektonik Birlikleri", M.T.A. Bülteni, sayı 66, Ankara) bilgi kaynağına başvurmalarıdır. Bu araştırmalara konu olan Türkiye'nin karalaşma hareketleri, Türkiye'ye özgü Alp - Himalaya dağ oluşumu hareketlerine de bağlı olarak dört ana yapı birliğinden meydana gelmiştir.

Türkiye'nin yapılaşmasında bir nevi temel ve çatı oluşturan bu tektonik birliklerle ilgili ön ve temel bilgiler aşağıda özetlenmiştir.

Kuzey Anadolu Sıradağları Kuşağı:

Bu tektonik kuşak üzerinde yer alan sıradağlar Avrupalı araştırmacılar tarafından "Pontidler" olarak da adlandırılır. Bu kuşağın batısında az yüksek ve masif bir yapısal özellik gösteren bir dağlık yöre olan İstiranca Dağları (1000 m.) yer alır. Orta kesimde ise Bolu Köroğlu Dağı (2400 m.), Ilgaz Dağları (2587 m.) ve Karagöl Dağları (3100 m.) yükselir. Doğuda ise Rize-kaçkar Dağları (3632 m.) yükselir.

Sat Dağları, (3794 m.), Yüksekova - HAKKARİ.

İç Anadolu Masifler Kuşağı:

Batılı araştırmacılar tarafından "Anatolidler" olarak adlandırılan bu masifler kuşağı üzerinde İç Anadolu ve Doğu Anadolu volkan dizileri yükselir. İç Anadolu volkan dizisi üzerinde Erciyes Dağı (3917 m.) Hasan Dağı (3268 m.) gibi, Doğu Anadolu volkan dizisi üzerinde ise Büyük Ağrı Dağı (5137 m.) Tendürek Dağı (3533 m.) Süphan Dağı (4058 m.) ve Nemrut Dağı (3050 m.) gibi yüksek volkan dağları yükselir.

Güney Anadolu Sıradağlar Kuşağı:

Anadolu Yarım Adasını güneyinden kuşatan ve Toros Dağları olarak adlandırılan bu kıvrım sıradağları Türkiye'nin 3. tektonik birliğini teşkil eder. "Tauridler" veya "Toridler" olarak adlandırılan bu kuşağın batısında Beydağları (3070 m.), ortasında Bolkar Dağları (3524 m.) ve Toros-Aladağlar (3756 m.) yükselir. Aladağlar'ın devamında ise Tahtalı (3075 m.), Binboğa (2945 m.) ve Munzur Dağları (3462 m.) devam eder.

Güneydoğu Anadolu Sıradağlar Kuşağı:

Güneydoğu Toros Dağları'nın oluşturduğu bu sıradağlar kuşağı Amanos Dağları, Nurhak Dağları olarak kuzey ve doğu yönlerinde uzanarak Malatya-Beydağları (2600 m.), Elazığ-Hazarbaba (2350 m.) ve Mastar Dağları olarak devam ederler. Bitlis üzerinden Hakkari'ye oradan İran'a ulaşırlar "İranidler" olarak adlandırılan bu dağların en doğusunda Hakkari - Cilo ve Sat Dağları (4136 m.) yükselir.^(*)

(*) Bu ön ve temel bilgilerin sunulmasından sonra, Türkiye'de Dağ sporları ve Dağ turizmi bakımından önem taşıyan yüksek dağlık yöreler ile orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık alanlar, ayrı ayrı alınarak değerlendirme konusu yapılmıştır.

İsmet ÜLKER, "Dağcılık Federasyonu Kurucu Başkanı"
21 Temmuz 1966, ANKARA

Dağcılık Federasyonu, "kurucu üyeler"
Dr. Bozkurt ERGOR, Muzaffer Erol GEZ

Dağcılık Federasyonu Başkanı
Alaaddin KARACA, 1997-

DAĞLAR

“şiiir”

Çekmece’den Maltepe’den ileri
Gitmemiş Sadabad çelebileri,
Alem tepesine Alemdağ derler,
Böyle bilmüş böyle yazmış eserler.

Dağlar var karanlık, dağlar var beyaz,
Korka korka eteğinden öper yaz.
Ağridağ, Babadağ, Gavurdağ, Ilgaz
Kubbelerdir; dolaşır, aşılmaz.

Tendürek’te, Kop’ta Palandöken’de
Kurtların payı var gelip geçende.
Ki alırlar vermek istemesende!..

Dağlar var, tahtından inmeyen sultan
Dağlar var, yapılmış bundan, buluttan...
Dağlar var ki; Bingöl, Binboğa, Süphan.

Medetsiz’ler, Mor’lar Nur’lar, Yıldız’lar,
Karalar, kızıklar, Bozlar, yağızlar...
Karla dolar “İmdat” diyen ağızlar,
Yollar kesen, haraç alan dağlar var.

Bolkarda çamların sakızı damlar,
Ve bir yıldız düşer, tutuşur çamlar.
Bir kızıl şehrayin olur akşamlar,

Tacı olan, tahtı olan dağlar var.
Tüter Sarıçiçek, burcu burcudur.
Akşamlar ya mor, ya turuncudur,
Ve kışın dünyanın öbür ucudur...

Sarkaken Cudinin(*) karları dal dal
Bağdaş kuradursun yollara Karhal!..
“Ferman padişahın, dağlar bizimdir,”
Dedi yerde bir kurt, Gökte bir kartal...

Dönmez misin ey yolda kalanlar,
Yolcular, garipler, garip çobanlar.
Allahüekberde tekbir alanlar,
Ovalar, konaklar, yollar aşırı
Birbirini selamlayan dağlar var.

Dağlar var, batının yangınında kor,
Dağlar var; adları Nemrut, Balahor.
Kayışdağ kim, Alemdağ kim oluyor?

Dakin ufukları görünce yoksul
Dağ yerine kubbe yapmış İstanbul,
Kurşun şamdanlarda mumlar fildişi,
Ki pırıltıları sularda pul pul...

Arif Nihat ASYA

(*) Büyük Ağı Dağı'nın kutsal kitaplardaki adı.

Boyük ve Küçük Demirkazık Dorukları, Çınarı - NİĞDE

"Türkiye Coğrafyasının Başyapıtı"
Büyük Ağrı Dağı, (5137 m.)

YÜKSEK DAĞLIK YÖRELERİMİZ BÜYÜK AĞRI DAĞI (5137 m.)

Türkiye'nin en yüksek doruğu olan Büyük Ağrı Dağı (5137 m.) sönmüş bir volkandır. Doğu Anadolu volkan dizisi üzerinde yükselen bu dağ Türk-İran ve Nahçıvan sınır kavşağında yer alır. Büyük Ağrı volkan dağıının güney doğusunda ise yine sönmüş bir volkan olan Küçük Ağrı Dağı (3896 m.) yükselir. Büyük Ağrı ve Küçük Ağrı volkan dağları arasında ise "Serdarbulak platosu" yer alır. Sönmüş iki volkan dağıını birbirine bağlayan bu lav platosu ortalama olarak 2600 m. yükseklik gösterir.

Kuzeyde İğdir Ovası (840 m.), güneyde Doğubeyazıt Ovası (1640 m.) arasında yükselen Büyük Ağrı Dağı (5137 m.) yüksekliği ile muhteşem bir görünüşe sahiptir. Büyük Ağrı Dağı'na ilk çıkış 1829 yılı Eylül ayında A.Von Parrot tarafından yapılmıştır. Büyük Ağrı Dağı'nın ilk kış çıkışı ise 21 Şubat 1970 yılında Dr.Bozkurt Ergör tarafından gerçekleştirilmiştir.

Batı dillerinde "Ararat" olarak bilinen Büyük Ağrı Dağı, kutsal kitaplarda da yer aldığı üzere, Nuh tufanı efsanesi ile dünya çapında bir üne sahiptir.^(*)

* "Ararat" M.O. 9.Yüzyıldaki Proğu Araskolu'da yazdığı olan Urartuların İtali dilindeki yazıdır.

Anakamp "Yeşilkamp" (3200 m.)

Büyük Ağrı Dağı ve Doğu Anadolu Volkan Dağlarının Oluşumu:

Dr. Sırrı Erinç ve Dr. Süleyman Türkünal'ın tespitlerine göre Büyük Ağrı volkan dağıının üzerinde yükseldiği Doğu Anadolu yüksek platolar bölgesi, III. Zaman Miyosen sonlarında yontukdüz "peneplen" halini almıştır. Bu yöre, Pliyosen'de yeni dikey "epirojenik" hareketlere bağlı olarak bölgesel ölçekte kırılmış ve kıvrılma olaylarına sahne olmuştur. Bu yeni epirojenik hareketler sonunda, bölgede Neojen'den beri süre gelen volkanik hareketler yeniden canlılık kazanarak IV.Zaman "Kuvaterner" başlarında bütün şiddeti ile devam etmiştir. Bu volkanizma sonucunda, yörede mevcut Pliyosen yaşlı yontuk düzler, genç volkanik katmanlarla örtülmeye başlamıştır. Özellikle Muş-Bitlis sıradagları ile Doğu Karadeniz Dağları ve Van gölü arasında kalan genişçe bir bölgeyi etkisi altına alan bu volkanik faaliyetler, tektonik yapıya da bağlı olarak ya "satih püskürmesi" ya da kırık hatları boyunca görülen "merkezi püskürmeler" şeklinde olmuştur.

Solhan-Serafettin Dağları (2675 m.) Karlıova-Bingöl Dağları (3193 m.), Erzurum-Palandöken Dağları (3176 m.) satih püskürmeleri sonucunda oluşurken, SW-NE yönlü Doğu Anadolu kırık hattı üzerinde görülen merkez el püskürmeler sonucunda ise Büyük Ağrı Dağı (5137 m.), Tendürek Dağı (3533 m.), Süphan Dağı (4058 m.) ve Nemrut Dağı (3050 m.) gibi yüksek volkan dağları meydana gelmiştir. Nitekim IV. Jeolojik Zaman öncesinde, aşınmalarla bir yontukdüz "peneplen" görünümü kazanmış olan Doğu Anadolu, IV. Zamanda meydana gelen bu yüzeysel ve merkez el volkanizma faaliyetlerinden sonra lav katmanları ile örtülerek, bugünkü yüksek plato görünümünü kazanmıştır. Doğu Anadolu bölgesinde oldukça geniş alanlar kaplayan

Ülkeroğlu "Güney" Buzulu, Ağrı Dağı (5137 m.), Doğubeyazıt - AĞRI

ve kalın örtüler teşkil eden bu lav katmanları, Büyük Ağrı, Süphan ve Nemrut gibi sönmüş volkan dağlarında binlerce metre kalınlığa ulaşır.

Bu tektonik ve volkanik faaliyetler sonucunda oluşan Doğu Anadolu yüksek platoları ve bu platolar üzerinde yer alan yüksek veya orta yükseklikteki volkan dağları, gerek Dağ ve Kış sporları, gerekse bu sportif faaliyetlere bağlı olarak gelişen Dağ ve Kış turizmine elverişli ortamları sunarlar.

Büyük Ağrı Dağı'nın Oluşumu:

"Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapı"

Türkiye'nin en yüksek doruğu olan (5137 m.) Büyük Ağrı bir volkan dağıdır. NW-SE yönünde yaklaşık 55 km., NS-SW yönünde ise 30 km. çapında bir taban üzerinde yükselen Büyük Ağrı Dağı, tek bir ana baca çıkışlı ve merkezsel püskürme sonucu oluşmuş tabaka katmanlı bir "strato volkan"dır. (*)

Büyük Ağrı Dağı'nın güneydoğusunda yaklaşık 11-12 km. uzaklıkta Küçük Ağrı (3896 m.) Volkanı, bunların arasında ise Serdarbulak lav platosu ile birer ara püskürme olan "Biçareler" denilen volkan konileri yer alır. Büyük Ağrı, Küçük Ağrı ve Biçare volkanlarından oluşan "Ağrı Yanardağı Sistemi" başlıca beş ana volkanizma safhası gösterir. İlk aşamada, piroklastik ürünler (volkan tüfü, çakılı ve bombası) püskürterek faaliyete geçen Büyük Ağrı Volkanı, ikinci aşamada andezit, üçüncü aşamada ise bazalt lav ve tüfleri çıkarmaya başlamıştır (Dağın kuzeyinde yer alan heyelan vadisindeki volkanik katmanlar bu safhaları yansıtır durumdadır).

Dördüncü aşamada ise merkezsel püskürmeler sonucu andezit lavları çıkaran Büyük Ağrı Dağı bugünkü ana görünümüne ulaşırken, bu aşamada ayrı bir çıkışla yalnız andezit lavlarından oluşan Küçük Ağrı Volkan Dağı (3896 m.) meydana gelmiştir.

Biçareler, Mihtepe ve Küpgölü mıntıklarında oluşan yan baca ve lav akışları ile "Ağrı Yanardağı Sistemi" aktif dönemini tamamlayarak kükürt saçan sönmüş volkan "solfatara" safhasına geçmiştir. Bir başka deyişle Büyük Ağrı Volkanı, merkezsel ve ana baca çıkışlı andesitler ile yan baca çıkışlı bazalt lavlarından, Küçük Ağrı Volkanı ise, sadece ana baca çıkışlı andesit lavlarından meydana gelmiştir. (**)

Büyük Ağrı Dağı'nın SE yamacında, "Biçareler ve Karnıyarık" mıntıklarında yan baca çıkışı yapan (3300 m.) bazalt lavları Gürbulak ve Topçatan (Ganikor) Köyü, dağın NE yamacında yer alan Mihtepe çevresinden (3800 m.) çıkış yapan bazalt lavları Sultantop, NW yamacında yer

alan Küpgölü çevresinde (3600 m.) çıkış yapan bazalt lavları ise Iğdır yönünde uzun mesafeler katederek yer yer 20 km. uzunlukta "lav setleri" oluştururlar.

Ağrı Volkan Sisteminin kuzeyinde Iğdır-Aras, güneyinde ise Doğubeyazıt çöküntü ovaları "grabenler" yer alır. Büyük Ağrı Dağı ise Tersiyer dolguları ile kaplı Iğdır ovasından 4300 m., Doğubeyazıt ovasından ise 3400 m. daha yüksekte bulunur.

Bölgede, zaman zaman volkanik veya tektonik kökenli deprem olayları ile karşılaşmaktadır. Nitekim 1940 yılındaki bir deprem sonucunda Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey yamacında, kaya ve buzul bloklarının kopması (Abich, 1845) bazı araştırmalara göre "sıcaksu patlaması" sonucu büyük bir heyelan ve derin bir heyelan vadisi (Cehenemdere) oluşmuş ve bu heyelan sırasında yok olan Ahora Köyü yerine bugünkü "Yenidoğan Köyü" kurulmuştur.

Büyük Ağrı Dağı'nın doruk bölgesi kalın bir Örtü Buzulu ile kaplı bulunmaktadır. Bu nedenle Ağrı Dağı volkan kraterinin bugünkü durumu hakkında kesin bir bilgi verilmesi mümkün olmamıştır.

Ancak, Büyük Ağrı Dağı üzerinde, doruk noktaları arasında yer alan boyunlar mevcut kraterin kısmen de olsa aşındırılmış olduğuna işaret etmektedir.

Nitekim Büyük Ağrı Dağı'nın doruğunu örten ve onlarca metre kalınlığa erişmiş olduğu gözlenebilen "Örtü buzulu" bu boyunlardan güney, güneybatı ve kuzeybatı yönlerinde sarkar. Bu durum mevcut kraterin buzullarla doldurulması, krater yamaçlarının ise yer yer buzul aşındırması ile parçalanmış olduğunu göstermektedir.

Buzul ve buzkar örtülerinden yoksun olan Küçük Ağrı Dağı'nda ise (3896 m.) çok şiddetli donma, çözülme ve erozyon hareketleri nedeni ile kraterin şiddetli bir aşınma ve dolmaya uğrayarak ortadan kalktığı görülmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, gerek Büyük Ağrı Dağı, gerek Küçük Ağrı Dağı volkanik faaliyetlerini III. Zamanın ikinci yarısı olan Neojen sonlarında başlatmış Kuvaterner içinde devam etmiş ve tamamlamış olan birer sönmüş volkan dağlarıdır. (***)

(*) Lav tabakalarının düzenli olarak üst üste yataklandığı, lav katmanlarının yaş sıralamasına uygun bir yapı sunduğu volkanlara "strato volkan" denir.

(**) Büyük ve Küçük Ağrı Dağı'nın arasında, küçük çaplı ve genellikle volkan tüf ve camlarından meydana gelmiş olan bu ara püskürmeler, yörede "Biçareler" olarak adlandırılmıştır.

(***) 1961 yılında Büyük Ağrı Dağı'na yaptığım ilk tırmanış sırasında, dağın doğu yüzünde 4900 metre dolayında kükürt buharları çıkaran bir zeminle karşılaşmışım. Bu olayda, Büyük Ağrı Dağı'nın püskürmesinin son aşamasına gelmiş "solfatara devresinde" bir volkan dağı olduğunu göstermektedir.

Büyük Ağrı Dağında Buzullaşma ve Buzul Morfolojisi:

Büyük Ağrı Dağı, buzul oluşumu ve buzul morfolojisi bakımından Türkiye'nin en önemli ve ilgi çeken bir yöresidir. Ağrı Dağı'nın üzeri, kalın bir Örtü Buzulu ile kaplı bulunmaktadır. Onlarca metre kalınlığa ulaşan ve kraterin üzerinde yataklanmış olan bu "Örtü buzulu" Ağrı Dağı'nın orta ve batı dorukları arasında yer alan boyunlardan güney, güneybatı ve kuzeybatı yönlerine ve aşağılara doğru sarkar vaziyettedir. Doruk düzlüğünden sonra, eğime uyarak aşağılara sarkan bu buzullar, Vadi Buzulu özelliği kazanır ve kuzeybatı yönünde 3500 metreye kadar sarkar.

Büyük Ağrı Dağı'nın üzerinde yataklanmış olan "Örtü buzulu" ve bu örtü buzulunun kollarını teşkil eden vadi buzullarının yer ve konumları (EK: II) harita üzerinde gösterilmiştir.

Ağrı Dağı'nın doruğundan, kuzey yönünde sarkan büyük ve kalın buzul kütleleri (yaklaşık 4500-4600 metre yükseklikten koparak) Yenidoğan "Ahora"- Cehennem Deresine düşerler. Tonlarca ağırlıktaki bu buzul kütleleri, yaklaşık 8-10 km. uzunluktaki derin heyelan vadisi tabanında birikerek yeni bir "vadi buzulu" oluştururlar. Üzeri yer yer parçalanmış kaya parçaları ile kaplı bulunan bu Vadi buzulu tam anlamı ile bir "Regenere buzul" ya da Türkçe ifadesi ile "yeniden oluşmuş" bir çekirdek buzuldur. Yer yer 20-30 metreye varan kalınlığı ve 5 km.ye varan uzunluğu ile Vadi buzulu özelliklerine sahip olup, buzulun alt ucu 2500 metreye kadar uzanır.

Büyük Ağrı Dağı'nda dikkat çeken bir başka buzul bölgesi ise Ülkeroğlu Buzulu "Güney Buzulu" ve çevresidir.

4900-5000 metre yükseklikte, örtü buzulundan enine çatlaklar yaparak ayrılan ve doruk düzlüğünden aşağılara sarmaya başlayan "Ülkeroğlu Buzulu" buzul aşındırması ile oluşmuş genç bir Buzul vadisi içinde yataklanmıştır. Tipik bir vadi buzulu olan Ülkeroğlu Buzulu, lav tabakalarındaki sertlik farkına ve eğime uyarak üç buzul balkonu, üç de buzul basamağı oluşturmuştur.^(*)

Üzeri yer yer kum-çakıl ve iritaş parçaları ile kaplı bulunan Ülkeroğlu Buzulu "Güney buzulu" yaklaşık 4000 metre dolayında son bulur. Buzulun önünde halen işlemekte olan bir buzultaşı "moren" setti görülür. Ağrı Dağı'nın güneydoğu ve doğu yüzlerinde ise 4000 metreden daha aşağılarda kalıcıkar ve buzkarlara da rastlanır.

Büyük Ağrı Dağı üzerinde buzul göllerine pek rastlanmaz. Dağın kuzeybatı yamacında yaklaşık 3450 metre yükseklikte tek bir göl "Küp Gölü" mevcuttur. Yuvarlak ve derin olan bu gölün, bir yan baca krater gölü mü, yoksa bir sirk gölü mü olduğu açıklık kazanmamıştır.

Ağrı Dağı'ndaki buzullaşma ve buna bağlı buzul topografyasının, Buzul devrinde daha yaygın ve daha etkin olduğuna kuşku yoktur. Bu konulara ilişkin daha ayrıntılı bilgi için "Ülker, İsmet., Büyük Ağrı Dağı'nda Volkanizma ve Buzul Morfolojisi, 1964" isimli fiziki coğrafya ve jeoloji bölümü mezuniyet tezine başvurulması tavsiye olunur.

Su Durumu: "hidroloji"

Volkanik yöreler ve volkan dağları, yapısal özellikleri nedeniyle yerüstü ve yer altı su akışları bakımından özellik arzederler. Bu nedenle Büyük Ağrı Dağı ve çevresinin de kendine özgü su durumu ve düzeni vardır. Büyük Ağrı Dağı üzerinde yataklanmış olan buzullar dağın yakın çevresi için su depolama işlevi görürler. Buna rağmen Ağrı Dağı üzerinde (Küp Gölü dışında) akarsu ve göllere hemen hiç rastlamaz.

Büyük Ağrı Dağı'nın üzerini örten ve kuzeybatı yamaçlarında 3500 m., güney yamaçlarında ise 4000 m. yüksekliğe kadar sarkan büyük buzulların eriyen suları, çok geçirimli olan bazalt ve andezit lavlarının altına sızarak, yerçekimi ve topografik eğime uyarak "serbest akış" halinde çevre ova tabanlarına doğru inerler. Eğime uyarak akış gösteren bu yer altı suları, yer yer "yer altı dereleri" teşkil ederek çevre ovalara doğru akarlar.

Eriyen karlar, kalıcıkar ve buzullarla beslenen bu yer altı dereleri (genellikle lav örtülerinin son bulunduğu ova tabanlarında, (volkanik taşlarla, geçirimsiz tortul kayaçların temas zonlarında) çok yüksek akım değerine sahip kaynaklar halinde satha çıkarlar. Kalıcıkarlar ve buzulların beslenme ve erime dönemlerine bağlı olarak su verimleri değişen bu kaynaklar, Haziran ve Temmuz aylarında en yüksek su verimine ulaşırlar.

Büyük Ağrı Dağı'nın buzkar ve buzullarından beslenen bol su verimli bu yeraltı kaynakları, gerek buzulların gerekse lav katmanlarının uzanımına bağlı olarak dağın güneyinde Karabulak, Topçatan ve Çiftlik Köyü yakınlarında, kuzeyde ise Iğdır'ın güneydoğusunda, Bulakbaşı, Aralık ve Türk-İran sınır kavşağında "Süreyya Çeşmesi" denilen yerde satha çıkarlar. Bol su verimli bu kaynakları yörede "bulak" adı verilmektedir. Karabulak, Kanlıbulak, Serdar-

(*) Kitabın yazarı İsmet ÜLKER; ilki 1961 yılında, sonuncusu ise 1966 yılında olmak üzere Büyük Ağrı Dağı'nın doruğuna 5 çıkış yapmıştır. 1963 yılı Ağrı tırmanışı sırasında Güney buzulu üzerinde ilk kez araştırma yapan ve bu konularda mezuniyet tezi hazırlayan İsmet ÜLKER, buzul uzunluğunun 5 km., kalınlığının ise 50-60 metre arasında değiştiğini saptamış, buzula "Ülkeroğlu" adını vermiştir.

bulak, Sarıbulak vb. gibi. Özel bir mikroklimaya sahip olan ve pamuk tarımı da yapılan Iğdır Ovası sulamasında bol su verimli bu yeraltı kaynaklarından yararlanılmaktadır.

Bir volkan dağı olmasına ve buzul morfolojisinin bugün de etkin olarak görülmesine rağmen, Büyük Ağrı Dağı üzerinde gerek buzul göllerine, gerekse volkanik kökenli göllere rastlanmaz. (Ağrı Dağı'nın kuzeybatı yüzünde 3450 metre yükseklikte görülen "Küp Gölü", yayınlanmış fotoğraflarından, bir "glasyo volkan" gölü niteliği taşıdığı sanılmaktadır.)^(*)

Doğal Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatı:

"flora ve fauna"

Büyük Ağrı Dağı'nda üçbin metreye kadar olan ve Yayla olarak kullanılan kesimler "otlak alanlarla", üçbin metreden başlayarak "kalıcı kar" sınırına kadar (4000 m.) uzanan alanlar ise "yüksek dağ çayırları" ile kaplıdır.

Ağrı Dağı üzerinde orman örtüsü gelişmemiştir. Yalnız Büyük Ağrı Dağı'nın (5137 m.) kuzeybatı yamacında Korhan Yaylasında ve Küçük Ağrı Dağı'nın (3896 m.) kuzey ve batı kesimlerinde yayılış gösteren bozuk ağaç toplulukları ve kısmen orman görüntüsünde Huş (*Betula sp.*) ve Meşe (*Quercus sp.*) türü ağaç topluluklarına rastlanır.

Büyük Ağrı Dağı üzerinde yer alan otlaklar, çevre ve bölge halkı için büyük bir ekonomik değer taşır. Özellikle küçükbaş hayvancılık yapılmasına olanak sağlayan bu alanlar, yaz mevsimi boyunca yayla yerleri olarak kullanılır. Ağrı Dağı'nın bu yüksek yaylalarında yaşayan insanlar ve hayvanlar su ihtiyaçlarını (Gündüzleri kısa süreli olarak yüzey akışı gösteren) buzkar ve buzul suları ile karşılaşırlar.

Büyük Ağrı Dağı'nda zengin bir yaban hayatı görülür. Yüksek kesiminde Kurt ve Ayı toplulukları ön sırada yer alır. Bunu Yaban Koyunu "*Ovis ammon anotolica*" izler. Dağ yamaçları ile ova kesimlerinin birleştiği sıcak ve kumlu alanlarda ise yılanlara rastlanır. Ayrıca Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey ve güneyinde yer alan sazlık ve göllerde çok sayıda yaban kuşu, yüksek yaylalarda ise Ur Keklik "*Tetraogallus caspius*" yaşama ortamı bulmuştur.

İklim Koşulları ve Tırmanma Mevsimleri:

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Yukarı Murat Havzası ile Aras Havzası arasında yükselen Büyük Ağrı Dağı ve çevresinde karasal "kontinental" bir iklim hüküm sürer. Bu iklimde Yaz mevsimleri genel olarak güneşli, sıcak ve kurak, Kış

"Halı-Kilim Güzelliği", Ortuluköy, Doğubeyazıt - AĞRI

Dag Çiçeği, Ağrı Dağı, (2600 m.)

^(*) Bir yan baca krater çukuru ve buz yalığı gölü. Bazı tespitlere göre 3450 m., bazılarına göre ise 3600 m. yüksekliktedir.

ve ilkbahar mevsimleri ise yağışlı geçer. Dağlık alanlarda ise yükseklik fazlalığı ve düşük sıcaklıklar nedeni ile Kış yağışları genel olarak “kar yağışları” şeklinde olur.

Büyük Ağı Dağı'nın güneyinde yer alan Doğubeyazıt, kuzeyinde yer alan İğdir istasyonlarına ait iklim değerleri, tabloda belirtilmiştir.

Ancak bu genel ve bölgesel iklim koşulları, Büyük Ağı Dağı'nda “Yüksek dağ iklimi” özellikleri ile farklılık gösterir. Özellikle yaz mevsimi gündüz ve gece arasında görülen sıcaklık farkları (yükseklik nedeni ile) iyice artar. Gündüz ısınan ve genişleyen hava, yükseklerle doğru hareket eder. Bu yükselme sırasında havadaki nem oranı artar ve sıcaklık düşer. Bu durum zaman zaman “avarız yağışlarına” sebep olur. ayrıca bu yükselme sırasında, Ağı Dağı'nın 3000 metreden daha yüksek kesimlerinde yataklanmış bulunan geniş kalıcıkar, buzkar ve buzul yüzeyleri ile temas eden hava katmanları iyice nemlenir ve doyma noktasına yaklaşma çabuklaşır. Bu durum, “avarız” yağışlarının oluşumunu daha da kolaylaştırır.

Geceleri ise soğuyan ve ağırlaşan hava, özellikle vadilere kanalizasyon olarak bu kez doruk bölgesinden aşağılara doğru hareket eder.

Büyük Ağı Dağı gibi yüksek dağlara özgü, bu düşey ve dikey hareketler, bazan genel ve yatay hava hareketleri ile birleşerek “tipili ve türbülanslı yağışlara neden olurlar. Doruk çıkışı yaparken, bu tür hava hareketi ile karşılaşan dağcılar dikkatli olması gerekir.

Büyük Ağı Dağı'na özgü bu iklim koşulları, kış mevsimi görülen aşırı buzlanma ve kararsız hava koşulları nedeni ile “gerek Yaz” “gerek Kış” tırmanışları önem arzeder. Büyük Ağı Dağı'na yaz tırmanışları için en uygun zamanlar 20 Haziran - 20 Eylül, Kış tırmanışları için en uygun zamanlar ise 20 Ocak - 20 Mart tarihleri arasında kalan dönemdir.

Normal hava koşulları altında yapılan “Yaz tırmanışları” pek bir zorluk ve tehlike yaratmazken, aşırı buzlanma ve kayma tehlikesi nedeni ile “kış tırmanışları” oldukça zor ve tehlikeli tırmanışlardır.^(*)

(*) Büyük Ağı Dağı'na ilk yaz çıkışı Temmuz 1829 tarihinde A. von Parrot, ilk kış çıkışı ise Şubat 1970 tarihinde Dr. Bozkurt ERGÖR tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkler tarafından kayaklı ilk tırmanış ve iniş ise Cumhuriyet'in 50. kuruluş yıldönümü nedeni ile Ağustos 1973 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Kayak Federasyonu Başkanı İsmet ÜLKER'in yönetiminde kayak millî takımından Salih KURDAKUL, Murat TOSUN, Alp kayacı ile, Şeref ÇINAR ve Sacit ÖZBEY ise mukavemet kayacı ile, bu tırmanış ve inişi tamamlamışlardır.

İstasyon Adı : Doğubeyazıt
Yükseklik : 1585 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-5	-5	2	7	14	18	22	22	17	10	5	2	9
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	23	22	22	23	26	19	31	31	29	26	25	24	310
Aylık ortalama karla örtülü günler	15	20	7	-	-	-	-	-	-	-	1	9	52
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	19	30	29	10	-	-	-	-	-	13	4	13	30
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	71	71	67	62	59	53	46	51	51	64	68	72	61

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

İstasyon Adı : İğdir
Yükseklik : 858 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-3	-1	6	12	17	21	24	23	19	12	6	-1	11
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	21	21	21	22	26	29	30	31	29	27	13	19	299
Aylık ortalama karla örtülü günler	14	10	2	-	-	-	-	-	-	-	1	7	33
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	31	28	13	1	-	-	-	-	-	-	11	15	31
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	71	66	60	59	58	55	53	54	60	68	73	76	62

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

Dag Çiçeği, Eli Yaylası, (2500 m.), Büyük Ağı Dağı

Büyük Ağrı Dağı ve Nuh Tufanı

Tevrat, İncil ve Kur'an gibi kutsal kitaplara konu olan Nuh Tufanı, M.Ö. 5000 yılına ait Sümer-Babil tarihinde "Gilgamesh Destanı" olarak yer almaktadır.

Kutsal kitaplarda yer alan bilgilerden anlaşıldığına göre, kötü alışkanlıklar kazanmış ve islahı mümkün olmayan insan neslini yenilemek amacı ile tufan kararı alan Tanrı, bu kararını Hazreti Nuh'a bildirir ve bir gemi yapmasını ister. Uzun, titiz ve sabırlı bir çalışma sonucunda 22 metre eninde, 150 metre boyunda, üst-üste oturtulmuş üç güverteli bir gemi yapar. Hz. Nuh, tufan gününü bekler. Derken çok şiddetli yağışlarla tufan başlar ve Ortadoğu Bölgesi sular altında kalır. Tufan sırasında karısını, üç oğlunu (Sames, Hames ve Yasef), gelinlerini ve her türlü hayvandan birer çift yanına alarak gemisini yüzdüren Hazreti Nuh böylece ölümden kurtulur.

Tufan sırasında aylarca sular üstünde dolaşan Nuh'un Gemisinin, islami inançlara göre 2114 m. yüksekliğindeki Cudi Dağı'nda (Mardin-Cizre'de) Hıristiyan inançlarına göre ise adı "Ararat" olan Büyük Ağrı Dağı'nın (5137 m.) kuzeybatı veya batı yamaçlarında karaya oturduğu, burada karaya çıkan insanların tekrar çoğalmaya başlayarak dünyaya yayıldığı kabul edilmektedir. Ayrıca "Adem"

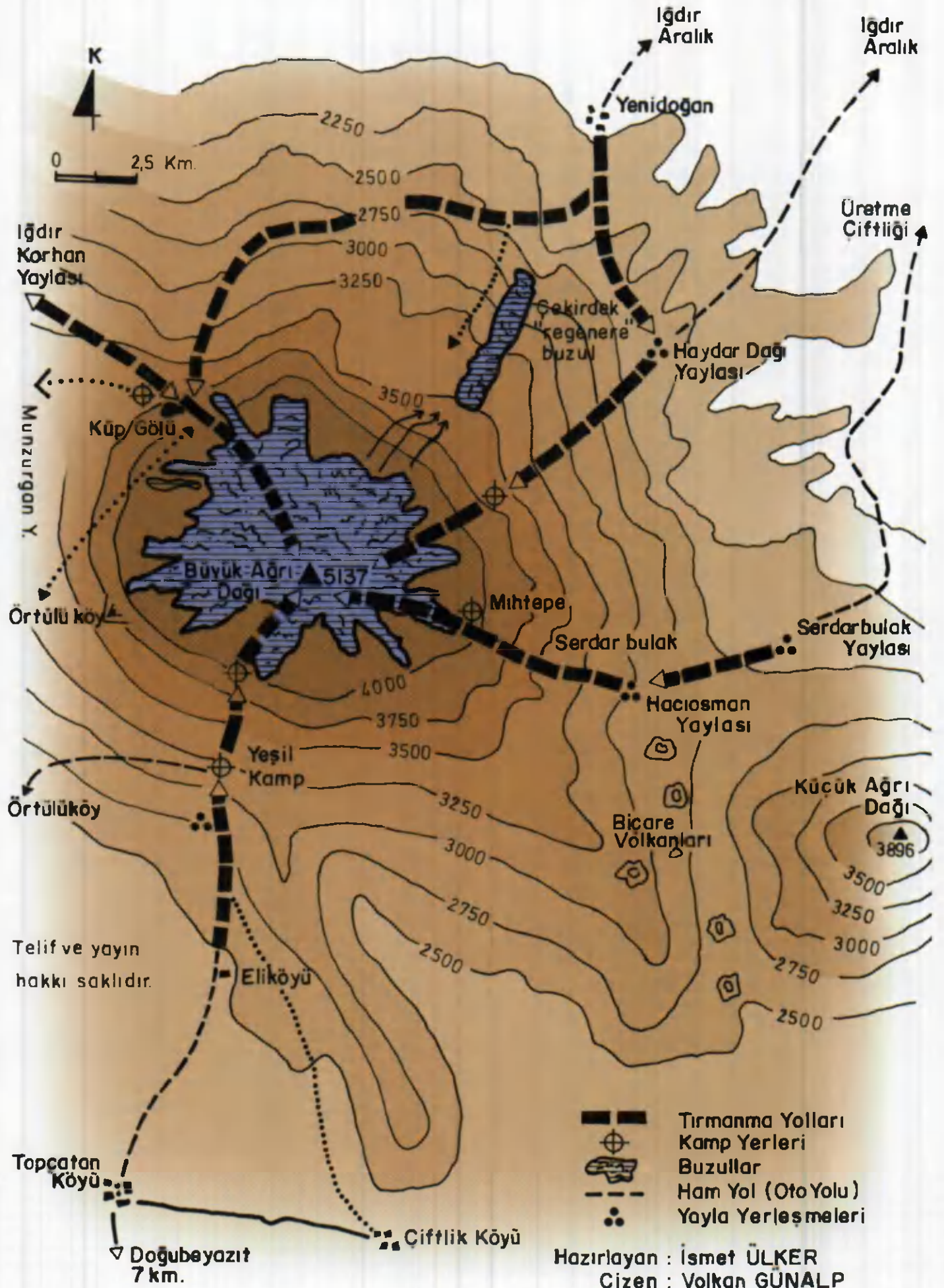
ile "Havva"nın yaşadığı İrem bağlarının da Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey eteklerinde (İğdır-Erivan ovası) yer aldığı savunulmaktadır.

Son elli yıl içinde, Nuh'un Gemisinin araştırılması ile ilgili olarak bir çok yayın yapılmıştır. Bu arada, Büyük Ağrı Dağı üzerinde yoğunlaştırılan araştırma ve tespit çalışmalarından ise somut bir sonuç alınamamıştır. 1950-1960 yılları arasında Fransız F. Navara Nuh'un Gemisinin bulunması için yoğun çaba göstermiş ve hemen her yıl Büyük Ağrı Dağı'nın batı ve kuzeybatı yüzünde araştırmalar yapmıştır. 1960 yılından sonra ise Amerikalılar bu konu ile ilgilenmeye başlamışlardır.

Altmışlı yıllarda Amerikalı John Libby'in önderliğinde yapılan Nuh'un Gemisini arama çalışmalarından da bir sonuç alınamayınca bu konuda bir süre ilgisiz kalınmıştır.

Ancak 1981 yılından itibaren bu konu ile Amerikalı astronot James Irwin'in ilgilenmeye başlaması sonucunda Nuh'un Gemisi ve Büyük Ağrı Dağı tekrar dünya kamuoyunun önem verdiği ve ilgilendiği konular arasında yer almıştır.^(*)

(*) Lübnan'da görevli Fransız subayı F.NAVARA ile Amerikalı din adamı ve araştırmacı J.LIBBY'nin Ağrı Dağı'ndaki Nuh'un Gemisini araştırma gezilerine, dağ ve doğasever Emekli Albay Şahap ATALAY kılavuzluk yapmıştır.

Büyük Ağrı Dağı'na Tırmanış (5137 m.)

Anadolu Yarımadası ve Avrupa'nın en yüksek doruğu olan Büyük Ağrı Dağı tüm dünya dağcılarının ilgisini çeker. Ağrı Dağı'na tırmanmak için en uygun zaman temmuz, ağustos ve eylül aylarıdır. Ağrı Dağı ve çevresinde karasal bir iklim hüküm sürer. Dağa çıkış mevsimi olan bu aylarda havalar genel olarak güneşli ve yağışsızdır. Ancak 3000 metreden sonra yüksek dağ iklimi koşulları görülür. Yatay ve dikey hava hareketleri sonucu yağışlı ve tipili havalarla karşılaşılır (Ağrı Dağı'na tırmanış yolları, harita I ve II üzerinde gösterilmiştir).

Büyük Ağrı Dağı (5137) metre varan yüksekliği, jeolojik ve morfolojik yapısı ile özellik arzeden bir dağdır. Çevresine göre yüksek ve görkemli bir görünüş sunan Büyük Ağrı Dağı, İğdir Ovası'ndan 4300 metre, Doğubeyazıt Ovası'ndan ise 3400 metre daha yüksekte bulunur. Trabzon-Erzurum-Tahran uluslararası transit yolu Ağrı Dağı'nın batı ve güney eteklerinden geçerek İran'a gider. Dağa en yakın merkez olan Doğubeyazıt ile İğdir, bu yol üzerinde yer alır. Doğubeyazıt-Erzurum 270 km. Doğubeyazıt-İran hududu ise 33 km. olup yol asfalttır. Ayrıca Ankara-Erzurum arasında her gün düzenli olarak uçak, tren ve otobüs seferleri yapılmaktadır.

Güney Yüzden Tırmanış:

Ağrı Dağı'nın doruğuna en rahat ve emin çıkışlar güney yüzden yapılır. Bu yön yürüyüş ve tırmanma, haberleşme, taşıma ve güvenlik bakımından daha uygun koşullara sahiptir (Bakınız harita ek I ve ek II). Ancak tırmanıştan önce yerel yöneticilere haber verilmesi gerekir.

Tırmanma hazırlığı Doğubeyazıt'ta yapılır. Kent ve yakın çevresinde, konaklama ve lokanta tesisleri vardır. Dağa çıkış yapacak ekipler oto ve özel eşyalarını bu otellere ve otellerin otoparklarına bırakabilirler. Dağ yürüyüşüne Eli Köyü veya Yeşilkamp'dan başlanır. Doğubeyazıt-Topçatan (Ganikor) Köyü üzerinden araçlarla Eliköy'ne çıkılır. Doğubeyazıt-Topçatan arası vasıflı yol olup 7 km.dir. Yaklaşık 8-10 km. olan Topçatan-Eliköy arası ise ham yoldur. Eli Köyü'nden sonra malzemeler atlarla taşınır. İbrahim Kara Yaylası'ndan geçilerek 3200 metre yükseklikteki ilk kamp yerine varılır. Yük hayvanları Topçatan Köyünden sağlanır. Eli Köyü ile ilk kamp yeri arası yaya 5-6 saattir. Dağcılar, su ikmalini Doğubeyazıt veya Topçatan Köyü'nden yaparlar. Keza yeni açılan bir ham yoldan, özel araç veya kamyonetlerle Örtülü Köyü üzerinden ilk kamp yerine "Yeşilkamp" ulaşmak da mümkündür.

Ishakpaşa Sarayı, "Duvar Süslemesi", Doğubeyazıt - AĞRI

İlk kamp yerine varan dağcılar genellikle burada bir geceleme yaparak dinlenirler. Ertesi gün 4000 metre yükseklikteki II. kamp yerine çıkarlar. Kamp malzemesinin bir bölümü ihtiyaç halinde 3500 metreye kadar hayvanlarla taşınır. İlk kamp ile II. kamp arası 3-4 sürer. II. kamp yerinde sürekli olarak akış halinde buz ve kar suyu bulunur.

Dağcılar genellikle bu kamp yerinden doruk çıkışına ve tırmanışa başlarlar. Kamp yerinden başlayarak doruğa doğru uzanan sırt normal çıkış yoludur. II. kamp yerinden tırmanışa başlayan dağcılar normal koşullarda 7-8 saat sonra Ağrı Dağı'nın doruğuna ulaşırlar. Tırmanışa I. kamp yerinden başlayan dağcılar ise ancak 10-12 saat sonra dağın doruğuna varırlar. Ağrı Dağı'na tırmanış yapan dağcıların doruk çıkışı yaparken, yanına buz nalçası, buz kazması ve ip alması zorunludur. Gece açık ve yıldızlı bir hava görülmezince doruk çıkışı yapılmamalıdır. Büyük Ağrı Dağı'na yaz tırmanışlarında pek sıkıntı çekilmez. Buna karşın "kış tırmanışları" pek zor ve tehlikelidir. Aşırı buzlanma ve kayma tehlikesi nedeni ile 4850-4950 metre alanında yer alan boyun bölgesinden "ipli-emniyetli" geçiş yapılmalıdır. Normal çıkış rotasının sağında ise 3 basamak ve balkon halinde yataklanmış olan Ülkeroğlu Buzulu "Güney Buzulu" yer alır.

Doğu Yüzünden Tırmanış:

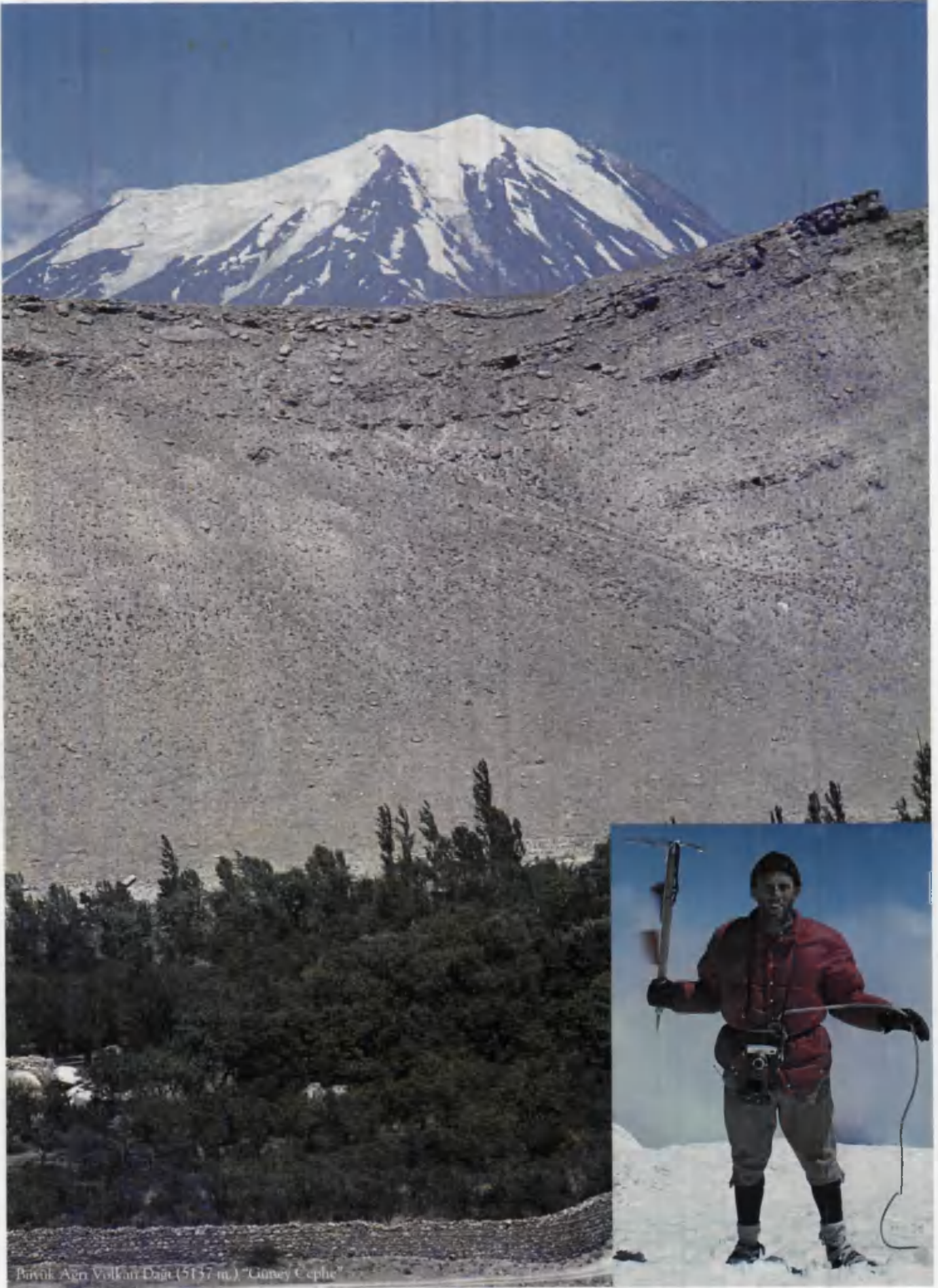
Büyük Ağrı Dağı'na, doğu yüzünden tırmanış için İğdir ve Aralık ilçe merkezleri üzerinden Serdarbulak Yaylasına gidilir. Büyük Ağrı Dağı ile Küçük Ağrı Dağı arasında yer alan ve 2600 metre yükseklikte bulunan Serdarbulak Yaylası'na normal araçlarla çıkılır.

Burada ilk kamp kurulur. Daha sonra 4100 metre yükseklikte Mihtepe denilen yere, malzemeler sırtta taşınarak varılır ve II. kamp kurulur. Mihtepe'den doruk çıkışına başlanır. Normal hava koşullarında buradan doruğa çıkış ve kampa dönüş 6-8 saat sürer.

Büyük Ağu Döri, (5137 m.), Kuzey Yamaç, "Cehennemlere ve Cehennemdeki Buzul"

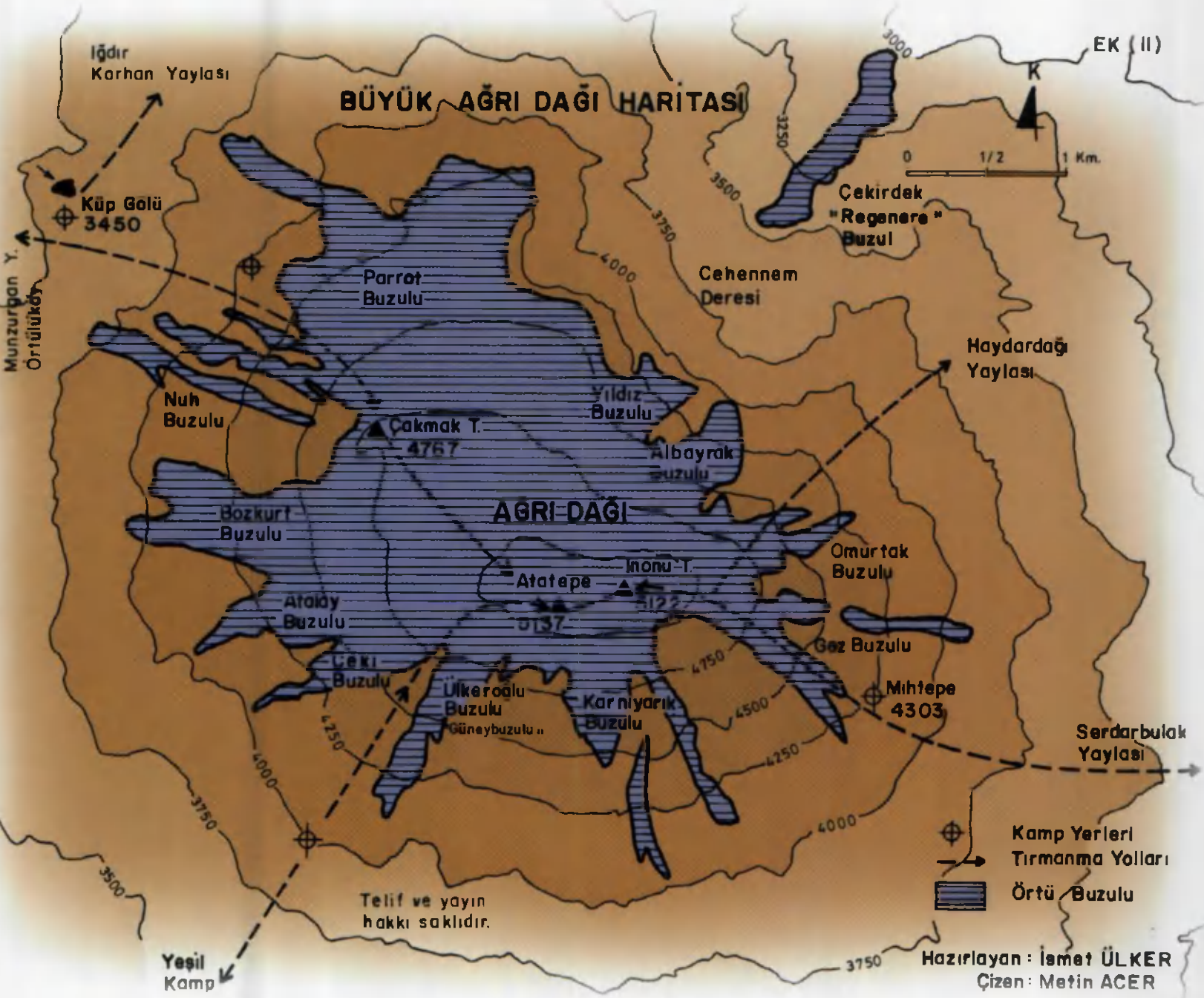

Büyük Ağır Volkanik Dağı (5137 m.) "Güney Cephe"

İsmet ÜLKER, "5. Tırmanış"
Büyük Ağır Dağı (5137 m.)

BÜYÜK AĞRI DAĞI HARİTASI

Bu rotadan Ağrı Dağı'na tırmanış yapan dağcılar, (Yaklaşık 4800 m. dolayında) kardan arınmış bir saha ile karşılaşırlar. Kükürt gazları çıkaran bu yerin çabuk geçilmesi gerekir. Bu yüzden çıkış yapan dağcılar önce doğu zirvesine ulaşır, sonra ana doruğa geçiş yaparlar. Geçiş yapılan boyun alanda yer alan ve yeni yağan karlarla örtülmüş olan buzul çatlaklarına dikkat edilmesi gerekir.

Ağrı Dağı'na doğu yüzünden yapılan ve yukarıda anlatılan rotaya "Gez Yolu" kuzeydoğu sırtından yapılan çıkış rotasına ise "Çek Yolu" denir.

2. gün Küp Gölü üzerinden doruk tırmanışı yapılır. Tırmanışa "Parrot" Buzulu üzerinden devam olunur. Doruk çıkışı, yaklaşık 10-12 saat sürer. Aynı gün kamp yerine dönülür.

Ağrı Dağı üzerinde yataklanmış olan buzullarla ilgili araştırma yapmak isteyen bilim adamları veya dağcılar özellikle bu yönden Ağrı Dağı'na yaklaşmalı ve Küp Gölü yakınlarında kamp kurmalıdırlar. Bu noktaya ulaşan dağcılar Ağrı Dağı'nın Kuzey ve Kuzeybatı buzullarını rahatlıkla

Doruk Tırmanışı, Büyük Ağrı Dağı, (5137 m.)

Batı Yüzünden Tırmanış:

Bu rotadan tırmanış yapabilmek için, Ağrı Dağı'nın batı yüzünde, yaklaşık 3450 metre yükseklikte yer alan Küp Gölü'nün altındaki lav platosuna (3200m.) kamp kurulması gerekir. Buraya Doğubeyazıt Örtülü Köyü ve Iğdır-Korhan Yaylası'ndan (2000 m.) yaya olarak 6-8 saatlik bir yürüyüşle ulaşılır. Asıl rota ise Iğdır-Dogubeyazıt kara yolu üzerinde yer alan Kabağaç'tan sonra Munzurgan Yaylasına (3200m.) çıkılır ve ilk kamp burada kurulur. Burada bir gün dinlendikten sonra (hava koşulları uygun ise)

etüt etme olanığı bulacakları gibi, buradan Ülkeroglu "Güney" Buzulu veya Kuzey Buzulu havzalarına da yaya olarak ulaşabilirler.

Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey yüzünden, doruk tırmanışı yapmak pek olası değildir. Yaklaşık 2000 metre yükseklik gösteren kuzey duvarından sarkan buzullar, büyük parçalar halinde kopma yaparak, tırmanma ve can güvenliğini tehlikeye sokarlar. Bu duvarın dibinde ise "Cehennem Deresi" yer alır.

BÜYÜK AĞRI DAĞI'NA TIRMANIŞ PROGRAMI

A) Güney Yamaçtan Tırmanış:

1. gün: Doğubeyazıt - Topçatan Köyü
Eliköyü (3200 m.) Yeşilkamp
2. gün: Yeşil Kampta dinlenme.
3. gün: Yeşilkamp II. Kamp yeri (4000 m.)
4. gün: Doruk çıkışı (5137 m.)
Ve kamp yerine dönüş

B) Kuzeybatı Yamaçtan Tırmanış:

1. gün: Iğdır - Korhan Yaylası (2000 m.)
2. gün: Korhan Yaylası - Küp Gölü (3450 m.)
3. gün: Doruk tırmanışı

C) Batı Yamaçtan Tırmanış:

1. gün: Kabakağaç - Munzurgan Yaylası (3200m.)
2. gün: Munzurgan Yaylası - Küp Gölü - Doruk
Tırmanışı Veya kamp yerinde dinlenme
3. gün: Doruk tırmanışı veya dönüş.

D) Doğu Yamaçtan Tırmanış:

1. gün: Iğdır - Aralık - Serdarbulak (2600 m.)
2. gün: Serdarbulak - Mıhtepe (4100 m.)
3. gün: Mıhtepe - Doruk Çıkışı - Mıhtepe
4. gün: Dönüş

- Ağrı Dağı'na, yalnız ve rehbersiz olarak doruk çıkışı yapılması tavsiye olunmaz. Kış tırmanışı yapacak olan dağcılar; yeterli deneyim ve malzeme donanımına sahip olmalıdır. Aşırı buzlanma ve kayma tehlikesi nedeni ile Büyük Ağrı Dağı "kış tırmanışı" her zaman çok ciddiye alınmalıdır.

- Kuzeybatı veya batı rotalarından tırmanış yapacak ekipler, gerektiğinde 4000m.'de 2. bir kamp kurarak buradan doruk tırmanışı yapmalı ve aynı gün kamp yerine dönmelidir.

- Büyük Ağrı Dağı'na tırmanış yapacak yabancı uyruklu dağcıların, turizm seyahat acentaları kanalıyla Türkiye'nin yurtdışı temsilcilikleri veya Ağrı ve Iğdır Valiliklerine başvuruda bulunarak tırmanış için ön izin almaları gerekmektedir.

Milli Kayakçılar Murat TOSUN, Şeref ÇINAR, Zirve Dönüşü, (2950 m.)

Kayaklı İlk Tırmanış, Ağustos 1973, Milli Kayakçılar; Şeref ÇINAR, Murat TOSUN, Sacit OZBEY, Salih KURDAKUL

Büyük Ağrı Dağı, "Kuzey Yamaç", Yenidogan Köyü, Aralık - IGDİR

Büyük Ağrı Dağı (5137m.)

"Güncel ve Pratik Bilgiler"

Büyük Ağrı Dağı'na normal tırmanışlar, güney yamacı üzerinden yapılır. Bu tırmanış programı için son hazırlıklar Erzurum ve Doğubeyazıt'ta tamamlanır. Erzurum-Ağrı-Doğubeyazıt arası 275 km.dir. Yol asfalttır. Bu güzergahta düzenli olarak otobüs seferleri yapılmaktadır. Büyük Ağrı Dağı tırmanışı için Doğubeyazıt-Topçatan (Ganikor) veya Örtülü Köyü üzerinden Eliyaylası veya Yeşilkamp'a çıkılır. Yolum bir kısmı kamyonetlerle, bir kısmı ise yük taşıyan hayvanlarla katedilir. Her dağcı, içme suyunu yanında taşır.

Büyük Ağrı Dağı'na (5137 m.) yaz mevsimi yapılacak gezi ve tırmanışlar için en uygun zaman Haziran sonu, Temmuz, ağustos ve eylül aylarıdır. Kış tırmanışı için en uygun zaman ise şubat ve mart aylarıdır. Şiddetli hava hareketleri nedeni ile Ağrı Dağı'na kasım, aralık ve ocak ayları ile nisan ve mayıs aylarında tırmanış yapılması tavsiye edilmez. Büyük Ağrı Dağı'na yaz ve kış çıkışı yapacak dağcılar, yanlarına mutlaka buz kazması ve dağ ipi almak zorundadırlar. Kış tırmanışı yapacak olan dağcılar ise ayrıca buz sikkesi, karabina ve kar gözlüğü bulundurmak zorundadırlar.

Kış tırmanışı yapacak olan ekipler buzlu zeminde "ipli-emniyetli geçiş", buz kazması, buz nalçası ve buz çivisi kullanma eğitimi almış olmalıdırlar. Özellikle 4850-4950 m. arasında yer alan "Örtü buzulu boyun bölgesi" geçilirken normal çıkış rotası korunmalı ve "ipli-emniyetli geçiş" yapılması gerektiği asla unutulmamalıdır. Yatay veya dikey şiddetli hava hareketleri ve yağış olduğu zaman doruk çıkışı yapılmamalı, dinlenme durumunda kalınmalıdır.

Büyük Ağrı Dağı'na tırmanış yapacak dağcılar, uyku tulumu, şişirme yatak ve dağ çadırına sahip olmak durumundadır. Büyük Ağrı Dağı'nda, tırmanış yolları üzerinde, dağgevi veya dağ kulübesi gibi konaklama tesisleri yoktur. B. Ağrı Dağı'na yaz veya kış rehbersiz çıkış tavsiye edilmez.

21 Şubat 1970, Büyük Ağrı Dağı, "Zirve"

Ağrı Dağı'na yaz tırmanışı yapacak dağcılar, kendilerini şiddetli güneş ışımından korumaları, gözlük, açık renkli ve geniş kenarlı şapka taşıması, açık renkli, pamuklu veya yünlü elbiseler giymesi gerekir. Yolu Ağrı Dağı'na düşenler, dönüşte Örtülüköy'e gidip "halı-kilim" almayı ve İskahpaşa Sarayı'nı ziyaret etmeyi unutmamalıdırlar.

Ayrıntılı bilgi için danışma:

Türkiye Dağcılık Federasyonu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA
Tel : 0(312) 311 91 20 • Fax : 0(312) 310 15 78
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Özel İdare İşhanı, Kat: 4, AĞRI
Tel: 0(472) 216 04 50 • Fax : 0(472) 215 37 30

Dr. Bozkurt ERGÖR, "İlk Kış Tırmanışı 21 Şubat 1970".
1970'li ve 1980'li Yıllarda, İki Dönem, Dağcılık Federasyonu Başkanı.

İlk Yaz Tırmanışı Yapan Dağcılardan Gültekin ÇEKİ, 1954

SÜPHAN DAĞI (4058 m.)

Süphan Dağı, Büyük Ağrı Dağı, Uludoruk "Reşko'dan sonra Türkiye'nin üçüncü yüksek dağdır. Süphan Dağı (4058 m.) Doğu Anadolu Volkan Dizisi üzerinde yükselir. Van Gölü Havzası ve Yukarı Murat Havzası arasında "oroğrafik" bir sınır teşkil eden Doğu Anadolu Volkan Dizisi'nin orta kesiminde yükselen Süphan Volkan Dağı (4058 m.) yer alır. SW-NE doğrultulu olarak uzanan Doğu Anadolu Volkan Dizisi'nin en kuzeyinde ise Büyük Ağrı Dağı (5137 m.) yükselir.

Süphan Dağı, yukarıda da değinildiği üzere Doğu Anadolu Volkan Dağları Dizisi üzerinde ve Van Gölü'nün batısında yükselir. Van Gölü'nün batı kıyısından itibaren yükselmeye başlayan Süphan Volkan Dağı'nın güneyinde Adilcevaz ve Ahlat kuzeyinde ise Erciş ve Patnos ilçe merkezleri yer alır. Bir başka deyişle Süphan Dağı, Bitlis, Van ve Ağrı il sınırları içerisinde kalır ve bu üç ilin sınır kavşağında yükselir. Ancak dağın, büyük bir kesimi Bitlis ili sınırları içinde yer alır.

Süphan Dağı, Krater Gölü

Süphan Dağı'nın Jeolojik Oluşumu ve Yapısal Özellikleri:

Daha önceki bölümlerde ve yukarıda kısaca değinildiği üzere "Doğu Anadolu Volkan Dağları Dizisi" üzerinde yer alan Süphan Dağı III. Jeolojik Zamanın 2. yarısı (Neojen) sonlarında başlayan ve Kuvaterner (IV. Jeolojik Zaman) boyunca devam eden volkanizma sonucunda meydana gelmiş (4058 m.) yüksekliğinde bir volkan dağıdır.

Tarihi devirler öncesinde sönmüş bir volkan haline gelen Süphan Dağı, çevresinde bir çok yan baca ve bunlara bağlı daha ufak çaplı kraterler ve volkan konileri içeren bir "Küme volkan" yapısına sahiptir. Ancak Süphan Dağı tek bir ana bacadan yükselerek, merkezsel püskürme ile oluşmuştur.

Yaklaşık 24 km. çaplı bir alan üzerinde yükselen Süphan Dağı'nın üzerinde iki tepe bulunmaktadır. Dağın kuzeydoğu kesiminde yükselen Sandiktepe (4058 m.) batısında yükselen Kırkşehit Tepe ise (4030 m.) en yüksek noktaları teşkil eder. Süphan Dağı'nın üzerinde, yaklaşık 750 m. çapında, dış kuvvetlerle parçalanmış bir krater bulunmaktadır.

Dr. Türkunal'ın gözlemlerine göre; bunlardan Sandiktepe, Süphan Dağı'nın son volkanizma döneminde oluşmuş bir "parazit volkan" konisi olup, krater çukurunun kuzeydoğu kesiminde yer almaktadır. Süphan Dağı'nın doğu-batı yönünde gelişmiş krater çukurluğu içinde bir "Vadi buzulu" yataklanmıştır. Krater çukuru ise 3750 metre yüksekliktedir.^(*)

(*) Türkunal, S., Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Jeolojisi, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası yayını: 8, Ankara, 1980.

Anabaca çıkışlı, merkezsel püskürme ile yükselmiş ve binlerce metre kalınlığında lav katmanlarından oluşan Süphan Dağı bir "strato volkan" yapısı sunar. Alt kesimlerinde volkan tüfleri ve bazalt lavları hakimdir. 2250-2500 metreler arasında kalan kesimler ise pembe renkli andezit, daha yukarılarda ise koyu mavi renkli andezit ile dasit gibi volkanik "püskürük" taşlardan meydana gelmiştir.

Asit karakterli olan ve çabuk soğuyan andezit, dasit ve benzeri taşların oluşturduğu lav katmanları Süphan Dağı'nın bugünkü yüksekliğe (4058 m.) ulaşmasına sebep olmuştur. Ancak Süphan Dağı üzerinde bir takım parazit volkan konileri ile yanbaca volkan kraterlerine de rastlamak mümkündür.

Bir parazit koni olan Kızdağı (2596 m.) ile bir yan baca krater gölü olan Aygır Gölü (1942 m.) bu tür oluşumlara birer örnek teşkil eder.

Süphan Dağı'nda Buzullaşma ve Buzul Morfolojisi:

Yüksek bir volkan olan Süphan Dağı'nın doruğu kalıcı kar sınırı içerisinde yer alır. Süphan Dağı için geçerli olan kalıcı kar sınırı 3600 metre olarak belirlenmiştir. Ancak IV. Zaman "Diluvyal"da daha etkin bir buzullaşmaya sahne olan Süphan Dağı'nda bugün güncel ve fosil buzul şekillerine birlikte rastlamak mümkündür.

Dr. Sırrı Erinç'in tespitlerine göre; Süphan Dağı'nın doruğunda, mevcut krater tabanında 3650 metre yükseklikte bir Buzul gölü "Kırklar Gölü" ile 3750-3400 metre yükseklik kuşağında yataklanmış bir Vadi buzulu mevcuttur. Yaklaşık 1.5 km. uzunluğunda, 300-400 metre genişliğinde bir Vadi buzulu özelliği taşıyan bu buzul, krater tabanından kuzeydoğu yönünde uzanır. Süphan Buzul Yatağı'nın kuzey ve batısında ise 3 tane Buzul gölü "sirk gölü" ile iki tane de buzkar alanı mevcuttur.

Süphan Dağı'nın doruğunda ve krater yatağında yer alan günümüzdeki buzul şekillerine karşın, dağın kuzey yüzünde 3200 metre yükseklikte, güney yamaçta ise 3375 metre yükseklikte eski ve fosil karakterli buzul şekillerine "buz yalağı" v.b. gibi rastlamakta mümkündür.

Su Durumu ve Yaban Hayatı:

"hidroloji, flora ve fauna"

Van Gölü batısında yükselen Süphan Dağı çevresi için bir nevi su depolama işlevi görür. Kış mevsimi etkili kar yağışlarına sahne olan Süphan Dağı, yaz mevsimi kar ve buzkar erimesi ile düzenli olarak yeraltı su akışlarını besler.

Serbest akış kazanan buzkar ve kar suları, geçirimli formasyonlardan süratle alt katmanlara sızar. Yerçekimi ve eğime uygun olarak akış kazanan bu sath suları yeraltında

bir nevi "Serbest Aküfer" oluşturarak aşağılara ulaşırlar. Genellikle taban arazide volkanik serilerle, tortul serilerin birleşme noktalarında ve Van Gölü seviyesine yakın yerlerde bol sulu yeraltı kaynakları olarak satha çıkarlar.

Bu nedenle Süphan Dağı'nın yüksek kesimlerinde; ana krater veya yan baca krater gölleri dışında göl ve akarsu oluşumlarına pek rastlanmaz.

Van Gölü kıyısından itibaren uygun eğimlerle yükselen Süphan Dağı, orman örtüsünden yoksun bir dağdır. Dağın 2000 metreden yüksek kısımları hemen bütünü ile otlak ve Alpin çayırlarla kaplıdır. Yaz mevsimi boyunca otlak ve yayla yeri olarak kullanılan Süphan Dağı, hayvancılık bakımından çevre halkı için büyük bir ekonomik değer taşır.

Süphan Dağı'nda görülen yaban hayvanlarının başında Kurt ve Ayı gelmektedir. Yaban kuşları arasında ise Urkeklik (*Tetraogallus caspius*) yaşar. Sürüngenler içinde ise yılanı rastlanır.

İklim Durumu ve Tırmanma Mevsimleri:

Van Gölü Havza'sının batısında yükselen Süphan Dağı ve çevresinde kısmen ılıman özellik gösteren bir karasal iklim görülür. Yazların kurak ve sıcak kışların soğuk ve kar yağışlı geçtiği Süphan Dağı'na en yakın meteoroloji istasyonu Erciş ve Ahlat'ta bulunmaktadır. Bu istasyonlara ait başlıca iklim verileri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Ancak Süphan Dağı'nın 3000 metreden yüksek kesimlerinde ise, gece aşırı soğuma, gündüz şiddetli ışıma şeklinde dağ iklim özellikleri görülür.

Yatay ve dikey hava hareketleri görülen Süphan Dağı'na ilkbahar ve sonbahar mevsiminde tırmanış yapılması pek tavsiye edilmez.

Yaz tırmanışları için en uygun zaman 20 Haziran-20 Eylül, kış tırmanışları için en uygun zaman ise 20 Ocak-20 Mart tarihleri arasında kalan dönemlerdir. Kış tırmanışlarında iki kamp kurulması ve ekip halinde tırmanış yapılması tavsiye olunur.

Süphan Dağı'na Gezi ve Tırmanış:

Sönmüş bir volkan olan Süphan Dağı, normal eğimlerle yükselen bir topografyaya sahiptir. Bu nedenle dağa tırmanış (yükseklik dışında) teknik bir zorluk arz etmez. Normal zorluluk derecesinde dağ yürüyüşleri ile Süphan Dağı'na (4058 m.) her yönden çıkış yapmak ve dağın doruğuna ulaşmak mümkündür. Van Gölü'nün batısında yükselen Süphan Dağı'nın her dağcıyı etkileyen güzel bir manzarası vardır.

İstasyon Adı : Ahlat
Yükseklik : 1750 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-2	-2	8	7	13	18	22	22	17	10	5	1	9
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	18	17	20	21	26	29	31	31	29	28	25	21	297
Aylık ortalama karla örtülü günler	19	23	18	3	-	-	-	-	-	-	1	11	74
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	129	107	70	20	5	-	-	-	-	-	45	50	129
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	77	71	72	71	63	58	59	56	59	72	80	73	68

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

İstasyon Adı : Erciş
Yükseklik : 1775 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-4	-4	1	7	13	17	22	21	15	9	4	2	8
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	18	18	24	24	28	29	31	31	28	26	23	20	300
Aylık ortalama karla örtülü günler	24	23	15	2	-	-	-	-	-	-	2	14	80
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	110	113	118	71	-	-	-	-	-	-	14	40	118
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	72	71	70	66	61	54	45	48	54	67	70	74	63

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

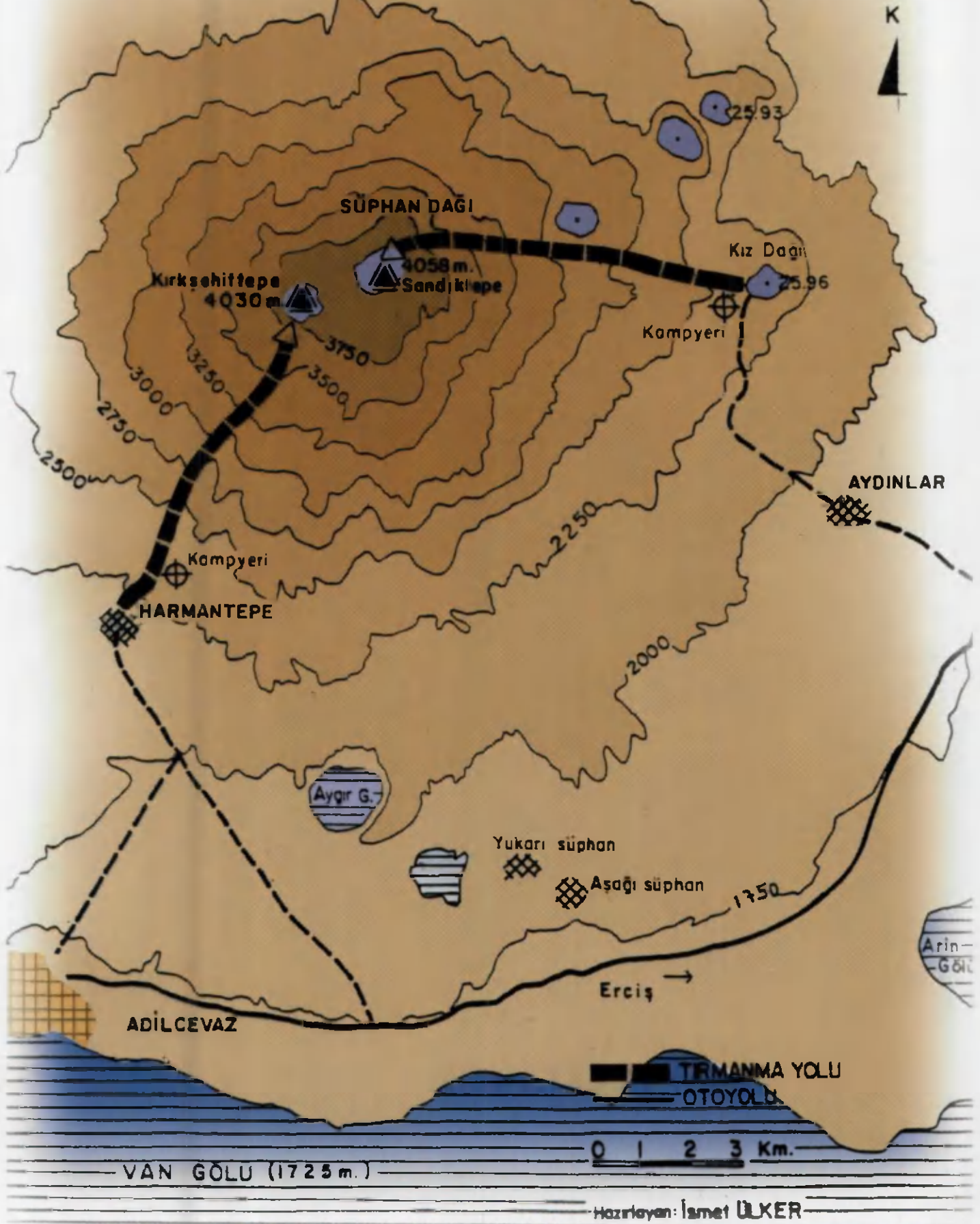
Ancak gerek ulaşım kolaylıkları ve dağa yaklaşma olanaklarının elverişli olması, gerekse dağa çıkış sırasında görülen manzara güzellikleri bakımından Süphan Dağı'nın doğu ve güney yamaçları gezi ve tırmanışlar bakımından daha çekici ve uygun koşullara sahip bulunmaktadır.

Süphan Dağı'na Doğu Yamacından Tırmanış:

Süphan Dağı'na doğu yamacından tırmanış için önce, Adilcevaz-Erciş karayolu üzerinde bulunan Aydınlar Köyüne gidilir. Adilcevaz-Erciş karayolunun batısında yer alan Aydınlar köyünden sonra araba ile Kıçgılı Köyüne, oradan da Kızdağı'na çıkılır. İhtiyaç halinde Kıçgılı Köyünden mahalli dağ rehberi temin edilir. Asfalt bir yol bağlantısına sahip olan Adilcevaz-Aydınlar yaklaşık 25 km., Aydınlar-Kızdağı arası ise 10 km.dir. Süphan Dağı'na gezi ve tırmanışa Kızdağı'ndan (2596 m.) başlanır. Yaklaşık 6-7 saatlik bir yürüyüşten sonra Süphan Dağı'nın en yüksek noktası olan ve krater çukurluğunun kuzeydoğu kesiminde yükselen Sandıktepe'ye (4058 m.) ulaşılır. Dağcılar su ve kumanyalarını yanlarında taşırlar. Krater çukurluğu ve bu çukur için de yataklanmış buzul gölleri "sirkler", buzkar ve yaklaşık 1.5 km. uzunluktaki dağ buzulu geçildikten sonra aynı rotadan Kızdağı'na dönülür. Dönüş yaklaşık 3-4 saat sürer.

SÜPHAN DAĞI, "4058 m."

Telif ve yayın
hakkı saklıdır.

Hazırlayan: İsmet ÜLKER

Süphan Dağı'na Güney Yamacından Tırmanış:

Süphan Dağı'na güney yamaçtan tırmanış yapmak isteyenlerin, önce dağın güneyinde yer alan Adilcevaz ilçe merkezine gitmeleri gerekir. Buradan otomobil ile Harmantepe (Norşincik) Köyüne çıkılır. Yaklaşık 2200 m. yükseklikte yer alan Harmantepe, 10 km. uzunlukta, normal bir stabilize yol ile Adilcevaz'a bağlıdır.

Süphan Dağı gezi ve doruk çıkışına Harmantepe Köyü'nden başlanır. Yaklaşık 7-8 saat süren normal bir yürüyüş ve tırmanıştan sonra dağın ikinci yüksek tepesi olan Kırkşehit Tepesi'ne (4030 m.) varılır. Bu gezi ve tırmanış sırasında da Süphan Dağı'nın doruğunda yer alan krater çukuru, bu çukur üzerinde yükselmiş parazit volkan konileri ile krater tabanında yataklanmış Süphan Dağı Buzulu, buzkar ve buzul golleri gezildikten sonra inişe geçilir. Çıkışta kullanılan rotadan tekrar Harmantepe Köyü'ne dönülür. Dönüş yaklaşık 4-5 saat sürer.

yüksek dağ turları veya helikopterle yapılan yüksek dağ kayacı "heliski" bakımından potansiyel bir alan özelliği taşımaktadır.

Süphan Dağı'na yapılacak olan kış çıkışlarında da yaz çıkışları için belirtilen rotaları tavsiye olunur. Özellikle "kayaklı tırmanış yapan ekiplerin, iniş sırasında sıralı ve görüş mesafesi korunarak iniş yapmaları" önem taşımaktadır. Ani sis basması durumunda, "yol kayıbetmek ve "can güvenliği" için dikkatli olmak gerekmektedir.

Süphan Dağı Gezi ve Tırmanış Programı

Doğu Yüzden Yaz Tırmanışı:

1. gün : Adilcevaz-Aydınlar-Kızdağı
2. gün : Kızdağı-Süphan Dağı (4058 m.)
3. gün : Kızdağı ve Adilcevaz'a dönüş

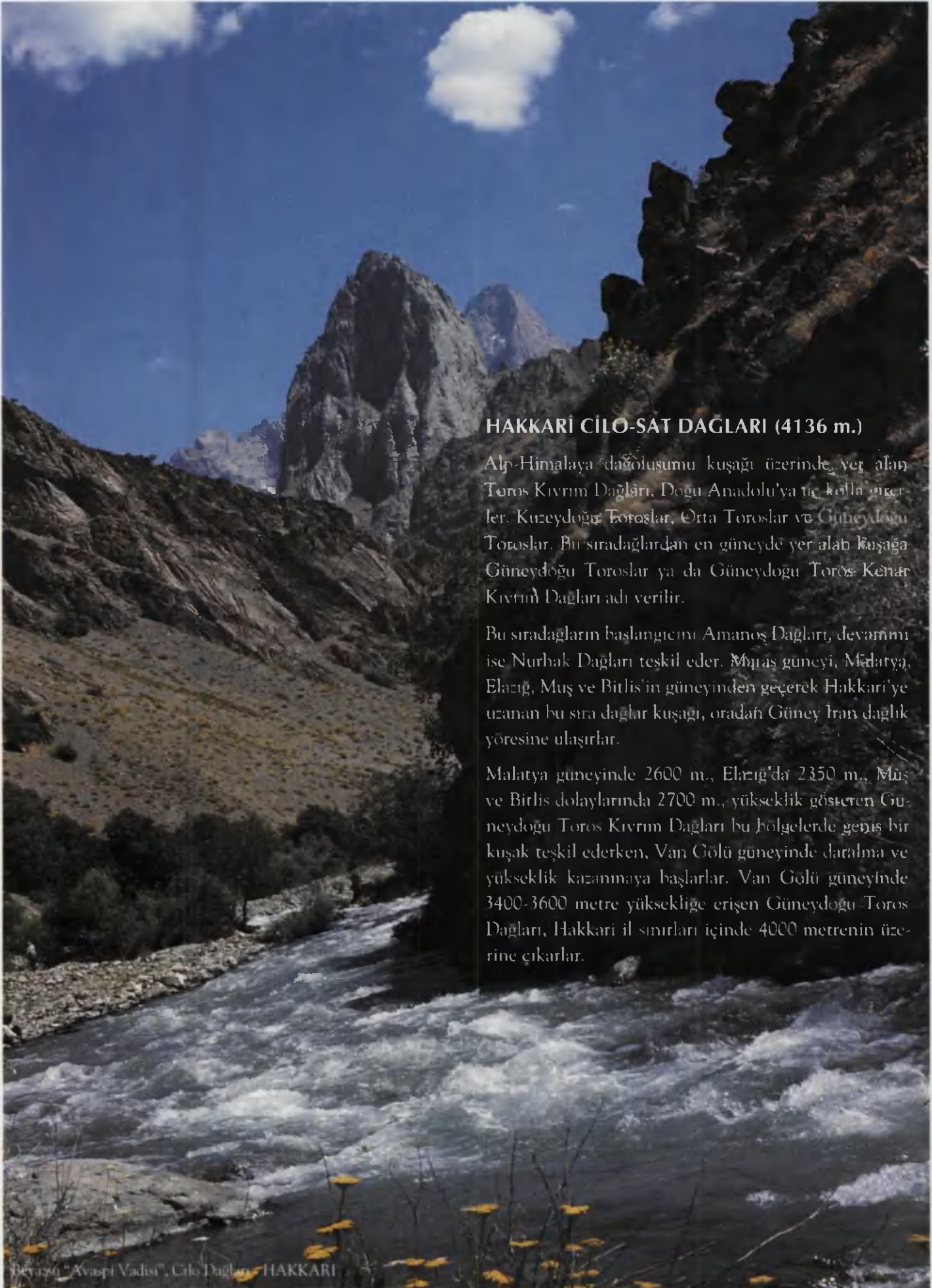
Kış Sporları Olanakları:

4058 metre yüksekliğindeki Süphan Dağı, kış mevsimi boyunca etkili kar yağışlarına sahne olur. Kar kalınlıkları 3-4 metreye ulaşır.

Kar kalınlıkları ve meyiller bakımından Kış sporlarına elverişli bir ortam sunan Süphan Dağı, özellikle kayaklı

Güney Yüzden Yaz Tırmanışı:

1. gün : Adilcevaz-Harmantepe
2. gün : Harmantepe-Süphan Dağı (4030 m.)
3. gün : Harmantepe ve Adilcevaz'a dönüş

HAKKARİ CİLO-SAT DAĞLARI (4136 m.)

Alp-Himalaya dağölüsümü kuşağı üzerinde yer alan Toros Kıvrım Dağları, Doğu Anadolu'ya üç kollu sırtlar. Kuzeydoğu Toroslar, Orta Toroslar ve Güneydoğu Toroslar. Bu sıradaglardan en güneyde yer alan kuşağa Güneydoğu Toroslar ya da Güneydoğu Toros Kenar Kıvrım Dağları adı verilir.

Bu sıradagların başlangıcını Amanos Dağları, devamını ise Nurbak Dağları teşkil eder. Mırsın güneyi, Malatya, Elazığ, Muş ve Bitlis'in güneyinden geçerek Hakkari'ye uzanan bu sıra dağlar kuşağı, orada Güney İran dağlık yöresine ulaşırlar.

Malatya güneyinde 2600 m., Elazığ'da 2350 m., Muş ve Bitlis dolaylarında 2700 m., yükseklik gösteren Güneydoğu Toros Kıvrım Dağları bu bölgelerde geniş bir kuşak teşkil ederken, Van Gölü güneyinde daralma ve yükseklik kazanmaya başlarlar. Van Gölü güneyinde 3400-3600 metre yüksekliğe erişen Güneydoğu Toros Dağları, Hakkari il sınırları içinde 4000 metrenin üzerine çıkarlar.

Fotoğraf: Mehmet KÜLAHÇI

Uludağ (4136 m.), Erinc Tepesi (4116 m.)
Çıldır Çayı - HAKKARİ

Hakkari il sınırları içerisinde yer alan Güneydoğu Toros Kıvrım Dağları'na "Cilo ve Sat Dağları" adı verilir. Cilo Dağları'nın en yüksek doruğu olan Uludoruk "Reşko" Tepesi (4136 m.), Sat Dağları üzerindeki Çatalkaya "Samdi" Tepesi ise (3794 m.) yükseklik gösterir. Türkiye'nin jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ile ilgilenen yer bilimcilerin büyük bir çoğunluğu, Amanos Dağları'ndan başlayarak Hakkari iline, oradan da Güney İran Dağları'na ulaşan Güneydoğu Toros Kıvrım Dağı Kuşağı için "İranidler" terimini kullanmışlardır. Güneydoğu Toros Kıvrım Dağları için kullanılan bu terim ile, Alp-Himalaya Orojenik Kuşağı üzerinde yer alan özel bir tektonik yapı biriminin belirtilmesi amaçlanmıştır.

Yukarıda kısaca değinildiği üzere "Alp-Himalaya" dağ oluşumu kuşağı üzerinde yer alan ve Toros Dağları'nın bir bölümünü teşkil eden Cilo-Sat Dağları, Hakkari il sınırları içerisinde yer alırlar.

Hakkari il merkezi ve Şemdinli ilçe merkezi arasında yükselen ve genel olarak doğu-batı yönünde uzanan bu kıvrım dağları, yaklaşık 60 km. uzunlukta, 40 km. genişlikte bir alanı kaplar ve iki bölümden oluşurlar. Bu dağların batıda Zap Suyu, doğuda Oramar Çayı, kuzeyde Nehil Çayı arasında kalan kesimine Cilo Dağları denir. Cilo Dağları'nın doğusunda ise Sat Dağları yükselir. Sat Dağları'nın kuzeyinde Yüksekova, güneyinde Dağlıca (Oramar) yerleşim merkezleri yer alır.

Uludoruk "Reşko" (4136 m.) Erinç Tepe "Buzuldağı" (4116 m.) Bobek Tepe (3980 m.) Poyraz Tepe ise 3900 metreye varan yükseklikleri ile bu dağların en yüksek doruklarını teşkil ederler. Sat Dağları ise Cilo Dağları'na göre daha alçaktır. Bu dağlar üzerinde yer alan en yüksek doruk ise Çatalkaya "Samdi" (3794 m.) Dağıdır.

Cilo-Sat Dağları'nı Kapsayan Başlıca Araştırmalar:

Türkiye'nin güneydoğu ucunda, Irak ve İran sınırları arasında yükselen Cilo-Sat Dağları'nın konumu ve ulaşım durumunun yetersiz olması nedeniyle bindokuzyüzotuzlu yıllara kadar jeolojik yapı ve yer şekillenmesi bakımından yeterince incelenememiş bir bölgedir. Ancak İran ve Irak petrol bölgelerine yakın olan Cilo-Sat Dağları'nın, 1935-1950 yılları arasında jeolojik etütler bakımından yoğun çalışmalara konu olduğu görülmüştür. Bu etütler sonucunda tanınmaya başlayan Cilo-Sat Dağları, özellikle 1960-1975 yılları arasında hem dağcılık hem de doğa araştırmaları bakımından yerli ve yabancı bilim adamı ve dağcılarının ilgisini çekmeye başlamıştır.

Cilo-Sat Dağları ile ilgili yapısal özellikler ve yer şekillenmesi konularına geçmeden önce, bu bölgeyi kapsamına alan ve bugün de kaynak eser niteliği taşıyan ilk bilimsel çalışmalar ve bu çalışmalara katılanlar hakkında ön bilgi-

ler verilmesinde yarar görülmüştür. Bu bölge ile ilgili ilk ön etüt, 1900 yılında İngiliz harita subayı F.R. Maunsell tarafından yapılmıştır.

Cilo-Sat Dağları ile ilgili ilk bilimsel çalışma ise 1937 yılında Berlin Üniversitesinden Dr. Hans Bobek tarafından gerçekleştirilmiştir. Dr. H.Bobek'e Innsbruck Dağcılık Kulübünden 5 dağcı ve bilim adamı refakat etmiştir. Jeomorfoloj, biyolog, hidrolog, topograf, doktor gibi uzman dağcılardan oluşan bu Alman-Avusturya araştırma ve dağcılık ekibi yörede 2 ay kalarak, Cilo ve Sat Dağları ile ilgili ilk bilimsel çalışmalarını yapmışlardır. Dr.H.Bobek başkanlığında yürütülen bu araştırmaların sonuçları 1938 yılında özel bir makale ile yayınlanmıştır (Petermanns Mitteilungen 1938, Haft Mai, Berlin).

1944 yılında Türkiye Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu ise, Cilo-Sat Dağları'nı kapsayan özel bir dağcılık ve araştırma programı düzenlenmiştir. Bu geziye Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Fiziki Coğrafya Bölümü'nden Dr. Reşat İzbirak katılmıştır. 1947 yılında ise, Dr.Süleyman Türkünal Cilo-Sat Dağları'nı kapsayan ilk jeolojik etütleri yapmaya başlamıştır.

1948 yılında ise yine Türkiye Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu, Cilo-Sat Dağları'nı kapsayan ikinci bir gezi programı uygulamış, bu geziye ise İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nden Dr. Sırrı Erinç katılmıştır.

1960 yılından sonra Cilo-Sat Dağları'nı kapsayan gezi ve araştırmalar tekrar yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmaların bir bölümü, bu kitabın yazarı Jeolog-Jeomorfoloj İsmet Ülker tarafından yürütülmüştür.^(*) İ. Ülker başkanlığında teşkil olunan dağcılık ve araştırma heyetleri 1962 ve 1965 yıllarında Cilo-Sat Dağları'nı kapsayan 2 araştırma ve dağcılık gezisi yapmışlardır. Bu geziler sırasında, Cilo ve Sat Dağları'nda, Buzul Morfolojisi incelenmiş ve bu konu ile ilgili bir seminer tezi hazırlanmıştır. Bu gezilerden ilkinde Dr. Bozkurt Ergör'de katılmıştır.

(*) ÜLKER, İsmet, Cilo Dağları'nda Glasyal Morfoloji, A.Üni. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Fiziki Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Tezi, 1963.

Cilo-Sat Dağları'nın Jeolojik Yapısı ve Yerşekillenmesi:

Yukarıda kısaca değinilen araştırma sonuçlarına göre Cilo-Sat Dağları, Alp-Himalaya Dağoluşumu Kuşağı'nın "İranid" olarak adlandırılan tektonik birimi üzerinde yer almaktadır. Dr. Jeolog Süleyman Türküenal'ın tespitlerine göre Cilo-Sat Dağları'nın temelini Paleozoik "I. Zaman" yaşta, kıvrımlı ve kırıklı bir yontukdüz "peneplen" teşkil eder. Kristalin şistlerden oluşan bu temel üzerinde ara ve iç püskürük katmanlı Mezozoik ve Tersiyer tortul serileri bulunur.

Cilo-Sat Dağları'nın en yüksek kesimleri, genellikle ofiolit (volkanik yeşil seriler) içeren masif ve kristalin kalkerlerden oluşmuştur. Sat Dağları'nın yüksek kesimleri ise tümü ile ara ve çekirdek püskürmeli ofiolit ve granitlerden meydana gelmiştir. 60 km. uzunluk ve 40 km. genişlik gösteren Cilo Kıvrım Dağları'nı teşkil eden tabaka serileri genel olarak NW eğilimlidirler. Dağların kuzeyinde 10-15 derece olan tabaka eğimleri, güney kesiminde 25-30 dere-

celik dalışlar gösterirler. Bu genel jeolojik yapı ve tabaka dalımlarını içeren Cilo Dağları III. Zaman, Miosen sonlarına kadar aşınmalara uğrayarak bir yontukdüz "peneplen" haline geldikten sonra tekrar yükselmiş ve kıvrılmalara uğrayarak aşınmaya başlamıştır.

Özellikle, IV. Jeolojik Zamanın "Diluvyal" döneminde Cilo ve Sat Dağları'nın yüksek kesimleri şiddetli buzlaşma, "Filuvyal" döneminde ise hem buzul hem de akarsu aşındırmasına maruz kalarak parçalanmış oyulmuş ve bugünkü sarp görünüşünü almıştır. Bu şiddetli aşınma günümüzde de devam etmektedir. Denizden yüksekliği 2000 metre olan Yüksekova'nın güneyinde yer alan ve 4136 m. yüksekliğe erişen Cilo Kıvrım Dağları, jeolojik yapı ve yerşekillenmesi bakımından üç kuşak teşkil ederler.

- Kuzeydeki Tersiyer Serileri:

Kalker, marnlı-kalker ve yer yer kum taşından oluşan Tersiyer yaşlı bu seriler Yüksekova ile Gelyano Gölü arasında yer alır ve "plato" görünümüne sahip bir morfoloji meydana ge-

Uludağlık "Reşko", (4136 m.), Batı Dağları, Cilo Dağları - HAKKARİ

tirirler. Tersiyer yaşlı bu seriler Gelyano Gölü güneyi ile Beyazsu "Avaspi" Vadisi kuzey yamacında kalın mostralalar vererek "tabaka basamaklı" bir yöre oluştururlar.

- Üst-Kretase Yüksek Doruklar Kuşağı:

Cilo Dağları'nın yüksek doruklarını üzerinde toplayan bu kuşak, radyolarit ve ofiolit (volkanik yeşil kütle) serileri içeren boz renkli, sert ve masif kristalin kalkerden meydana gelmiştir. Denizden yüksekliği 4000 metreyi aşan bu kuşak üzerinde Cilo Dağları'nın en yüksek dorukları yer alır. Uludoruk "Reşko" 4136 m., Erinç Tepe (Suppadurek) ise 4116 m. gibi.

- Güneydeki Basamaklı Trias Kuşağı:

Cilo Dağları'nın güney kesimini oluşturan bu kuşak siyah renkli mam aratabakalı kalker serileri halindedir. Bu serinin üzerinde ise kalınlıkları 1500-2000 metreyi bulan Kretase yaşlı kalker serileri bulunur. Bu jeolojik katmanlar, Güney Cilo Tabaka Basamaklı Yöre'sini teşkil ederler.

Cilo-Sat Dağları'nda Buzul Morfolojisi:

Cilo-Sat Dağları, Türkiye'de buzul topografyasının, buna bağlı olarak buzul aşındırma ve biriktirmesinin en etkili olduğu bir yöredir. Bu yöre genel görünümü ve buzul topografyası bakımından Alp Dağları'nın bir benzerini teşkil eder.

Bu nedenle bölgede görülen buzul morfolojisi hakkında bazı genel bilgiler verilmesi yararlı görülmüştür.

Cilo-Sat Dağları üzerinde yataklanmış olan Doğu Reşko Buzulu İzbrak Buzulu, Erinç Buzulu Sat Dağları yataklanmış olan Çatalkaya Buzulu başlıca buzul örneklerini teşkil ederler. Cilo Dağları'nın en büyük buzulu İzbrak Buzulu'dur. Bu buzul 3500 m. 3150 m. yükseklik kuşağında yataklanmıştır. Yaklaşık 5 km. uzunlukta, 500-600 m. genişlikteki bu buzul yer yer 50-60 metre kalınlık gösterir. Derin bir buzul vadisi içinde yataklanmış olan İzbrak Buzulu, vadinin daralan kesimlerinde enine çatlaklar, genişleyen kesimlerinde ise boyuna çatlaklar yaparak uzanır. Buzulun ucunda aktif bir buzultaşı "moren" setti yer alır. Erinç Buzulu ise 3500-3100 metreler arasında yer alır ve benzer özellikler gösterir. (*)

Sat Dağları üzerinde görülen en büyük buzul ise Sat-Gevaruk Vadisi'nde yataklanmıştır. Yaklaşık 3 km. uzunluğa sahip olan bu buzulun bir kolu ise Bay Gölü'ne sarmaktadır.

Cilo-Sat Dağları üzerinde yaygın ve etkin olarak görülen buzul morfolojisi, genel olarak 2900-3500 metre yükseklik kuşağında yer alır. Bu yörede 10 buzul oluşumuna rastlanmaktadır. Oysa Cilo-Sat Dağlık Yöresi, Diluvyal Buzul Devri'nde bugünkünden daha şiddetli bir buzullaşmaya sahne olmuştur. Örneğin, Uludoruk "Reşko"nun NE ve NW yamaçlarında büyük ve eski iki buzul vadisi yer alır. Uzunluğu 10 km.ye varan "Doğu Reşko" eski buzul vadisi 1900-3500 metre yükseklik kuşağında yataklanmıştır. Benzer ve aynı büyüklükte eski bir buzul vadisi ise "Beyazsu Vadisi", Uludoruk kuzey batısında yer almaktadır.

Sat Dağları'nın Morfolojik Özellikleri:

Cilo Dağları'nın doğusunda, Yüksekova'nın güneyinde yükselen Sat Dağları jeolojik yapı ve yer şekillenmesi bakımından Cilo Dağları'na göre daha farklı bir yapı sergiler. Sat Dağları, bir kıvrım sıradığının çekirdeğini teşkil eden püskürük taşların yüzeye çıkarak oluşturduğu yüksek bir dağlık yöre görünümüne sahiptir. Yer yer kalker ve kalker türevi tortul kayaların yayılış gösterdiği Sat Dağları, şiddetli bir akarsu ve buzul aşındırmasına sahne olmuştur.

Sat Dağları'nın kuzeyinde Yüksekova yer alır. Deniz seviyesinden 2000 metre yükseklikte yer alan Yüksekova, tektonik bir çöküntü alanı olup, bu ovanın güney kesimindeki aktif bir kırık hattı yer alır.

Doğu-batı doğrultulu olarak uzanan bu kırık hattı ile Sat Dağları'nın doruklar kuşağı arasında yüksekliği 2200-2500 metre arasında değişen bir plato ile bu platonun güneyinde, çok arızalı bir yüksek dağ morfolojisi görülür.

Sat Dağları üzerinde çok sayıda buzul gölü ile bugünde aktif olan dağ buzullarına rastlanır. Satbaşı gölleri, Gevaruk ve Bay gölleri, bu buzul göllerinin başlıcalarını teşkil eder. Dağ ve vadi buzulları ise daha çok Gevaruk ve Çatalkaya doruklarının kuzey yamaçlarında yataklanmıştır. Sat Dağları'nın 2500 metreden yüksek kesimleri, sarp ve arızalı bir topografya sunar. Bu kuşak üzerinde yoğun olarak buzkar ve buzul aşındırması görülür.

Sonuç Olarak:

- Bugün Cilo-Sat Dağları'nın 2900 metreden yüksek kesiminde etkin bir buzul aşındırma ve biriktirmesi,
- 2900-1900 metreler arasında yer alan yükseklik kuşağında ise hem buzul ve buzkar aşındırması hem de akarsu aşındırmasını birlikte yansıtan morfolojik özellikler,
- 1900 metreden aşağılarda yer alan kesimlerde ise yalnız akarsu aşındırması ve buna bağlı bir morfoloji görülür.

(*) Prof. Dr. Reşat İZBIRAK ve Prof. Dr. Sırrı ERİNÇ bu yörede 1944 ve 1948 yıllarında ilk bilimsel araştırmaları yapan fiziki coğrafyacılar.

Erinç Tepe, (4116 m.) "Erinç Buzulu", Cilo Dağları - HAKKARİ

Uludoruk "Buzulu" Cilo Dağları - HAKKARİ

İsmet ÜLKER, Cilo Dağları'nda 1965, Arka Planda Erinç Tepe (4116 m.) ve Erinç Buzulu

Akarsular ve Göller:

“hidroloji”

NW-SE yönünde uzanan Hakkari-Cilo Dağları'nın batısında akan Zap Suyu, bu dağları NS yönlü derin bir “Yarma vadi” ile keser. Ortalama yüksekliği 3500 metre olan bu bölgenin en büyük ırmağı olan Zap Suyu'nun vadi tabanı, Beyazsu kavuşumunda 1310 m. yükseklik gösterir. Ortalama 2000-2500 metre vadi derinliğine sahip olan Zap Suyu'nun en büyük kollarından birini, Yüksekova ve çevre dağların suyunu toplayan Nehil Çayı ile Uludoruk (Reşko) batısındaki buzul yörelerinin sularını toplayan Beyazsu “Avaspi” Deresi teşkil eder.

Zap Suyu'nun bir başka kolunu ise Cilo Dağları ile Sat Dağları arasında akan Avarobaşın Deresi teşkil eder. Avarobaşın Deresi ise Doğu Reşko buzul ve buzkar yöreleri ile Sat Dağları'nın sularını toplar (Uludoruk'a yörede Reşko veya Gelyaşın de denilmektedir).

Cilo ve Sat Dağları çok sayıda buzul göllerine de sahip bulunur. Ancak Sat Dağları yer yer geçirimsiz yapısı nedeni ile göller bakımından daha zengindir. Cilo Dağları üzerinde görülen en büyük göl 2950 metre yükseklikteki Gelyano Gölü'dür. Yaklaşık 300 metre çapında olan bu göl eski bir Buzul “sirk” gölüdür.

Sat Dağları üzerinde daha yoğun bir dağılışı gösteren Buzul (sirk) göllerinin başlıcalarını ise Sarbaşı, Gevaruk ve Bay gölleri teşkil eder. Bunlardan 2870 m. yüksekte yer alan Bay Gölü, büyüklük ve yükseklik bakımından ayrı bir önem taşır. N-S doğrultulu olarak 3 km. uzunluk gösteren bu gölün güneybatısında yükselen yamaçlarda 4 tane vadi buzulu yataklanmıştır. Bu buzullar ve göller ilgili haritalar üzerinde gösterilmiştir.

Doğal Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatı :

“Flora ve fauna”

Cilo ve Sat Dağları'nın büyük bir kesimi orman sınırı içinde bulunmasına rağmen, orman örtüleri bakımından fakirdir.

Bölgenin yüksek kesimleri kayalık ve çıplaktır. Bölge içinde orman teşkil eden meşe (*Guercus sp.*) ve çam ağaçlarına, ancak alçak vadi tabanları ile dağların güney yamaçlarında rastlamak mümkündür. Ilıman iklime sahip derin vadi tabanlarında ceviz, meyve ve bağcılık tarımı yapılır.

Bölgenin tümü (alçak vadi tabanları hariç) Alpin çayır kuşağı içinde yer alır. Genellikle 2000-3100 metre yükseklik kuşağında geniş bir dağılışı gösteren Alpin çayırlar, bu yükseklikten sonra yerini kalıcı karlar, buzkar ve buzullar kuşağına bırakır. “Yayla yeri ve otlak” olarak kullanılan bu Alpin çayırlar kuşağı, yöre ekonomisinin temelini oluşturan hayvancılık faaliyetlerine olanak sağlarlar.

Cilo-Sat Dağları'nda en yaygın olarak görülen yaban hayvanı Ayılardır. Bölge üzerinde dağcılık ve araştırma gezileri yapanlar, sık sık bu zararsız ayı aileleri ile karşılaşır. Bölgede görülen diğer yaban hayvanları arasında Kurt bulunur. Ayrıca Cilo Dağları'nın güney yüzlerindeki nispeten sarp bölgede zaman zaman Pars türü bir hayvana rastlandığı köylüler tarafından ifade edilmektedir.

İklim Durumu ve Tırmanma Mevsimleri:

Cilo-Sat Dağları'nın güneyinde geniş ve kurak step bölgeleri uzanır. Buna rağmen, yükseklik nedeni ile Cilo ve Sat Dağları bol yağış alır. Yağış mevsimi kışıdır. Yükseklik nedeni ile yağışlar kar şeklinde olur. Bu nedenle yörede Buzul Topografyası gelişmiştir. Derin vadi tabanları daha ılıman bir iklime (mikroklima şartlarına) sahiptir. Bağ ve meyve tarımına da olanak sağlayan bu vadi tabanları kırsal yerleşimler için en uygun ortamları oluştururlar. Nitekim Cilo-Sat Dağları üzerinde yer alan tüm köyler bu vadi tabanlarının içlerinde kurulmuşlardır. Yazları kurak ve serin geçen bu bölge ile ilgili olarak Hakkari ve Yüksekova meteoroloji istasyonlarına ait bazı iklim verileri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Cilo ve Sat Dağları'nda, Yaz tırmanışları için en uygun zaman haziran, temmuz ve ağustos, kış tırmanışları için ise 20 Ocak-20 Mart tarihleri arasındaki dönemlerdir.

İstasyon Adı : Hakkari
Yükseklik : 1720 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-5	-4	2	7	14	20	24	24	19	12	6	-2	10
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	21	19	22	22	26	30	31	31	30	28	25	21	305
Aylık ortalama karla örtülü günler	28	28	23	4	-	-	-	-	-	-	2	18	103
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	206	204	134	134	-	-	-	-	-	7	40	10	217
Aylık ortalama bağıl (nishi) nem	72	73	69	64	53	41	39	38	41	55	64	74	57

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

İstasyon Adı : Yüksekova
Yükseklik : 1900 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-9	-10	-1	5	12	17	20	21	15	9	4	-6	6
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	19	19	21	23	29	30	31	31	30	26	27	21	306
Aylık ortalama karla örtülü günler	31	28	30	11	-	-	-	-	-	-	5	25	130
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	175	215	200	114	5	-	-	-	9	22	140	215	
Aylık ortalama bağıl (nishi) nem	80	80	79	71	59	51	50	50	50	68	70	80	66

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

Cilo-Sat Dağları'na Gezi ve Tırmanışlar

Daha önce de değinildiği üzere Güneydoğu Toros Kıvrım Dağları'nın bir devamı olan Cilo-Sat Dağları, Hakkari İl sınırları içinde yükselir. SW-NE doğrultulu olarak uzanan bu sıradaglar, Cilo Dağları ve Sat Dağları olmak üzere iki bölüm halinde bulunurlar.

Uludoruk "Reşko" (4136 m.) Erinçtepe (4116 m.) Bobek Tepesi (3980 m.) Poyraz Tepe (3900 m.) Kurtdağı (Kısara) 3572 m. ve Sümbüldağı (3467 m.) Cilo Dağları'nın, Çatalkaya (Samdi) (3794 m.) ile Öztepe ise (3675 m.) Sat Dağları'nın en yüksek doruklarını teşkil ederler. Sarp ve yüksek doruklar, yüksek dağ buzulları ve buzul gölleri, hızlı akışlı ve bol su verimli akarsuları, eski ve güncel Buzul morfolojisi ile son derecede çekici özelliklere sahip Cilo-Sat Dağları, dünya çapında önem taşıyan bir "ulusal park" özelliği taşır.

Cilo-Sat Dağları'nın en yüksek doruğu olan Uludoruk "Reşko" (4136 m.) Tepesine ilk yaz çıkışının kimin tarafından yapıldığı tespit olunamamıştır. Ancak bu doruğa ilk kış çıkışı, 5 Mart 1982 tarihinde Ankara'dan Muzaffer Özdemir ile Yüksekova'dan Kemal Çapa adlı Türk dağcıları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hakkari Cilo-Sat Dağları'nda yaz mevsimi yapılacak gezi ve tırmanışlar için en uygun zaman haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarıdır. Ancak eylül ayında doğal çevre fakirleşir. Kış tırmanışları için en uygun zaman ise, Şubat ve Mart aylarıdır.

Ancak kasım, aralık ve ocak ayları ilk ve oturmamış kar örtüsü, nisan ve mayıs ayları ile alttan erimeler, ıslaklık ve kayma nedenleri ile çığ tehlikesini artırır. Bu nedenle kış tırmanışları için şubat ve mart ayları tavsiye olunmuştur.

Bu dağlar üzerinde gezi ve tırmanış yapacaklar, önce Van üzerinden Hakkari'ye giderler. Van kent merkezi, Erzurum ve Elazığ üzerinden Ankara'ya düzenli kara ve demiryolu ulaşımı ile bağlı bulunmaktadır. Ayrıca Van-Ankara arasında düzenli ve devamlı uçak seferleri de yapılır. Göl kıyısında yer alan Van kenti, yeterli sayıda ve düzeyde turizm belgeli konaklama tesislerine sahip bulunmaktadır.

Cilo-Sat Dağları'na gezi ve tırmanış yapacak olanlar, son hazırlıklarını Van'da yapar, Van'dan Hakkari veya Yüksekova'ya geçerler. Van-Hakkari 245 km.dir. Yolun büyük bir bölümü asfalttır. Van-Yüksekova ise 260 km. olup, yol tümü ile asfalttır. Cilo Dağları üzerinde gezi ve tırmanış yapacak olanlar, Serpil Köyü ya da Hakkari-Beyazsu Vadisi üzerinden giriş yaparlar. Beyazsu Vadisi üzerinden giriş yapanlar, "yaya" ve "araçlarla" Uludoruk (4136 m.) batısında yer alan Beyazsu "Mergan" Yaylasına çıkarlar. Sat Dağları'na giriş ise Serpil Köyü karşısında yer alan Yeşiltaş (İştazın) Köyü ya da daha güneydeki İkiyaka "Sat" Köyü üzerinden olur.

Cilo Dağları'na Batı'dan Giriş:

"Beyazsu Vadisi Yolu"

Bu vadi, Hakkari'ye 18 km. uzaklıkta, ana karayolu üzerinde ve Zap karakolu karşısındadır. Zap karakolundan yaya veya araçlı hareket eden dağcılar önce Dez Köyüne oradan da yaya veya araçla ilk kamp yerine ulaşırlar. Zap karakolu ilk kamp yeri 6-8 saat sürer. Kamp yeri Beyazsu "Mergan" Yaylasıdır. Yükseklik 2550 m.dir. Beyazsu Yaylası'na kamp kuran dağcılar, etüd gezileri yaparak dorukların çıkış yollarını ve zorluk derecelerini kendi tekniklerine göre seçerler. Bu kamp yerinden Uludoruk (Reşko) 4136 m. Erinçtepe (Buzuldağı) 4116 m. gibi doruklara özel ve güçlük derecesi yüksek olan çıkışlar yapılması mümkündür.

Kamp yerinin güneyinde Batı Reşko Buzulu, güneybatısında ise Erinç Buzulu gibi yüksek dağ buzulları yer alır. Mergan Yaylası'ndaki kamp yerinde gezi ve tırmanışlarını tamamlayan dağcılar, "Deri-Cafer" Geçidi-Orişa Yurdu-Gelyano Gölü ve "Deri Kervan" Geçidi yoluyla Serpil Yaylasına geçerler. Mergan Yaylası-Orişa Yurdu 4 saat, Orişa Yurdu-Serpil Yaylası ise yaklaşık 6 saattir. Mergan Yaylası'ndan "Deri Kün Geçidi" yoluyla, biraz tırmanış yaparak Doğu Reşko Vadisi'ne geçiş yapmakta mümkündür. Ancak bu geçiş sırasında yük hayvanı kullanılamaz.

Büyük Buzul "IZBIRAK BUZULU", Uludağ (4136 m.İ.C.İn Doğu) - HAKKARİ

Beyazsu "Mergan Yaylası", (2550 m.), Cilo Dağları - HAKKARİ

Gelyano Buzul Gölü, (2950 m.), Cilo Dağları - HAKKARİ

Uludoruk (Reşko) Tırmanışı (4136 m.):

Yeni haritalarda Uludoruk olarak adlandırılan Reşko veya Gelyaşın Doruğu'na normal tırmanışlar Serpil Yaylası üzerinden yapılır. Yani bu güzel doruk, günümüzde üç isimle anılır. Gelyaşın "Mavi Kale" demektir. Uludoruk Tepesi "Reşko Doruğu"na tırmanış için çeşitli yollar vardır. Dağcılar, çıkış yollarını kendileri tayin edebilecekleri gibi, ilgili harita üzerinde belirtilen doğrultulardan da doruk çıkışları yapılabilir.

I Numaralı Tırmanma Yolu:

Der'i Kervan Geçidi'nin güneyinde, İzırak (Reşko) Buzunun yakınında kamp kurulur. Doruk çıkışı için, her dağcı önce bir etüt gezisi yapar. Tırmanışa kamp yerinden başlanır. Büyük Buzul "İzırak Buzulu" geçilir. Buzuldan sonra kaya tırmanışı yapılarak Uludoruk "Reşko" Doruğu'na (4136 m.) ulaşılır. Yeterli kaya ve buz tırmanma tekniğine sahip olmayan dağcılar, bu rotadan tırmanış denemesinde bulunmamalıdır.

Erinç Buzulu ve "Kadın Parmağı"

II Numaralı Tırmanma Yolu:

Serpil Yaylası'na^(*) kamp kurulur. Kampın güneyinde yükselen 500 metrelik duvar aşılır. Duvar aşıldıktan sonra sağa doğru tırmanışa devam edilerek doruğa ulaşılır. Dönüş aynı yerden zor olur. Dönüşte, batıdan-doğuya doğru uzanan vadi tabanı takip edilerek Gehi Yaylası üzerinden kamp yerine dönülür.^(**)

III Numaralı Tırmanma Yolu:

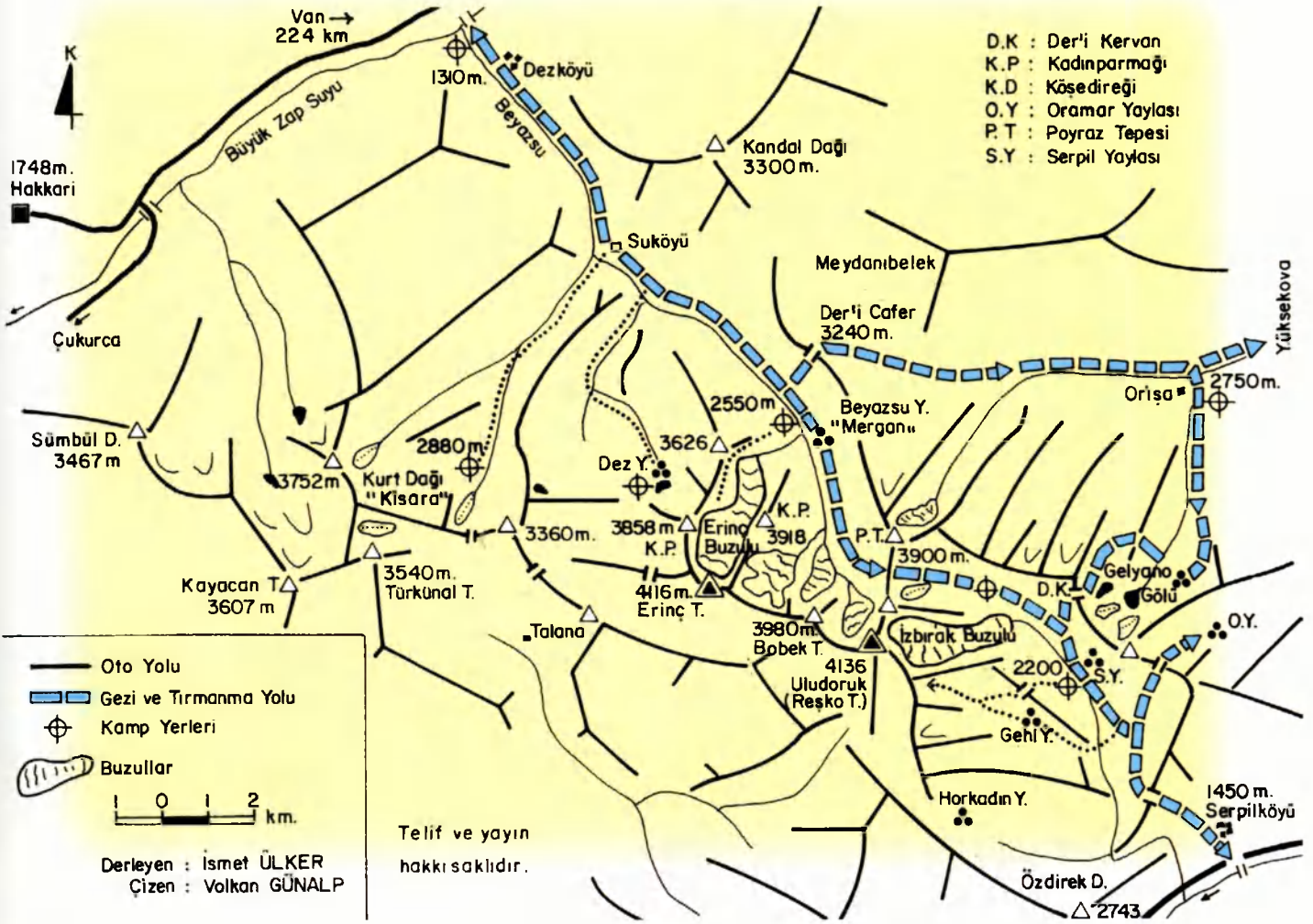
Bu yol, Uludoruk ya da Reşko Doruğu'na en kolay ve emin çıkış yoludur. Bu yolu tercih edenler, Serpil Yaylası'ndan 3 km. aşağıda kamp kurmalıdırlar. Kamp yerinin batısında duvar şeklinde uzanan vadi yamacı üzerinde büyük bir geçit "boyun" yer alır. İşte bu geçit, en kısa çıkış yolunun başlangıcıdır. Buradan çıkış yapan dağcılar 7-8 saat içinde Reşko (4136 m.) doruğuna ulaşılır. Çıkış yolu üzerinde "Gehi Yaylası" yer alır.

^(*) Bu bölgede yayla yerleşimlerine "zoma" adı verilir.

^(**) Kitabın yazarı, 1965 yılında bu rotadan Uludoruk Tepesi'ne (4136 m.) 2. çıkışını yapmıştır.

HAKKARİ - CİLO DAĞLARI

Cilo (1)

"Yaylacı Kadın" HAKKARİ

Sat Dağları'na Gezi ve Tırmanış:

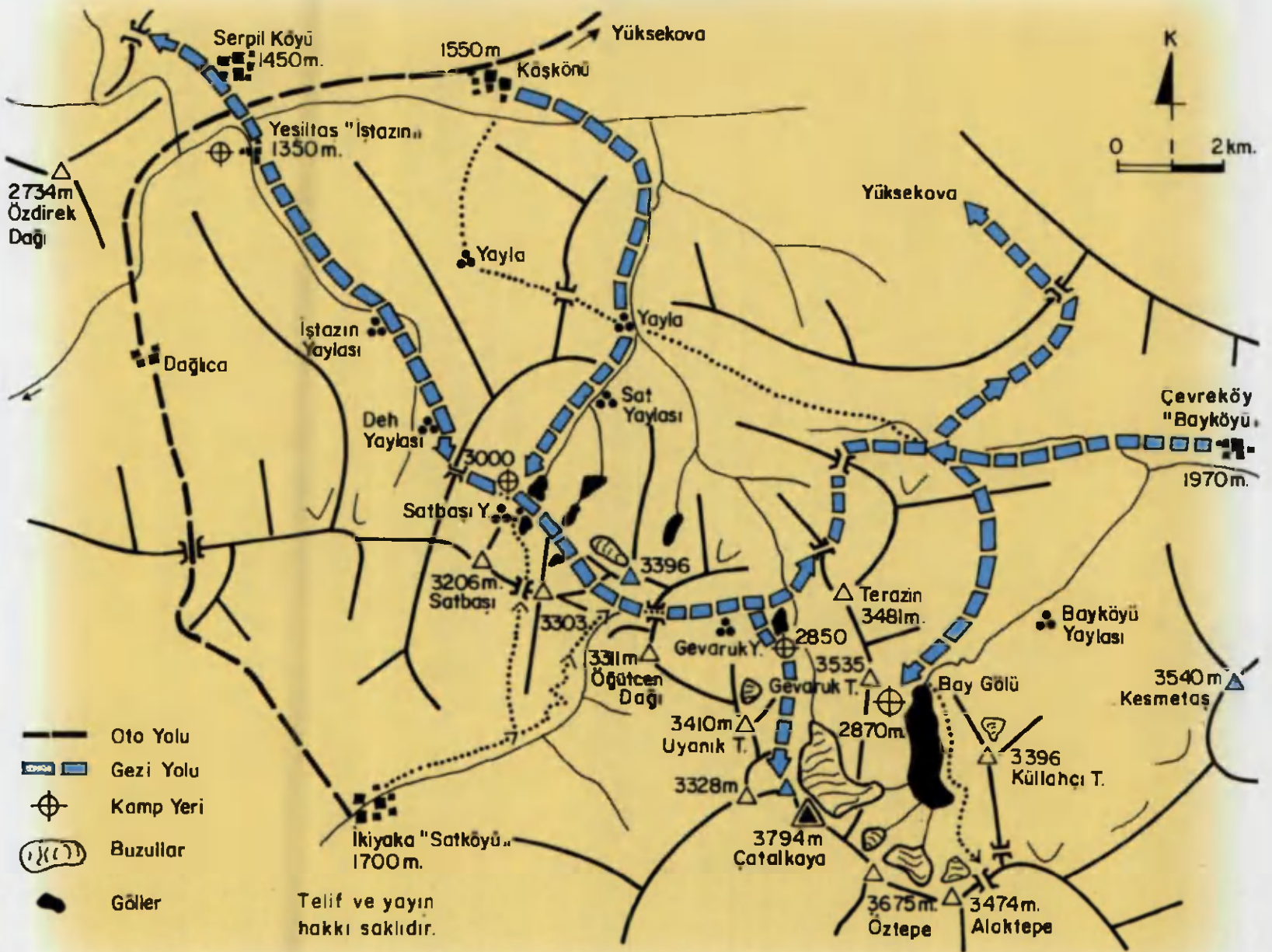
Cilo Dağları üzerinde gezi ve tırmanış çalışmalarını tamamlayan araştırmacılar ve dağcılar Sat Dağları'na geçerler. Cilo Dağları'ndan Sat Dağları'na en uygun geçiş, Serpil ve Yeşiltaş (1350 m.) köyleri üzerinden yapılır. Yeşiltaş-Dehi Yaylası üzerinden Satbaşı (3000 m.) Yaylasına çıkılır. Buradan Sat Gevaruk (2850 m.) Yaylasına geçilir. Yeşiltaş-Sat Gevaruk Yaylası yaya olarak 8-10 saattir. Sat Gevaruk Yaylası'nda kamp kurulur. Kamp yerinin güneyinde yükselen sivri doruklar ve buzullar gezilir. Yüksekliği 3794 metreye ulaşan bu dorukların çıkış yollarını her dağcı kendi seçer.

Sat Gevaruk'ta gezi ve tırmanışlarını tamamlayan dağcılar, Baygölü'ne geçerler. Sat Gevaruk-Bay Gölü 4 saattir. Bay Gölü'nde 4 mevsim bir arada yaşanır. Bay Gölü 2870 m. yüksekliktedir. Bay Gölü çevresinde yataklanmış olan yüksek dağ ve Vadi buzulları görkemli bir manzara sunarak doruklardan göl yüzeyine doğru sarkar. Kamp, Bay Gölü'nün kuzey kesimlerinde ve göl kıyısında kurulur. Buradan Yüksekova'ya dönülür. Bu yol yaya olarak 10-12 saat çeker.

Sat Dağları'na, Yüksekova üzerinden giriş yapmak isteyenler, araç yolunu kullanarak önce Yeşiltaş Köyü'ne gelir. Buradan yaya olarak Sat Dağları'na giriş yaparlar. Yükler ise Cilo Dağları'nda olduğu gibi katırlarla taşınır.

HAKKARİ - SAT DAĞLARI

Sat (1)

Derleyen: İsmet ÜLKER
Çizen: Volkan GÜNALP

Cilo ve Sat Dağları (4136 m.)

"Güncel ve Pratik Bilgiler"

Cilo-Sat Dağları'na giriş merkezleri olan Hakkari ve Yüksekova'ya Van üzerinden özel araçlar veya otobüslerle gidilir. Yollar asfalttır. Van-Hakkari 245 km. Van-Yüksekova ise 260 km.dir. Cilo Dağları'na en uygun giriş yerleri batıda Beyazsu Vadisi ve Dez Köyü değildir. Sat Dağları'na ise Yesiltaş "Isazın" veya İkizake "Sat" Köyleri üzerinden giriş yapılır.

Cilo-Sat Dağları'na yaz mevsimi içinde yapılacak gezi ve tırmanışlar için en uygun zaman haziran, temmuz, ağustos aylarıdır. Kış mevsimi yapılacak tırmanışlar için en uygun zaman ise şubat ve mart aylarıdır.

Türkiye'nin güneydoğu ucunda yer alan bu yüksek dağlık yörede hem kaya zeminleri hem de buzul ortamları geniş alanlar kaplar. Dağcılar kaya ve buz tırmanış programlarına göre gerekli malzeme ve donanımları yanlarında bulundururlar. Cilo Dağları, masif kalkerlerden oluştuğu için çivili tırmanma için uygun bir kaya yapısına sahiptir.

Sat Dağları ise çatlaklı kaya yapısı nedeni ile yeterince uygun değildir. Cilo ve Sat Dağları'nda şiddetli bir güneşlenme "ışınma" görülür. Gezi ve tırmanış giysilerinin bu koşullara uygun olarak seçilmesi gerekir. Geniş bir alanı kaplayan bu dağlarda kılavuzsuz gezi ve tırmanış tavsiye edilmez.

Cilo-Sat Dağları'nda, dägevi ve dağ kulübesi gibi konaklama yapıları yoktur. Her dağcı ekibi yeterli sayıda uyku tulumu ve dağ çadırına sahip olmak zorundadır. Özellikle yüksek rakımlı "vadi tabanları" hem mikroklima, hem de içme suyu temini bakımından çok uygun koşullara sahiptir. Buzkar ve buzullardan beslenen tüm dereler, sürekli akış halinde ve bol su verimlidir.

Cilo-Sat Dağları üzerinde yoğun bir "yaylacılık" hayatı yaşanır. Yaz mevsimi yüksek otlaklara çıkan yöre insanların yayla yaşamı ve otantik giysileri görülmeye değer özellikler taşır. Cilo-Sat Yüksek Dağlık Yöresi tümü ile bir "ulusal park" özelliği taşır. Özellikle yüksek dağ huzulları, hızlı akışlı ırmaklar ve bu ırmaklarda yaşayan Alabalık ile renk Buzul gölleri bölgeye özgü doğal güzelliklerdir. Yöreye özgü halı-kilim dokumacılığı görülmeye değer bir etkinliktir. Otantik motifli halı-kilimlerden bir parça satın alınması asla unutulmamalıdır.

Ayrıntılı bilgi için danışma :

Türkiye Dağcılık Federasyonu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA

Tel : 0(312) 311 91 20 • Fax : 0(312) 310 15 78

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Özel İdare İşhanı, Kat: 4, HAKKARI
Tel : 0(438) 211 65 09 • Fax : 0(438) 211 27 52

Cilo-Sat Dağları İçin Gezi ve Tırmanma Programı:

1. gün: Hakkari-Dez Köyü-Beyazsu Yaylası (2550 m.)
"yaya veya araçla"
2. gün: Beyazsu "Mergan" Yaylasında kamp.
3. gün: Erinç Buzulu ve doruk çıkışı (4116 m.)
4. gün: Uludoruk, Batı Reşko Buzul gezisi veya Batı Reşko "Uludoruk" tırmanışı.
5. gün: Beyazsu Yaylası-Orişa Yurdu.
6. gün: Orişa Yurdu-Gelyano Gölü-Serpil Yaylası.
7. gün: İzbirak Buzulu ve çevre etüdü.
8. gün: Serpil Yaylası'ndan Uludoruk (Reşko) tırmanışı (4136 m.)
9. gün: Serpil Yaylası-Serpil Köyü-Satbaşı Yaylası.
- 10.gün: Satbaşı Yaylası-Satgevaruk Yaylası.
- 11.gün: Çatalkaya çıkışı (3794 m.)
- 12.gün: Satgevaruk-Bay Gölü.
- 13.gün: Bay Gölünde kamp.
- 14.gün: Doruk çıkışı.
- 15.gün: Baygölü - Bayköy^(*) -Yüksekova

^(*) Bayköy'nün yeni adı "Çevreköy"dür.

Uludoruk, (4136 m.),

Bay Gölü'nde Kamp, (2780 m.), Sat Dağları - HAKKARI

Kaçkar Dağları, Büyük Kaçkar "Kavrut" Doruğu, (3932 m.), Çamlıhemşin

KAÇKAR DAĞLARI (3932 m.)

Anadolu Yarımadasının Karadeniz kıyıları boyunca yükselen Kuzey Anadolu Sıradagları, batıda Istranca Dağları (1010 m.) ile başlar. Batı Karadeniz Bölgesi'nde Koroğlu (2400 m.) ve Hızır Dağları (2587 m.) olarak devam eder. Orta Karadeniz Bölgesi'nde Karagöl ve Çakıröl Dağları (3100 m.) olarak devam eden bu sıradaglar, Rize il sınırları içinde 4000 metre yüksekliğe ulaşırlar.

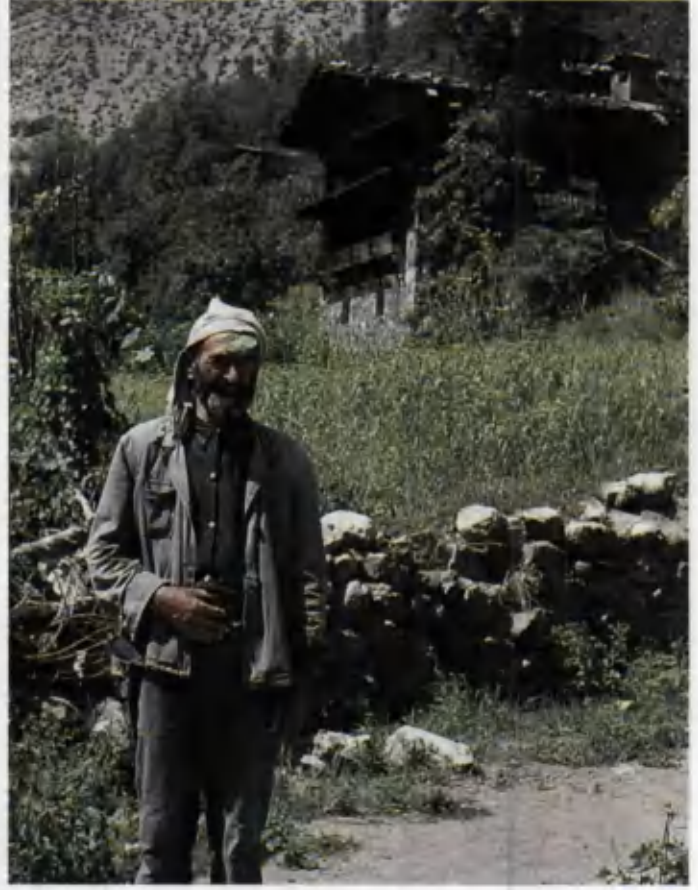
Doğu Karadeniz Kıyıları ile güneyde Çoruh Nehri arasında yükselen bu dağlar SW-NE doğrultulu bir uzanışa sahiptir. Tatos Dağları, Hunut Dağları, Kaçkar Dağları, Davut Dağları, Güngörmez Dağları ve Altıparmak Dağları, Doğu Karadeniz Dağları'nın başlıca yüksek bölümlerini teşkil ederler. Bu dağlar SW-NE doğrultulu olarak 80-100 km. uzunlukta, 40-50 km. genişlikte bir alanı kaplar.

Batıdan doguya dogru, Varşamba "Tatos" Dağları (3710 m.), Kaçkar Dağları (3932 m.), Altıparmak Dağları ise (3492 m.) bu dağların en yüksek bölümlerini oluştururlar (Bakınız harita ek:1). Rize-Kaçkar Dağları olarak bilinen ve tanınan bu dağların en yüksek tepesi ise Kaçkar-Kavrun (3932 m.) Dağıdır.

Rize-Kaçkar Dağları'nı kapsayan ilk bilimsel araştırma ve yayınlar 1932 yılında L. Krenek, 1949 yılında Dr.S.Eriñç, 1952 yılında ise Dr. İ. Yalçınlar tarafından yapılmıştır. Coğrafyacı ve yer bilimciler tarafından yapılan bu ilk etütlerin yayınlanmasından sonra Rize-Kaçkar Dağları yurtiçi ve yurtdışında büyük bir ilgi uyandırmıştır. Kaçkar-Kavrun (3932 m.) Dağı'na ilk yaz çıkışının ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak ilk "kış çıkışı" Türk dağcıları tarafından yapılmıştır. 9 Ocak 1974 tarihinde, Sonmez Targan başkanlığındaki Türkiye Dağcılık Federasyonu'na mensup 9 dağcı, Kaçkar-Kavrun Dağı'nu (3932 m.) ilk kez birlikte fethetmişlerdir.

Genç Sular, Kaçkar Dağları, İkizdere - RİZE

Altıparmak Köyü, Yusufeli - ARTVİN

Yaylalar "Heveg" Köyü, (2000 m.) Yusufeli - ARTVİN

Jeolojik Yapı ve Yerşekillenmesi:

Arap Bloku ile Rusya Masifi arasında sıkışarak yükselen ve Alp-Himalaya Dağ Oluşumu Kuşağı üzerinde yer alan Anadolu Yarımadası'nın karalaşmasının kuzeyden güneye doğru olduğu daha önce belirtilmiştir.

Bu dağ oluşum hareketleri sırasında kıvrılma ve kırılmalar sonucunda Kuzey Anadolu Sıradagları "Pontidler" ve onun Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bir devamı olan Kaçkar Dağları meydana gelirken, bu bölgenin kuzeyinde ise Karadeniz çöküntü alanları ve Kafkas Dağları oluşmuştur.

Paleozoik ve Alt-Mezozoik yaşlı serilerin kıvrılması ve kırılması sonucu oluşan "Kuzey Anadolu Sıradagları" özellikle Çoruh Nehri ile Karadeniz arasında kalan bölümünde (muhtemelen Üst-Kretase de) şiddetli çekirdek püskürmelerine sahne olmuş ve uzun yıllar süren aşınmalardan sonra (Yalçınlar, 1952 Türkünal, 1980) satha çıkan granit, granodiorit, siyenit gibi derinlik taşları ile, özellikle orta ve yüksek kesimlerde yer alan bazaltik kökenli dış püskürük kayalar Rize-Kaçkar Dağları'nı meydana getirmişlerdir.

Özellikle orta ve yüksek kesimlerde yer alan bazaltik lavlardan oluşan püskürük kayalar genellikle 2800-3000 metreden daha yükseklerde bulunan sarp ve dişli dorukların oluşmasına sebep olmuşlardır. Varşamba, Kavrın ve Altıparmak Dağları'nda çevreye hakim olan bu jeolojik seriler, daha doğuda Üst-Kretase yaşlı kalker ve fliş gibi kayalarla karışık halde bulunan diorit ve andezit serileri halinde bulunur.

Kaçkar Dağları'nda Akarsu Morfolojisi:

Gerek IV. Zaman Buzul Devri'nde (Diluvyal) gerekse günümüzde şiddetli buzul aşındırmasına sahne olan Kaçkar Dağları üzerinde buzul aşındırması ile birlikte akarsu aşındırması da etkili olmaktadır. Bu dağlar üzerinde görülen akarsu ve buzul aşındırması sonucunda arızalı bir topografya oluşmuştur. Yüksek kesimlerde görülen şiddetli donma-çözülme hareketleri ise ayrıca bu dağlar üzerindeki yerşekillenmesi ve aşındırmayı hızlandırmıştır.

Jeolojik devirler boyunca etkili olan bu dış kuvvetler, Kaçkar Dağlık Yoresini parçalamış, sarp, yüksek ve yalçın doruklardan oluşan bir topografya meydana getirmiştir. Özellikle akarsu ve buzul aşındırmasının bugünde çok etkili olduğu Kaçkar Dağlık Yoresi, gerek jeolojik yapısı gerek genç topografyası ve gerekse buzul morfolojisi bakımından Türkiye'nin en ilgi çeken yöreleri arasında yer alır.

Karadeniz kıyılarından itibaren yükselmeye başlayan bu dağlar, kıyından 40-50 km. içeride 4000 metre yüksekliğe ulaşırlar. Kıyı bölgesinde aşınmış yamaçlar ve sırtlar, bu topografya üzerinde ise yer yer denizel ve karasal kökenli "taraça" oluşumları görülür. Daha yukarılara doğru çıkıldıkça derin vadilerle yarılmış alan düzlükler görülür.

Orman örtüleri ile kaplı, derin vadilerle yarılmış olan bu yassı ve aşınmış alanlar, 1500 metreden sonra yerlerini yine derin yarılmış yüksek yontukdüzler ve yaylalara bırakırlar. Orman örtülerinin son bulunduğu 2100 metreden sonra ise Kaçkar Dağları'nın yaylalar, yüksek ve yalçın doruklar bölgesine ulaşılır. Benzer morfolojik özellikler bu dağların güney yamaçlarında da görülür.

Köy Yerleşimi, Fırtına Vadisi, Çamlıhemşin - RİZE

Kaçkar Dağları'nda 1500 metre yükseklik kuşağının altında akarsu aşındırması ve buna bağlı olarak gelişmiş bulunan Akarsu topografyası gelişmiştir. 1500-2500 metreler arasında ise akarsu ve eski buzul topografyası, 2500 metreden yukarı kesimlerde ise özellikle eski ve yeni buzul aşındırması ve buna bağlı buzul topografyası "glasyal morfoloji" gelişmiştir. Kaçkar Dağları'nın 1500 metreden yüksek kesimleri genellikle buzul vadileri ile parçalanmıştır. Yer yer 1000-1500 metre derinlik gösteren bu vadiler arasında yüksekliği 3000 metreye varan ve geniş alanlar kaplayan yüksek yaylalar ve yontukdüz alanları görülür.

Kaçkar Dağları'nın kuzey yamaçları, güney yamaçlarına göre daha dik, arızalı ve derin yarılmış bir görünüm içindedir. Bu durum jeolojik yapıdaki farklılıklar ile akarsu ve buzul aşındırmasından ileri gelmektedir. Kaçkar Dağları'nın yüksek kesimleri üzerinde görülen buzul aşındırmasının tipik şekilleri arasında, eski ve yeni buzul vadileri, bu vadilerin yukarı kesimlerinde oluşmuş buzyalıkları "sirkler" ve buzul gölleri ile "hörgüç kayalar" eski ve yeni "moren setleri" yer alır. Özellikle granit, granodiorit ve siyenit gibi aşınmaya dayanıklı kayalar üzerinde oluşmuş ve oluşmakta olan buzul şekillerinin yanyana izlenmesi mümkün olmaktadır.

SW-NE doğrultulu olarak uzanan bu dağlar üzerinde oluşan buzul vadileri genel olarak, Kaçkar Dağları'nın uzanım doğrultusuna dik olarak gelişmişlerdir. Kuzey yamaç üzerinde genellikle NE doğrultulu güney yamaçlar üzerinde ise SE doğrultulu olarak gelişen ana buzul vadilerine, yan ve üst kesimlerde "asılıbuzul" vadilerinin bağlandığı görülür (Kavrun ve Heveg Buzul Vadileri'nde olduğu gibi). Buzul devrinden (Pleistosen) oluşmuş ve morfolojik yapısını bugüne kadar korumuş olan bu vadilerin alt uçlarının güney yamaçlarda 1600 metre, kuzey yamaçlarda ise 1400 metreye kadar indiği (Yalçınlar, 1952) saptanmıştır.

Kaçkar Dağları'nın gerek jeolojik yapısı, gerek yerşekillenmesi gerekse dağcılık bakımından en fazla önem taşıyan bölümünü Kaçkar-Kavrun Dağları (3932 m.) teşkil eder. Nitekim Kaçkar-Kavrun Dağları, Türkiye'de etkin ve güncel buzul morfolojisinin görüldüğü Büyük Ağrı (5137 m.) Cilo-Sat Dağları'ndan sonra (4136 m.) üçüncü derecede önem taşıyan buzul yöresi özelliğine sahiptir.

Kaçkar Dağları'nı teşkil eden püskürük kayalar genellikle çatlaklı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle ve özellikle yaz mevsimi görülen "donma-çözülme hareketleri" güney yamaçlar üzerinde daha etkili olmakta ve bu yamaçların daha yumuşak bir topografya kazanmasına sebep olmaktadır.

Kaçkar Dağları'nın ayrıntılı jeolojik yapısı ve yerşekillenmesi bu kitabın konusu ve kapsamını aştığı için, biz sadece Kaçkar Kavrun Dağları'nı kapsayan buzul morfolojisi üzerinde biraz bilgi vermekle yetineceğiz.

İkizdere - RİZE

Zirkale, Çamlıhemşin - RİZE

Ayder Ilıca (1250 m.) Çamlıhemşin - RİZE

Kaçkar Kavrun Dağları'nda Buzul Morfolojisi:

Kuzey Anadolu Sıradagları'nın ve Rize-Kaçkar dağlık yöresinin en yüksek kesimlerini oluşturan Kaçkar-Kavrun Dağları, güncel buzul aşındırma ve biriktirmesinin de en etkili olduğu bir bölge özelliği taşımaktadır.

Kaçkar-Kavrun Dağları'nın granit, granodiorit ve siyenit gibi kayalardan oluşan bölümleri, kütleleşmiş ve yassı bir topografya sunarken, bazaltik serilerin teşkil ettiği kısımlar ise daha sarp ve sivri bir görünüm kazanmıştır. Ayrıca akarsu ve buzul aşındırması nedeni ile dağların kuzey yamaçları daha dik ve arızalı bir görünüm sunarken, güney yamaçta daha yassı bir topografyaya sahip bulunur.

IV. Zaman Buzul Devri'nde (Pleistosen) yaygın ve etkili bir buzul aşındırmasına sahne olan Kaçkar-Kavrun Dağları'nda Buzul topografyasının sınırları 2000-2050 metreye kadar inmektedir. Ancak eski ve yeni buzul şekilleri, belirgin olarak daha çok 3000-3600 metreler arasında yer alırlar. Ayrıca Kaçkar-Kavrun Dağları'nın hem kuzey, hem de güney yamaçları üzerinde Pleistosen'e "buzul devrine" ve günümüze ait buzul şekillerinin birlikte görmek ve izlemek mümkün olmaktadır.

Özellikle eski ve yeni buzul topografyasının iç-içe görüldüğü bu alanların başlıcaları, Kaçkar-Kavrun Dağları'nın güney yamaçlarında yer alan Heveg Vadisi ile kuzey yamaçta yer alan Kavrun Vadisi'dir. Kaçkar Dağları üzerinde tespit olunan 5 adet dağ buzulunun 1 tanesi Varşamba "Verçenik" 4 tanesi ise Kaçkar Kavrun Dağları üzerinde yataklanmıştır.

Bu dört buzulun 1 tanesi Kaçkar-Kavrun Dağı'nın güneybatı, diğerleri ise kuzeybatı, kuzey ve kuzeydoğu yamaçları üzerinde yer almıştır. Yaklaşık 2 km. uzunlukta, 200-300 metre genişlikte ve 40-50 metre kalınlığa sahip olan "Büyük Buzul" Kaçkar-Kavrun Doruğu'nun (3932 m.) NW yamacında yataklanmış olup, 3600 metre yükseklikten başlayarak 3000 metreye kadar sarkar. Tipik "tekne vadi", enine ve boyuna çatlaklar, buzul dili ucunda yer alan yeni ve eski buzul taşları "moren" setleri ile Kaçkar-Kavrun "Büyük Buzul" görkemli ve büyüleyici bir görünüme sahiptir. Kaçkar-Kavrun Dağları üzerinde yer alan başlıca yüksek doruklar ve bu doruklar arasında yer alan dağ buzulları (II) nolu haritada gösterilmiştir.

Büyük Deniz Gölü, Kaçkar Dağları, Yaylalar Köyü, Yusufeli - ARTVIN

Akarsular ve Göller: "hidroloji"

Türkiye'nin en fazla yağış alan (2400 mm.) Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yükselen Kaçkar Dağları, akarsu ağının sıklığı, yüksek akım değerleri ve göllerinin çokluğu ile dik kat çeker. Buna karşın, jeolojik yapı nedeni ile yeraltı su kaynakları bakımından zengin değildir.

Bu oluşumda yükseklik farklarının çokluğu, arızalı ve sarp topografya ile aşırı eğimler rol oynar. Ayrıca geçirimsiz toprak örtüleri ile kaplı Kaçkar dağlık yöresinin güney ve kuzey yamaçlarının 2100 metreye kadar olan kesimleri orman örtüleri, orman sınırının üstünde kalan alanların ise (2100-3000 metre arası) otlak ve çayırarla kaplı olması satıh sularının yer altına sızmasını önleyerek hızlı akışlı ve bol su verimli bir akarsu ağının meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu nedenlerle yıl boyu yağış alan Kaçkar dağlık yöresi, bu doğal özellikleri nedeniyle Türkiye'nin en zengin doğal bitki ve orman örtüsü ile en hızlı akışlı akarsu ağına sahiptir.

Rize-Kaçkar Dağları'nın kuzeye açılan havza suları, Fırtına Irmağı aracılığı ile Karadeniz'e boşaltılır. Verçenik Doruğu'nun kuzeyinde yataklanmış buzul ve buzkarlarla beslenen Fırtına Deresi, Kavrun Dağları'nın buzul ve buzkarları ile beslenen Kavrun Deresi, Altıparmak Dağları'nın sularını boşaltan Kaçkar Deresi Fırtına Irmağı'nın başlıca kollarını teşkil ederler. Bu kollardan ilk ikisi Çamlıhemşin'de birleşerek "Fırtına Irmağı" adını alır. Kaçkar Dağı'nın güneye açılan havzalarının suları ise başta Heveg Deresi ile Altıparmak Dereleri'nin teşkil ettiği Barhal Çayı ile Çoruh Nehri'ne boşaltılır.

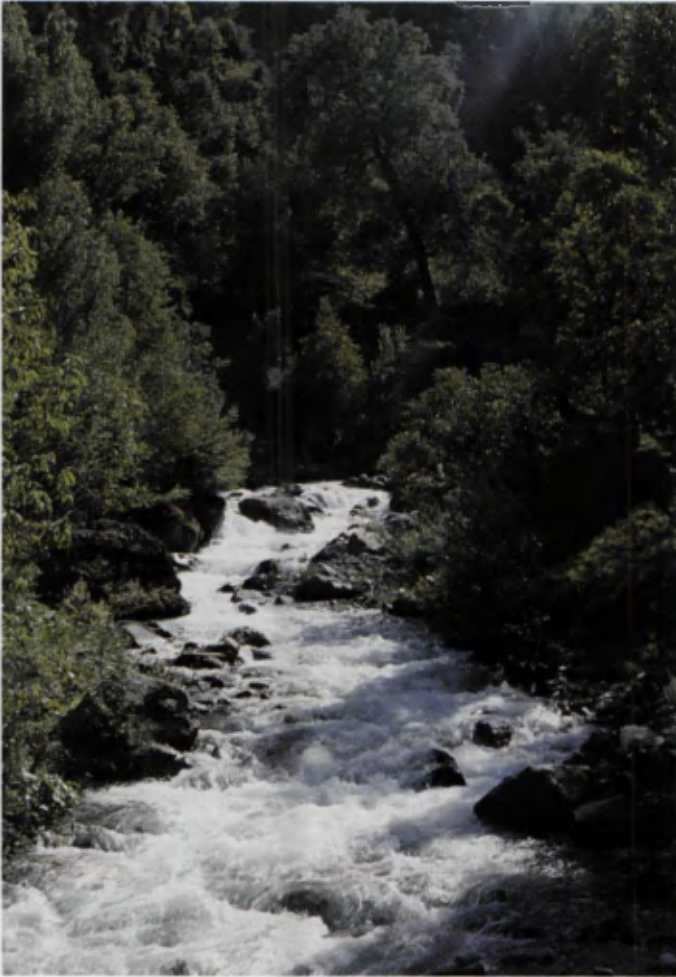
"Büyük Bütü", Kaçkar Dağları, Çamlıhemşin - RİZE

Doğu Karadeniz Rize-Kaçkar Dağları, buzul göllerinin oluşumu ve çokluğu bakımından da Türkiye'nin en önde gelen bir yöresidir. İrili-ufaklı çok sayıda buzul gölü, Kaçkar dağlık yöresinin hem güney, hem de kuzey yamaçları üzerinde yoğun bir dağılım gösterir. Genellikle 2500-3000 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer alan bu göller çoğunlukla eski ve yeni buzul aşındırma hareketleri sonucunda oluşmuş bulunmaktadır. Kaçkar-Kavrun Dağları üzerinde yer alan birçok buzul gölü ile Heveg-Dilberdüzü kuzeyinde yer alan "Büyüköl", bu dağ ve buzul göllerine örnek teşkil ederler. (*)

Maden yatakları bakımından da zengin olan Kaçkar Dağları'nın kuzey yamaçlarında, Ayder Yaylası'nda (1250 m.) kaplıca kaynak sularına rastlanır.

Doğal kaynak ve sondaj kuyusu çıkışlı; sodyum-sülfatlı ve radyoaktif "2100 picokuri/litre" bileşimine sahip olan ve "gençliksuyu" özelliği taşıyan Ayder kaplıca suları, 46 °C sıcaklıktan olup, 16 litre/saniye su verimine ve "600 litre/kişi/gün su kullanımı yöntemine göre" 2260 kişi/gün banyo kapasitesine sahip bulunmaktadır.

(*) Heveg Kaçkar-Kavrun Dağları'nın güneyinde, Artvin-Yusufeli'ne bağlı Yaylalar Koyu'nun eski adıdır.

Doğal Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatı:

"flora ve fauna"

Yıl boyu ılıman ve yağışlı bir iklim bölgesinde yer alan Kaçkar Dağları, kuzeyde Karadeniz kıyısından, güneyden ise Çoruh Vadisi'nden itibaren yükselmeye başlar.

Özellikle kuzey yamaçta, kıyıdağ itibaren başlayan bu yükselme olayına bağlı olarak değişen bitki topluluğu kuşakları gelişmiştir. Kıyı bölgesinde Çay ve Narenciye tarımı yapılır. 0-750 metre yükseklik kuşağı içinde kalan bu alanlar "geniş yapraklı" ormanlar ve sık bir bitki örtüsü ile kaplıdır. Bu kuşağın başlıca ağaçlarını Kestane (*Castanea sativa*), Gürgen (*Carpinus betulus*) Kayın (*Fagus orientalis*) gibi geniş yapraklı ağaçlar teşkil eder.

750-1500 metreler arasında yer alan yükseklik kuşağında ise iğne ve geniş yapraklı ağaçların meydana gelen karışık bir orman dokusu görülür. Bu kuşakta yukarıda belirtilen geniş yapraklı ağaçlar ile birlikte Gökmar (Abies nordmanniana) ve iğne yapraklı ağaçlardan sadece Ladin (*Picea orientalis*) gibi ağaç toplulukları, 1500 metreden yukarı kesimlerde yalnız iğne yapraklılar görülür. 2100 metreden daha yükseklerde yüksek yaylalar (çayır ve otlaklar) ve Alp bitki kuşağı yer alır.

Kaçkar Dağları'nın güney tarafında kalan (kuzeye nazaran daha az yağış alan ve bol güneşli olan) ve yöresel iklim koşullarına sahip olan derin ve geniş vadi tabanlarında "meyve tarımı ve bağcılık" yapılır. Dağların güney tarafında da 1500 metrenin altında geniş ve iğne yapraklı ağaçlar, 1500 metrenin üzerinde ise yalnız iğne yapraklı ormanlar hakimdir. 2300 metreye kadar yükselen ağaç sınırının üzerinde ise zengin bir çiçek ve Alpin bitki topluluğu görülür.

Özellikle 1200 metrede başlayarak 2300-2500 metreye kadar yükselen pembe ve beyaz renkli orman gülü "Rhododendron pontica" ile yörede "Kumar" olarak adlandırılan "Sarı Orman Gülü" yöreye özgü desenlerdir. Ormanlar, yaylalar ve dağlar denizi şeklinde bir görünüm sergileyen Kaçkar Dağları'nın yaylaları, yaz gelince bu kez dağ çiçekleri ile bezenir. İkibin metreden aşağılarda yaygın bir dağılım gösteren Sarı ve Pembe Orman Güllerinin, Çiğdemlerin yanı sıra Çan çiçekleri ikibin metreden daha yukarılarda ise Beyaz Orman Gülleri, Mavi Dağ Çiğdemleri, Orkide ve Yabani Dağ Zambakları görülür.

Kaçkar Dağları'nın serin, bol su verimli, hızlı akışlı ırmaklarının yukarı kesimleri alabalık için uygun bir yaşama ve üreme ortamı sağlar. Bu nedenle alabalık "Salmo trutta" Kaçkar Dağları üzerinde geniş bir yaşama alanı bulmuştur.

Kaçkar Dağları'nda özellikle orman kuşağının 1000-2000 metreler arası ile orman üst sınırında yer alan 2500 metreye kadar yükselen yayla ve çayır alanlarda arıcılık gelişmiştir.^(*)

Kaçkar dağlık yöresinde (özellikle 1000-2000 metre yükseklikteki orman kuşağında) taban nemliliğinin olumsuz etkilerinin giderilmesi için, arı kovanları yüksek kayın ağaçlarının üzerine yerleştirilir. Kaçkar dağlık yöresini ziyaret eden yabancı dağcılar, bu durumu ilgi ile izlerler. Bu nedenle Kaçkar Dağları için "Bal Dağları" deyimini kullanan yazarlar da olmuştur. Kaçkar Dağları'nda yaban hayatını simgeleyen bir başka konuyu ise yüksek doruklar bölgesinde sürüler halinde dolaşan dağ keçileri (*Capra orientalis*) teşkil eder.

İklim Koşulları ve Tırmanma Mevsimleri:

Doğu Karadeniz Kıyı Bölgesi'nde ılıman ve yağışlı bir iklim hüküm sürer. Günlük ve aylık sıcaklık farkları çok az olan bu yörede, yıllık sıcaklık ortalaması 14 °C'dir. En düşük aylık sıcaklık değeri 70 °C ile Ocak, en yüksek ise 22,6 °C ile Ağustos aylarıdır. Çay ve narenciye tarımı yapılan bu yörede bütün yıl boyu yağışlı (Yıllık toplam yağış 2400 mm.) yarı tropikal ılıman bir iklim görülür.

Özellikle yaz mevsiminde gündüz ısınan ve genişleyen nemli hava kütleleri, derin vadilere kanalize olarak dağlara doğru yükselir. Bu yükselme sonucunda soğuyan ve çabuk yoğunlaşan nemli hava kütleleri "avarız yağışları"na sebep olur. Yağış olmayan zamanlarda ise dikey yükselmeler sonucunda soğuyan nemli hava "sis" yapar. Ancak gündüzleri genellikle öğleden sonra görülen ve etkili olan bu hava durumu geceleri değişir. Geceleri ise soğuyan ve ağırlaşan hava kütleleri yine derin vadilere kanalize olarak aşağılara doğru iner.

Özellikle deniz kıyısı ile 3000 metre yükseklik kuşağı "yağmur zonu" arasında etkili olan bu hava hareketleri daha yukarılarda yerini nispeten güneşli, daha az yağışlı hava koşullarına bırakır. Buna rağmen Kaçkar Dağları'nın yüksek kesimleri yaz ve kış mevsimi bol yağış alırlar. Kar yağışlarının çok etkili olduğu 1500 metreden yüksek kesimlere 3-4 metre dolayında kar düşer.

Kaçkar Dağları'nın güney yamaçları ise, kuzey yamaçlarda görülen "avarız" yağışlarından daha az etkilenir. Bu ne-

denle yaz mevsimi dağların kuzey kesimleri genel olarak yağışlı veya sisli geçerken güney yamaçlar güneşli ve daha az yağışlı geçer. Kaçkar Dağları üzerinde gezi ve tırmanma yapacak olan dağcılar, dağlara özgü olan bu iklim koşullarını göz önüne alarak program yaparlar. Kaçkar Dağları'nı kapsayan bölgede meteoroloji istasyonu olmadığı için, Rize ve Yusufeli merkezlerine ait bazı iklim değerleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Bu dağlık yörede Yaz tırmanışları için en uygun zaman ağustos, kış tırmanışlar için ise şubat ve mart aylarıdır. Haziran ve temmuz ayları ise (kuzey kesimde) yağışlı ve sisli geçer.

Uzungöl, (1250 m.) Çaykara - TRABZON

^(*) Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ve Kaçkar Dağlık Yoresi'nde Sarı Orman Gülüne; "Kumar" veya "Ağu Çiçeği" bu çiçekten oluşan bala "Delihal" denir. Yaz sonunda açan pembe çiğdemlere ise "Goçkovan" veya "Vargit" çiçeği, denilmektedir. Sarı Orman Gülü'nün yayılış gösterdiği yeşil çalılık alanlara ise "kumarlık" adı verilmektedir.

İstasyon Adı : Rize
Yükseklik : 04 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	7	7	8	11	16	20	22	23	20	16	13	9	14
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	16	14	16	16	19	21	21	18	18	20	18	18	212
Aylık ortalama karla örtülü günler	5	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	2	14
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	187	95	52	21	-	-	-	-	-	-	29	50	187
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	73	75	76	79	81	79	81	82	82	80	76	73	78

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

İstasyon Adı : Yusufeli
Yükseklik : 611 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	4	5	10	15	19	23	26	26	22	15	10	5	15
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	22	22	24	24	27	29	30	29	28	26	22	23	308
Aylık ortalama karla örtülü günler	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	8
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	12	30	6	-	-	-	-	-	-	-	35	20	35
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	68	62	58	72	60	66	60	58	55	60	64	70	63

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

Beyaz Orman Gülü, Yukarı Kavrun Yaylası, (2350 m.)

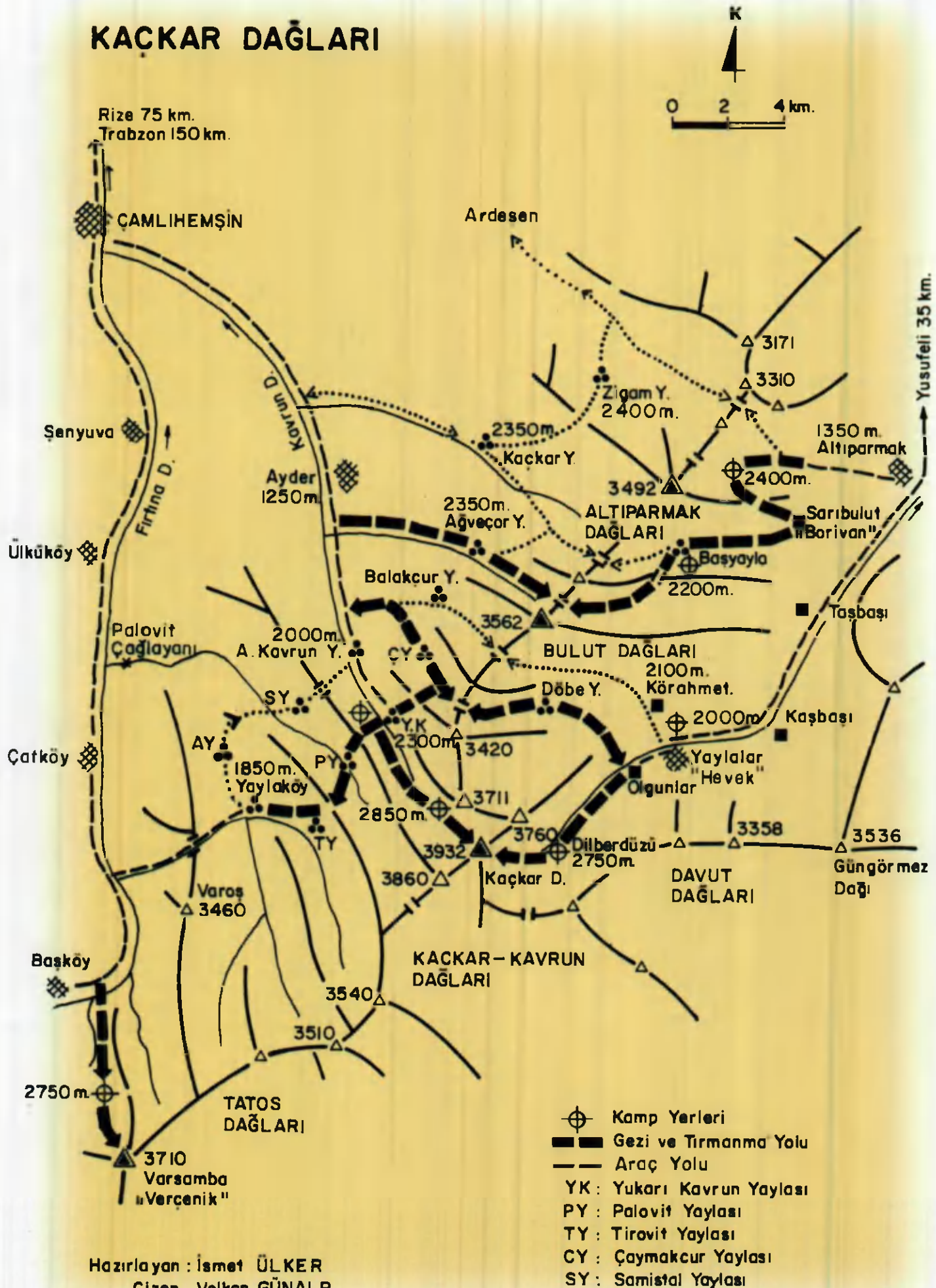
Fırtına Vadisi, Çamlıhemşin - RİZE

Borhal Çayı, Yusufeli

KAÇKAR DAĞLARI

Hazırlayan : İsmet ÜLKER
Çizen : Volkan GÜNALP

Telif ve yayın
hakkı saklıdır.

Kaçkar Dağları'nda Gezi ve Tırmanışlar:

SW-NE doğrultulu olarak Rize-Kaçkar Dağlık Yöresi, üç bölüm halinde yükselir. Kaçkar Dağları'nın doğu kesiminde Altıparmak Dağları yer alır. Bu dağların en yüksek dorukları Karataş (3492 m.) ve Altıparmak (3307 m.) doruklarıdır.

Altıparmak Dağları'nın batısında ise Bulut ve Kaçkar (Kavrun) Dağları yükselir. Bulut Dağları'nın en yüksek doruğu Kuşaklıkaya (3562 m.), Kaçkar Dağları'nın en yüksek doruğu ise Kaçkar-Kavrun (3932 m.) Tepesidir. Kavrun Dağları'nın doğu kesiminde yükselen doruklar ise Mezovit Dağları olarak bilinir.

Kavrun Dağları'nın batısında ise Tatos Dağları yükselir. Bu dağların en yüksek doruğu ise Varşamba "Verçenik" (3710 m.) doruğudur.

Bu dağlardan Altıparmak ve Kavrun Dağları'na hem güney, hem de kuzey yüzlerinden, Tatos Dağları'na ise daha çok kuzey yüzden yaklaşarak gezi ve tırmanışlar yapılması mümkündür. Bu dağların en yüksek dorukları ve bu doruklara çıkış yolları Ek:I, Ek:II ve Ek:III nolu haritalar üzerinde belirtilmiştir.

Altıparmak ve Kavrun Dağları'na Güney Yüzlerden Tırmanış:

Altıparmak ve Kaçkar-Kavrun Dağları'na güney yüzlerinden tırmanış için, Erzurum-Yusufeli-Sarıgöl üzerinden önce Altıparmak Dağları'na giriş yapılır. Erzurum-Yusufeli karayolu, bir "heyelan set gölü" olan Tortum Gölü'nün batı yamacından geçer. Tortum Gölü, görülmeye değer bir jeolojik ve morfolojik yapıya sahiptir. Erzurum-Yusufeli 135 km.dir. Yusufeli'nde bir geceleme yapıldıktan sonra, Altıparmak Dağları'na tırmanış için Altıparmak "Barhal" Köyüne, Kaçkar-Kavrun Dağı'na (3932 m.) tırmanış için ise Yaylalar "Heveg" Köyüne gidilir. Yusufeli-Altıparmak Köyü 33 km., Yusufeli-Altıparmak-Yaylalar Köyü ise 65 km.dir.^(*)

Yusufeli'nde dağcı ve avcılarının konuklaması için bir "dağ ve avcı konukevi" yaptırılmıştır. Burada çok az bir ücretle konaklamak mümkündür. Ayrıca ilçe merkezinde yeterli haberleşme ve sağlık hizmeti veren tesislerde mevcuttur. Altıparmak ve Yaylalar köylerinde ise yeterli haberleşme (telefon) ve sağlık hizmeti veren birimler kurulmuştur.

Altıparmak Dağları'na tırmanış için Barhal Köyünden yaya olarak hareket edilir. Malzemeler, yük hayvanları

ile taşınır. 4 saat süren bir yolculuktan sonra Altıparmak Dağları'nın güneyinde, Naznara Yaylası'nda veya Karagöl (2500 m.) yakınında kamp kurulur. Altıparmak Dorukları, kamp yerinin batı, kuzey ve kuzeybatısında yükselir. Burada, bir gün dinlenen ve çevre gezileri yapan dağcılar tırmanış yapacakları dorukların çıkış rotalarını kendi teknik ve deneyim düzeylerine göre belirlerler.

Altıparmak Dağları üzerinde gezi ve tırmanışlarını tamamlayan dağcılar, ya Büyükkapı Geçidini aşarak Altıparmak Dağları'nın kuzey tarafına geçerler, ya da Sarıbulut üzerinden Başyayla'ya çıkarlar. Burada bir geceleme yapan dağcılar, ertesi gün Hızarkapı Geçidi üzerinden Kaçkar Yaylası'na, Kırmızıgedik Geçidi üzerinden ise Ağveçor "Avusor" Yaylası'na geçiş yaparlar. Altıparmak Dağları'nın kuzey yüzlerinde yer alan her iki yaylada yaklaşık 2300 metre yükseklikte bulunur.

Kaçkar Dağları'nın genellikle açık ve güneşli olan güney yamaçlarından, sisli, yağışlı ve görüş sahası az olan kuzey yamaçlara geçiş sırasında mutlaka mahalli rehber kullanılması gerekir. Aksi halde her an yolun kayıp edilmesi, yanlış ve çıkmaz yollara girilmesi mümkündür.

"Hızarkapı" veya "Kırmızıgedik" geçitlerinden aşarak Avusor Yaylası üzerinden Ayder Ilıcası'na ulaşan dağcılar, buradan Kaçkar-Kavrun Dağları'na geçiş yaparlar.

Başyayla-Ağveçor Yaylası-Ayder Ilıcası, yaklaşık 7-8 saat sürer. Bu geçişler sırasında çok ilginç ve güzel bir Kaçkar Geçişi "Trans Kaçkar" yapılmış ve yaşanmış olunur.

Kaçkar-Kavrun Dağı'na Güney Yamaçtan Tırmanış (3932 m.)

Kaçkar-Kavrun Dağı'na (3932 m.) güney yüzden tırmanış yapmak isteyen dağcılar, Altıparmak Köyü üzerinden araba ile Yaylalar "Heveg" Köyü'ne geçerler. Altıparmak-Yaylalar Köyü 33 km.dir. Yol, dar ve stabilize'dir. Yaylalar Köyü'nde PTT ve sağlık ocağı ile birlikte bir de "dağevi" vardır. Dağevinde geceleme yapılması mümkündür.

Kaçkar-Kavrun Dağı'na tırmanış için Yaylalar (Heveg) Köyü'nden yürüyüşe başlanır. Olgunlar "Meretet" üzerinden vadi boyunca yükselerek, 2750 yükseklikte, Dilberdüzü denilen yerde kamp kurulur. Yaylalar Köyü-kampyeri arası, yaya olarak yaklaşık 3-4 saat sürer. Yük ve malzeme hayvanlarla taşınır. Taşıma hayvanları Yaylalar Köyü'nden sağlanır.

Kaçkar-Kavrun Dağı (3932 m.) kamp yerinin kuzeydoğusunda yer alır. Kamp yerinden sabah çıkış yapan dağcılar doruk çıkışı yaparak aynı gün kamp yerine dönerler.

^(*) Kaçkar Dağlarının güney yamaçları, Artvin ili Yusufeli İlçesi sınırları içerisinde yer alır. Bu yörenin eski adı "Livane"dir.

Altıparmak Dağları, Altıparmak Köyü, Yusufeli - ARTVIN

Dilberdüzü kamp yerinin kuzeybatısında ise Sönmeztepe (3860 m.) yükselir. Bu tepenin doğu yüzünde yataklanmış olan buzul üzerinden veya güneye bakışlı sırt üzerinden tırmanma yapılması mümkündür.

Ayrıca Olgunlar-Döbe Yaylası ve "Lanetleme Geçidi" üzerinden Yukarı Çaymakçur Yaylası'na, yine Körahmat Yaylası üzerinden Balakçur Yaylası'na geçiş yapılır. Bu geçişler genellikle 6-8 saat sürer. Altıparmak Dağları'nda olduğu gibi, bu geçişler sırasında da mutlaka "mahalli rehber" kullanılır. Sisli ve yağışlı havalarda gezi ve tırmanış etkinliklerinden uzak durulması ve böyle zamanlarda kamp yerlerinde bekleme ve dinlenme ile geçirilmesi tavsiye olunur.

Çaymakçur veya Palakçur yaylalarına varan dağcılar, buradan Kavrun Yaylası üzerinden Kaçkar-Kavrun Dağları'na geçiş yaparlar.^(*)

^(*) Kitabın yazarı İsmet ÜLKER, bu geçitler üzerinden iki kez "Trans-Kaçkar" yürüyüş ve tırmanışı yapmıştır.

Kaçkar Dağları'na Kuzey Yüzden Tırmanışlar:

Kaçkar Dağları'na kuzey yüzden tırmanış için Trabzon-Rize-Çamlıhemşin yolu kullanılır. Toplam 150 km. olan bu yol asfalttır. Kaçkar Dağları'na kuzey yüzden en uygun yaklaşma ve giriş yeri Çamlıhemşin-Ayder ilçesidir. Çamlıhemşin Ayder arası ise 16 km.'dir. Yol asfalttır.

Kaçkar-Altıparmak veya Kaçkar-Kavrun Dağları üzerinde yapılacak gezi ve tırmanışların son hazırlıkları Ayder İlçesi'nde yapılır. Yaklaşık 1250 m. rakımlı Ayder, güzel bir yayla ve kaplıca köyüdür. Burada barınma yapılabilecek konaklama ve yeme-içme tesisleri vardır. Ayder İlçesi, Avrupa'da mevcut kaplıca merkezlerindeki tesis ve konfor olanaklarına sahip değildir. Buna karşın kaplıca, nitelikli yapılara sahiptir.

Altıparmak Dağları'na Kuzeyden Tırmanış:

Altıparmak Dağları'na kuzeyden tırmanış için önce Ayder İlçesinden Ağveçor "Avusor" Yaylası'na çıkılır. Bu yürüyüş 3-4 saatlik bir zaman alır.

2300 metre yükseklikteki Ağveçor Yaylası'nın yakınına kamp kurulur. Buradan "Kemerlikaçkar" doruklarına (3562 m.) çıkışlar yapılır.

Altıparmak Dağları üzerinde yer alan diğer yüksek doruklara kuzey yüzden tırmanış için, daha doğuda yer alan Kaçkar Yayla üzerinden Ambar Gölü'ne (2750 m.) geçilir ve burada kamp kurulur. Buradaki kamp yerinden doğuya doğru yatay bir geçiş yapılarak, Kaçkar-Altıparmak Dağları'nın Karataş Doruğu'na (3492 m.) tırmanış yapmak mümkündür.

Ağveçor Yaylası-Ambar Gölü yaya olarak 3-4 saat sürer. Ambar Gölü'ne kamp kuran dağcılar hava koşulları ile kendi teknik ve tecrübe düzeylerine göre çıkış yapılacak dorukları ve çıkış yollarını tespit ederler.

Altıparmak Dağları üzerinde gezi ve tırmanışlarını bitiren dağcılar Yukarı Kaçkar Yaylası-Hızarkapı veya Ağveçor Yaylası-Kırmızı-Gedik geçitleri üzerinden Kaçkar Geçişi "Trans-Kaçkar" yaparak, Kaçkar Dağları'nın güney yüzüne geçer, oradan da Yusufeli'ne inerler. Ya da Ağveçor "Avusor" Yaylası-Ayder üzerinden Kaçkar-Kavrun Dağları'na geçerler.

Kaçkar-Kavrun Dağı'na Kuzey Yamaçtan Tırmanış (3932 m.)

Kaçkar-Kavrun Dağı (3932 m.) bu dağların en yüksek doruğudur.

Kaçkar-Kavrun Dağı'na tırmanış için Ayder İlçesi-Aşağı Kavrun Yaylası üzerinden Yukarı Kavrun Yaylasına çıkılır.

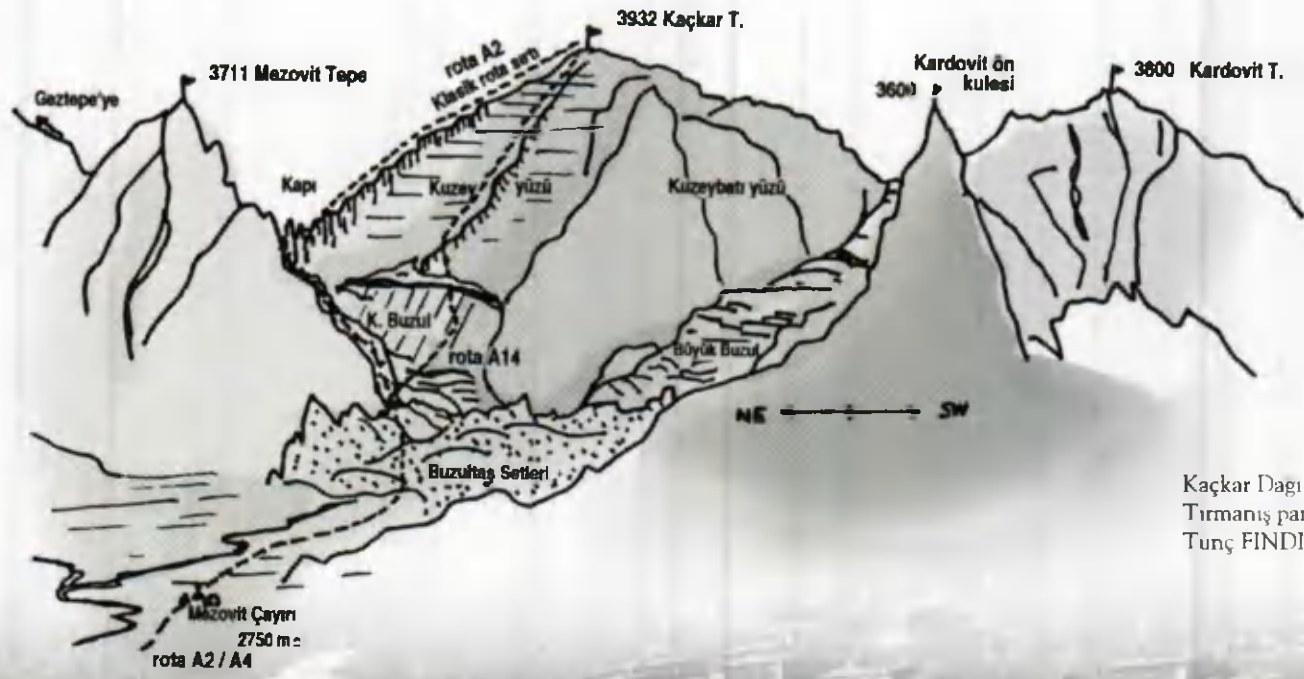

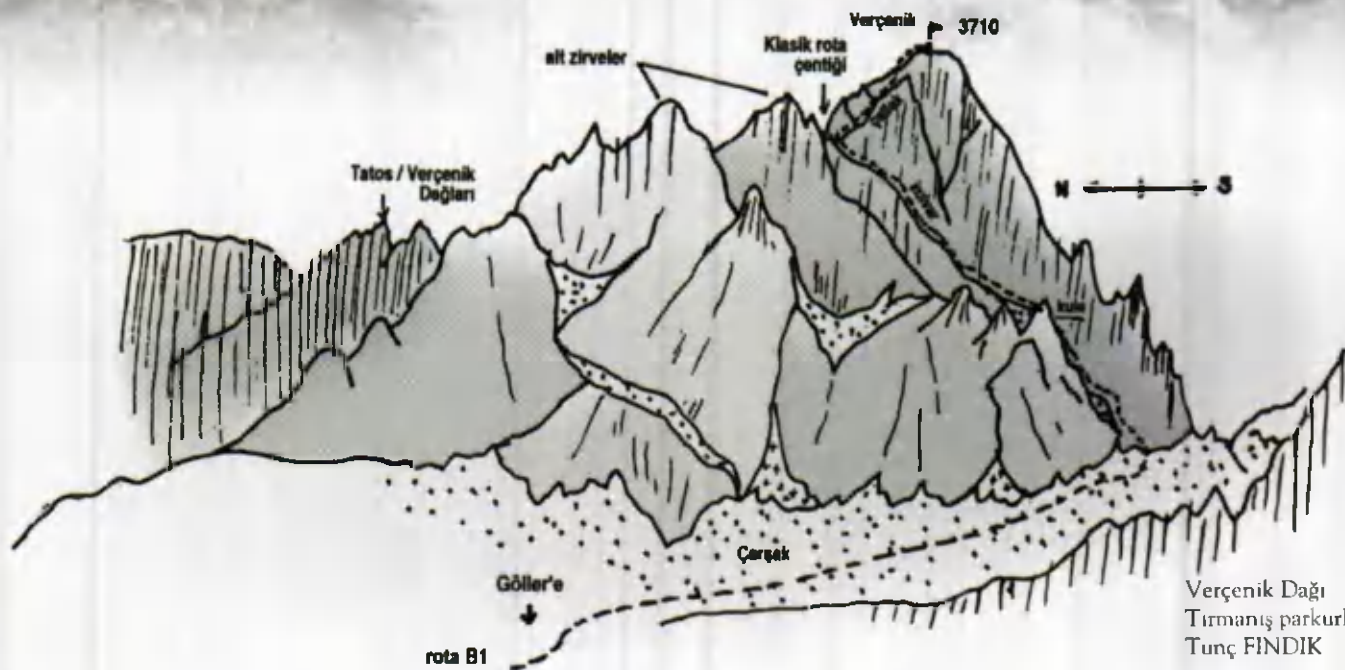
Kackar Ezoenski "Menavit Sivrileri" Cankilbenashi - RIZE

Kaçkar Dağı
Tırmanış parkurları,
Tunç FINDIK

Verçenik Dağı
Tırmanış parkurları,
Tunç FINDIK

Mezovitbaşı, "Ülker Tepe", (3711 m.)

Büyükkaçkar "Kavrun" Doruğu, (3932 m.)

lır (Bozuk satırlı bu ham yol 12 km.dir). Yukarı Kavrun Yaylası'ndan 2 saatlik bir yürüyüşle 2800 metre yükseklikteki Boğaçayırı veya Öküzçayırı denilen yere varılır ve burada kamp kurulur. Kamp yerinin hemen doğusunda "Mezovit sivrileri" güneyinde ise Büyük Kaçkar ya da diğer adı ile Kavrun Doruğu (3932 m.) yükselir. Burada bir gün dinlenip, çevre gezileri yapılır. Bu arada doruk çıkışı için tırmanış yolları etüt edilir.

Kaçkar-Kavrun Dağı'na kuzey yamaçtan tırmanış için 3 yol kullanılır. Dağcılar ya Büyük Buzul üzerinden, ya Kaçkar-Kavrun Dağı'nın kuzey yamacının orta sırtından, ya da "Orta Buzulun" doğusunda yer alan sırt üzerinden batıya doğru yükselerek doruk çıkışı yaparlar. Büyük Buzul üzerinden doruk çıkışı yapacak olan dağcıların, yanlarında buz kazması, buz nalçası, dağ ipi, ipli merdiven ve buz sikkesi bulundurmaları gerekir. Öküzçayırı kamp yerinden Kaçkar-Kavrun Dağı'na (3932 m.) çıkış ve dönüş normal koşullarda 8-10 saat sürer.

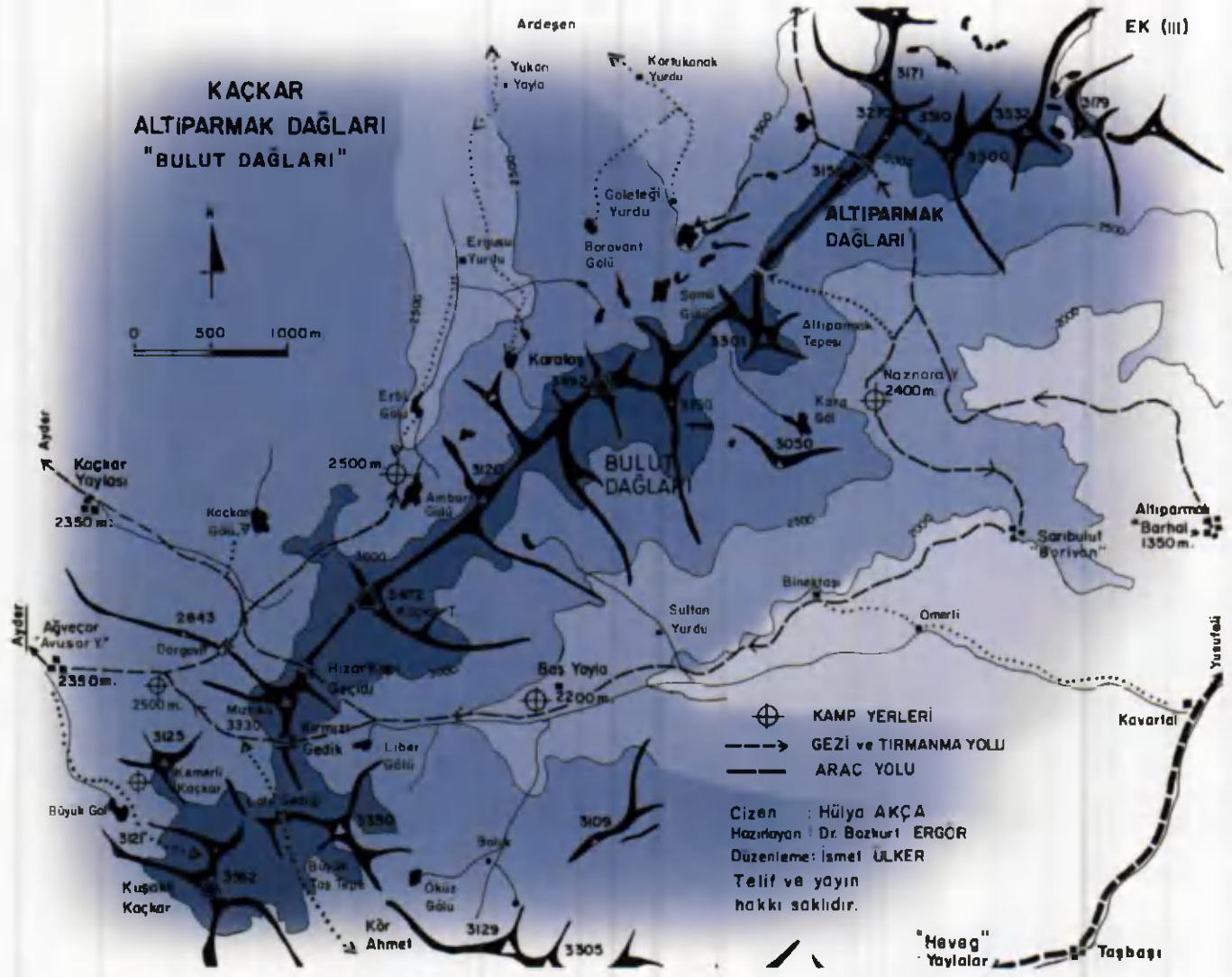
Kaçkar-Kavrun çıkışını gerçekleştiren dağcılar isterlerse Mezovit adı verilen (Boğaçayırı kamp yerinin doğusunda yükselen) doruklara zorluk derecesi 4-6 olan güzel ve zevkli çıkışlar yapabilirler.

Varşamba "Verçenik" Dağı'na Gezi ve Tırmanışlar:

Kaçkar Dağları'nın en batısında yer alan Varşamba "Verçenik" Doruğu'na (3710 m.) ulaşmak için önce Çamlıhemşin ve Çat üzerinden Ortaköy'e gidilir. Orman işletme yolu olarak yapılmış olan bu yol yaklaşık 25 km.dir. Ortaköy; Varşamba Dağı'nın kuzeyinde yer alan hem bir yayla hem de bir köy yerleşimidir. Buraya ulaşım için Çamlıhemşin'den minibüs veya jip kiralanır. Verçenik Dağı kuzey yamaçlarında yer alan İşmer Yaylası'nda kamp kurulur. Bu yürüyüş yaklaşık 1 saat sürer. Verçenik "Varşamba" Doruğu'na (3710 m.) yapılacak çıkışlarla ilgili tırmanış yollarını her dağcı kendisi belirler. Doruk çıkışı 6-8 saat sürer. Aynı gün kamp yerine dönülür.

Kaçkar Dağları üzerindeki ilk gezi ve tırmanışlara Verçenik Dağı'ndan başlayanlar, buradan sonra Çat Köyü-Elevit Köyü "Tirovit Yaylası" üzerinden Palovit ve Yukarı-Kavrun Yaylası'na geçiş yapabilirler. Bir kısmı araç, bir kısmı yük hayvanları ve yaya olarak yapılacak bu geçiş için mutlaka mahalli rehberler kullanılması gerekli görülmelidir.

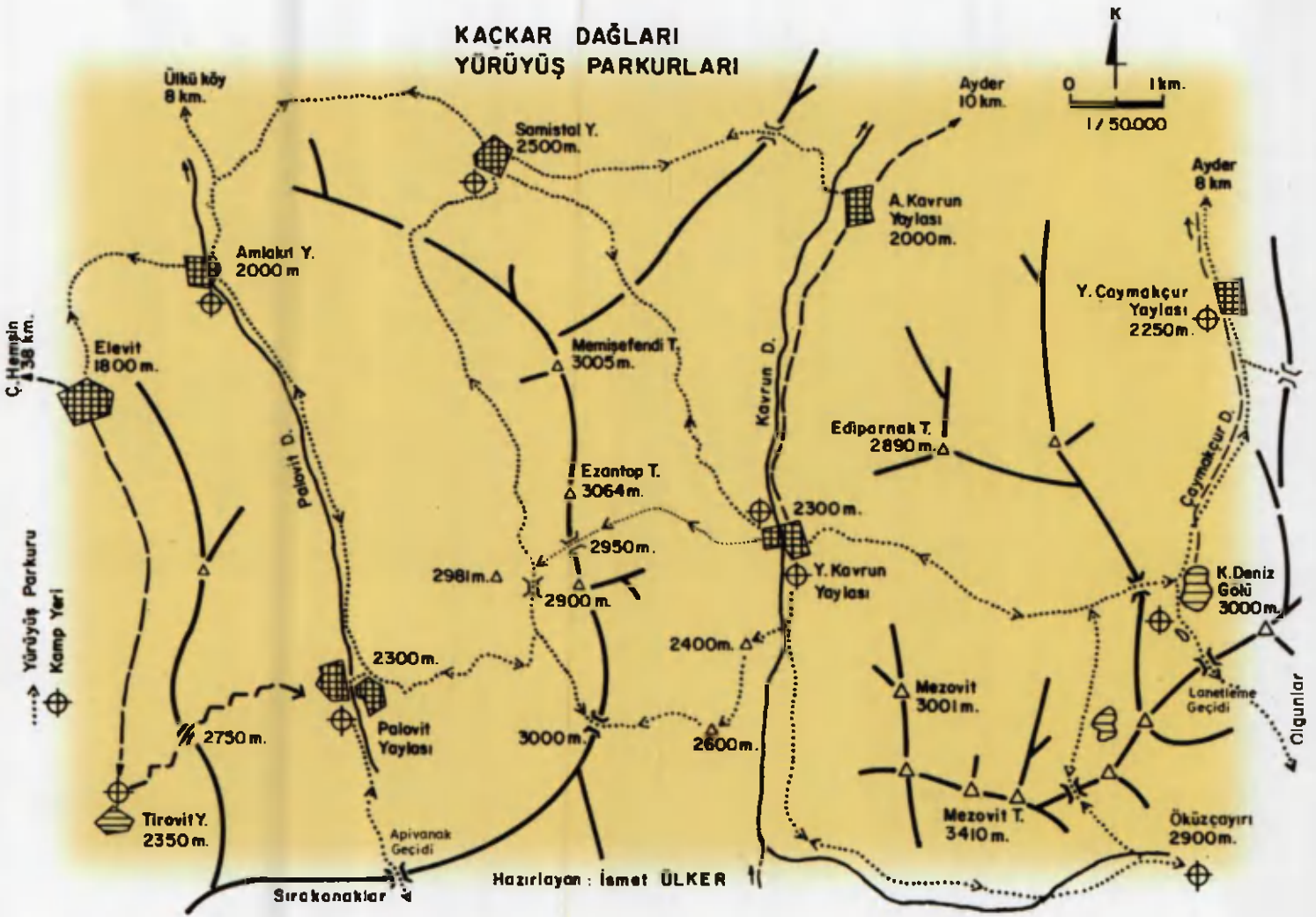
Çat Köyünden-Elevit Yaylası'na, Elevit Yaylası'ndan-Tirovit Yaylası'na dört çekerli arazi araçları ile çıkılır. Tirovit Yaylası'ndan Palovit Yaylası'na hem yaya, hem araçla, Palovit Yaylası'ndan Yukarı Kavrun Yaylası'na ise yaya yürüyüşlerle ulaşmak mümkündür. Ancak bu geçişler rehbersiz yapılmamalıdır.

Mavi Dag Çiğdemi (2700 m.), Y. Kavrun Yaylası

Beyaz Orman Güllü, Y. Kavrun Yaylası, (2350 m.)

Kaçkar Dağları Gezi ve Tırmanış Programı

Birinci Seçenek:

1. gün: Erzurum-Yusufeli.
2. gün: Yusufeli-Altıparmak Köyü
Altıparmak Kamp Yeri (2500 m.)
3. gün: Altıparmak "Karataş" tırmanışı (3492 m.)
4. gün: Altıparmak-Başyayla
5. gün: Başyayla-Kaçkar veya Avusor Yaylası
6. gün: Ayder Ilıcası.

İkinci Seçenek:

1. gün: Erzurum-Yusufeli.
2. gün: Yusufeli-Yaylalar "Heveg" Köyü.
3. gün: Heveg Köyü-Dilberdüzü (2750 m.)
4. gün: Dilberdüzü Kamp yerinde.
5. gün: Büyüköl-Kaçkar (3932 m.) zirvesi.
6. gün: Dilberdüzü-Dobe Yaylası.
7. gün: Trans-Kaçkar, Çaymakçur Y.-Ayder.

Üçüncü Seçenek:

1. gün: Trabzon-Rize-Çamlıhemşin-Ayder
2. gün: Ayder-Y.Kavrun Yaylası-Öküzçayırı
3. gün: Kamp yerinde (2800 m.) gezi ve dinlenme.
4. gün: Kaçkar "Kavrun" Tırmanışı (3932 m.)
5. gün: Dönüş yolculuğu veya Ayder-Ç.Hemşin-Verçenik.

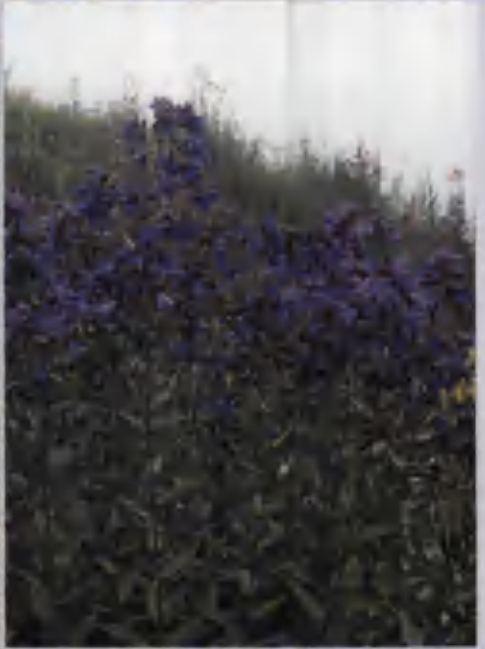
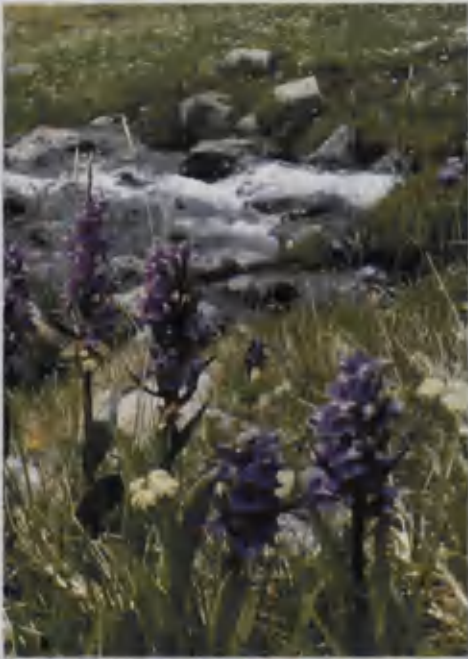
Kaçkar Dağları (3932 m.)

"Güncel ve Pratik Bilgiler"

Kaçkar Dağları'na güney yönden yaklaşmak için Erzurum-Yusufeli-Altıparmak karayolu (170 km) kullanılır. Kuzey yamaçtan dağlara yaklaşma yolu ise Trabzon-Rize-Çamlıhemşin-Ayder Ilıcası olup, bu yön ise 166 km.dir. Bu yolların Yusufeli ve Ayder'e kadar olan kısımları asfalt, diğer kesimleri ise stabilize yoldur.

Kaçkar Dağları üzerinde yapılacak yaz tırmanışları için en uygun zaman Ağustos ve Eylül aylarıdır. Ancak haziran ve temmuz aylarında dağların kuzey yamaçları yağışlı veya sisli geçer. Buna karşılık güney yamaçlar daha az yağış alır ve genel olarak açık ve güneşli olur. Kaçkar Dağları'nın özellikle kuzey yamaçları üzerinde gezi ve tırmanış yapacak ekipler, yanlarında yağmurluk ve şemsiye almayı unutmamalıdır.

Kayaların çatlaklı bir yapı göstermesi ve donma-çözülme olayının etkili olması nedeni ile, doruk çıkışları, ipli ve çivili tırmanmaya pek elverişli değildir. Ayrıca normal tırmanışlarda, dağcı veya yürüyüşçülerin taş kopması ve

Beyaz Kaya Çanı, Yaylalar "Heveg" Koyü, (2000 m.)

Dağ Çiğdemi "Crocus", Boğaçayıtı, (2900 m.)

Dağ Lalesi, Verçenek Dağı, Çamlıhemşin - RİZE, Ispir - ERZURUM

taş düşmelerine karşı dikkatli olmaları gerekir. Buzullar üzerinde gezi ve tırmanış yapacak olanların ise yanlarında buz kazması, buz nalçası, ipli merdiven ve dağ ipi bulundurmaları gerekir. Sisli havalarda ise doruk çıkışlarından sakınılması gerekmektedir. (Ayrıntılı bilgi için aşağıdaki adreslere başvurulması)

Kaçkar Dağları'nın güney yamaçlarında Yusufeli-Altıparmak ve Yaylalar Köyleri'nde, kuzey yamaçta ise Ayder Ilıcası, Yukarı Kavrun Yaylası'nda dağevi ve yayla evleri mevcuttur. Ancak, kamp yerlerinde dağevleri yoktur. Barınma için uyku tulumu ve dağ çadırı gereklidir.

Kaçkar Dağları'nda özellikle Ayder Ilıcası ile Kavrun Dağları arasında kalan kesim, kendine özgü yapısal özellikleri, zengin bitki-orman örtüleri ve manzara güzellikleri nedeni ile dünya çapında önemli bir "ulusal park" özelliği taşır.

Bu dağlık yöre üzerinde görülen yaylacılık hareketleri ile yaylalarda yapılan, yaylaya çıkış ve dönüş şenlikleri, görülmeye değer etkinliklerdir. "Tulum zuma" eşliğinde yapılan Horon, bölgeye mahsus otantik ve çok ilginç bir oyundur. Doğu Karadeniz Bölgesi "yayla ve horon" şenlikleriyle ile ünlüdür.

Ayrıntılı bilgi için danışma :

Türkiye Dağcılık Federasyonu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Ulus / ANKARA
Tel : 0(312) 311 91 20 • Fax : 0(312) 310 15 78

Kaçkar Dağcılık, Rafting ve Kayak Kulübü,
Piri Çelebi Mah. Cumhuriyet Cad., M. İşhanı, Kat: 6, RIZE
Yusufeli Kayak, Rafting ve Dağcılık Kulübü
Otel Barhal, Yusufeli - ARTVİN

Kaçkar Dağları'nın "Genç Suları" ve Çoruh Nehri, Yusufeli - ARTVİN

DUMANLI BAŞLARI GÖKLERE ERMİŞ

“Hüseyni Şarkı”

Dumanlı başları göklere ermiş,
Yedi renk üstüne harelî dağlar.
Yan yana yaslanmış el ele vermiş,
Ezelden ebede sıralı dağlar.

Bağrımı yaslasam kaval söylenir.
Sesin dağdan dağa yankılar verir
Nerede gönlümün meralı dağlar.

Gurbet çağladıkça gözüm yaşında
Ütlerim sazımı pınar başında.
Bir çoban kızayım sürü peşinde
Gönlümü rüzgara vereli dağlar.

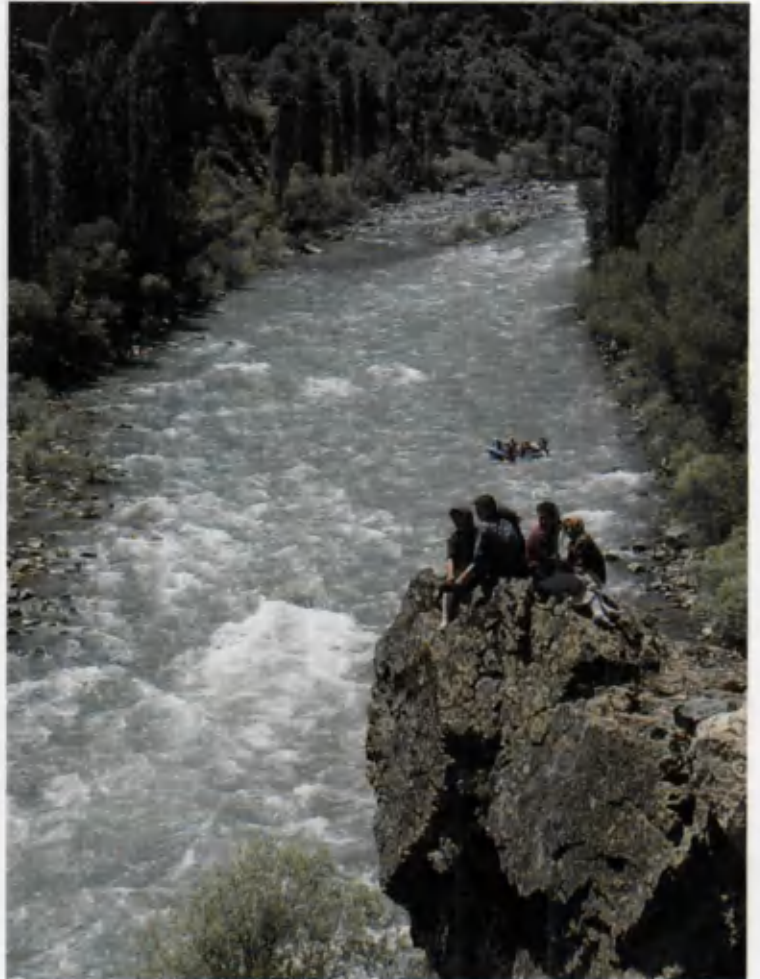
Dağlar, dağlar oy dağlar...

Beste: Münir Nurettin SELÇUK

Söz: Vecdi BİNGÖL

Çoruh Nehri, “Orta Çığır”, Yusufeli - ARTVİN

• Toroslara Özgü Dağ Çiçeklerinin Sultanı, "Kardelen"

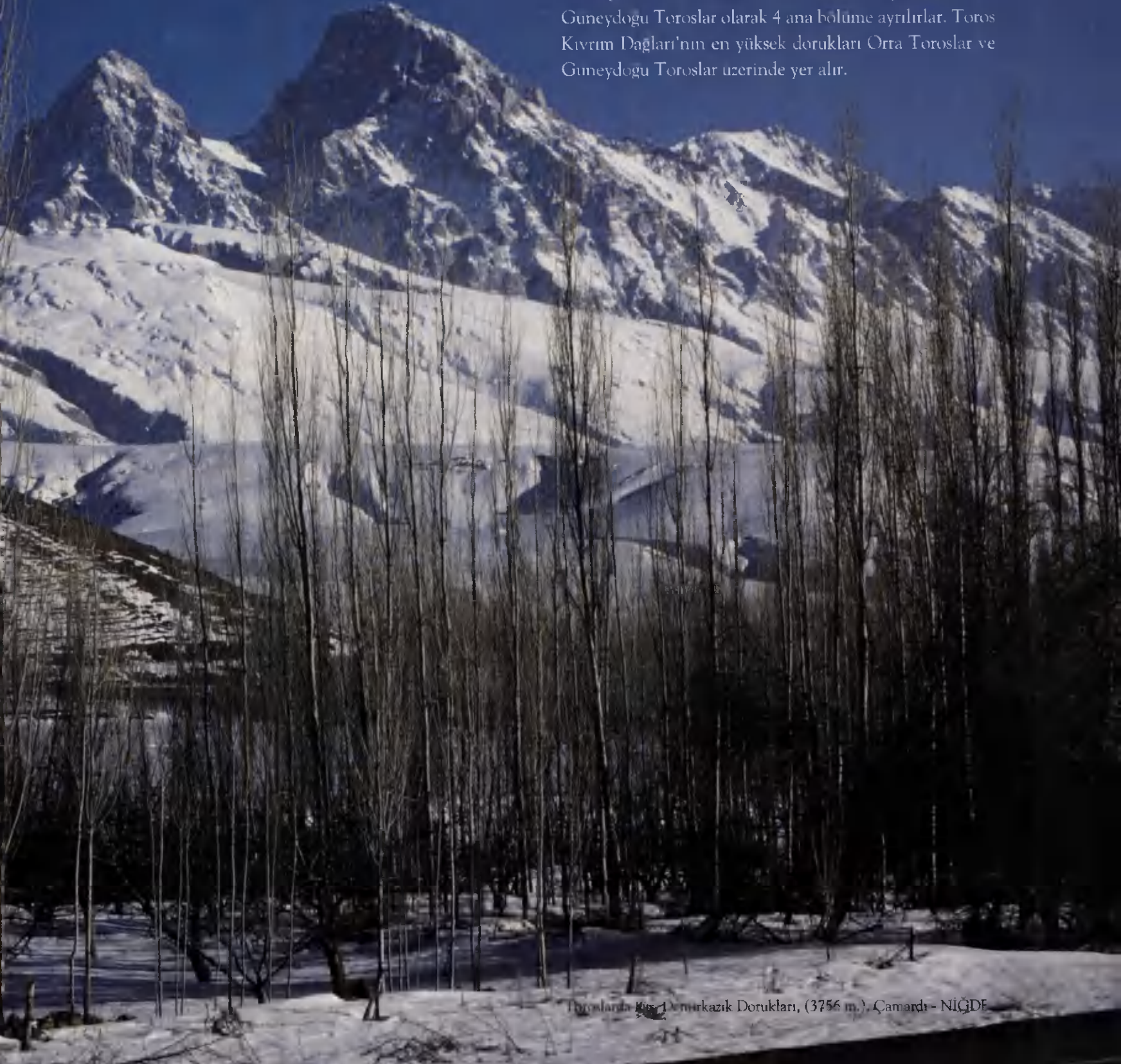

TOROS-ALADAĞLAR (3756 m.)

Alp-Himalaya Dağ Oluşumu Kuşağı "orojenik kuşağı" üzerinde yer alan Toros Kıvrım Dağları, Türkiye'yi oluşturan dört ana tektonik birlikten birini teşkil ederler. Yer bilimcilerin "Toridler" veya "Tauridler" olarak adlandırdığı bu kıvrım sıra dağları Anadolu Yarımadası'nı güneyden kuşatırlar.

Yüksek ve sarp, çok arızalı bir topografyaya sahip olan Toros Dağları; Batı Toroslar, Orta Toroslar, Doğu Toroslar ve Güneydoğu Toroslar olarak 4 ana bölüme ayrılırlar. Toros Kıvrım Dağları'nın en yüksek dorukları Orta Toroslar ve Güneydoğu Toroslar üzerinde yer alır.

Orta Toroslar iki bölüm halindedir. Bu dağların Göksü Irmağı ile Pozantı Çayı arasında kalan kesimi Bolkar Dağları (3524 m.) olarak, Çamardı-Ecemiş Suyu ile Zamantı Irmağı arasında kalan bölümü ise Aladağlar (3756 m.) olarak adlandırılır.

Orta Torosların en yüksek bölümünü teşkil eden Aladağlar, Kayseri, Niğde ve Adana il sınırları içinde yer alırlar. Ancak büyük bir bölümü Niğde ili, Çamardı ilçe sınırları içinde yükselen bu dağların batısından Ecemiş Çayı, doğusundan ise Zamantı Irmağı akar. Aladağlar'ın batı sınırını çizen Ecemiş Çayı üzerinde Çukurbağ ve Demirkazık köyleri yer alır.

Toros-Aladağları, doğuda Barazama Vadisi'nde son bulurlar. Aladağlar'ın batısında yer alan Çukurbağ ve Demirkazık köyleri ile doğusunda yer alan Ulupınar "Barazama" bu yüksek dağlık yörenin en önemli köy yerleşimlerini teşkil ederler.

SW-NE doğrultulu olarak uzanan Aladağlar yaklaşık 50 km. uzunlukta, 25-30 km. genişlikte bir alanı kaplarlar. Kuzeyde Demirkazık Doruğu (3756 m.) ortada Kızılkaya (3725 m.) güneyde Kaldı Doruğu (3688 m.), doğuda ise Vayvay Tepe (3565 m.) bu dağların en yüksek noktalarını teşkil ederler. Aladağlar'ın güneydoğusunda yer alan ve Adana il sınırları içinde kalan kesimine ise Turasan veya "Turhasan" Dağları denilmektedir.

Jeolojik Yapı ve Yerşekillenmesi:

Alp-Himalaya Kıvrım Dağları Kuşağı üzerinde yer alan Toros-Aladağları, Paleozoik ve özellikle Mezozoik (Üstkratase) yaşlı kayalardan meydana gelmiştir. 1500-2000 metre kalınlık gösteren bu tortul katmanlar, kalker ve dolomit (kireçtaşı) ile ofiolitik serilerinden meydana gelmiştir (Ayrıntılı bilgi için, 1/100.000 ölçekli, J 20 Kozan Paftası Jeoloji Haritası, M.T.A. yayını, 1987).

Bir kıvrım sıradığı olan Aladağlar ortalama 3500 metre yüksekliğinde, bindirmeli "naplı" bir yapıya sahiptir (Blumenthal 1952, Tekeli 1987). Ecemiş Vadisi ile Barazama Vadisi arasında yükselen Aladağlar'da, tabaka eğim ve dalımları genel olarak güneydoğu yönüdür. Tabaka dalımı ve kıvrım hareketlerine bağlı olarak oluşan bindirmeler "naplar" da aynı yönlü olarak yataklanmıştır. Aladağlar'ın ana jeolojik yapısını oluşturan başlıca tektonik birimler ve "naplar" aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Siyah Aladağlar:

Aladağlar serisinin kuzeyinde yer alan "Siyah Aladağ" serileri, Paleozoik yaşlıdır. Bu seriler kuvarsit aratabakalı, kiltası ve şeyl ardalanmalı kireç taşlarından (kalker ve dolomit) meydana gelmiştir.

Ecemiş Çukurluğu:

NS yönünde oluşmuş bulunan Ecemiş Çukurluğu, Aladağlar ile Niğde Masifi arasında yer alır. İlk kez Blumenthal tarafından gözlenmiş bulunan Ecemiş çöküntü alanı, doğrultu atımlı faylanma "kırılma" sonucunda oluşmuştur. Kuvaterner (IV.Zaman) jeolojik serilerini de etkilemiş olan bu çukurluk günümüzde de aktifliğini koruyan bir "fay kuşağı" olarak kabul edilmektedir. Ecemiş Çayı vadi yamaçlarında görülen akarsu taraçaları "seki oluşumları" bu aktif haldeki tektonik hareketlerin bir ürünüdür.

Çukurbağ Katmanları "formasyonu":

Ecemiş Çöküntü alanı ile Aladağlar arasında "Çukurbağ Formasyonu" yer alır (Yetiş, 1978). Çukurbağ Köyü ile Aladağ'ın batı yamaçları arasında yer alan, 5-10 km. genişlikteki bu seriler kiltası, kumtaşı ve konglomera ardalanmasından meydana gelmiştir. Ecemiş Fay Kuşağı ile Aladağlar arasında yer alan bu seriler yer yer 600 metre kalınlığa ulaşır.

Beyaz Aladağ Katmanları "formasyonu":

Aladağlar yüksek dağlık yöresini teşkil eden bu seriler beyaz-gri renkli kalker ve dolomitlerden (CaMgSO₄) meydana gelmiştir. Trias-Jura yaşlı Beyaz Aladağ Formasyonu özellikle Çukurbağ Formasyonu ile Barazama Vadisi arasında yer alır.

Orta Torosların en yüksek dorukları, kalınlığı 1500 metreyi aşan bu "naplı seri" üzerinde yükselir.

Aladağ Ofiyolitik Serisi:

Bu seriler, tabanında fliş ve konglomera bulunan serpantinleşmiş kayalarla, piroksen, gabro ve radiolarit aratabakalanmalı kireç taşlarından meydana gelmiştir. Magmatik ve metamorfik kökenli olan bu serileri, tüm bindirme "nap" dokunaklarında görmek mümkündür. Toros-Aladağlar'ının ana yapısını teşkil eden Beyaz Aladağ Formasyonu ile Aladağ Ofiyolitik Serisinin bindirme "nap" dokunaklarını Hacer Vadisi ve Kapuzbaşı Köyü yer altı derelerinin çıkış yaptığı yörede izlemek mümkün olmaktadır.

Aladağlar'ın Morfolojik Özellikleri:

Yüksek, kıvrım sıradığı özelliği arzeden Aladağlar üzerinde başlıca 4 yükselti alanı dikkat çeker. Bunlar sırası ile Demirkazık, Yedigöller, Kaldı ve Turasan Dağları'dır. Aladağlar'ın en yüksek dorukları bu alanlar üzerinde bulunur.

Aladağlar'ın en kuzeyinde Demirkazık yükselti alanı yer alır. Bu alanın en yüksek doruğu Demirkazık (3756 m.) Dağı'dır. Aladağlar'ın orta kesiminde Yedigöller Vadisi yer alır. Bu alanın en yüksek doruğu ise Kızılkaya (3725 m.) Dağı'dır. Güneyde ise Kaldı Dağı yükseltileri yer alır.

Bu alanın en yüksek doruğu ise Kaldı Dağı (3688 m.)dir. Aladağlar'ın güneydoğusunda ise Turasan Dağları yükselir. Bu yörenin en yüksek dağı ise Vayvay Tepe (3665 m.)dir.

Buzul Morfolojisi:

Aladağlar "kalıcıkar" sınırının üzerinde yer alır. Kalıcıkar sınırı genel olarak 3000 metreden geçer. Bu nedenle Aladağlar üzerinde güncel buzul topografyası ile Diluvyal "Pleistosen" devrine ait buzul şekillerini iç içe görmek mümkündür. Aladağlar üzerinde görülen şiddetli donma-çözülme hareketleri ile birlikte, etkili bir buzkar ve buzul aşındırması bugünde süre gelmektedir. Aladağlar üzerindeki eski ve güncel buzul topografyasına Çımbar Vadisi, Yedigöller Vadisi (3100 m.), Hacer ve Mangırcı Vadileri ile Sıyırma Boğazı'nda rastlanır.

Bu vadiler, aslında eski birer buzul vadisidir. Tipik "tekne vadi" buzul vadisi özelliği taşıyan bu vadiler içinde ve üzerinde; eski ve yeni "buzyalağı" çanaklarını, buzul taşlarını, hörgüçkaya ve buzul gölleri gibi şekilleri bir arada görmek olanak dahilindedir.

Günümüzden 100.000 yıl önce başlayıp, 10.000 yıl önce biten "Kuvaterner-Pleistosen Buzul Devri"nin son dönemi olan Würm'de (Somuncu, 1984) Aladağların özellikle kuzey yamaçlarında etkin bir buzullaşma olduğu, yukarıda adları belirtilen eski buzul vadilerinin varlığından anlaşılmaktadır.

Bu eski vadilerin yukarı kesimlerinde oluşmuş bulunan çok sayıda buzyalağı çanağı ve bu çanaklar içine yataklanmış birkaç Çekirdek buzula, bugün de rastlamak mümkündür. Bunlardan ikisi Yedigöller Vadisi'nde, yaklaşık (3200-3400 metre yükseklikte), Kızılkaya Doruğu (3725 m.) ile Karagöl Sırtı arasında yataklanmıştır.

Kalker Yörelere Özgü Yerşekillenmesi:

"Karst topografyası"

Aladağlar'ı oluşturan jeolojik katmanlar, kalker ve dolomit gibi eriyen taşlardan meydana gelmiştir. Gözenekli bir yapıya sahip ve eriyebilen bu taşlar (özellikle yağmur ve satih sularından etkilenerek) Karst topografyasının oluşumunu ve şekillenmesi için en uygun ortamı hazırlarlar (Karst=kalker kayaçlı yöreler topografyası). Nitekim Aladağlar üzerinde Karst topografyasının çeşitli yüzey şekillerine rastlandığı gibi yer altı Karst topografyasının ilginç ve görkemli şekillerine rastlamakta mümkündür (yeraltı gölleri ve dereleri gibi).

Aladağlar'ın büyük bir kesiminin, özellikle Yedigöller Vadisi'nin satih sularını toplayan yeraltı Karst derelerinin dağın doğusunda Kapuzbaşı Köyü'nde satha çıkarak şelaleler teşkil ettiği, Yeraltı Karst ve buna bağlı Karst hidrografyasına ilginç bir örnek teşkil eder. Bu tür yeraltı Karst

derelerinin satha çıkışına bir başka örnek ise Demirkazık Köyü'nde rastlanır.

Sarp ve yüksek olmasına rağmen jeolojik yapı nedeni ile akarsu aşındırması ve biriktirmesi, Aladağlar üzerinde fazla etkili olamamıştır. Karst ve buzul topografyanın daha etkili olduğu Aladağlar üzerinde donma-çözülme hareketleri daha etkili olmaktadır. Bu olaya bağlı olarak oluşan ve yamaçlardan akan "çarşak" yığınlarını geniş alanlarda, (özellikle yamaçlarda) görmek mümkündür.

Buzul devrinde (Pleistosen) olduğu gibi bugün de buzkar aşındırması ve donma çözülme gibi fiziksel hareketlerin birinci derecede etkili olduğu Aladağlar'ın kuzeye bakan yamaçları sarp ve yüksek bir görünüm kazanırken, sadece donma-çözülme ve satih süpürmesinin daha etkili olduğu güneye bakışlı yamaçlar ise daha az eğimli, düzgün yüzeyli ve fazla sarp olmayan bir görünüm kazanmıştır. Ancak gerek Turasan Dağları'nda, gerekse Kaldı Dağı'nın güneydoğuya bakan yamaçlarında ise akarsu aşındırmasının da etkili olduğu sarp bir dağlık yöre topografyası oluşmuştur.

Akarsular ve Göller:

"hidroloji"

Aladağlar'ın kuzey, orta ve güney kesimlerinde akarsu aşındırması ve topografyası fazla etkin değildir. Jeolojik yapı ve yerşekillenmesi nedeni ile akarsular pek gelişmemiştir. Aladağlar'ın batısında yer alan Ecemiş Suyu ile dağın doğusunda görülen ve akış kazanan dereler ise, yüzey ve yeraltı Karst topografyasının ürünü olan yeraltı Karst derelerinin satha çıkışları ile oluşurlar.

Demirkazık ve Ecemiş Köyü'nde çıkış yapan ve Ecemiş Suyunun ana kaynağını teşkil eden kaynaklar ile Kapuzbaşı yeraltı dere çıkışları bu tür oluşumlara örnek teşkil etmektedir.

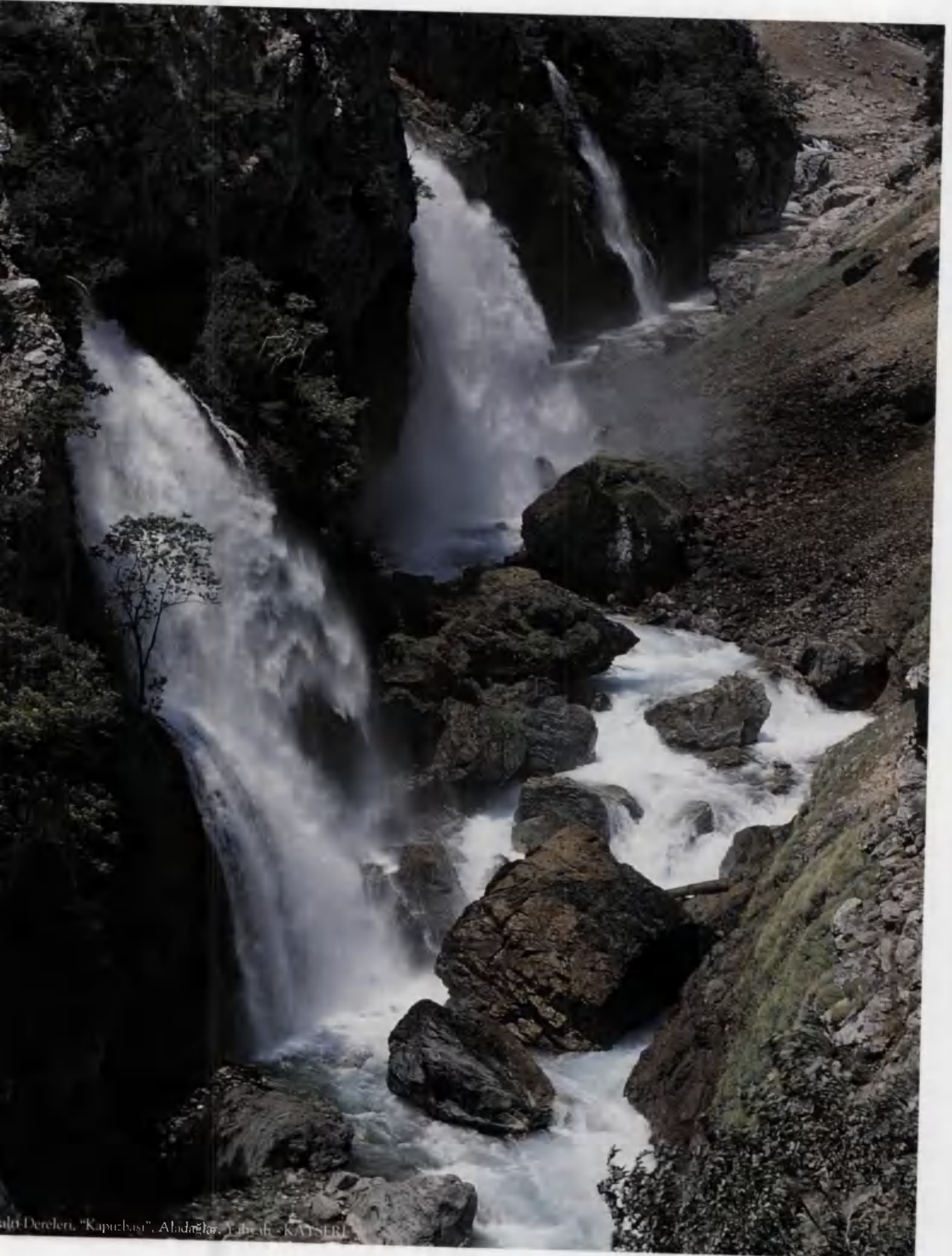
Özellikle buzul ve Karstik topografyanın etkili olduğu yüksek rakımlı Çımbar, Yedigöller, Karagöl vadi tabanlarında ise göl oluşumlarına rastlanır. Hem buzkar hem buzul, hem de karstik aşınma sonucu oluşmuş bulunan bu göller, aynı zamanda birer "suyutan" çanaklardır. Erime sonucu ve dış kuvvetler tarafından oluşturulan bu gölleri "glasyo-karst" şekilleri olarak tanımlamakta mümkündür. Çımbar Vadisi'nde Dipsiz Göl, Yedigöller Vadisi'nde Büyükgöl ve Turasanlar Bölgesi'nde yer alan Karagöl gibi.

Aladağlar, yeraltı kaynakları bakımından pek zengin sayılmazlar. Bu nedenle yeraltı kaynak sularının çıkış yaptığı bu sayılı yerler, genellikle Yayla yerleşme yerleri olarak kullanılır. Bu kaynakların bulunduğu yerler dağcılarının da kamp kurma ve barınma alanlarını teşkil ederler. Demirkazık Dağı batı eteğindeki Sokulupınar, Kaldı Dağı eteğindeki Akşampınarı gibi.

"Sırtı Gel" ve "Büyük Gel" - Yüksek Yerler (4100 m)
Doç. Abdullah Çamcıoğlu, SSG-DP

Aladağlar Dereleri, "Kapuzbası", Aladağlar, Yılbayır - KAYSERİ

Doğal Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatı:

“flora ve fauna”

Sıcak Akdeniz iklim bölgesinden, İç Anadolu karasal iklim bölgesine geçiş kuşağında yer alan Aladağlar orman örtüsü bakımından çok zengin değildir. Yükseklik nedeni ile Aladağlar'ın bir kesimi, ağaç sınırının üstünde kalmaktadır. Orman örtüsüne yalnız Emli Vadisi ile Hacer Boğazi'nin aşağı kesimlerinde rastlanır. Gerek Hacer gerekse Emli vadilerinde yer alan ve dağcıların gezi yolları üzerinde yükselen orman örtüleri Hacer Boğazi'nde Sarıçam “Pinus sylvastris” ve Sedir “Cedres libanis” Emli Vadisi'nde ise Karaçam “Pinus nigra” ve Gökmar “Abies sp.” türü ağaçlardan meydana gelmiştir.

Yüksek kesimleri Alpin bitkileri kuşağı içinde kalan Aladağlar'ın, bitki türleri bakımından zengin ve ilgi çeken bir yöre olduğu bilinmektedir. Ancak, Aladağlar'ı kapsayan ve biyolojik çeşitlilik ve Alpin çiçekleri konu edinen yayınlar yeterli değildir. Bu yöreye özgü dağ çiçekleri arasında Toros karanfili, Kardelen çiçeği, Hacer Boğazi'ne özgü Keven çiçekleri önem taşır.

Yörede yaşayan yaban ve av hayvanlarının başında “dağ keçileri” gelir. Düzensiz avlanma sonucunda nesli azalmaya başlayan dağ keçileri “Capra hircus” Türkiye Çevre ve Orman Bakanlığı “Milli Parklar Dairesi Başkanlığı'nca” özel koruma altına alınmıştır. Bundan başka vaşak, kurt, yaban domuzu, tilki ve tavşan bölgede görülen diğer yaban hayvanlarını teşkil eder. Kuşlardan ise Altın Kartal, Küçük Kartal ve Ur keklik (T.caspius) önem taşırlar.

İstasyon Adı : Nigde
Yükseklik : 1208 m

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (C°)	0	1	5	10	15	19	22	22	18	12	7	2	11
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	21	20	23	25	28	29	31	31	29	28	26	21	312
Aylık ortalama karla örtülü günler	12	8	3	-	-	-	-	-	-	-	1	6	29
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	34	25	30	4	-	-	-	-	-	-	30	26	34
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	70	68	62	55	53	46	40	38	44	55	64	70	55

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

İklim Koşulları ve Tırmanma Mevsimleri:

Yazları kurak ve sıcak, kışları ılık ve yağışlı Akdeniz Havzası ile, yine yazları kurak ve sıcak, kışları soğuk ve kısmen yağışlı İç Anadolu Havzası arasında bir sınır bölgesi üzerinde yer alan Aladağlar her iki havzanın da iklim özelliklerinden izler taşır.

Yükseklik fazlalığı (ortalama 3500 m.) nedeni ile kış yağışlarını kar şeklinde alan Aladağlar, yaz mevsimi ise güneş-

lenmenin “ışımının” çok etkili olduğu kurak bir iklime sahiptir. Bu durum, Aladağlar'ın İç Anadolu'dan çok Akdeniz ikliminin etkisinde kaldığını gösterir. Bu iklim koşullarına rağmen gezi ve tırmanışlar için en uygun zaman haziran, temmuz ve ağustos ayları olarak belirlenmiştir. Çünkü nisan ve mayıs ayları çığ tehlikesi, eylül ve ekim ayları ise dağda su azlığı ve doğanın fakirleşmesi nedeni ile tavsiye edilmez (Aladağlar'a en yakın istasyon olan Nigde meteoroloji verileri aşağıda gösterilmiştir).

Aladağlar üzerinde, yaz başında dağcılık etkinliği veya tur kayacağı yapacak olan dağ ve doğaseverler, özellikle nisan ve mayıs aylarında “kayma çığları”, kış başında, kasım ve aralık aylarında ise “kopma çığları” için çok dikkatli olmalıdırlar. Dağcılık veya tur kayacağı için Aladağlar'a gitmek isteyenler, özellikle oturmuş zemin koşulları nedeniyle 20 Ocak-20 Mart tarihleri arasındaki dönemi tercih etmelidirler.

Toros Lalesi

Aladağlar'da Gezi ve Tırmanışlar:

Aladağlar üzerinde gezi ve tırmanış yapacak olan araştırmacı ve dağcılar, genellikle Niğde-Çamardı-Çukurbağ Köyü üzerinden Aladağlar'a giriş yaparlar (Çukurbağ 1000 nüfuslu güzel bir dağ köyüdür). Aladağlar'ın yalnız Demirkazık Doruğu'na tırmanış yapmak isteyenler, Demirkazık Köyü'nden de Aladağlar'a giriş yapabilirler. Demirkazık Dağı'na (3756 m.) batıdan tırmanış ve Çımbar Vadisi'nde gezi yapacak olanlar ise yalnız Demirkazık Köyü'nden dağlara giriş yaparlar.

Gerek Çukurbağ, gerekse Demirkazık köyleri, Çamardı devlet yoluyla Niğde İl merkezine bağlıdır. Çukurbağ Köyü'ne ulaşmak için Niğde-Çamardı yolu (65 km.) kullanılır. Yol asfalttır. Niğde-Çamardı otobüslerini kullanan yolcular, Çamardı'na 6 km. kala karayolu üzerinde bulunan Çukurbağ Köyü'nde iniş yaparlar. Burada gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra Aladağlar'a giriş yapılır.

Ancak yalnız Demirkazık tırmanışı yapmak isteyen dağcılar ile dinlenmek isteyen bazı dağcı grupları, Demirkazık Köyü'ne geçerler. Çukurbağ-Demirkazık köyleri arası yaklaşık 5 km.dir. Yol stabilize'dir. Demirkazık Köyü'nde 81 yataklı dağevi ile 60 yataklı spor eğitim merkezi, yıl boyu açık bulunmaktadır.

Doğal çevre ve iklim koşullarına göre Aladağlar üzerinde yapılacak gezi ve tırmanış etkinlikleri için en uygun zaman haziran, temmuz ve ağustos aylarıdır. Bu dağlar üzerinde ilk kez gezi ve tırmanış yapacak olan araştırmacı ve dağcıların, tüm dağlık yörede etkin olarak görülen şiddetli "güneş ışımasından" korunmak için hazırlıklı olmaları gerekir. Gezi ve tırmanışlar sırasında açık renkli, pamuklu giysiler kullanılır.

Toros-Aladağlar'ı üzerinde yapılacak gezi ve tırmanışlar, genellikle 4 bölüm halinde uygulanır. Bu gezi ve tırmanışlar sırası ile Demirkazık, Yedigöller, Kaldı ve Turasan tırmanışları olarak programlanır. Sarp ve yüksek dorukların yanyana bulunduğu Aladağlar üzerinde gezi ve tırmanış yapacak dağcılar, bu dağlık yöre ve üzerinde yer alan yüksek doruklarla ilgili en önemsiz gibi gözükken gezi ve tırmanışlarını dahi çok ciddi ve dikkatli bir şekilde yapmalıdırlar. Geniş bir alan üzerine dağılmış bulunan bu yüksek dağlık yörede ulaşım, ilk yardım ve kurtarma faaliyetleri çok zor ve güç şartlar altında yapılabilen veya hiç yapılamamaktadır. Bu nedenle dağda kazaya neden olacak davranışlardan kesin olarak uzak durmak gerekir.

Aladağlar'da yapılacak gezi ve tırmanışlarla ilgili yol güzergahları, kamp yerleri ve tırmanış yolları Ek: (1) nolu harita üzerinde gösterilmiştir.

Demirkazık Tırmanışı (3756 m.):

Demirkazık Doruğu'na ilk yaz çıkışı 17 Temmuz 1927 tarihinde Dr. G. Küne ve ekibi tarafından yapılmıştır. Demirkazık (3756 m.) Doruğu'na yapılan "ilk kış çıkışının" şerefi ise Türk dağcılarına ait bulunmaktadır. Demirkazık ilk kış çıkışı, 29 Şubat 1969 tarihinde Dr. Bozkurt Ergör ve Sönmez Targan tarafından gerçekleştirilmiştir.

Aladağlar'ın en yüksek doruğu olan "Demirkazık tırmanışları" için genel olarak Sokulupınar kamp yeri kullanılır. Kamp yerinde sürekli olarak su bulunur. Sokulupınar kamp yeri Çukurbağ ve Demirkazık köyelerine, yaya olarak yaklaşık 2 saat uzaklıktadır. Demirkazık Doruğu'na güneydoğu ve güney yamaçtan yapılan normal tırmanışlar ile teknik özellik arzeden "batı yamaç tırmanışı" bu kamp yerinden yapılır.

Demirkazık güneydoğu ve güney yamaçları üzerinden yapılacak normal tırmanışlar için Narpuz Vadisi kullanılır. Bu vadinin yaklaşık orta kesimine gelince, kuzeye dönülerek güney yamaç üzerinden doruk çıkışı yapılır. İstenirse Narpuz Vadisi'nin sonuna kadar yürüyüşe devam edilir. Vadi sonunda "Kızılçarşak" aşılarak boyuna varılır. Zirveye giden sırtın güneydoğu yüzü takip edilerek doruğa ulaşılır.⁽⁴⁾

Doruk çıkışından sonra, çıkış yapılan yoldan tekrar kamp yerine varılır. Normal koşullarda doruk çıkışları 8-10 saat sürer.

Bazı ekipler, Narpuz Vadisi'ne girişten ve dar bir boğazı geçtikten sonra 2500 metrede ara kamp yaparlar. Kayacık olarak bilinen ve vadinin sağ yamacında yer alan bu kesimde sürekli olarak su bulunur.

Demirkazık Doruğu'na (3756 m.)

Batı ve Kuzey Yamaçlardan Tırmanış:

Demirkazık Doruğu'na batı ve kuzey yamaçlardan yapılacak olan tırmanışlar teknik ve deneyim isterler. Özellikle "ipli ve çivili tırmanma" tekniğine sahip olmayan dağcılar bu yönlerden tırmanış yapma hevesine kapılmamalıdır.

Demirkazık Dağı'na (3756 m.) Batı yamacından tırmanış için "Sokulupınar" kamp yeri kullanılır. Her dağcı kendi teknik ve tecrübesine göre, tırmanma yolunu belirler.

Demirkazık'a kuzey yamaçtan tırmanış için, Arpalık-Çımbar Boğazı üzerinden Çımbar Vadisi'ne geçilir. Burada bir ara kamp kurulur. Sokulupınar-Çımbar Vadisi, yaya olarak

⁽⁴⁾ Demirkazık Doruğu'na 1960 ve 1964 yıllarında iki yaz çıkışı yapmış olan İ. ÜLKER, 1969 yılında Dr. ERGÖR ile birlikte "ilk kış çıkışı" denemesi de yapmıştır. Ancak zirveye 300-400 metre kala, tehlikeli hava koşulları "Boran" nedeni ile geri dönmüştür.

Toros-Aladaglar da "Yaz", Çukurbag Köyü, Çamardı - NİĞDE

4-5 saat sürer. Çımbar Vadisi'ne kamp kuran dağcılar, tırmanış yollarını kendileri tayin ederler. Demirkazık kuzey yamaç tırmanışı, genel olarak batı yamaç tırmanışından daha zordur. Tırmanışlar genel olarak 4-6 zorluk derecesinde olur. Bu yönden tırmanış yapan dağcılar, güneydoğu sırtını takiben Narpuz Vadisi üzerinden Sokulupınar ana kamp yerine veya Kızılçarşak üzerindeki boyundan tekrar Çımbar Vadisi'ne inerler.

Yedigöller Vadisi'nden Doruk Çıkışları:

Yedigöller Vadisi'ne (3100 m.) geçiş için Çukurbağ Köyü veya Sokulupınar kamp yerinden yaya olarak hareket edilir. Yaklaşık 2 saatlik bir süre içinde Yalak Vadisi'nin ağzına gelinir. Yalak Vadisi boyunca, doğuya doğru yükselerek yürüyüş devam eder. Vadinin sonunda, kuzeye doğru sapılarak Çeliklebuyduran Pınarına varılır. Burada güzel bir mola yapılır. Mola sonrası arkadaki boyun aşılarak Yedigöller Vadisi'nin başlangıcına çıkılır. Yaklaşık 1 saat süren bir inişten sonra 3100 metre yükseklikteki göller bölgesine gelinir. Büyük Göl'ün kenarında kamp kurulur. Çukurbağ'dan Yedigöller kamp yerine yaklaşık 6-8 saat süren bir yürüyüşle ulaşılır.

Yedigöller'in kendine özgü iklim koşulları vardır. Yükseklik nedeni ile Yedigöller Vadisi'ndeki kamp yerinde gece sular donar. Gündüz ise şiddetli ışınma "güneşlenme" olur. Gece ve gündüz arasında değişen 25-30 °C sıcaklık farkı nedeni ile dağcılarının özellikle kendilerini koruması gerekir.

Yedigöller Vadisi'nden Kızılkaya Tırmanışı (3725 m.):

Kızılkaya Doruğu, Yedigöller Vadisi'nin güneybatısında yükselir. Kuzey kesimi çok sarp ve yüksek olan Kızılkaya, Aladağlar'ın 2. en yüksek tepesidir. Kızılkaya Doruğu'nun kuzey duvarının dibinde halen aktif olan bir buz yalığı çanağı, bu çanak içinde ise çok güzel bir buzul gölü "Şiringöl" vardır. Şiringöl'ün kuzeydoğu ucunda ise aktif bir "moresetti" yer alır. (*)

Kızılkaya Doruk çıkışı için güçlük derecesi değişik, farklı çıkış yolları vardır. Tırmanma yolunu her dağcı kendisi belirler. Bunun için her dağcı önce bir etüt gezisi yapmalıdır. Kızılkaya Doruğu'na (3725 m.) güvenli ve rahat bir çıkış için, kamp yerinden hareket edilir. Kızılkaya'nın doğusunda yer alan, 3500 metre yükseklikteki Kızılkaya doruk sırtına çıkılır. Doruk tırmanışına başlanılan NS doğrultulu bu sırtın doğusunda ise iki tane Çekirdek Buzul yatağı görülür.

(*) ŞİRİNGÖL, ilk kez 1964 yılında İsmet ÜLKER tarafından etüt ve tespit olunmuştur. "Şirin" ise İ. ÜLKER'in tek çocuğu ve kızının adıdır.

Kızılkaya sırtına (3500 m.) ulaşan dağcılar, buradan batı yönünde ve sırtın güney kesiminden tırmanışa devam ederek, Kızılkaya Doruğu'na (3725 m.) ulaşırlar. Bu yoldan Kızılkaya tırmanışı yaklaşık 5-6 saat sürer. Dönüş aynı rotadan yapılmaz. Dönüşte dağın güneybatı yamacından Çeliklebuyduran sırtına, oradan tekrar Yedigöller Vadisi'ndeki kamp yerine geçilir. Bu yoldan kamp yerine dönüş yaklaşık 3-4 saat sürer.

"İpli ve çivili tırmanma" tekniğine sahip olan dağcılar Kızılkaya Dağı'na (3725 m.) kuzey yüzünden de doruk çıkışı yapabilirler. Dağın bu yüzü, sağlam bir kaya yapısına sahiptir. İniş ise Batı yüzünden yapılır.

Emli Vadisi, "Sıyırma Bogazi"

Yedigöller Vadisi'nden Direktaş Tepesine Tırmanış:

3510 m. yükseklikteki Direktaş Zirvesi, kamp yerinin güneydoğusunda yükselir. Direktaş tırmanışına normal çıkışlar güney yüzünden yapılır. Doruk tırmanışı için, kamp yerinden yürüyüşe başlanır. 20-30 dakikalık bir yürüyüşten sonra, dağın güneyinde, doruk çıkışının başlangıcı olan kulvarın önüne gelinir. Buradan doruk tırmanışına başlanır. Yaklaşık 3-4 saat içinde zirveye çıkılır ve aynı yoldan kampa dönülür. Teknik düzeyi yeterli olan dağcılar, kuzey yüzünden de zevkli tırmanışlar yapabilirler.

Yedigöller Vadisi'nden Demirkazık Tırmanışı:

Yedigöller kamp yerinden, kuzeybatı yönünde yürüyüş yapan dağcılar, Narpuz Vadisi'ne geçiş sağlayan bir boğaza ulaşırlar. Buradan Narpuz Vadisi'ne inilerek Demirkazık (3756 m.) doruk çıkışı için tırmanışa başlanır. Doruk çıkışı ve geri dönüş Narpuz Boğazı'ndan sonra, evvelce belirtilen normal yol üzerinden yapılır. Bu rotadan Demirkazık çıkışı yapan dağcılar normal koşullarda aynı gün içinde kamp yerine dönerler.

Demirkazık Dağı, "İlk Kış Tırmanışı", (3756 m.),
Dr. Bozkurt ERGÜR, 29 Şubat 1969

Büyük ve Küçük Demirkazık Dorukları, Aladağlar - NIĞDE

Demirkazık Dağı'nda Kış

Aladağlar Geçişi:

“Trans-Toros”

Yedigöller üzerinde gezi, araştırma ve tırmanışlarını tamamlayan dağcılar, buradan “Hacer Boğazı” yolu ile Barazama “Ulupınar”a geçerek Trans-Toros yürüyüşü yapabilirler. Yedigöller-Barazama geçişi yaklaşık 5-6 saat sürer. Aladağlar geçişini yapan dağcılar Barazama-Karsantı karayolu ile Adana'ya (yaklaşık 120 km.) veya Yahyalı üzerinden Kayseri'ye geçerler.

Aladağlar geçişi ya da “Trans-Toros” yürüyüşü; Ulupınar “Barazama”-Yedigöller-Çukurbağ veya Çukurbağ-Yedigöller-Ulupınar yönünde yapılır.

Yedigöller üzerinde gezi ve tırmanışlarını bitiren dağcılar “Trans-Toros” yürüyüşü yapmayacaklar ise Yalak Vadisi üzerinden Kaldı Dağı'na geçerler. Yedigöller -Yalak Vadisi-Akşampınarı veya Sıyırma Boğazı arasında yapılan bu yürüyüş yaklaşık 8 saat sürer.

“Keven”, “Hacer Boğazı”

Aladağlar Geçişi, “Trans-Toros”, Çelikhuyduran, (3400 m.)

Aladağlar Geçişi, Hacer Boğazı

Kaldı Dağı'na Tırmanış (3688 m.):

Aladağlar'ın en güneyinde 3688 m. yükseklikteki Kaldı Dağı yükselir. Kaldı Dağı'na normal yoldan tırmanış için Akşampınarı'na, kuzey yönden tırmanışlar için ise Sıyırma Boğazı'na kamp kurulur. Tırmanışa, Akşampınarı kamp yerinden başlanır. Güney yönde tırmanışa devam edilerek "Avcıbeli" denilen yere gelinir. Buradan sonra doğu yö-

Emlî Vadisi, "Güzeller Dağı" (3461 m.)
Toros-Aladağlar, Çamardı - NİĞDE

nünde tırmanışa devam edilerek önce "Kaldıbaşı"na, daha sonra da Kaldı Doruğu'na (3688 m.) ulaşılır. Dönüş aynı yoldan yapılır. Bu yönden doruk çıkışı ve dönüş 8-10 saat sürer. Kaldı Dağı'na teknik tırmanışlar genellikle kuzeydoğu ve kuzey sırtları üzerinden yapılır. Sıyırma Boğazı ise kampyeri olarak kullanılmıştır.

Güzeller ve Gürtepe Doruk Çıkışları:

Emlî Vadisi'nin kuzeydoğu ve doğusunda Cebel Dağı (3630 m.), Gürtepe (3474 m.) ve Güzeller Doruğu (3461 m.) yükselir. Bu doruklara çıkış yapmak isteyen dağcılar, Emlî Vadisi'nin sonu olan Sıyırma Boğazı'ndaki Sulağankeler Yaylası'na kamp kurarlar. Bu kamp yerinden Güzeller, Gürtepe, Cebel ve Özgüdek gibi (3620 m.) doruklara güzel ve zevkli tırmanışlar yapılır. Bu kamp yerinden ayrıca Turasan Dağları'na geçiş yapmakta mümkündür.

Turasan Dağları'na Tırmanış:

Aladağlar'ın güneydoğusunda yer alan Turasan veya "Torasan" Dağları'na, karayolu ulaşım ve doruk çıkışları için özel bir gezi ve tırmanma programı yapılması gerekir. Bu dağlar üzerinde yer alan Boruklu Tepe (3548 m.) ve Vayvay Tepe (3565 m.) çıkışları için Sıyırma Vadisi'nden geçiş yapmak mümkün olduğu gibi, Yedigöller Vadisi'nden de geçiş yapmak mümkündür.

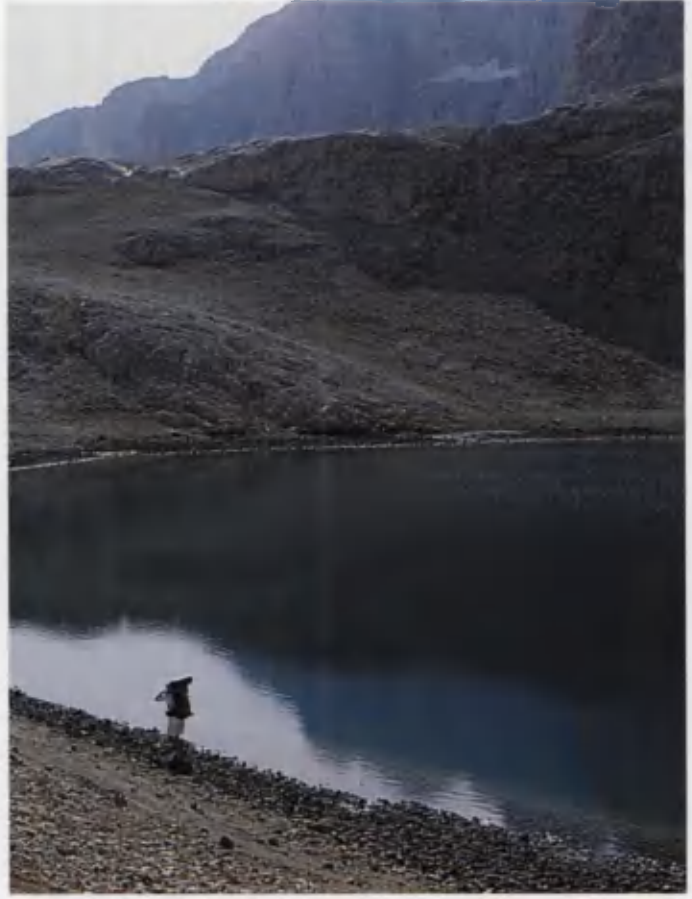
Sıyırma Vadisi-Sulağankeler Yaylası'ndan geçiş yapan dağcılar Kokorot Vadisi'nde, Yedigöller Vadisi'nden geçiş yapan dağcılar ise Karagöl Vadisi'nde kamp kurarlar. Turasan Dağları'na Adana üzerinden gelmek isteyenler ise önce Karsantı-Kökeç Köyü üzerinden Acıman (Tırak) Yaylası'na çıkarlar. Adana-Karsantı 75 km., Karsantı-Acıman Yaylası ise yaklaşık 40 km.dir. Acıman (Tırak) Yaylası'ndan Vayvay Tepe kamp yerine ise 6-7 saatlik bir yürüyüş ile ulaşmak mümkündür.

Aladağlar'ın bütününü üzerinde gezi ve tırmanış yapmak isteyen dağcıların, Niğde-Çamardı-Çukurbağ Köyü üzerinden bu dağlara giriş yapması gerekir. Yalnız güney Aladağlar ve Turasan Dağları üzerinde gezi ve tırmanış yapacaklar ise özellikle, Adana-Karsantı veya Kayseri-Yahyalı üzerinden giriş yapmak durumundadırlar.

Bu yönden giriş yapan dağcılar veya araştırmacılar Toros Dağları'nın Akdeniz'e bakan yamaçları üzerinde çok zengin bir orman örtüsü ve buna bağlı olarak çok zengin bir yaban hayatı ve doğal desen ile karşılaşır. Ayrıca bu gezi sırasında Toroslar'a ve Aladağlar'a mahsus olan yeraltı Karst Dereleri'nin sathı çıkış yeri olan Kapuzbaşı şelalelerini görmek ve incelemek fırsatı bulurlar.

Demirkazık Kuzey Duvarı (3756 m.)

Büyük Göl (3100 m.), Yedigöller Vadisi

Çiğney Aladağları-Kaldı Dağı (3688 m.), Alaca Tepesi (3452 m.), Çamardı - NİĞDE

ALADAĞLAR GEZİ VE TIRMANMA PROGRAMI

1. gün: Çukurbağ-Sokulupınar.
2. gün: Narpuz Vadisi'nden Demirkazık (3756 m.) çıkışı.
3. gün: Çımbar Vadisi'ne gezi.
4. gün: Sokulupınar-Yalak Vadisi-Yedigöller.
5. gün: Yedigöller Vadisi'nde (3100 m.) dinlenme ve çevre gezileri
6. gün: Kızılkaya (3725 m.) tırmanışı.
7. gün: Direktaş tırmanışı (3510 m.)
8. gün: Yedigöller-Barazama veya Yedigöller-Emli Vadisi
9. gün: Emli Vadisi-Akşampınarı'nda.
10. gün: Kaldı Dağı (3688 m.) çıkışı.
11. gün: Akşampınarı-Sulağankeler.
12. gün: Güzeller Dağı'na (3461 m.) çıkış.
13. gün: Cebelbaşı'na (3630 m.) veya Özgüdek (3620 m.) Doruğu'na tırmanış.
14. gün: Emli Vadisi-Çukurbağ Köyü.

Toros-Aladağlar (3756m.):

"Güncel ve Pratik Bilgiler"

Toros-Aladağlar veya Çukurbağ Köyü'ne ulaşım için Niğde-Çamardı yolu (65 km.) kullanılır. Yol asfalttır. Niğde-Çamardı arasında otobüs seferleri yapılmaktadır. Özel otomobili olmayanlar, Niğde otogarından saat başı kalkış yapan Çamardı minibüs veya otobüslerinden yararlanırlar.

Toros-Aladağlar üzerinde yaz mevsimi yapılacak gezi ve tırmanışlar için en uygun zaman, mayıs sonu, haziran, temmuz ve ağustos aylarıdır. Kış mevsimi yapılacak gezi ve tırmanışlar için en uygun zaman ise şubat ve mart aylarıdır.

Toros-Aladağlar üzerinde yaz çıkışları yapacak ekipler (genellikle karlı ortamlardan yoksun) kayalık zeminler üzerinde gezi ve tırmanış yaparlar. Gezi giysileri ve malzemeleri buna göre seçilir. Ancak yörede etkili olan kuvvetli güneş ışımından korunabilmek için, açık renkli-pamuklu giysiler giyilir.

Ayrıca dağlık yörede geniş bir dağılışı gösteren çarşak yığınlarından rahat geçişler için altı kalın lastik profilli dağ ayakkabıları ve tozluk giyilmelidir. Geniş bir alanı kaplayan Aladağlar'da rehbersiz gezi ve tırmanış yapılması tavsiye olunmaz. Geniş bir alanı kaplayan Toros-Aladağlar üzerinde yapılacak gezi ve tırmanışlar için dağcıların yeterli sayıda uyku tulumu ve dağ çadırına sahip olması zorunludur.

"Aladağlar'da Kış", Kızılkaya (3688 m.)

Demirkazık Köyü'nde 60 yataklı "spor eğitim merkezi" ve 81 yataklı dağ evi mevcuttur. Bu tesisler yıl boyu hizmete açıktır. (Tel: 0 388 724 72 00)

Toros-Aladağlar yaz mevsimi Yörükler ve yaylacılarla dolur. Geceleri yüksek otlaklara çıkarılan sürüler sabahları "sütsağı" için yayla yerlerine indirilir. Süt sağımından önce yayla yerine iniş yapan ana koyunlar ile yayla yerindeki kuzuların "kuzukatımı" yaşanmaya değer bir olaydır.

Hayvancılığa bağlı olarak çevre köylerde halı ve kilim dokumacılığı gelişmiştir. İsteyenler hem halı dokuma tezgahlarını görebilir hem de alış-veriş yapabilirler.

"Trans Toros" yürüyüşünü yapan ve Barazama "Ulupınar" Köyü'ne iniş yapan dağcılar ise, buraya yaklaşık 15 km. uzaklıkta ve Karsantı yolu üzerinde bulunan Kapuzbaşı Köyü'ndeki şelaleleri özellikle görmelidirler.

Ayrıntılı bilgi için danışma :

Türkiye Dağcılık Federasyonu,
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA
Tel : 0(312) 311 91 20 • Fax : 0(312) 310 15 78

Demirkazık Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü
Demirkazık Köyü, Çamardı/NİĞDE
Tel : 0(388) 724 72 58 Fax : 0(388) 232 49 04

web : www.treckinginturkeys.com, sobek@keynet.net

Aladağlar, Kaldı Dağı (3688 m.), Güney Duvarı

KAYSERİ-ERCİYES DAGI (3917 m.)

Türkiye'nin önemli Dağcılık ve Kış sporları merkezleri arasında yer alan Erciyes Dağı (3917 m.) Kayseri Ovası'nın (1100 m.) güneyinde yükselir. Dağın batısında Sultansazlığı, güneyinde ise Develi Ovası yer alır. Çevre ovalara göre 2900 metre daha yüksekte olan Erciyes Dağı, İç Anadolu Bölgesi'nin en yüksek volkan dağıdır.

Doruk bölgesi sürekli kalıcı kar ve buzkarlarla kaplı olan Erciyes Dağı, yüksek ve gorkemli bir dağ görünümüne sa-

hiptir. Tarihi kayıtlara göre, Erciyes veya Erciyas adı, Selçuklu Uçbeyi Ercaş Bey'den ileri gelmektedir.⁽¹⁾ Yaklaşık 18 km. çapında ve 1000 km² bir alan üzerinde yükselen Erciyes Dağı, İç Anadolu volkan dizisinin kuzeydoğu ucunda yükselir. Sönmüş bir volkan olan Erciyes Dağı "tabakalı volkan" ve "küme volkan" özellikleri taşır. Bu nedenle dünya çapında önem taşıyan bir jeolojik yapıya sahiptir.

Erciyes Dağı'na ilk "dağ çıkışlarının" yörede yaşayan ve Hıristiyan dinine mensup genç papazlar tarafından yapıl-

⁽¹⁾ Amasyalı eski ve ünlü coğrafyacı Strabon'a göre ERCİYES Dağı adını, Latince "beyazdağ" anlamına gelen "Argaios"dan almıştır.

diği anlaşılmaktadır. Erciyes Dağı'nın doruk bölgesinde, yaklaşık 3850 metre yükseklikte yer alan "kaya oyugu" ve bu oyugun duvarında yer alan "haç işareti" bu tespitin doğruluğunu kanıtlamaktadır. Son yüzyıl içinde Türk ve yabancı ülke dağcılarının yoğun olarak gezi ve tırmanış düzenlediği Erciyes Dağı kuzey duvarından ilk yaz çıkışı 23 Ağustos 1973 tarihinde İsviçreli dağcı M. Wacker tarafından gerçekleştirilmiştir.

Erciyes Dağı'nın ana doruğuna (3917 m.) "ilk kış çıkışı" ise Mart 1967 tarihinde yapılmıştır. O tarihte Türkiye Dağcılık Federasyonu tarafından düzenlenen "Erciyes Dağı Kış Tırmanışı" sırasında Sönmez Targan başkanlığında 3900 metreye ulaşan dağcılık ekibinden Alaattin Karaca ve Kemal Kantarcı, 17 metre yükseklikteki Erciyes'in tepe sivrisine de tırmanarak, Erciyes Dağı'nın ana doruğuna (3917 m.) kış mevsimi ulaşan ilk dağcılar olmuşlardır.

Erciyes Dağı'nın Oluşumu:

"Jeolojik Yapı ve Yerşekillenmesi"

Anadolu yarımadasını güneyden kuşatan ve Alp-Himalaya Dağ Oluşumu Kuşağı üzerinde yer alan Toros Kıvrım Dağları Üst Tersiyer'de dağ oluşumlarını tamamlarken, Toroslar'a komşu olan İç Anadolu Bölgesi'nde bir dizi yatay ve dikey yer hareketleri "epirojenik ve tektonik hareketler" meydana gelmeye başlamıştır. Genel olarak sertmasif kayalardan oluşan ve İç Anadolu Bölgesi'nde geniş bir dağılım gösteren jeolojik seriler, bu dikey ve yatay hareketlerden etkilenerek, aktif faydalanmalarla ve derinlerdeki magmanın yüzeye çıkmasını kolaylaştırarak şiddetli bir volkanizmaya sebep olmuştur.

Bölgede, Üst Tersiyer'de başlayan ve IV. Zaman "Kuvaterner" boyunca devam eden bu şiddetli volkanizma sonucunda, Konya güneyinden başlayarak, Kayseri'ye kadar uzanan yaklaşık 250 km. uzunluğunda aktif bir kırık hattı "fay hattı" üzerinde Karadağ (2288 m.), Karacadağ (1950 m.), Hasandağı (3268 m.), Melendiz Dağı (2963 m.) ve Erciyes Dağı (3917 m.) gibi İç Anadolu Volkan Dizisi meydana gelmiştir. Erciyes Volkanı bu dizinin kuzeydoğu ucunda yer alır ve İç Anadolu Bölgesi'nin en yüksek volkan dağını teşkil eder.

Araştırmalara göre Üst Miyosende başlayan Erciyes volkanizması, IV. Zamanda devam etmiş ve fasılalarla tarihi devirlere kadar uzanarak^(*) bölgede geniş ve yaygın olan, genç bir volkan topografyasının oluşumuna neden olmuştur. Böylece Toros Kıvrım Sıradagları kuşağından, İç Anadolu Bölgesi masifler kuşağına geçiş bölgesinde yükselen Erciyes Dağı'nın oluşumunda, bir yandan orojenik "dağ

Erciyes Dağı, "Batı Kulesi", (3917 m.)

oluşum", diğer yandan ise epirojenik "dikey doğrultulu kırılma, yükselme ve alçalma" hareketleri etkili olmuştur. Bu orojenik ve epirojenik hareketleri takiben başlayan Erciyes Volkanizması başlıca üç aşama halinde gelişmiştir.

Başlangıç Volkanizma Safhası: Bu aşamada bazaltik tüf serileri ve bunları takiben yarık püskürmeler şeklinde bazalt lavları çıkış yapmışlardır. Erciyes Volkan Dağı'nın taban katmanlarını teşkil eden bu seriler yörede geniş alanlar kaplar.

Orta Volkanizma Safhası: Bu safhada Erciyes Dağı'nın merkez konisi ve gövdesini oluşturan andezit ve andezit-aglomero ardalanmalı volkanik kayaçlar çıkış yapmıştır.

Bu aşamadan sonra yan baca ve ana baca çıkışları tıkanan Erciyes Dağı, nihai yapısı olan "strato volkan" ve "küme volkan" özelliğini kazanmıştır. Ana bacaya bağlı olarak çok sayıda yan baca çıkışının oluşturduğu parazit volkan konileri Erciyes Dağı'na ayrı bir jeolojik ve morfolojik yapı kazandırmıştır.

Geç Volkanizma Safhası: Bu aşamada ana baca ve yan baca çıkışları tıkanmış olan Erciyes Dağı, daha çok piroklastik malzeme saçan (volkan çakılı, volkan kumu ve tüfleri) ve bu malzemeyi uzaklara yığan bir yanardağ görünümü kazanmıştır. Magma cepleri boşalan Erciyes Volkanı ve çevre arazide faylanma hareketlerinin yoğunluk kazandığı bu safhadan sonra Erciyes Dağı, nihai jeolojik ve morfolojik özelliklerini kazanmıştır.

^(*) Ünlü gezgin Strabon (M.O.40), Erciyes Dağı'nın lav, alev ve dumanlar çıkardığını yazmaktadır (Yalçınlar, 1969).

Erciyes Dağı ve Çevresinde Volkan Morfolojisi:

3917 metre yüksekliğindeki Erciyes Volkan Dağı; etkili olarak buzul ve buzkar aşındırması ile donma-çözülme gibi dış kuvvetlerin etkisi altında kalmıştır. Son patlamalarında etkisi ile kısmen parçalanmış olan Erciyes Volkan Dağı'nın krateri bu dış kuvvetlerin de etkisi ile aşınmış ve parçalanmış olarak ortadan kalkmıştır. Ana kraterinin yok olup parçalanmasına karşılık, 3000-3900 metre arasında yükselen Ana Volkan Konisi genel özelliklerini korumaktadır. Dağa, tabakalı "strato volkan" özelliği veren bu koni andezit-aglomera oluşumlarından meydana gelmiştir. Çok arızalı bir görünüm sunan bu ana koni üzerinde buzkar ve buzullar yataklanmıştır.

Erciyes Dağı'na "küme volkan" yapısı veren, çapları 600 ile 3000 metre arasında değişen, sayıları 68 olarak (Ketin, 84) belirlenmiş genellikle 3000 metreden aşağılarda yer alan ve yan bacaların oluşturduğu Parazit Volkan konilerinde ise (krater dahil) volkan topografyasının tüm özelliklerini görmek mümkün olmaktadır (Ali Dağı, Barut "Lifos" Dağı, Kefeli Dağı gibi).

Üst Miyosen ve Pliyosen dönemindeki ilk ve şiddetli patlamalar ile son aşamada Erciyes Volkanı'ndan çıkan ve 100 km. uzaklıktaki alanlara kadar yayılan piroklastik volkanik malzeme (volkan tüfü, volkan külü, volkan kumu, süngertaşı, pomza gibi) Neojen karasal veya göl havzalarında çökerek, kalınlığı yüzlerce metreye varan jeolojik katmanlar oluşturmuştur. Özellikle bu göl ortamlarının yükselerek veya sularının boşaltılarak karlaşması sonucu satha çıkan bu kalın tüflü seri, donma-çözülme, satıh süpürmesi ve rüzgar aşındırması gibi dış kuvvetlerle parçalanarak Ürgüp çevresinde görülen dünyaca ünlü Peribacası adı verilen ilginç volkan topografyasını oluşturmuşlardır.

Aynı volkanik topografyaya Hasandığı Volkanı'nın eteğinde yer alan İhlara Vadisi ve çevresinde de rastlanır.

Erciyes Dağı'nda Buzul Morfolojisi:

Türkiye'de buzul ve buzul morfolojisinin görüldüğü yerler arasında Erciyes Dağı da bulunmaktadır. Erciyes Dağı (3917 m.) üzerinde gerek son buzul devrine ait, gerekse günümüz buzul topografyasını yan yana veya iç içe görmek mümkündür. Ayrıca IV. Jeolojik Zamanın Pleistosen döneminde kuzey yarım küresinde ve yüksek dağlar üzerinde görülen Würm (I) buzullaşma hareketleri (aktif volkanizma nedeni ile) Erciyes Dağı üzerinde etkili olamamıştır. Erciyes Dağı'nda etkili olan buzullaşma ise Würm (II) dönemine ait bulunmaktadır (İzbirak, R., Somuncu, M.).

Bu dönemde buzul ile beslenme çanaklarından "buzyalağı" taşan buzullar özellikle dağın kuzeydoğu ve kuzeybatı yamaçlarında yataklanarak 2200 metreye kadar sarkmışlardır. Bu dönemde oluşmuş en büyük buzulların başında Erciyes Dağı'nın NW yamacında Aksu Buzulu, NE ve E yamaçlarında yataklanmış olan Öksüzdere ve Üçker buzullarıdır (Somuncu, 1984). Würm (II) dönemine ait bu buzullar, iklimde görülen sıcaklık artışları ve kuraklık nedeniyle, zamanla ortadan kalkarak ve yerlerinde büyük tekne vadileri "buzul vadileri" bırakmışlardır. Aksu Buzul Vadisi, Tekir Üçker Buzul Vadisi gibi. (*)

Erciyes Dağı üzerinde bugün mevcut olan tek bir buzul vardır. Dağın NW yamacında, yaklaşık 3400 metre yükseklikte yataklanmış olan bu buzul, Kaçkar Dağı, Kavrun Buzulu'na benzer bir yapı ve yükseklik göstermektedir. Bu durumda buzul uzunluğunun 1000 metreden fazla olması söz konusudur. Buzul, alt kesiminde moren yığınları içerisine daldığı için, uzunluk tespitinde güçlük çekilmektedir.

Bazı araştırmacılar; buzkar-buzul ortak niteliklerine sahip Erciyes Dağı'nın kuzeyinde yataklanmış buzkar ile Erciyes Anaduruğu ve batı zirvesi arasında yataklanmış olan gerçek buzulun ayırt edilmesinde yanılıya düşmektedir.

Su Durumu:

"hidroloji"

Geçirimli ve gevşek dokulu andezit ve aglomera gibi volkanik katmanlardan oluşan Erciyes Volkan Dağı'nın doruklar bölgesi ve ana gövdesi üzerinde akarsu ve göllere pek rastlanmaz. Yaz mevsimi eriyen buzkar ve buzul suları, yerçekimine ve eğimine uyarak "serbest aküferler" şeklinde vadi ve ova tabanlarına doğru akarlar.

Erciyes Dağı'nın kalıcı karlarla kaplı doruk bölgesinden beslenen yeraltı suları 4 yerde toplu olarak satha çıkarlar. Bu çıkış yerlerinden bir tanesi dağın doğu yüzünde ve 2150 metre yükseklikteki Tekir Yaylası'dır. Bu yeraltı suları, Koçdağı ile Tekir Yaylası arasında SN yönünde akan Seyfe deresini besleyerek sürekli akış sağlarlar. Eriyen kar ve buzkar sularının toplu olarak satha çıktığı diğer alanlar ise dağın batısında yer alan Sultansazlığı, kuzeybatısında yer alan Karasazlık, güneyinde ise Çayırozü Köyü'dür.

(*) Erciyes Dağı'na E ve NW yamaçlarından tırmanış yapan dağcılar, bu eski buzul vadilerinin içlerinden geçerler. Kitabın yazarı İsmet ÜLKER de bu vadilerden birçok kez geçiş yapmıştır.

Doğal Bitki Örtüsü ve Yaban Hayatı

“flora ve fauna”

Erciyes Dağı'nın kuzey yamaçları (1100-1600 metreler arası) tümü ile bağlar ve meyve bahçeleri ile, 1600-2500 metreler arası ise dağ çayırları ile kaplıdır. Daha yukarılarda ise Alpin bitkiler görülür. Erciyes Dağı'na özgü dağ çiçeklerinin başında “Erciyes lalesi”, mor ve beyaz Çan çiçekleri ile yabancı Orkideler gelir. Çan çiçekleri mayıs ayının ortasında Tekir Yaylası'nda, Orkideler ise temmuz sonunda Perikartını denilen bazalt kaya çatlaklarında boy atarlar.

Erciyes Dağı'nın özellikle doğu, kuzey ve batı yamaçlarında yer alan yüksek dağ çayırları (1600-2500 metreler arası) yaz mevsimi boyunca Yayla ve Otlak yeri olarak kullanılmaktadır. Erciyes Dağı'nın doğu yüzünde yer alan Tekir Yaylası, kuzey yamacında yer alan Beyyurdu Yaylası ile Erciyes'in ünlü yaylalarına birer örnek teşkil eder.

Erciyes Dağı'nda görülen yaban hayvanları arasında Kurt ve Tilki ilk sırayı alır. Erciyes Dağı'nın batısında yer alan Sultansazlığı ise ulusal ve uluslararası önem taşıyan “kuşları koruma” bölgesidir. Bu yörede yüzbinlerce su kuşu yaşama ve korunma olanığı bulmaktadırlar.

İklim Koşulları ve Tırmanma Mevsimi:

Erciyes Dağı İç Anadolu “Step iklimi”nin hüküm sürdüğü bölgede yer almaktadır. Yazları sıcak ve kurak geçen bu iklimde yağışlar kış ve ilkbahar mevsiminde görülür. Çevresine göre oldukça yüksek olan (2700-2900 metre) Erciyes Dağı, özellikle kış yağışlarını kar şeklinde alır. Erciyes Dağı'nda henüz bir meteoroloji istasyonu kurulmamıştır. Bu nedenle dağın kuzeyinde yer alan “Kayseri” ve güneyinde yer alan “Develi” istasyonlarına ait meteorolojik veriler, tabloda gösterilmiştir.

Ancak Erciyes Dağı üzerinde tipik yüksek dağ iklimi görülür. Gece ve gündüz arasındaki sıcaklık oynamaları fazladır. Geceleri aşırı soğuyan ve ağırlaşan hava düşey, gündüzleri ise ısınan ve genişleyen hava ise dikey hareket kazanır. Bu düşey hareketler sonucunda, dağ ve vadi rüzgarları oluşur.^(*)

(*) Erciyes Dağı üzerine araştırma yapanların başında Fizikî Coğrafya Profesörü Reşat İZBIRAK ile Jeoloji Profesörü olan İhsan KETİN gelmektedir. En son araştırmalardan biri ise, Dr. Mehmet SOMUNCU tarafından yapılmıştır. Kitabın yazarı tarafından Erciyes Dağı'nın batı kesiminde yer alan ve Küçük Erciyes diye de anılan (3703 metre) yükseklikteki tepeye “KETİNTEPE” adı verilmiştir. Erciyes Dağı'nı şiiirlere ve öykülere konu yapan dağcı ve Kayseri Lisesi Türkçe öğretmenlerinden Muharrem BARUT'un anısına LİFOS Tepesine ise “Barutdağı” adı verilmiştir.

Erciyes Dağı'na yaz tırmanışları için en uygun zaman haziran, temmuz, ağustos ayları, kış tırmanışları için ise şubat ve mart aylarıdır. Ancak yatay ve dikey hava hareketleri, kar yağışı, tipi ve sisli havalarda dikkatli olunmalıdır.

Çan Çiçeği “Karkovan”, Tekir Yaylası

Peri Çiçeği “Yabancıl Orkide”, Perikartını, Erciyes Dağı - KAYSERİ

İstasyon Adı : Kayseri
Yükselik : 1068 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-2	0	4	11	15	19	23	22	17	11	6	1	11
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	19	18	19	22	26	28	31	31	29	27	22	20	290
Aylık ortalama kulla ortalı günler	14	11	4	-	-	-	-	-	-	-	1	6	38
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	28	35	21	12	-	-	-	-	-	-	42	25	42
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	76	75	70	63	61	56	49	48	54	65	73	78	64

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

Erciyes Dağı'na Tırmanış:

Erciyes Dağı'na tırmanış için, başlıca iki yön kullanılır. (Dağın doğu ve kuzey batı yamaçları) Erciyes Dağı'na doğu yüzden tırmanışa Tekir Yaylası, kuzeybatı yamaçtan yapılan tırmanışa ise Sütdonduran Yaylası'ndan başlanılır. Erciyes Dağı'na tırmanış için en uygun zaman haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarıdır (Erciyes Dağı'na tırmanış için bakınız Harita (I) ve (II)).

Erciyes Dağı'na Tekir Yaylası'ndan Tırmanış:

Erciyes Dağı'nın, Kış sporları merkezi olarak da kullanılan Tekir Yaylası 2150 metre yüksekliktedir. Erciyes Dağı

ile Koç Dağı (2628 m.) arasında yer alan Tekir Yaylası, Kayseri'ye 25 km. Hisarcık'a ise 12 km. uzaklıktadır. Yaz ve kış ulaşımına açık olan bu yol, parke taş kaplama olarak yapılmıştır. Tekir Yaylası'nda 120 yataklı, kaloriferli 2 yıldızlı otel konforuna sahip bir "dağ ve kayakevi" ile Karayolları, Bayındırlık, T.S.K. ve D.S.İ. Genel Müdürlüklerine ait olan konaklama tesisleri vardır. Ayrıca, mülkiyeti Kayseri İl Özel İdaresine ait olan; 3 yıldızlı, 120 yataklı "Dedeman Dağ Otel" ise hizmete açılmış bulunmaktadır. Sahada 10 adet yeni otel yapımı için yeni çalışmalar yapılmaktadır.

Erciyes Dağı tırmanışına Tekir Yaylası'ndan başlanır. Üç saatlik bir süre içinde Üçker buzul çanağına varılır. Üçker Çanağı'nda yaklaşık 3000 metreye kadar tırmanılır. Çobanyurdu denilen yerde ilk kamp kurulur. Buradan sonra iki yol takip edilerek doruk çıkışı yapılır. Doruk tırmanışına Üçker buzul çanağının güneyinde yer alan Kuzuyatağı Sırtı veya Üçker Çanağı'nın hemen batısında yer alan "Şeytanderesi" yoluyla devam edilir. Dağa ilk kez çıkış yapanların "Kuzuyatağı Sırtını" tercih etmeleri tavsiye

Erciyes Dağı, Kuzey Yamaç, "Sütdonduran Yaylası", (2800 m.), Hacılar - KAYSERİ

olunur. Buna karşın daha kısa bir yol olan "Şeytandere-si" boğaz geçişi sırasında ise taş düşmelerine karşı dikkatli olunması gerekir.

Bu yollardan tırmanış yapan dağcı önce "Hörgüçkaya"ya varır. Buradan sonra önce Doğu, sonra da Batı zirvesine ulaşır. Tekir Yaylası-anadoruk çıkışı yaklaşık 6-8 saat sürer.^(*)

Kuzeyden Doruk Tırmanışı:

"Kuzey, Buzkar Tırmanışı"

Bu yamaçtan doruk tırmanışı yapacak dağcılar, Kayseri-Hacılar - Aksuyurdu üzerinden Sütdonduran Yaylası'na çıkarlar. Hacılar-Sütdonduran Yaylası (yaklaşık 20 km.) sadece yaz mevsimi için trafiğe açık olan bir hamyoldur.

Erciyes Dağı'na Tırmanış, (3917 m.)

Bu mesafe yaya olarak 5-6 saattir. Sütdonduran Yaylası'nda kamp kurularak (2800 m.) ilk gün dinlenilir ve çevre gezileri yapılır.

İkinci gün, ervakit doruk çıkışına başlayan dağcılar, dağın kuzeybatı yamacına yataklanmış "buzkar" üzerinden tırmanışa devam ederek önce Erciyes'in Doğu zirvesine (3891 m) ulaşırlar. Sonra Doğu zirvesi ile Batı zirvesi arasındaki bir boyun geçilerek anadoruk (3917 m.) altına gelinir. Burada ipli kaya tırmanışı yapılarak onyed (17) metre yükseklik gösteren aglomera kaya bloku aşılarak Erciyes Dağı tırmanışı tamamlanır. Kamp yerine dönüş, dağın güney yamacından yapılır.

Dönüş sırasında, Büyük Erciyes ile Küçük Erciyes "Ketin-tepe" arasında yer alan boyun kısmına gelinir. Buradan Sütdonduran Yaylası'ndaki kamp yerine inilir. Bu rota, en kısa dönüş yoludur.

(*) Kitabın yazarı İsmet ULKER; biri "kış çıkışı" biri "kuzey-buzkar" yolu olmak üzere, 5 kez Erciyes Dağı'na doruk çıkışı yapmıştır.

"Trans-Erciyes":

Sütdonduran-Tekir Yaylası:

Sütdonduran Yaylası, "kuzey buzkar" tırmanışı yapan dağcılar, isterlerse Doğu Zirvesi-Hörgüçkaya-Şeytandere-si-Çobanyurdu parkurunu kullanarak "Trans-Erciyes" etkinliği de yapabilir. Trans-Erciyes yapmak isteyen dağ-severlerin başlangıç yeri olarak Sütdonduran (2800 m.) Yaylası'nı seçmeleri tavsiye olunur.

Erciyes Dağı (3917 m.)

Tırmanış Programı

Doğu Yüzden Tırmanış:

1. gün: Kayseri - Hisarcık - Tekir Yaylası.
2. gün: Tekir Dağevi-Zirve tırmanışı veya Çobanyurdu'nda kamp (2900 m.)
3. gün: Çobanyurdu-Şeytandere-si-Zirve

Kuzey "Buzkar" Tırmanışı:

1. gün: Kayseri - Hacılar Hacılar - Sütdonduran Yaylası (2800 m.)
2. gün: Buzkar Doruk Çıkışı "veya Sütdonduran'da kamp."
3. gün: Sütdonduran - Tarakkaya-Doğu Zirvesi, Batı Zirvesi (3917 m.)

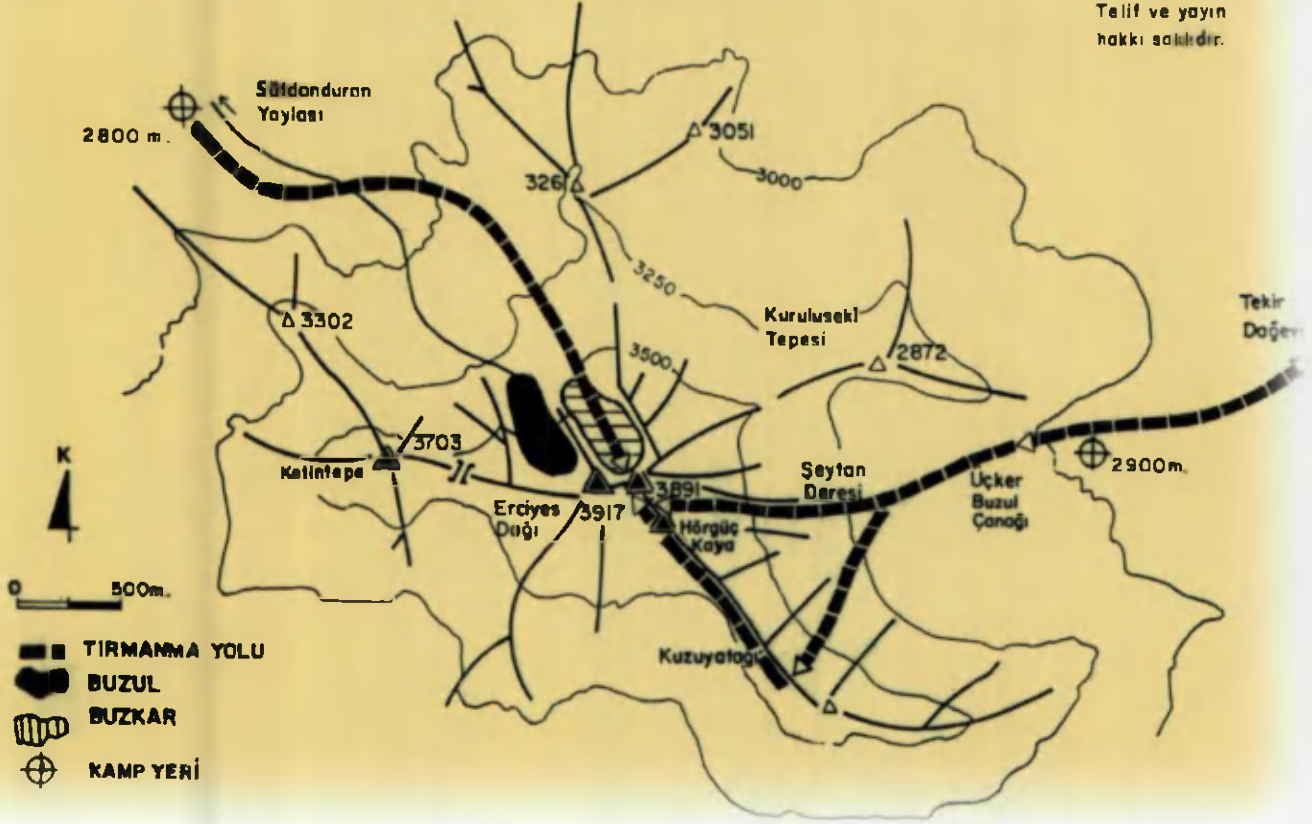
Erciyes Dağı'nda Yaz

Erciyes Dağı, Doğu Yamağı, "Çobançay"ı

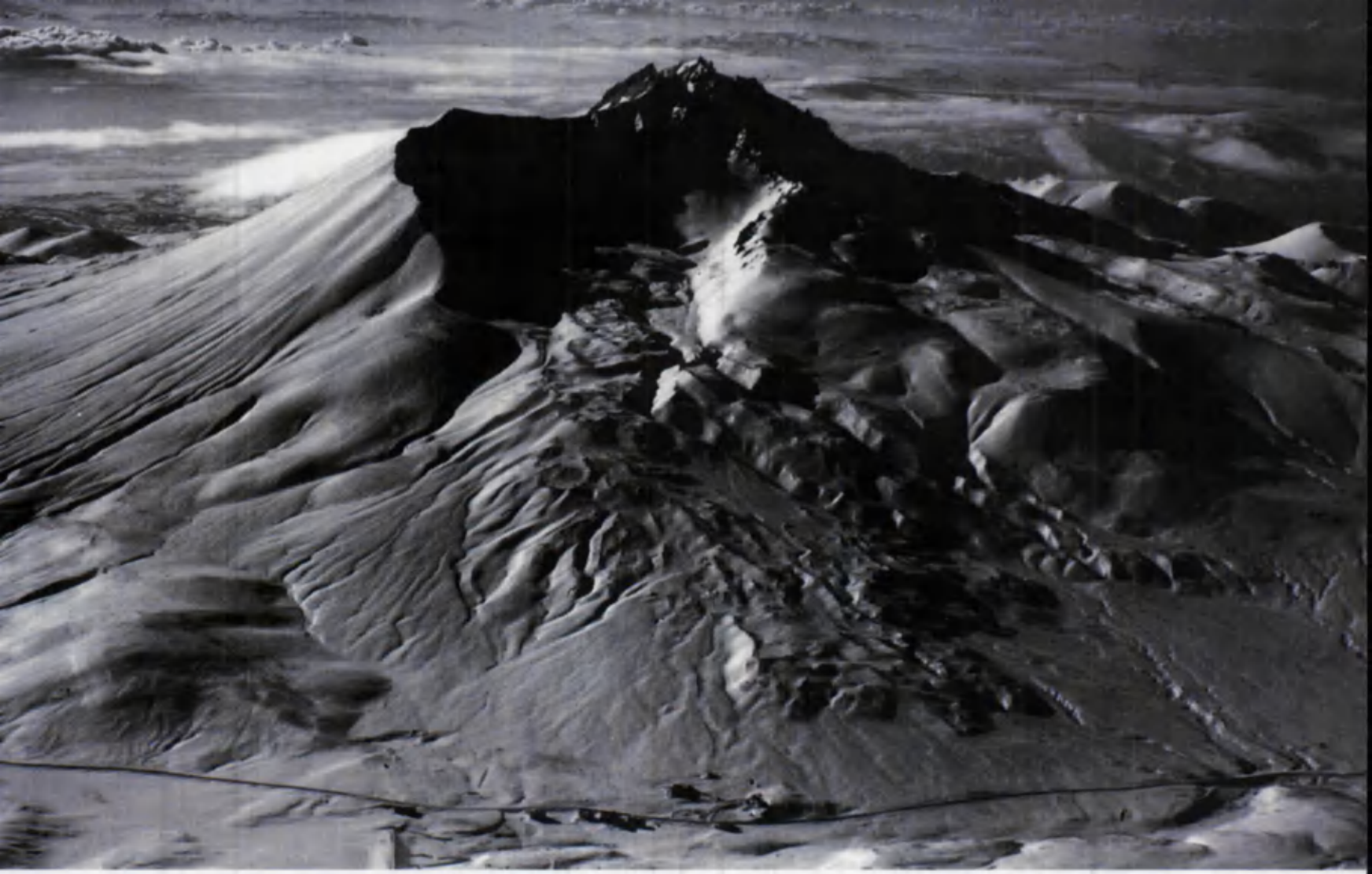
ERCIYES DAĞI HARİTASI

Erciyes dağı (II)
Telif ve yayın
hakkı saklıdır.

Erciyes Dağı, Kuzey Yamaç, "İlk Kış Tırmanışı", Mart 1967, Dr. Bozkurt ERGÖR ve Sonmez TARGAN.

Erciyes Volkan Dağı'nda Kış, "Doğu Yamaç"

Kayseri - Erciyes Dağı (3917m.) "Güncel ve Pratik Bilgiler"

Kayseri-Talas garajından saat başı kalkış yapan Develi minibüsleri ile Tekir Yaylası dağevine varılır yada otogardan Hacılar beldesine gidilir. Hacılar-Sütdonduran Yaylası'na ulaşım için özel araç temini gerekir. Kayseri-Hisarçık-Tekir Yaylası (25 km.) veya Kayseri-Hacılar-Sütdonduran Yaylası (30 km.)dir.

Erciyes Dağı'na yaz ve kış tırmanışları farklı özellik ve zorluk dereceleri gösterir. Yaz çıkışları için haziran, temmuz ve ağustos ayları, kış çıkışları için ise şubat ve mart ayları en uygun zamanlardır.

Kaya yapısı, ipli ve çivili tırmanmaya pek uygun değildir. Bu yüzden yaz ve kış tırmanışları için doğu ve kuzeydoğu yüzde yataklanmış "buzkar yüzeyleri" tercih olunur. Kış çıkışlarında, yatay ve dikey hava hareketlerine dikkat edilmeli ve doruk çıkışında ısrar edilmemelidir.

Yaz tırmanışları için etkili "güneş ışımasından" korunmak gerekir. Açık renk, pamuklu ve yünlü giysiler tercih olunmalıdır. İlk çıkış yapanlar, yanlarında dağ ipi, buz kazması ve buz nalçası bulundurmalıdır. Doruk çıkışlarının rehberli yapılması tavsiye olunur.

Tekir Yaylası'nda, kamu ve özel sektöre ait konaklama tesisleri vardır. Erciyes'e doğu yüzden çıkış yapanlar "Tekir Yaylası Dağevi'nden" yararlanır. Kuzey yüzden çıkış yapanları, çadır ve uyku tulumu bulundurması gerekir.

Trans - Erciyes "Batı Æ Doğu"

Sütdonduran Yaylası'ndan (2800m.) Buzkar çıkışı yapan dağcılar, Doğu ve Batı zirvelerine ulaştıktan sonra Hörgüçkaya-Şeytanderesi-Çobanyurdu üzerinden Tekir Yaylası Dağ ve Kayakevine (2150m.) geçiş yapabilirler.

Erciyes Dağı'na çıkış yapan dağcılar, daha sonra kuşları koruma bölgesi olan "Sultansazlığı"nı ve dünyaca ünlü "Kapadokya Bölgesi'ni" ziyaret etmelidirler. Yaz başında; Erciyes Dağı-Tekir Yaylası, Aksu Yurdu ve Serçer Yaylası'nı yurt edinen Yörüklerin yaşamı ve her sabah tekrarlanan "kuzu katımı" görülmeye değer yaşam parçalarıdır.

Ayrıntılı bilgi için danışma :

Türkiye Dağcılık Federasyonu,
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA
Tel : 0(312) 311 91 20 • Fax : 0(312) 310 15 78

Hacılar Dağcılık ve Kış Sporları Kulübü,
Belediye Hal Çarşısı No: 9, Hacılar / KAYSERİ
Tel : 0(352) 442 24 46 • Fax : 0(352) 442 35 76

BOLKAR DAĞLARI (3524 m.)

Batıda Göksü Irmağı, doğuda Pozantı arasında yükselen Bolkar Dağları, Orta Toroslar'ın 2. yüksek bölümünü teşkil eder. Mersin ve Niğde il sınırları içerisinde yükselen bu dağların kuzey kesimleri Niğde, güney kesimleri ise Mersin il sınırları içinde kalır.

Alp-Himalaya Kıvrım Dağı Kuşağı üzerinde yer alan bu dağlar, genel olarak bindirmeli "naplı" bir kıvrım dağı yapısına sahiptir. Kalker ve dolomit gibi eriyen taşlardan meydana gelmiş olan bu dağlar üzerinde özellikle buzul ve akarsu topografyasının yanı sıra daha çok "karst morfolojisi" gelişmiş bulunmaktadır.

Eski ve yeni buzul şekillerinin geniş alanlar kapladığı Bolkar Dağları üzerinde buzul oluşumuna rastlanmaz. Mevcut buzkar ve kalıcı kar alanları ise kuzey yamaçlar üzerinde gelişmiş ve yataklanmıştır. Bolkar Dağları'nın yüksek kesimlerinde buzkar aşındırması, aşağı kesimlerde ise akarsu aşındırması etkili olmasına rağmen, bu dağlar üzerinde belirgin ve etkili bir akarsu ağı gelişmemiştir.

Bolkar Dağları'nın ana yapısını kalker ve benzeri geçirimli kayalar oluşturduğu için; yağışlar, eriyen kar ve buzkar suları yüzey akışı ve yataklanma olanağı bulamadan yeraltına inerler. Bolkar Dağları'nda zengin bir yeraltı Karst

topografya ve hidrografyasının oluşumuna sebep olan bu sath suları, büyük "Karst kaynakları" şeklinde satha çıkarlar. Pozantı, "Şekerpınarı" gibi.

Medetsiz Doruğu (3524 m.), Keşifdağı (3475 m.), Koyunaşığı (3426 m.), Tahtakaya (3372 m.) ve Egerkaya (3347 m.) Bolkar Dağları'nın en yüksek tepelerini teşkil ederler.

Medetsiz Doruğu'na Tırmanış (3524 m.):

Bolkar Dağları'nın en yüksek doruğu olan Medetsiz Dağı'na (3524 m.) en uygun tırmanışlar kuzey yamacından yapılır. Medetsiz Doruğu'na tırmanış için 2 yol kullanılır.

Darboğaz üzerinden tırmanış: Ulukışla-Pozantı devlet yolundan 9 km. içeride bulunan Darboğaz Yerleşimi, asfalt bir yolla ana yola bağlıdır. Darboğaz-Ulukışla arası ise 22 km.dir. Darboğaz'da son hazırlıklar yapıldıktan sonra Emirler Köyü üzerinden Meydan denilen kamp yerine çıkarılır. Burası ortalama olarak 2300-2350 metre yükseklikte düz bir yayla alanıdır. Bu düzlüğün güneyinde "Karagöl" ve "Çinigöl" adlı iki göl bulunur. Meydan Yaylası veya Karagöl kenarında kamp kurulur.

Darboğaz-Meydan arası yaklaşık 7 km. olup, yaz mevsimi yol araç trafiğine açıktır. Medetsiz tırmanışına, kamp yerinden başlanır. Erkaya-Egerkaya sırtları üzerinden önce

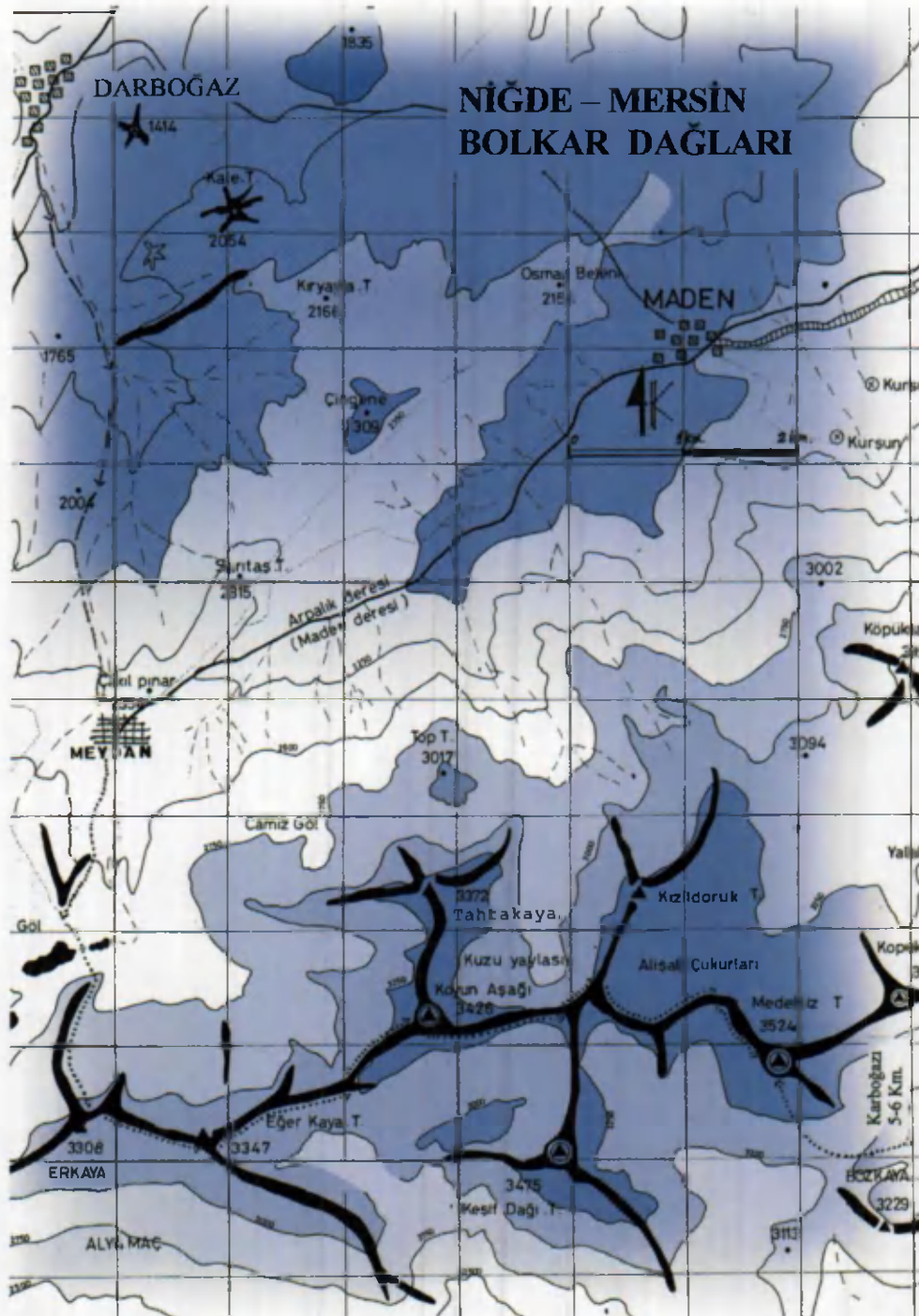
Koyunaşığı Tepeye çıkılır. Buradan Medetsiz Doruğu'na (3524 m.) geçilir. Aynı yoldan kampa dönülür. Medetsiz tırmanışı, gidiş ve dönüş olarak 8-10 saat sürer. (*)

Maden Köyü üzerinden Medetsiz tırmanışı: Bu yoldan Medetsiz tırmanışı için önce Maden Köyü'ne çıkılır. Çiftehan-Alihoca-Maden Köyü yaklaşık 25 km.dir. Maden-Meydan yolu üzerinde bir müddet gidildikten sonra (yaklaşık 4 km. sonra) yaya olarak Yalak Vadisi'ne geçilir. Yalak Vadisi, Medetsiz Doruğu'nun kuzeyinde son bulur. Yalak Vadisi'nde, yaklaşık 2750 metre yükseklikte kamp kurulur. Doruk çıkışına kamp yerinden başlanır. Medetsiz tırmanışı (3524 m.) ve kampa dönüş yaklaşık olarak 6-7 saat sürer.

Gülek-Karboğazı üzerinden tırmanış : Medetsiz Doruğu'na güney yüzünden tırmanmak isteyenler, araçla önce Gülek Beldesi'ne çıkarlar. Gülek'ten sonra Karboğazı Yaylası'na geçilir. Araçla katedilen bu yol yaklaşık 20 km. dir. Karboğazı yaylasına (1900 m.) kamp kuran dağcılar önce batı, sonra kuzey yönünde yükselerek buradan Medetsiz'e (3524 m.) tırmanır ve aynı gün içinde kamp yerine dönüş yaparlar.

Bolkar-Medetsiz Doruğu'na Gezi ve Tırmanış Programı:

1. gün: Ankara-Ulukışla-Darboğaz, Darboğaz-Meydan veya Karagöl.
2. gün: Kamp yerinde gezi ve dinlenme.
3. gün: Medetsiz tırmanışı (3524 m.)
4. gün: Dönüş.

MUNZUR DAĞLARI (3462 m.)

Miğde ve Adana illeri arasında yükselen Orta Toroslar'ın kuzeydoğu yönünde uzantısını teşkil eden Munzur Dağları, Tunceli ve Erzincan illeri arasında yer alır. Kıvrım sıradığı görünümündeki bu dağların en yüksek doruğu 3462 m. yüksekliğindeki Mercandığı-Akhaba doruğudur.

Kalker kayalardan oluşan Munzur Dağları çok arızalı ve dişli doruklu bir topografya sunar. Bu dağlar üzerinde gezi ve tırmanışlar için en uygun yaklaşma yerleri kuzeyde Erzincan, güneyde ise Tunceli-Ovacık ilçesidir. Erzincan'a hava, kara ve demiryolu ile Ovacık'a ise Elazığ Tunceli üzerinden sadece karayolu ile ulaşmak mümkündür.

Ovacık-Tunceli 70 km.dir. Yol Munzur Irmağı'nı izleyerek Ovacık'a varır. Yol üzerinde "Munzur Vadisi Milli Parkı" bulunur. Munzur Irmağı, hızlı akışlı ve duru, alabalığı ve manzara güzellikleri ile ünlüdür.

Munzur Dağları'na güneyden giriş yapacak dağcılar Elazığ-Tunceli üzerinden önce Ovacık'a giderler. Ovacık Munzur sıradağlarının orta kesiminde ve Mercan Dağları'nın güney eteklerinde yer alır. Munzur Dağları'nın en yüksek dorukları Mercan Dağları üzerinde yer alır.

Akhaba Tepesi'ne (3462 m.) tırmanış için; Ovacık-Şahverdi Köyü üzerinden Kırkmerdiven Vadisi'ne giriş yapılır. Uygun bir yerde kamp kurularak zirve tırmanışı yapılır. Ardından da "Trans Munzur" yapılarak Kılıçkaya üzerinden Erzincan'a geçilir veya tekrar Ovacık'a dönlür. Doruk tırmanışları için, her dağcı kendi tekniğine göre çıkış yolu seçer ve zamanlama yapar. Ovacık'tan bu yerlere ulaşmak için yük hayvanı kiralamak ve mahalli kılavuz eşliğinde yolculuk yapmak gerekir.

Mercan Dağları-Akhaba Doruğu'na (3462 m.) kuzeyden tırmanmak için en uygun yaklaşma yeri Erzincan'dır. Erzincan'a ulaşan dağcılar, buradan araba ile Çatalören üzerinden Kılıçkaya Köyü'ne (20 km.) giderler. Mercan Dağları Akhaba Doruğu (3462 m.) Kılıçkaya Köyü'nün güneybatısında yükselir. Tırmanış için dağcılar önce bir etüt gezisi yapmalıdırlar.

Yukarıda belirtilen bu genel rotalar dışında, Munzur Dağları üzerinde çok çeşitli etkinliklerde bulunmak mümkündür. Özellikle; "kuzey-güney" veya "güney-kuzey" geçişleri "Trans-Munzur" bu etkinliklerin başında gelir. Ancak bu etkinliklerin yaz mevsimi temmuz veya ağustos aylarında yapılması gerekir. Trans-Munzur etkinlikleri için başka parkurlar belirlemekte mümkündür.

ERZİNCAN MUNZUR DAĞLARI

ANKARA
690 km.

Munzur (I)

ERZİNCAN

K

Ergan Dağı
Kayak Alanı

Yaylabası

Kılıçkaya

Çoğlayan

ERZURU
140 km.

Akbaba T.
3462

Heltepe
3345

Pülümür

Sahverdi

MERCAN DAĞLARI

Işıkvuran

Dvacık

Yoncalı

0 5 10 km

TUNCELİ

ELAZIĞ
130 km.

- DEVLET YOLU
- ARA ASFALT YOL
- GEZİ VE TIRMANMA

ANTALYA-BEYDAĞLARI (3070 m.)

“Olimpos ve Kızlarsivrisi”

Toros Kıvrım Dağları'nın batı bölümünü teşkil eden Beydağları, Antalya ili sınırları içerisinde yer alır. Antalya il merkezinin yakınından yükselmeye başlayarak güneye doğru uzanan bu dağlar, Akdeniz kıyılarının boyunca kuzey-güney doğrultulu bir duvarı teşkil ederler.

Beydağları, Kızlar Sivrisi, (3070 m.)

Yükseklikleri 600 metre ile 3070 metre arasında değişen bu sıradaglar üzerinde çok sayıda, kendine özgü morfolojik özellikler gösteren dağ dorukları yer alır. Bunların başlıcalarını Tekedoruğu, Bakırlıdağ (2547 m.), Tahtalıdağ “Olimpos” 2360 m. ve Kızlarsivrisi dorukları teşkil eder. Kızlarsivrisi (3070 m.) bu sıradagların en yüksek doruğudur. Genellikle kalker kayalarından oluşan bu sıradaglar, değişik orman örtüleri ile kaplı bulunur. Akdeniz kıyısı boyunca uzanan bu sıradagların, kıyı boyunca yükselen dişli dorukları görkemli ve çok etkileyici manzara güzellikleri sunarlar.

Bu dağlar üzerinde gezi ve tırmanışlar için en uygun yaklaşma ve giriş yerleri Antalya-Kemer ve Antalya-Elmalı'dır. Antalya; İstanbul ve İzmir'e deniz, kara ve hava yolu ile, Ankara'ya ise hava ve karayolu ile bağlıdır. Antalya-Kemer 35 km., Antalya-Elmalı ise 125 km.'dir. Beydağları'nın en ilginç gezi ve tırmanışını, Kemer'in batısında ve deniz kıyısından yükselmeye başlayan Tahtalı “Olimpos” Dağı sunar.

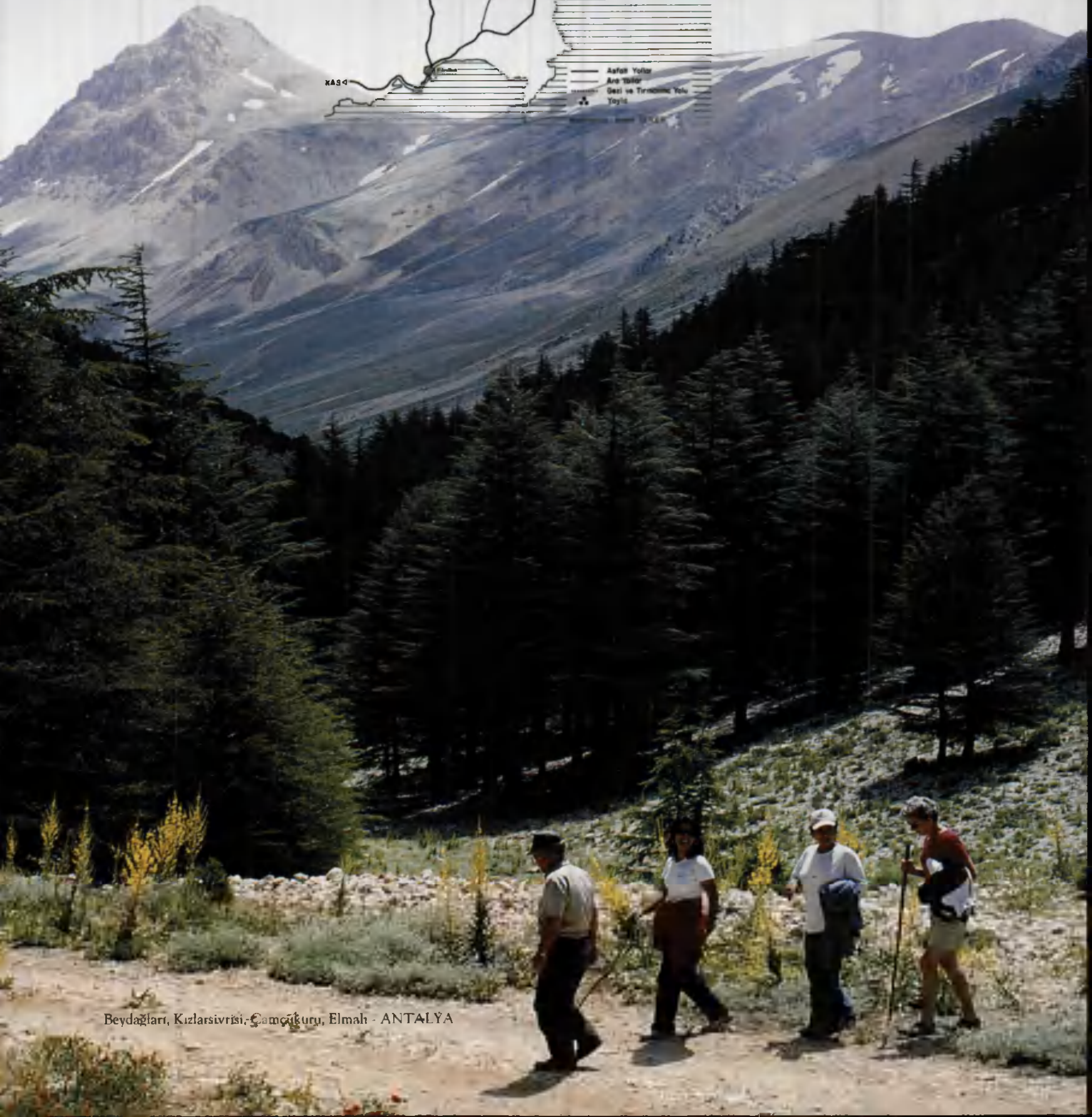
2360 m. yüksekliğindeki bu dağın, 2000 metre yüksekliğe kadar olan kesimleri değişik türde iğne yapraklı orman örtüleri ile kaplıdır. Orman örtüsünden sonra ise dağ çayırları başlar.

Tahtalı Dağı'na tırmanış için, Kemer'den otomobil ile dağın güneyindeki Beycik Yaylası'na (800 m.) veya Ağva Köyü'nden, orman yolu ile dağın kuzey kesimine çıkılır. Belirli bir yüksekliğe ulaştıktan sonra kamp yeri seçilir. Buradan doruk tırmanışı yapılır. Beycik “güney” tırmanışı, Akdeniz'i gören sırtlar üzerinden yapılır. Tırmanma sırasında her an görünüm ve manzara güzellikleri değişir.

Antalya-Beydağları'nın en yüksek doruğu olan Kızlarsivrisi'ne (3070 m.) Elmalı üzerinden ulaşılır. Elmalı-Avlan Gölü üzerinden Çamçukuru Yaylası'na gidilir (yaklaşık 25 km.) Akoba Yaylası'nda kamp kurulur. Buraya her türlü araçla gitmek mümkündür. Burası Kızlarsivrisi Doruğu'nun güneybatı etegidir. Çevresi Sedir ormanları ile kaplıdır. Akoba'da kamp kuran dağcılar, bir gün içinde doruk çıkışını yapar ve döner. Doruk çıkışı bir zorluk göstermez.

Antalya-Beydağları üzerinde yılın her mevsiminde gezi ve tırmanış düzenlemek mümkündür. Ancak kış mevsimi dışındaki geziler için en uygun zaman nisan, mayıs ve haziran aylarıdır. Bu aylar süresinde hem iklim koşulları ılıman ve rahat, hem de doğa çok zengindir.

ANTALYA BEYDAĞLARI

Beydağları, Kızırsivrisi - Camçukuru, Elmalı - ANTALYA

NEMRUT DAĞI (3050 m.)

Türkiye'de iki Nemrut Dağı vardır. Adıyaman-Nemrut Dağı ve Tatvan-Nemrut Dağı (ilki arkeolojik, ikincisi ise jeolojik bakımından) dünya çapında önem ve üne sahiptirler. Bizim araştırma ve tanıtma konumuzu Tatvan-Nemrut Dağı teşkil etmektedir.

Tatvan-Nemrut Dağı 3050 m. yüksekliğinde sönmüş bir volkan dağıdır. Bitlis il sınırları içerisinde yer alan bu dağ, Van Gölü'nün güneybatı kenarında yükselir. Nemrut Dağı'nın güneydoğusunda Tatvan, kuzeyinde ise Ahlat ilçe merkezleri yer alır.

Doğu Anadolu Volkan Dizisi'nin en güneyinde yer alan Nemrut Dağı, bu dizinin en genç volkanıdır. Dr. Abich'in tespitlerine göre, IV. Jeolojik Zaman içinde püskürmeye başlayan ve volkanik faaliyetini 1441 yılına kadar devam ettiren Nemrut Dağı (3050 m.) bir "strato volkan" özelliği taşır. Nemrut Dağı'nın volkanik püskürmesi sonucunda, tek bir havza olan Van-Muş havzası ikiye ayrılarak Van Gölü ve Muş havzalarını oluşturmuştur.

Nemrut Volkanı püskürmeye başlamadan önce, NS-SW yönlü açık bir havza olan ve suları Murat Irmağı'nın kolları tarafından boşaltılan Van Havzası, Nemrut Volkanı'ndan çıkan lavların, doğu-batı doğrultulu bir set teşkil etmesi sonucunda, kapalı bir havzaya dönüşmüştür. Bu yolla denizden 1720 metre yükseklikte ve 3765 km² büyüklüğünde bir lav set gölü olan Van Gölü meydana gelmiştir. Nemrut Dağı'nın etekleri ve aşağı kesimleri bazalt, orta kesimleri andezit, üst kesimleri ise volkan camlarının teşkil ettiği volkanik katmanlardan meydana gelmiştir.

Van Gölü'nün güneybatı kıyısında yükselen Nemrut Dağı üzerinde 6 km. çapında ve 650 metre derinliğinde bir "caldera" oluşmuştur. Nemrut Dağı'nın caldera çanağı içinde ise büyüklü küçüklü 5 tane göl ile birkaç tane de parazit volkan konisi yer almaktadır. Caldera çanağının kuzeydoğu kesiminde ise ayrıca 2 adet sıcak su kaynağı mevcuttur. Caldera "krater" çanağı 2400 metre yüksekliktedir.

Donma ve çözülme hareketleri ile yüzey aşındırmasına uğrayan Nemrut Dağı, parçalı ve sarp görünümü olmayan düzgün yüzeyli bir topografyaya sahiptir. 3050 metre yüksekliğindeki Nemrut Dağı, özellikle jeolojik oluşumu ve üzerinde bulunan büyük ve derin "caldera" nedeni ile dünya dağcıları ve doğa araştırmacılarının dikkatini çekmektedir. "caldera"; İtalyanca "kazan" anlamına gelen bir yerbilimi terimidir.

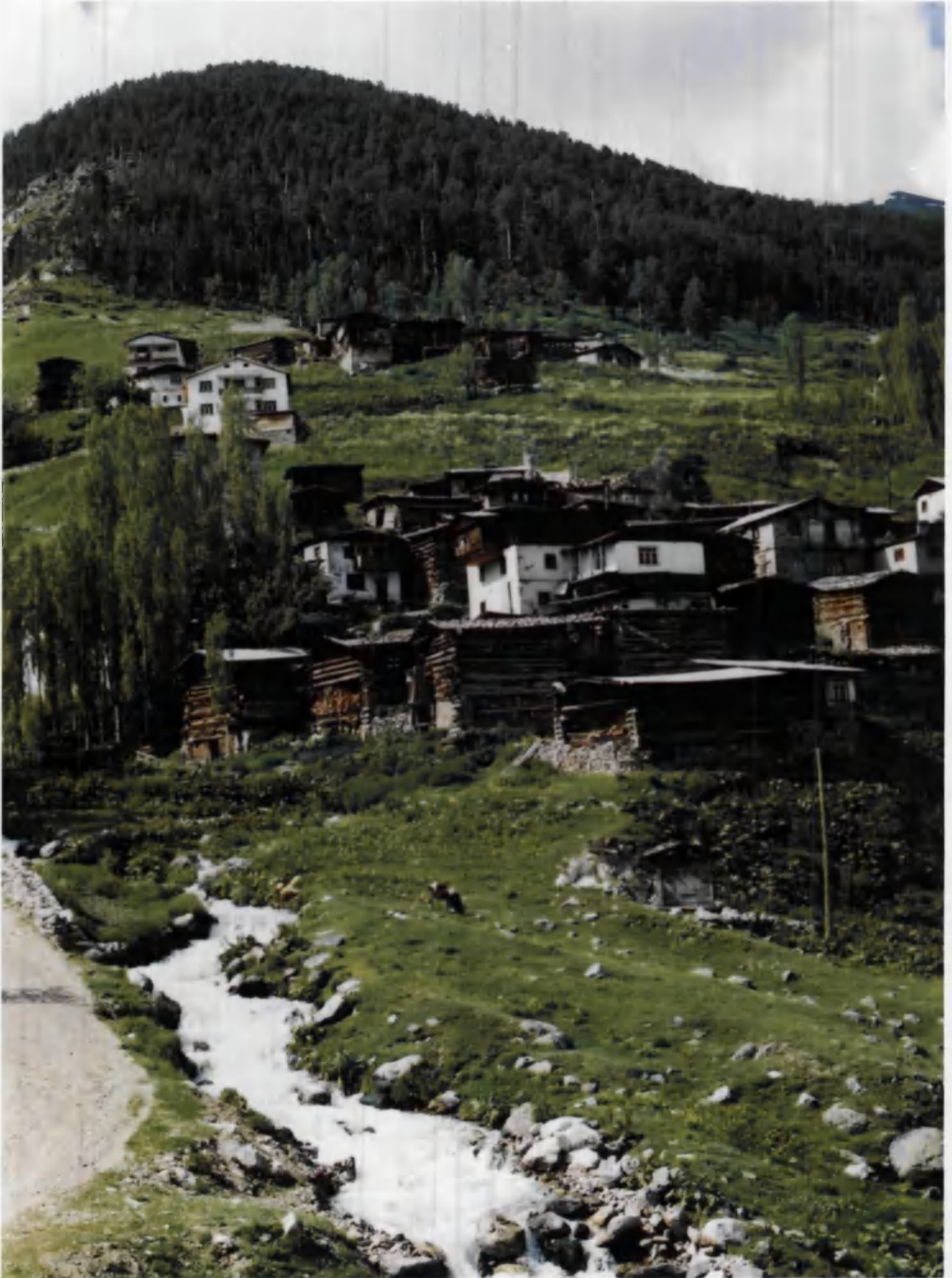
Nemrut Dağı'na Gezi ve Tırmanış:

Nemrut Dağı tırmanışına, dağın güneydoğu eteklerinde yer alan Tatvan'dan başlanır. Yaklaşık 4-5 saat süren normal bir yürüyüşten sonra Nemrut Dağı "caldera"sının güney veya güneydoğu kenarına ulaşırlar. Bu noktaya varan dağcılar, (muhteşem ve insanı büyüleyen bir oluşum olan) Nemrut Volkan Dağı'nın "kazan çukurluğunu" yukarıdan izleme olanağı bulurlar. Nemrut Dağı calderasını görmek için yürüyüş ve tırmanma gücüne sahip olmayan dağ ve doğa sever araştırmacılar ise arazi otosu ile Ahlat veya Tatvan'dan yola çıkarak Nemrut Dağı'nın kazan çukurluğuna ulaşabilirler.

Nemrut Dağı çıplak bir dağdır. Dağın güneyinde Meşe (Quercus sp.) ve Huş (Betula sp.) türü ağaç topluluklarına rastlanır (Huş; kutsal bir ağaçtır). Nemrut calderasına gezi ve tırmanış için en uygun zaman haziran-temmuz-ağustos ve eylül aylarıdır. Özellikle güneydoğu ve doğu yüzlerinden doruk tırmanışı yapan dağcılar, yürüyüş boyunca Van Gölü'nün doyulmaz güzelliklerini renk ve görüntülerini izleme olanağı bulurlar.

Yaylalar "Heveg Koyü", (2000 m.), Yusufeli - ARTVIN

TÜRKİYE'DE YAYLACILIK HAREKETLERİ VE BAŞLICA YAYLALAR

Türkiye'de geleneksel olarak sürdürülen "yaylacılık hareketleri" özellikle yaz mevsimi içerisinde yoğunlaşmıştır.

Doğal, sosyal ve ekonomik boyutları bulunan bu yer değiştirme olayının temeli doğal ve coğrafi koşullara dayanmaktadır. Kıyılardan iç bölgelere, batıdan-doğuya doğru yükseklik artışı ve buna bağlı olarak topografik, morfolojik, doğal bitki örtüsü ve iklim koşullarında farklılık gösteren Anadolu Yarımadası, "yaylaya çıkma" ve "yaylacılık hareketlerine" elverişli bir ortam sunar.

Özellikle, Türkiye'nin de üzerinde yer aldığı orta enlem (30-60 enlem) kuşakları üzerinde yer alan alçak ve ovalık kesimler, yaz mevsimi aşırı sıcaklara sahne olurken, yine bu kuşak üzerinde yer alan ve deniz seviyesinden 1000-2500 metre yüksekte bulunan kesimler ise sahip oldukları zengin doğal çevre ve ılıman iklim koşulları nedeni ile daha rahat bir yaşama ve dinlenme ortamı sunarlar. Örneğin Türkiye'de genel olarak ormanlarla kaplı bulunan 1500-2500 metre yükseklik kuşağı doğal çevre ve manzara güzellikleri bakımından son derecede çekici bir çevre ve tatil yapma ortamı sunarken, orman içi boşluk ve çayır alanlar ile daha çok orman üst sınırlarında yer alan otlak alanlar ise, hem ılıman koşulları hem de hayvancılık faaliyetlerine elverişli alanları teşkil ederler.

İşte yüzyıllardan beri Anadolu Yaylası'nda yaşayan Türk Halkı orta yükseklikteki bu dağlık, ormanlık ve otlak alanların sunduğu doğal olanaklardan geleneksel olarak ekonomik ve dinlenme amaçlı yararlanma çabası içine girmişlerdir. Özellikle yaz mevsimi sıcak ve nemli kıyı böl-

gelerinde yaşayan insanlarımız, bu ağır iklim koşullarından kurtulmak ve daha rahat yaşamak için tatil ve dinlenme amacı ile geçici olarak yaylalara çıkarken, ovalık ve sıcak vadi yerleşmelerinde yaşayan kırsal alan insanları ise daha çok hayvancılık amacı ile "ekonomik yarar sağlamak" üzere yaylacılık hareketlerinde bulunurlar.

Yaz mevsimi ile sınırlı bulunan bu geçici yer değiştirme ve yerleşme olayı; doğal, sosyal ve ekonomik boyutunun yanında Yayla turizmi adını verdiğimiz turizm hareketlerine de sebep olur. Türkiye gibi ülkelerde başlı başına bir turizm türü olan Yayla turizmi, Dağ turizminin bir parçası olarak ele alınıp, incelenebilir. Özellikle yaylaya çıkma ve dönüş, yayla yerlerinin seçimi, yayla yerleşimlerinin temel özellikleri, yayla konaklama birimlerinin yapısal ve mimari özellikleri ve yayla sosyolojisi gibi başlıklar önem taşımaktadır.

Ancak bu konular, bizim araştırma ve yayın programı kapsamı dışında kaldığı için Yaylacılık üzerinde ayrıntılı bilgi verilmesi yerine, bazı genel tespit ve gözlemlere dayanılarak Türkiye'nin başlıca yayla yöreleri ve yaylaları hakkında ön bilgiler verilmekle yetinilecektir.

Türkiye düzeyinde geniş bir dağılışı gösteren yayla yöreleri ve bu yörelerin kullanılma şeklini genel olarak üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, sadece Tatil ve Dinlenme amacı ile kullanılan yaylalardır. İkinci- si sadece Hayvancılık amacı ile kullanılan otlak alanlar ve yaylalardır. Üçüncüsü ise hem tatil ve dinlenme hem de hayvancılık amacı ile kullanılan yayla yerleşim alanlarıdır. Aşağıda Türkiye'de yaygın olarak görülen ve yukarıda belirtilen yayla kullanım türlerine bazı örnekler verilmiştir.

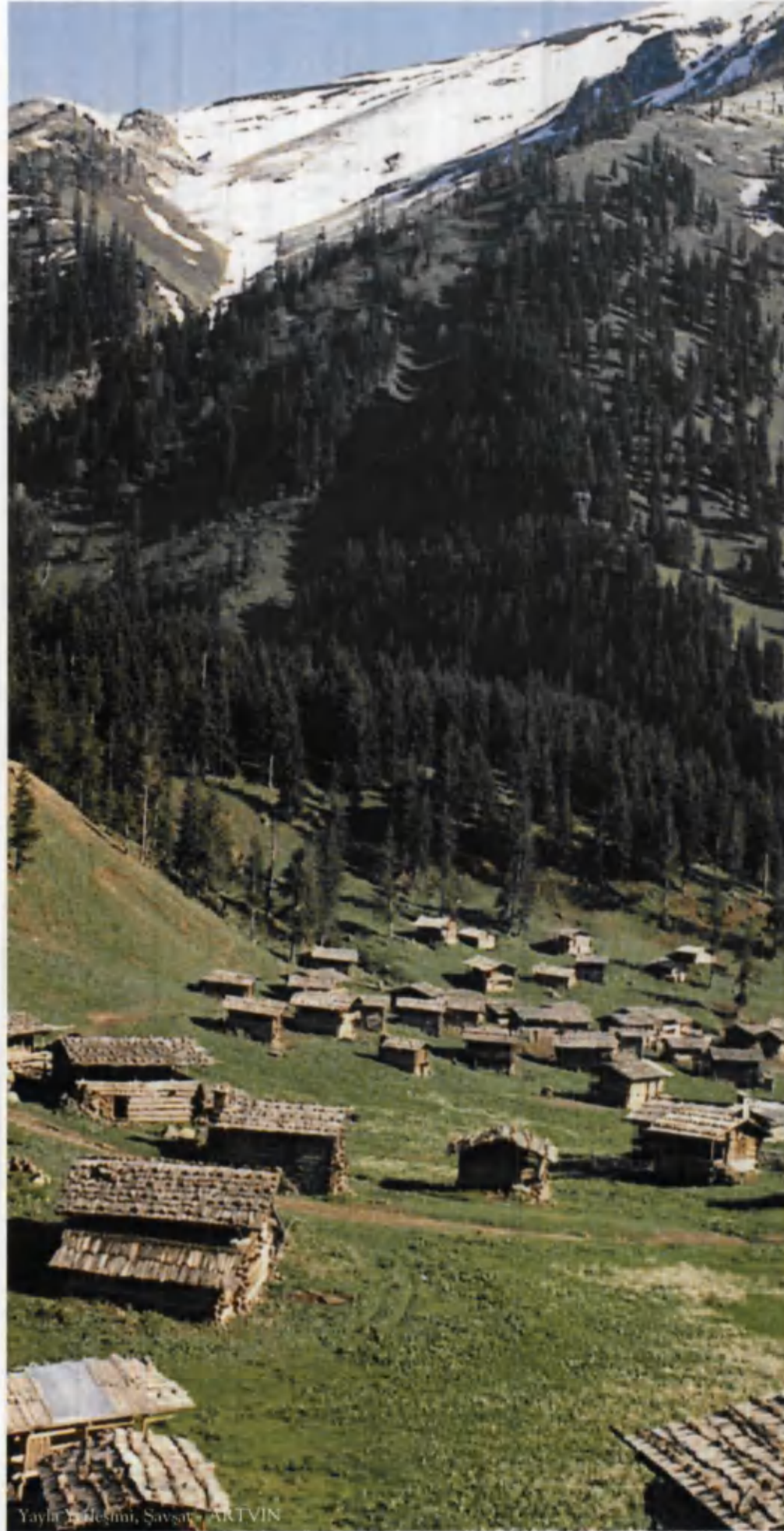
Yaylalar Köyü, "Olgunlar Mahallesi" (1400 m.), Erzurum - ARTVİN

**Tatil ve Dinlenme Amacı İle Kullanılan
Yayla Yerleri:**

- 1) Bursa-Uludağ – KIRAZLIYAYLA
- 2) Bursa-Uludağ – SARIALAN
- 3) Bolu-Merkez – ABANT
- 4) Balıkesir-Edremit – KAZDAĞI
- 5) İzmir-Ödemiş – GÖLCÜK
- 6) İzmir-Ödemiş – BOZDAĞ
- 7) Antalya-Merkez – SAKLIKENT
- 8) Antalya-Kemer – BEYCIK
- 9) Antalya-Alanya – TÜRBELINAZ
- 10) Adana-Pozantı – BÜRÜCEK
- 11) Mersin-Anamur – ABANOZ
- 12) Mersin – Tarsus – ÇAMLIYAYLA
- 13) Hatay-İskenderun – SOĞUKOLUK
- 14) Artvin-Yusufeli – YAYLALAR "Heveg"
- 15) Rize-Çamlıhemşin – AYDER
- 16) Giresun-Dereli – KULAKKAYA
- 17) Tokat-Niksar – ÇAMIÇI
- 18) Kutahya-Gediz – MURATDAĞI

**Hem Tatil Yapma Hem Hayvancılık Amacı
İle Kullanılan Yayla Yöreleri:**

- 1) Bilecik-Domaniç – DOMANIÇ
- 2) Bolu-Koroğludağı – ALADAG
- 3) Bolu-Koroğludağı – SARIALAN
- 4) Bolu-Koroğludağı – KARACASU
- 5) Antalya-Korkuteli – YAZIR
- 6) Antalya-Merkez – KARÇUKURU
- 7) Ankara-Çamlıdere – AKYARMA
- 8) Mersin-Tarsus – NAMRUN
- 9) Adana-Osmaniye – ZORKUN
- 10) İzmir-Bergama – KOZAK
- 11) Ordu-Fatsa – PERŞEMBE
- 12) Ordu-Merkez – ÇAMBAŞI
- 13) Giresun-Dereli – GÜMBET
- 14) Giresun Dereli – BEKTAŞ
- 15) Rize-Çamlıhemşin – ELEVİT
- 16) Rize-İkizdere – ANZER
- 17) Rize-İkizdere – CİMİL
- 18) Trabzon-Akçabat – DUZKOY
- 19) Trabzon-Maçka – KADIRGA
- 20) Artvin-Şavşat – SAHARA

Yayla (Heveg), Şavşat - ARTVİN

Yukarı Kavram Yaylası, (2.350 m.) Çamlıhemşin - RİZE

Yalnız Hayvancılık Amacı ile Kullanılan Yayla Yöreleri:

Bu tür yayla yerleri daha çok orta ve yüksek dağlık yörelerimiz üzerinde bulunmaktadır. Özellikle Toros dağları, Kuzey Anadolu sıra dağları, İç Anadolu volkan dağları ve Doğu Anadolu yüksek platolarında olduğu gibi.

- 1) Bolu-Koroğludağı – KINDIRA
- 2) Bolu-Koroğludağı – TENBEL
- 3) Kastamonu-Ilgazdağı – ÇAKLI
- 4) Afyon-Emirdağ – YAĞLIPINAR
- 5) Antalya-Korkuteli – YAZIR
- 6) Antalya-Elmalı – AKOBA
- 7) Kayseri-Erciyes – TEKİR
- 8) Kayseri-Erciyes – BEYYURDU
- 9) Aksaray-Hasandığı – HASANDAĞI
- 10) Aksaray-Melendizdağ – MELENDİZ
- 11) Tunceli-Ovacık – MERCAN
- 12) Bingöl-Solhan – ŞERAFETTİN
- 13) Van-Çatak – TIRIŞIN
- 14) Hakkari-Cilo Dağı – BEYAZSU
“Mergan”
- 15) Hakkari-Sat Dağı – GEVARUK
- 16) Hakkari-Merkez – BERÇELAN
- 17) Diyarbakır-Karacadağ – BERİTAN
- 18) Iğdır-Ağrı Dağı – SERDARBULAK
- 19) Iğdır-Ağrı Dağı – KORHAN
- 20) Ağrı-Doğubeyazıt – KARA İBRAHİM
- 21) Kars-Ardahan – BÜLBÜLAN
- 22) Rize-Çamlıhemşin – KAÇKAR
- 23) Rize-Çamlıhemşin – AVUSOR
- 24) Rize-Çamlıhemşin – PALOVIT
- 25) Rize-Çamlıhemşin – Y.KAVRUN
- 26) Rize-Çamlıhemşin – SAMİSTAL
- 27) Rize-Çamlıhemşin – TIROVİT
- 28) Artvin-Yusufeli – SARIBULUT
- 29) Erzurum-Soganlıdağı – BARDİZ
- 30) Kars-Allahüekber – SARIÇİÇEK

Elevit Yaylası, (1800 m.), Çamlıhemşin - RIZE

Başyayla, (2550 m.), Altıparmak Köyü, Yusufeli - ARTVIN

Yayla Evleri, "Yukarı Kavrun Yaylası", (2350 m.), Çamlıhemşin - RİZE

Karaçadırlı Yayla Yerleşimi, Başkale - VAN

SONU YOK

"şiiir"

*B*u sevdanın sonu yok,
Aşkım dağlara yaslanmış.
Gözlerinde yayla yeşili,
Başında gök mavisi
Bu sevdanın sonu yok...

*N*e söylesem duymuyorsun,
Bir kez dönüp bakmıyorsun.
Gözlerinde yayla yeşili,
Başında gök mavisi
Bu sevdanın sonu yok...

*Y*üreginde buruk sevdalar,
Alıp başını dağlara gidiyorsun.
Kucak açıp dağ yellerine
Türküler söylüyor, ağıtlar yakıyorsun.
Gözlerinde yayla yeşili,
Başında gök mavisi
Bu sevdanın sonu yok...

*K*açkarlara, Toroslara yaslanıyor,
Mavi dağ göllerinde yıkanıyor.
Fırtına'dan, Munzur'dan sular içiyorsun,
Bir kez dönüp bakmıyorsun.
Gözlerinde yayla yeşili,
Başında gök mavisi
Bu sevdanın sonu yok...

İsmet ÜLKER, Haziran 2006
Yıldıztepe - Çankaya / Ankara

Çan Çiçeği, "Kaya Çanı", (2000 m.), Yaylalar Köyü, Yusufeli - ARTVİN

Asım KURT, Kayak Federasyonu Başkanı (1944-69)

İsmet ÜLKER, Kayak Federasyonu Başkanı (1972-76)

Özer AYIK, Kayak Federasyonu Başkanı (2005-)

Uludağ Kayak Merkezi, (1900 - 2543 m.),
Uludağ - BURSA

BURSA - ULUDAĞ KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Uludağ Kayak Merkezi; Bursa'nın güneyinde yükselen Uludağ Masifi'nin kuzey yamaçları üzerinde bulunmaktadır. Kayak merkezi, Bursa kent merkezine 36 km. uzaklıktadır. Zemini parke, üstü yer yer asfalt kaplama olan karayolu genellikle ormanlık alanlardan geçiş yapmakta, çok çekici peyzaj ve doğal çevre güzelliklerine sahip bulunmaktadır. Sarıalan Yaylası-Bursa bağlantısı ise 5 km. uzunluktaki vangel "teleferik" tesisi ile temin edilmektedir.

Tarihteki adı Tanrılar Dağı anlamına gelen ve "Olimpos" olan Uludağ'ın büyük bir kesimi karışık ve iğne yapraklı orman örtüleri, 1800 m.'den daha yukarı kesimleri ise dağ çayırları "alpin çayırları" ile kaplı bulunmaktadır.

Genellikle granit ve siyenit gibi iç püskürük kayalık ve katmanlardan oluşan Uludağ Masifi, yer yer parçalı bir topografya sergilerken, kayak alanı olarak belirlenmiş alanlar ise daha düzgün yüzeyli ve yassı bir topografya sergiler.

Uludağ Kayak Merkezi; 1650 - 2543 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almakta ve Uludağ Milli Parkı sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kış sporları ve Kış turizmi bakımından elverişli koşullara sahip olan Uludağ Kayak Merkezi Türkiye'nin öncelikli ve önemli beş kayak merkezinden birini oluşturmaktadır.

Kayak Mevsimi ve Kar Durumu:

Uludağ Masifi, Köroğlu Dağları ve Ilgaz Dağları kış mevsimi Balkanlar üzerinden gelen soğuk ve yağışlı hava kütlelerini ilk karşılayan yükseltiler olduğu için bol kar yağışı alırlar. Normal kış koşullarında, şubat ve mart aylarında kar kalınlıkları 300 cm.'ye ulaşır.

Genellikle aralık ayında başlayan kar yağışları, nisan ayına kadar devam eder. Mevsim başında "tozkar" mevsim sonuna doğru ise "ıslakkar" durumu ile karşılaşılır. Uludağ Kayak Alanları üzerinde, Uludağ'ın zirvesinin kuzey batı yamacı üzerinde yer alan dar bir alan dışında çığ olayına pek rastlanmaz.

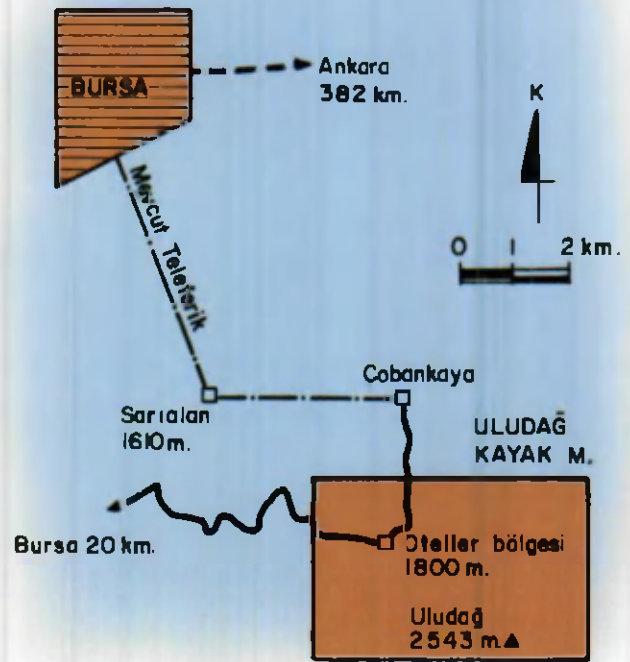
"120/gün/yıl" süreli kayak mevsimine sahip olan Uludağ'da, kayak mevsimi için en uygun zamanlar 15 Aralık ile 30 Mart tarihleri olarak saptanmıştır. Uludağ meteoroloji istasyonu uzun yıllar ortalama ölçüm değerlerine göre kar yağışlı günler 66/gün/yıl, karın yerde kalma süresi 134/gün/yıl, en yüksek kar kalınlığı ise ortalama olarak 280 cm. olarak saptanmıştır. Benzer koşullar Bolu-Köroğlu Dağı ve Ilgaz Dağları için de geçerli olmaktadır.

Uludağ Kayak Merkezi, Uludağ - BURSA

BURSA - ULUDAĞ KAYAK MERKEZİ

BURSA - ULUDAG
KAYAK MERKEZİ

Uludağ Milli Parkı, Genel Görünüm, Uludağ - BURSA

Kayak Alanları ve Gelişim Bölgeleri

Bursa - Uludağ Masifi (2543 m.) üzerinde yer alan Uludağ Kayak Merkezi başlıca üç bölge ya da alandan meydana gelmiştir. Batıdan doğuya, alçak kesimlerden yüksek kesimlere doğru konumlanmış olan bu alanlar sırası ile Sarıalan Yaylası, I. Gelişim ve II. Gelişim Bölgeleri olarak adlandırılmıştır.

Sarıalan Yaylası :

Kayak merkezinin batısında yer alan Sarıalan Yaylası, tümüyle orman içi boşluklardan meydana gelen bir yayla özelliği taşımaktadır. 1650 m. yükseklik gösteren bu alanlar, özellikle serbest ve yarışma amaçlı "Kuzey disiplini" kayak etkinlikleri ile "Türkyağı" etkinliklerine son derece elverişli bulunmaktadır.

Uludağ Kayak Merkezi için uygun bir yerleşim alanı olduğu halde bu yönü ile değerlendirilmemiş olan Sarıalan Yaylası 5 km. uzunlukta varangel "teleferik" tesisi ile Bursa şehir merkezine, 3 km. uzunlukta kılçık bir yolla da Bursa-Uludağ Kayak Merkezi karayoluna bağlı bulunmaktadır. Sarıalan-Uludağ Kayak Merkezi ise 8 km.'dir.

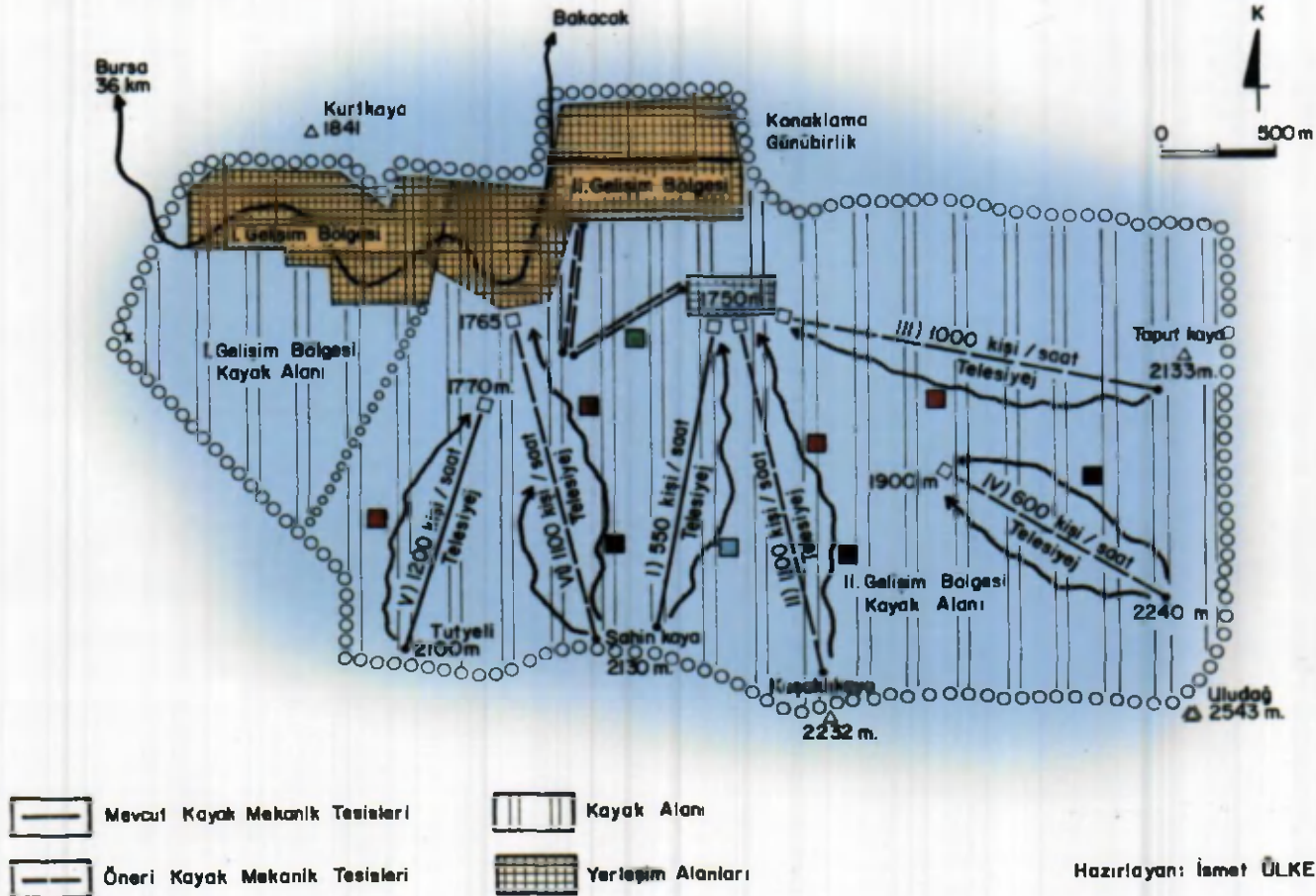
I. Gelişim Bölgesi:

Kuzeyde Kurtkaya, güneyde Cennet Vadisi olarak adlandırılan alanlar arasında kalan I. Gelişim Bölgesi doğu kesiminde Mandıra Vadisi ile son bulmaktadır. Genellikle 1850-2050 m. yükseklik kuşağı üzerinde ve orman üst sınırında bulunmaktadır. Özellikle Cennetkaya ile Fatintepe (2050 m.) kuzey yamaçlarında yer alan I. Gelişim Bölgesi daha çok serbest kayak etkinliklerinin yapıldığı bir alan özelliği taşımaktadır.

Genellikle Alp disiplini kayak etkinlikleri yapılan bu alanlar; pist uzunlukları, eğim ve yükseklik bakımından yetersiz olan ve Uluslararası Kayak Federasyonu F.I.S. kurallarına uygun yarışların yapılmadığı bir alan özelliği taşımaktadır. F.I.S. kurallarına uygun Küçükkapılı iniş, Büyükkapılı iniş gibi yarışlar ise ancak I. Gelişim Bölgesi ile II. Gelişim Bölgesi arasında yer alan Mandıra Vadisi'nde yapılabilmektedir.

I. Gelişim Bölgesi daha çok Kış turizmi ve Spor turizmi amaçlı etkinliklerin yoğun olarak yapıldığı bir alan olarak önem ve öncelik taşıdığı için Uludağ Kayak Merkezi'nde yer alan ilk yatırımlar da bu alan üzerinde yoğunlaştırılmış bulunmaktadır.

ULUDAĞ KAYAK MERKEZİ "II. GELİŞİM BÖLGESİ"

Uludag - BURSA

2005 Torino Kış Olimpiyatlarında Ülkemizi Temsil Eden Milli Kayakçılar; Duygu ULUSOY, Mehmet KIZILASLAN, Hamit ŞARE, Kelime AYDIN

"Derin Kır", Uludağ - BURSA

II. Gelişim Bölgesi:

Uludağ Milli Park'ı ve Uludağ Kayak Merkezi sınırları içerisinde yer alan bu kesim gerek kayak alanlarının genişliği, gerekse pist uzunlukları, eğimler ve yeterli yüksekliklere sahip yamaçlar bakımından Uludağ Kayak Merkezi'nin Kış sporları ve Kış turizmi etkinliklerine en elverişli alanlarını kapsamaktadır.

Mandıra Vadisi (1750 m.), Fatintepe (2050 m.), Kuşaklıkaya (2232 m.), Uludağ Zirve (2543 m.), Tabutkaya (2133 m.) ve Kırkgözler (1750 m.) arasında konumlanmış bulunan II. Gelişim Bölgesi, F.I.S. tarafından onaylanmış Büyükkapılı iniş ve Küçükkapılı iniş gibi yarışma pistlerine sahip bulunan bir kayak alanı özelliği taşımaktadır.

I. Gelişim Bölgesi Kayak Alanları ve Konaklama Durumu

Ulusal ve uluslararası kabullere göre kayak alanı tanımlarına uymayan I. Gelişim Bölgesi planlı olarak geliştirilememiştir. Bu alanda yer alan konaklama tesisleri ve nitelikleri aşağıda, kayak mekanik tesisleri ise ilgili harita üzerinde gösterilmiştir. I. Gelişim Bölgesi ilk kez 1976 yılında planlama kapsamına alınabilmiş ve bu aşamadan sonra planlı olarak geliştirilmesine çalışılmıştır.^(*)

I. Gelişim Bölgesi Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri :

Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Grand Hotel Yazıcı (****)	155/337	
Ağaoğlu Resort (***)	92/192	
Alkoçlar Oteli (***)	76/140	
Hotel Akfen (***)	40/84	İsim ve numara
Becerem Otel (***)	82/169	değişiklikleri
Alkoçlar Büyük Otel (**)	98/182	nedeni ile
Otel Fahri (**)	66/136	telefonla iletişim
Kervansaray Otel (**)	120/317	için "118" danışma
Ergün Otel "Oberj"	16/40	hattından
Kar Otel "Oberj"	58/120	yararlanılması.
Ulukardeşler "Oberj"	26/62	
Yazıcı Pansiyon "Oberj"	20/39	
Aydın Yıldız "Oberj"	26/58	

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2005.

Not : Turizm belgeli konaklama tesisleri, iki yataklı odalarını gereksinim halinde dört yataklı ve ranzalı olarak da kullanmaktadır. Bu nedenle toplam belgeli yatak sayısı 1876 olduğu halde gerçekte yatak kapasitesi 3000 dolayında bulunmaktadır.

(*) Bursa - Uludağ 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı, ULKER İsmet, GÜRMAN Sefa, OZİNAL İkbâl, ORÜKLÜ Özer, TUĞSAVUL Şibal. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1979-1983, Ankara.

II. Gelişim Bölgesi Kayak Alanları ve Konaklama Durumu

Uludağ Kayak Merkezi, II. Gelişim Bölgesine ilişkin değerlendirme ve öneriler aşağıda özetlenmiştir. II. Gelişim Bölgesi yerleşim ve kayak alanları 1976 yılında başlatılmış olan planlama çalışmaları ile saptanmıştır. Bu alanların belirlenmesi ve kapasite tesbitlerinde ise aşağıda belirtilen eşik değerler ve ölçütler kullanılmıştır.

Kayak pistlerinin konum ve nitelik tesbitlerinde F.I.S. yarışma parkurları için geçerli kural ve değerler (uzunluk, eğimler, yükseklik), kayak alanı veya mekanik tesisler "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi tesbitlerinde ise Katk formülü kullanılmıştır. Bu arada ve ayrıca kayak pistlerinin konum ve niteliklerinin tesbitinde "100m²/alan/bir kayakçı" veya pist uzunluğunun 1/10 oranında genişlikler nazara alınmıştır.

II. Gelişim Bölgesinde yer alan mevcut kayak mekanik tesisleri ile öneri mekanik tesisleri ilgili haritası üzerinde gösterilmiştir. Bu mekanik tesislerin hizmet vereceği pistler ve mekanik tesis "kayakçı/gün/taşıma" kapasitelerine ilişkin değerlendirmeler ise aşağıda özetlenmiştir. Günlük çalışma süresi ise 6 saat olarak kabul edilmiştir.

I. numaralı mevcut telesiyej tesisi:

$$\frac{550 \times 380 \times 6}{4000} = 314 \text{ kişi / gün}$$

II. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1100 \times 450 \times 6}{4000} = 743 \text{ kişi / gün}$$

III. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 350 \times 6}{4000} = 525 \text{ kişi / gün}$$

IV. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{600 \times 340 \times 6}{4000} = 306 \text{ kişi / gün}$$

V. numaralı mevcut telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 330 \times 6}{4000} = 594 \text{ kişi / gün}$$

VI. numaralı mevcut telesiyej tesisi:

$$\frac{1100 \times 365 \times 6}{4000} = 603 \text{ kişi / gün}$$

Toplam 3085 kişi/gün kayakçı kullanım kapasitesi sunan II. Gelişim Bölgesini kapsayan mevcut ve öneri mekanik tesislerinin yerleri ve nitelikleri ilgili harita üzerinde gösterilmiştir. Kayak mekanik tesislerinin gün/çalışma süresi ise 6 saat olarak kabul edilmiştir.

II. Gelişim Bölgesi Turizm İşletme ve Yatırım Belgeli Konaklama Tesisleri

Uludağ Kayak Merkezi II. Gelişim Bölgesi planlama çalışmaları uyarınca öngörülmüş olan konaklama tesislerinin adları, sınıfları, oda ve yatak kapasiteleri aşağıda belirtilmiştir. Ancak başlıktan da anlaşılacağı üzere bu tesislerin büyük bir bölümü işletmeye açılmış, diğerleri ise açılmamıştır.

Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Kartanesi Otel (***)	155/324	(x) işareti olan oteller işletmeye açılmamıştır.
Çolakogul Otel (****)	158/330	
İsis Dağ Oteli (****)	137/274	
Mega Residence (****)	133/312	
Mostar Otel (****) (x)	143/286	İşletmeye açılmış olan otel numaraları için "118"den yararlanılması.
Palmiye Otel (****)	142/300	
Sunter Otel (****) (x)	131/262	
Bilgiç Otel (***) (x)	160/330	
Koçkan Oteli (***)	160/330	
Monte Baia (****)	142/300	

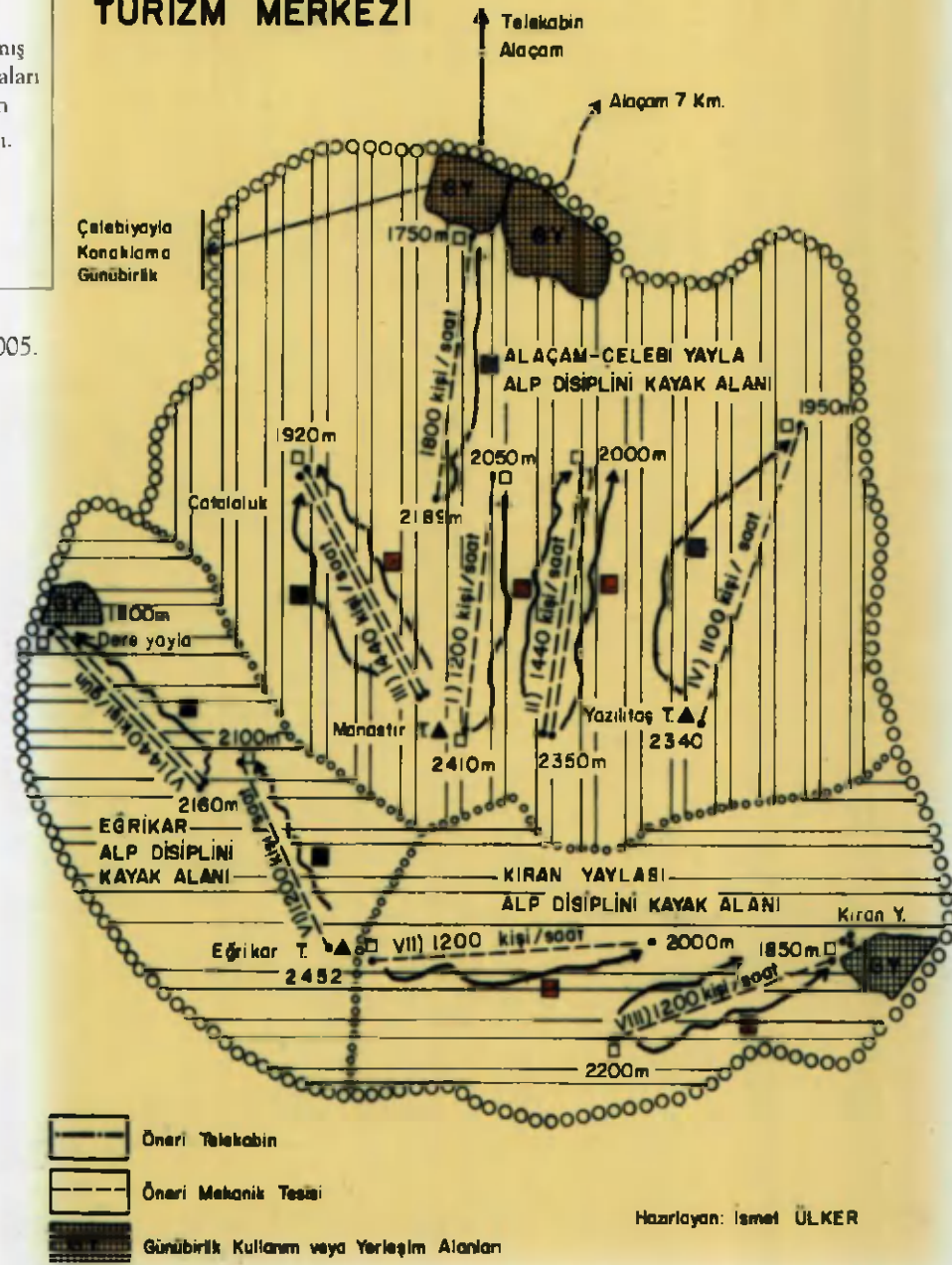
Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2005.

Bursa Uludağ'ın Kış Olimpiyatları Açısından Değerlendirilmesi:

Bursa-Uludağ (2543 m.); doğal çevre güzellikleri, Kış sporlarına ve Kış turizmine uygun fiziksel koşulları nedeni ile Kış Olimpiyatları düzenlemeye elverişli olanaklara sahip bulunmaktadır. Uzun soluklu bir proje olarak düşünülen Erzurum - Palandöken Kış Olimpiyatları Projesi için F.I.S.'ten yükseklik eşikleri konusunda önizin alınamaması durumunda, Bursa - Uludağ ve Kayseri - Erciyes Dağı Kış Olimpiyatları için adaylık şansına sahip bulunmaktadır.

ULUDAĞ - ALAÇAM KİŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Uludağ Kayak Merkezi “Güncel ve Pratik Bilgiler”

Uludağ Kayak Merkezi Bursa'ya 36 km. uzaklıkta, Uludağ'ın kuzey yamaçları üzerinde 1750-2543 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bursa'dan Uludağ'a özel araçlar, taksi dolmuş veya teleferik ile ulaşmak mümkündür. Taksi dolmuşlar yeni otogar ile Ulu Cami yakınındaki taksi dolmuş duraklarından kalkışı yapmaktadırlar.

Özel araçları ile Uludağ'a çıkış yapmak isteyenler özellikle sisli ve karlı havalarda yavaş olarak seyir etmeli, yanlarında çekme halatı, takoz ve kar zinciri bulundurmak zorundadırlar. Özellikle Uludağ'a ilk kez gidenlerin turizm seyahat acentalarını tercih etmeleri daha güvenli ve huzurlu bir yolculuk olanağı sunmaktadır.

Bireysel olarak seyahat yapanlar ise seyahat öncesi otel seçimi ve rezervasyon yapmaları gereği vardır. Uludağ için en uygun kayak mevsimi 20 Aralık - 30 Mart tarihleri arasında kapsar. Şubat ve mart ayları içinde kar kalınlıkları genellikle 300 cm.'ye ulaşır. Mevsim başında “tozkar”, mevsim sonunda ise “ıslakkar”lı görülür.

Kayak sporuna ilk başlayanları öğretmen gözetiminde ders almaları ve yine öğretmen gözetiminde kayak malzemesi

kiralamaları önem taşımaktadır. Günde en fazla 2 saat ve 5 gün süreyle ders alınması çabuk ve güvenli bir kayak öğrenimi için önem taşımaktadır. Uludağ'daki büyük otellerin hemen hepsinde, butiklerden yeni kayak malzemesi ve giysileri satın almak mümkündür.

Uludağ Kayak Merkezi'nde özellikle sisli ve kar yağışlı havalarda işaretlenmiş olan kayak pistlerinin dışına çıkılmaması, orman içinde öğretmen gözetimi olmadan kayaklı geziler yapılmaması, can güvenliği bakımından önem taşımaktadır.

Dağda ilkyardım hizmetleri veren bir sağlık ocağı mevcuttur. Kayak yaparken karşılaşılan sakatlıklar veya yaralanmalarda, özel olarak örgütlenmiş jandarma birimleri veya kayak öğretmenleri tarafından arama ve kurtarma hizmetleri verilmektedir. 70 yataklı kayak eğitim merkezi “kayakevi” sürekli hizmet halindedir.

Ayrıntılı bilgi için danışma:

Türkiye Kayak Federasyonu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA,
Tel : 0(312) 311 07 64 • Fax : 0(312) 309 74 10
Uludağ Kayak Eğitim Merkezi,
Uludağ Dağ ve Kayakevi” Uludağ / BURSA,
Tel : 0(224) 285 20 05 • Fax : 0(224) 285 23 15

Alaçam Gelişim Bölgesi, Uludağ - BURSA

Koroğlu Dağlarında "Kış", BÖLÜ

Kartalkaya Kayak Merkezi, Koroglu Dağları - BOLU

BOLU – KÖROĞLU DAĞI “KARTALKAYA” KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Bolu - Koroğludağı “Kartalkaya” Kış sporları ve Turizm Merkezi, İstanbul - Ankara otoyolunun orta kesiminde, Bolu ili sınırları içerisinde yükselen Koroğludağı üzerinde yer almaktadır. Alt kesimleri çam ormanları, üst kesimleri dağ çayırları ile kaplı bulunan Koroğlu Dağları, kış mevsimi boyunca sürekli kar yağışlarına sahne olan orta yükseklikte (2400 m.) bir dağlık yöre özelliği taşımaktadır. Bolu Koroğludağı Kış Sporları ve Turizm Merkezi Bolu şehrinin güneydoğu kesiminde 1500-2400 m. yükseklik kuşağı üzerinde ve Koroğlu Dağları'nın kuzey yamaçları üzerinde konumlanmış bulunmaktadır. Koroğludağı “Kartalkaya” Kayak Merkezi'nin kuzeyinde Sarıalan ve Kındıra Yaylaları, güneyinde ise Kartalkaya (2221 m.) ve Koroğlu Tepesi (2400 m.) yer almaktadır.

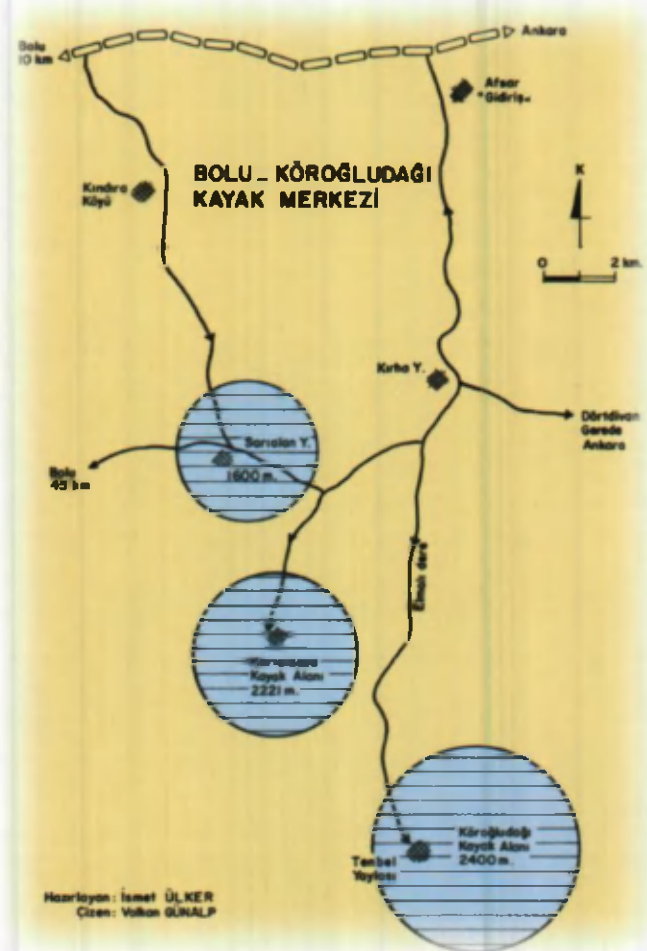
Kış sporları, Kış turizmi dağ ve yayla iklim küreleri bakımından elverişli doğal çevre değerlerine sahip bulunan bu dağlık yöre Kış sporları ve Kış turizmi bakımından Türkiye'nin öncelikli beş kayak merkezinden birisini teşkil etmektedir. İlk kez 1975 yılında planlama kapsamına alınmış bulunan Bolu - Koroğlu Dağları Kartalkaya Kayak Merkezi ile Koroğludağı Rezerv Kayak Alanları'na ilişkin değerlendirmeler ve ön bilgiler aşağıda özetlenmiştir.⁽¹⁾

Bolu - Koroğludağı kuzey yamaçları bazalt, andesit ve dasit gibi kayaçların oluşturduğu, çok arızalı olmayan yapısal bir özellik göstermektedir. Genel olarak geçirimli, dış püskürük, andesit ve dasit kayaçlarının geniş yayılış göstermesi ve geçirgen bir katman oluşturması, heyelan ve toprak göçmelerini önleyen oturmuş bir zemin yapısı meydana getirmektedir. Bu durum kayak alanları ve kayak merkezi yerleşim alanları bakımından güvenli ve uygun zemin yapıları ile yatırımların gelişmesine uygun bir topografya oluşmasına neden olmuştur.

1500 m. yükseklikten başlayarak 2400 m.'ye kadar uzanan yükseklik kuşağı içinde yer alan kayak alanları, 1500-1900 m. arasında değişik görünümüne sunan çam ormanlarıyla veya orman içi boşluklarla kaplanmış bulunmaktadır. 1900-2400 m. arasında kalan yüksek kesimler ise orman örtüsünden yoksun, ancak Alpin çayır alanları olarak dikkat çekerler.

Kayak Mevsimi ve Kar Durumu

Bolu – Koroğludağı Kış Sporları ve Turizm Merkezi, Marmara Bölgesi ılıman deniz ikliminden, karasal İç Anadolu iklimine geçiş kuşağı üzerinde yer almaktadır.

İstasyonun Adı : Bolu
Yükseklik : 742 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (C°)	0	1	4	9	14	17	20	20	16	12	7	3	10
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	15	14	17	19	23	25	29	29	25	23	19	16	255
Aylık karla örtülü günler sayısı	14	11	5	1	-	-	-	-	-	-	2	6	39
En yüksek kar kalınlığı (cm.)	66	72	57	11	-	-	-	-	-	-	53	60	72
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem													

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

Yayla Evleri, Sarıalan Yaylası, (1600 m.), Koroğlu Dağları - BOLU

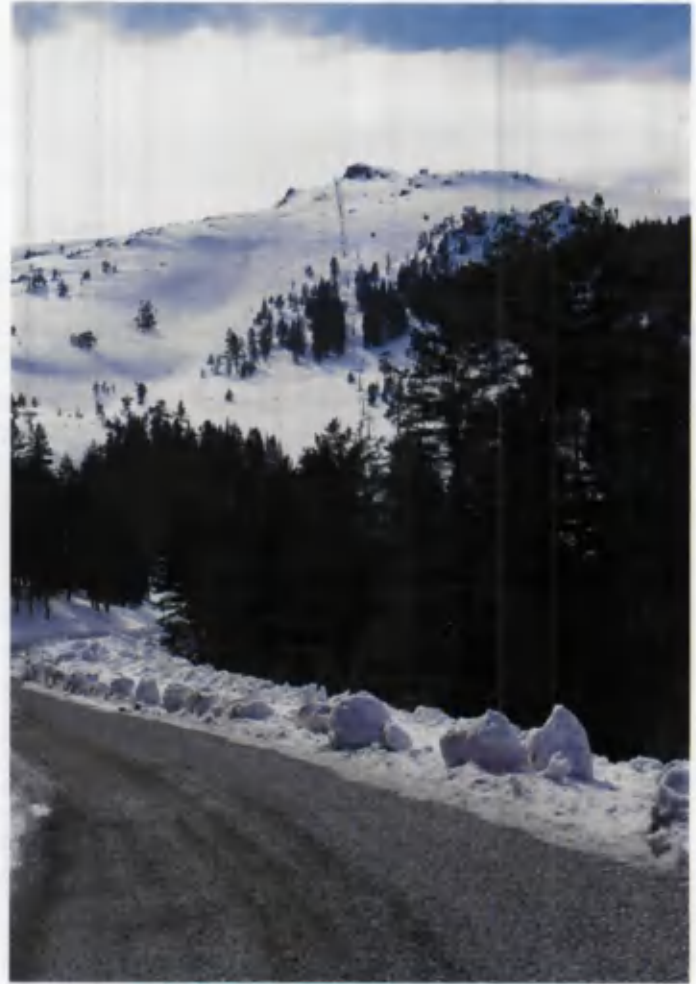
⁽¹⁾ ÜLKER İsmet, GÜRMAN Sefa, ORUKLU Özer. Bolu – Koroğludağı 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1981.

Kartalkaya Kayak Merkezi, (1900 - 2220 m.), Koroglu Dağları - BOLU

BOLU_KARTALKAYA
KAYAK MERKEZİ
"Dorukkaya Oteli Kayak Alanı"

Kartalkaya, (2222 m.)

BOLU_KARTALKAYA
KAYAK MERKEZİ
"Kartal Oteli Kayak Alanı"

Dağ Menevşesi, (1900 m.), Kartalkaya, Koroğlu Dağları

Bolu - Koroğlu Dağları'nda ve bu dağlar üzerinde yer alan kayak alanlarında orta yükseklikte bir dağ ve orman iklimi görülmektedir. Yöre genellikle orman örtüleriyle kaplı olduğundan bu türden dağlık yörelere özgü günlük ve aylık aşırı sıcaklık farkları daha az ve ılımlı bir seyir gösterir. Kartalkaya Kayak Alanı'nda meteoroloji istasyonu yoktur. Bu dağlar üzerinde yapılagelen sürekli gözlem ve araştırmalara dayanılarak kayak mevsimi ve kar durumu değerlendirilmeleri yapılmıştır.

Özellikle Bolu şehri güneyinde yer alan Koroğlu Dağları, Balkanlar üzerinden ülkemize yağış getiren hava hareketlerini ilk karşılayan engeller olduğundan, Türkiye'nin en fazla yağış alan (dolayısıyla kış mevsimi de kar yağışı alan) bölgeleri arasında yer almaktadır. Yörenin ormanlarla kaplı oluşu Uludağ'da olduğu gibi ilkbahar ve yaz başında görülen yağmur yağışları kış mevsiminde kar yağışlarına dönüşerek Kış sporlarına uygun bir kayak mevsiminin oluşmasına neden olmaktadır.

Normal kış koşullarında "120 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip olan Koroğludağı kayak alanları genellikle şubat ve mart aylarında, Uludağ'da olduğu gibi 300cm.'ye varan kar kalınlıklarına sahip olmaktadır. Bu yörede etkin olan rüzgarlar, batı ve kuzeybatıdan esmektedir. Ancak kış mevsiminde zaman zaman lodosda görülmektedir. Lodos estiğinde özellikle kayak için gerekli kar kalınlığını erittiği ve kar kalitesini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Yerinde yapılan gözlem ve araştırmalara göre, normal kış koşullarında kayak etkinlikleri için en uygun zaman 20 Aralık-10 Nisan tarihleri arasını kapsamaktadır.

Bolu-Koroğludağı kayak alanlarına en yakın meteoroloji istasyonu Bolu kent merkezinde yer almaktadır. Bolu meteoroloji istasyonu iklim verileri ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Not: Aylık ortalama kar kalınlıkları tabloda gösterilen değerler olmakla birlikte, Kartalkaya'da şubat ve mart aylarında kar kalınlıkları, 300 cm.'ye ulaşmaktadır.

Planlama ve Konaklama Durumu:

1981 yılında hazırlanarak "onaylanarak" yürürlüğe giren "Bolu-Koroğludağı 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzenleme Nazım İmar Planı" uyarınca Koroğlu Dağları'nın kuzey yamaçları üzerinde üç kayak alanı belirlenmiştir. Bu alanlar önem ve öncelik sırasına göre Kartalkaya, Koroğlu ve Sarıalan Kayak Alanları'dır. Bu alanlara ilişkin genel ve ayrıntılı bilgiler aşağıda özetlenmiştir:

Kartalkaya Kayak Alanı:

"I. Gelişim Bölgesi"

Bolu - Ankara devlet karayolunun 12. km.'den güneye sapan, Kırdıra Köyü - Sarıalan Yaylası üzerinden kayak merkezine ulaşan karayolu 28 km. uzunluktadır. Kartal-

kaya Kayak Merkezi'nde toplam 12 adet kayak mekanik tesisi (3 telesiyej, 9 teleski) 4 adet otel bulunmaktadır.

Kartalkaya Kayak Alanları daha çok Alp disiplini ve Kaykay "snowboard" ve serbest kayak etkinliklerine elverişli ortamlar sunmaktadır. Kartalkaya Kayak Alanları üzerinde yer alan konaklama ve kayak mekanik tesisleri ile bu tesislerin hizmet verdiği kayak pistleri ilgili haritalar üzerinde, konaklama tesislerinin adı ve nitelikleri ise aşağıda belirtilmiştir.

Kartalkaya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

Planlı bir gelişme sonucu Türkiye'nin önemli kayak merkezleri arasında yer alan Kartalkaya Kayak Merkezi vasıflı konaklama tesislerine sahip bulunmaktadır. Tümü Turizm Bakanlığı'ndan belgeli olan bu tesislerin isimleri, sınıfları, yatak kapasiteleri ve telefon numaraları aşağıda belirtilmiştir:

Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Kartal (I) ve Kartal (II) (***)	163/370	Telefonla iletişim için, "118"den yararlanılması
Grand Kartal Oteli (***)	131/264	
Dorukkaya Oteli (***)	178/482	
Goldenkey Oteli (***)	72/174	

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2005.

Not: Uludağ Kayak Merkezi'nde olduğu gibi Kartalkaya Kayak Merkezi'nde de otellerin bazı odaları 2 yatak yerine 4 yataklı ranzalı oda şeklinde kullanıldığından mevcut otel işletmeleri daha yüksek kapasiteli konaklama tesisleri olarak da hizmet vermektedir.

Kazankaya Askılı Taşıyıcı, "Teleski" Tesisi, Kartalkaya

Dorukkaya Oteli, Kartalkaya

Köroğlu Kayak Alanları "II. Gelişim Bölgesi"

1981 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiş bulunan plan uyarınca Kartalkaya Kayak Merkezi için 2400 yatak, 600 kişi günöbirlik bir kullanım öngörölmüş bulunmaktadır. Günümüzde ise bu kapasitelere ulaşılmıştır. Bu nedenle 1981 yılında yürürlüğe girmiş bulunan Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı uyarınca "rezerv kayak" alanı olarak belirlenmiş olan Köroğlu Kayak Alanları ilk kez bu satırların yazarı tarafından yerinde etüd edilerek aşağıda belirtilen değerlendirme ve tesbitler yapılmıştır.

Değişiklik hakkı saklı tutularak yapılan bu değerlendirmeler sonucunda iki yerleşim alanı ve dört adet mekanik tesis önerisinde bulunulmuştur. Kayak pistlerinin yer tesbitlerinde ise F.I.S. kurallarına uygunluk aranmış, kayak alanı, "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi saptanmasında ise Uludağ Kayak Merkezi'nde olduğu gibi "100 m²/alan/bir kayakçı" ölçütü ile "Katk" formülü uygulanmıştır.

Genel olarak Alp disiplini, Turkkayağı, Kayaklıkoşu ve Kaykay "snowboard" etkinliklerine elverişli bulunan bu alan için yaklaşık 2500 yatak öngörölmüştür. Günümüzde yatırıma açılmış ve öngörölen konaklama tesisleri için önizin verilmiş bulunan Köroğlu Kayak Alanları'na hizmet verecek olan kayak mekanik tesislerinin yerleri, konumları ve nitelikleri ilgili harita üzerinde, "kayakçı/gün/taşıma" kapasiteleri ise aşağıda belirtilmiştir:

I. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1440 \times 350 \times 6}{4000} = 756 \text{ kayakçı / gün}$$

II. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 480 \times 6}{4000} = 864 \text{ kişi / gün}$$

III. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 200 \times 6}{4000} = 360 \text{ kişi / gün}$$

IV. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1440 \times 250 \times 6}{4000} = 540 \text{ kayakçı / gün}$$

Yukarıdaki değerlendirmelerin ışığında Köroğlu Kayak Alanı için toplam "2520 kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi öngörölmüştür.

Not : Gerek Kartalkaya gerekse Köroğlu kayak istasyonları için günlük çalışma süresi 6 saat olarak nazara alınmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere planlama uyarınca yeni yatırımlara açılmış ve yatırım belgeli konaklama tesisleri olarak projeleri onaylanmış bulunan konaklama tesislerinin adları ve nitelikleri aşağıda belirtilmiştir.

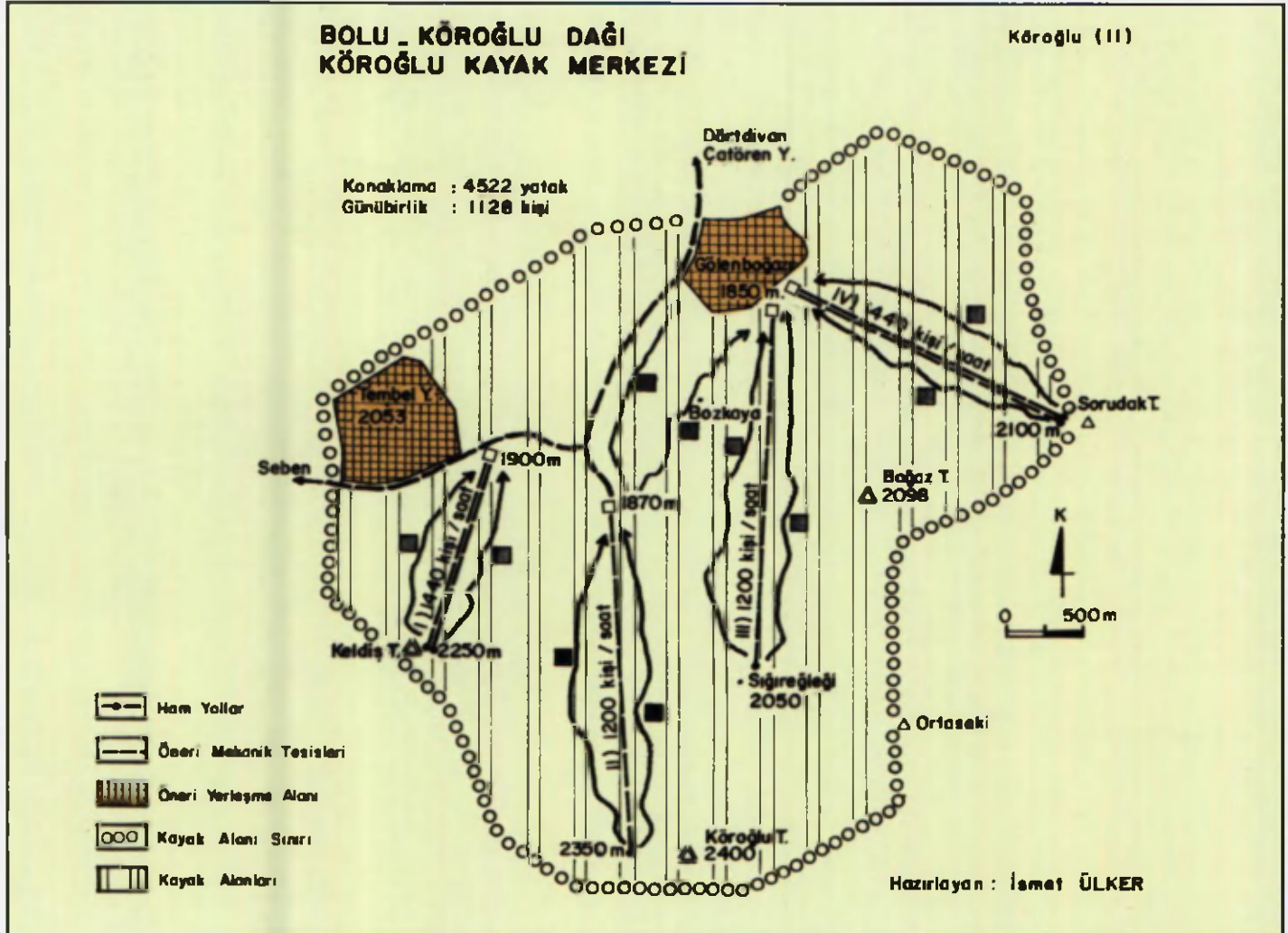
Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Koroğlu Mountain R/A (*****)	368/871	Telefonla iletişim için, "118"den yararlanılması
Koroğlu Mountain R/B (****)	166/343	
Koroğlu Mountain R/B1 (****)	109/231	
Koroğlu Mountain R/C (****)	127/274	
Koroğlu Mountain R/D (****)	119/255	
Koroğlu Mountain R/E (****)	70/150	

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2005.

Sarıalan Yaylası "III. Gelişim Bölgesi"

Bolu - Koroğlu Dağı Kış Sporları Turizm Merkezi sınırları içinde yer alan Sarıalan Yaylası, yaklaşık 1600m. yükseklikte ve 4km. çapında, orman içi boşluklardan oluşan bir alan özelliği taşımaktadır. Sarıalan Yaylası hem Alp hem Kuzey disiplini Kış sporları uygulamaları için uygun koşullara sahip bulunmaktadır. Özellikle Kayaklıkoşu ve Tur kayacağı ile iklim kürleri ve Kış turizmi etkinlikleri için uygun koşullara sahip olan Sarıalan Yaylası çevre ve doğa güzelliği bakımından da ender rastlanan doğal çevre değerlerine sahip bulunmaktadır.

Bu alanın, yeni yapılmakta olan İstanbul-Ankara otoyolunun orta kesiminde yer alması ve otoyola yaklaşık 20 km. uzaklıkta bulunması hem yaz hem Kış turizmi bakımından ayrıca önemini arttırmaktadır. Güney kesimleri Alp disiplini, orta ve kuzey kesimleri Kayaklıkoşu ve Tur kayacağı etkinlikleri için çok çekici çevre koşulları sunan ve sarıçam ormanları ile kaplı bulunan Sarıalan Yaylası'nın titizlikle korunması, bilgi ve birikim sahibi uzman kişiler aracılığıyla yürütülen kapsamlı ve uygulanabilir planlama çalışmalarıyla değerlendirilmesi ve bu çalışmalara dayalı olarak yatırımlara açılması gerekli görülmelidir.

Kartalkaya Kayak Merkezi “Güncel ve Pratik Bilgiler”

Bolu kent merkezine 50 km., Ankara-Istanbul yoluna ise 28 km. uzaklıktaki Kartalkaya Kayak Merkezi'ne gitmek isteyenler Bolu kent merkezinin 12 km. doğusunda, eski devlet karayolundan saparak “Kındıra Köyü” üzerinden Sarıalan Yaylası'na, oradan da Kartalkaya Kayak Merkezi'ne ulaşırlar.

Özel araç kullananlar kış mevsimi boyunca kar zinciri, takoz ve çekme halatı bulundurmaya ihmal etmemelidir. Özel araç yerine toplu taşıma araçları ile Kartalkaya Kayak Merkezi'ne gitmek isteyenler turizm seyahat acentaları kanalıyla gezi programı yapmalı ve bu tür etkinliklere katılarak kayak merkezine gitmeyi ve tatil yapmayı tercih etmelidirler.

Kartalkaya Kayak Merkezi için en uygun kayak mevsimi 20 Aralık - 30 Mart tarihleri arasındadır. Normal kış koşullarında 300 cm. kar yağışı alan Kartalkaya Kayak Merkezi'nde genellikle “tozkar” kaplı zeminler üzerinde kayak yapılmaktadır. Gerek Kartalkaya gerek Sarıalan Yaylası'nda Alp ve Turkyagı, ya da Kayaklıkoşu “kayakkros” etkinliklerinde bulunmak mümkündür.

Özel araçları ile kayak merkezine gitmek isteyenler önceden rezervasyon yaptırmalı ve yer ayırtmalıdır. Kartalkaya Kayak Merkezi'nde yer alan otellerde diplomalı kayak öğretmenleri hizmet vermektedir. Otellerin içerisinde mevcut olan butiklerden her türlü kayak malzemesi ve kayak giysisini satın almak mümkündür. Kayak sporuna yeni başlayanlar kiralık malzeme kullanmayı tercih etmelidirler, ayrıca malzeme seçiminin öğretmen gözetiminde yapılmasında da yarar görülmelidir.

Kartalkaya Kayak Merkezi'nde sisli ve yağışlı havalarda işaretli kayak pistlerinin dışına kesinlikle çıkılmamalı, orman içi kayaklı geziler yapılmamalıdır. Normal koşullarda kayak pistlerinde meydana gelecek sakatlanma ve benzeri kazalar sonucunda her otelin ilkyardım ve kurtarma ekipleri devreye girmektedir. Ayrıca her otelin bünyesinde sağlık birimleri ve bu birimlerde de görevli sağlık personeli hizmet vermektedir.

Ayrıntılı bilgi için danışma:

Türkiye Kayak Federasyonu,
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA.
Tel : 0(312) 311 07 64 • Fax : 0(312) 309 74 10

Kültür ve Turizm Müdürlüğü,
Emin Barın Cad. No: 36 - BOLU.

Tel : 0(374) 212 22 54 • Fax : 0(374) 212 39 45

Kazankaya Kayak Alanı, Kartalkaya

Sarıalan Yaylası, Koroglu Dağları - BOLU

Foto: Necmettin KÜLAHÇI

Ilgaz Kayak Merkezi, KASTAMONU

ILGAZDAĞI KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Kastamonu - Çankırı il sınırları içinde yükselen Ilgaz Dağları (2587 m.) Uludağ ve Köroğlu Dağları'na benzer doğa koşullarına sahip bulunmaktadır. Özellikle kış mevsimi Balkanlar üzerinden gelen soğuk ve yağışlı hava hareketlerini ilk karşılayan Ilgaz Dağlık Yöresi kış mevsimi boyunca etkili kar yağışlarına sahne olmaktadır.

Kuzeye bakışlı yamaçları genellikle ormanlarla kaplı olan Ilgaz Dağları, gerek doğal çevre güzellikleri gerek karlı yamaçlarıyla Kış sporları ve Kış turizmi hareketlerine son derece de elverişli olanaklara sahip bulunmaktadır. Özellikle Alp disiplini, Kuzey disiplini, Turkayağı ve Kaykay gibi etkinliklere uygun, eğimli yamaçlara sahip olan Ilgaz Dağları "120 gün/yıl/" süreli bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır. Şubat ve mart aylarında kar kalınlığının 200 cm.'nin üzerine çıktığı Ilgaz Dağları'nda kayak mevsimi için en uygun zaman 10 Aralık - 10 Nisan tarihlerini kapsar.

Ilgaz Dağları'nın kuzey yamaçları üzerinde Kış sporları ve Kış turizmi etkinliklerine uygun başlıca üç alan vardır. Bunlardan ilki ve kısıtlı kayak olanaklarına sahip olan mevcut kayak merkezi, Ankara-Çankırı-Kastamonu devlet karayolu üzerinde bulunduğu için öncelikle gelişme olanaklarını yakalamıştır.

Bu alanın dışında önem ve öncelik taşıyan diğer alanlardan ikincisi mevcut Ilgaz Kayak Merkezi'nin batısında yer alırken, potansiyel kullanımı yüksek, bölge ve ülke ölçeğinde önem taşıyan diğer bir kayak alanı ise Büyük Ilgazdağı ile Çaklı Yaylası arasında konumlanmış bulunmaktadır. Bu alanlara ilişkin mevcut yatırımlar ve arazi kullanımları ile öneri arazi kullanımları ve kayak mekanik tesisler ilgili haritaları üzerinde gösterilmiş bulunmaktadır.

Ilgaz Kayak Merkezi "mevcut kayak merkezi"

Kayak merkezi, Çankırı-Kastamonu devlet karayolunun batısında ve karayoluna 4 km. uzaklıkta, 1800-2000 m. yükseklik kuşağı üzerinde, Ilgazdağı Milli Parkı sınırları içerisinde yer almaktadır. Ankara'ya 200 km., Çankırı'ya 75 km., Kastamonu'ya ise 30 km. uzaklıkta bulunan mevcut Ilgazdağı Kayak Merkezi'nde altı konaklama, iki adet kayak mekanik tesisi bulunmaktadır.

Kayak mekanik tesislerinden biri sandalyeli taşıyıcı "telesiyej" olup 700 m. uzunluk ve "700 kişi/saat" taşıma kapasitesine sahip bulunmaktadır. Askılı taşıyıcı "teleski" olarak yapılmış olan diğer mekanik tesis ise 950 m. uzunluk ve "1000 kişi/saat" taşıma kapasitelidir. Kayak merkezinde mevcut ve işletme halinde bulunan konaklama tesisleri aşağıda belirtilmiştir.

Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı
La Chalet Ilgaz (**)	Telefonla bağlantı için "118"den, ek bilgi için ise "İl Turizm Müdürlüğü"nden yararlanılması.
Dağbaşı Otel (**)	
Örsem Otel (**)	
Mountain Resort (***)	
Köyhizmetleri Konukevi (**)	
Doruk Otel (***)	

Kaynak : Araştırma.

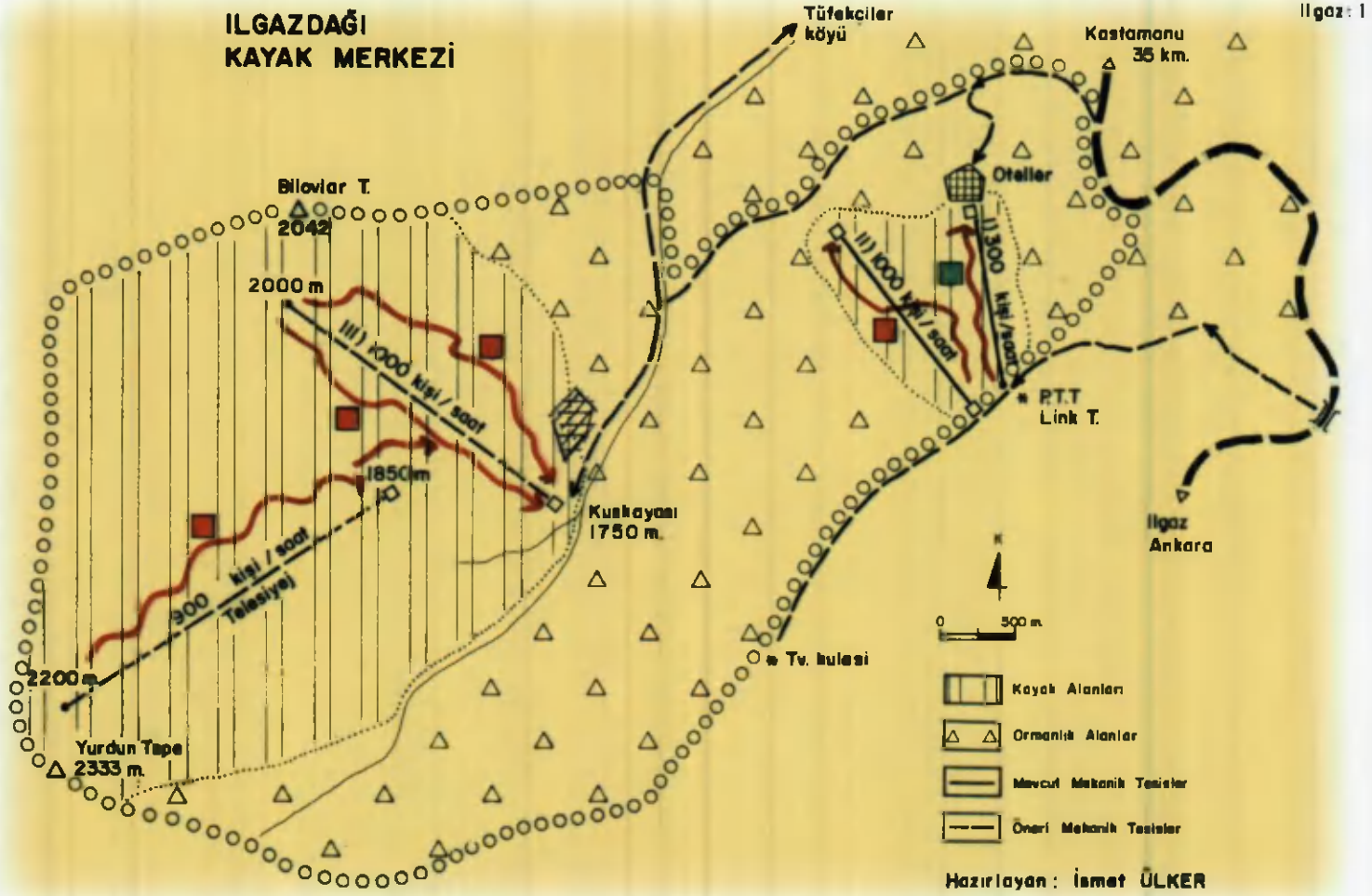
Not : Mevcut Ilgazdağı Kayak Merkezi'nde yer alan oteller içinde sadece Doruk Otel ile Mountain Resort konaklama tesisleri Turizm Bakanlığı'ndan belgeli işletmelerdir. Yaklaşık 200 yatak kapasiteli Doruk Oteli ile Mountain Resort işletmesinde diplomalı kayak öğretmenleri görev yapmaktadır. Diğer oteller ise 40-50 yatak kapasiteli olup, butik otel işletmeleri halinde hizmet vermektedir.

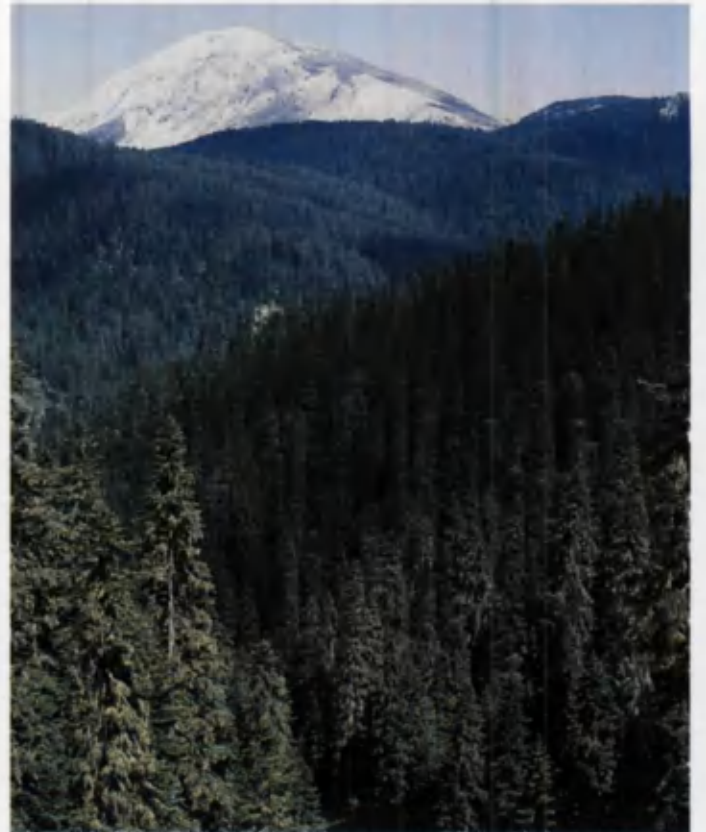
Ilgaz Dağı, Ilgaz Milli Parkı KASTAMONU

ILGAZDAĞI KAYAK MERKEZİ

Kuşkayası ve Büyük Ilgazdağı Kayak Alanları

Ilgaz Dağları Milli Park sınırları içerisinde yer alan mevcut kayak merkezinin dışında Kış sporları ve Kış turizmine daha uygun koşullara sahip olan Kuşkayası Kayak Alanları ile Büyük Ilgazdağı Kayak Alanları'na ilişkin ön bilgiler aşağıda özetlenmiştir. Mevcut kayak merkezinin batısında yer alan Kuşkayası Kayak Alanları, 1800-2042 m. yükseklik kuşağı üzerinde konumlanmış bulunmaktadır. Kuşkayası ile kuzeybatısında yer alan Bilovlar T. (2042 m.) ve onun güneyinde yer alan Yurduntepe (2333 m.) arasında kalan bu kayak alanına ilişkin değerlendirmeler Ilgazdağı (I) nolu harita üzerinde gösterilmiştir. Mevcut kayak merkezinin yanbaşıında yer alan Kuşkayası Kayak Alanlarının yeni yatırımlara açılarak değerlendirilmesi halinde mevcut Ilgazdağı Kayak Merkezi'nin "2000 kayakçı/gün" taşıma kapasitesine ulaşması mümkün olabilecektir.

Ilgaz Dağı ve Ilgaz Ormanları, (2587 m.), KASTAMONU

F.I.S. kural ve tanımlarına uygun olarak gerek yarışma gerekse serbest kayak uygulamalarına elverişli yeterli eğim, uzunluk ve yüksekliklere sahip olan Büyük Ilgazdağı (2587m.) kuzey yamaçlarında yer alan Çaklı Yaylası gerek Alp disiplini yarışmaları gerek kayaklıkoşu ve Turkayağı etkinlikleri bakımından son derece de elverişli doğal çevre koşullarına ve orman güzelliklerine sahip bulunmaktadır.

Yerinde yapılan araştırma ve değerlendirmeler sonucunda Büyük Ilgazdağı - Çaklı Yaylası kayak alanları için öngörülen kayak pistleri ve bu pistlere hizmet verecek kayak mekanik tesisleri harita üzerinde gösterilmiş, bu tesislerin nitelikleri ve "taşıma/saat kapasiteleri" ise aşağıda belirtilmiştir.^(*)

I. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1200 \times 450 \times 6}{4000} = 810 \text{ kayakçı / gün}$$

II. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 350 \times 6}{4000} = 525 \text{ kişi / gün}$$

III. numaralı öneri telesiyej tesisi:

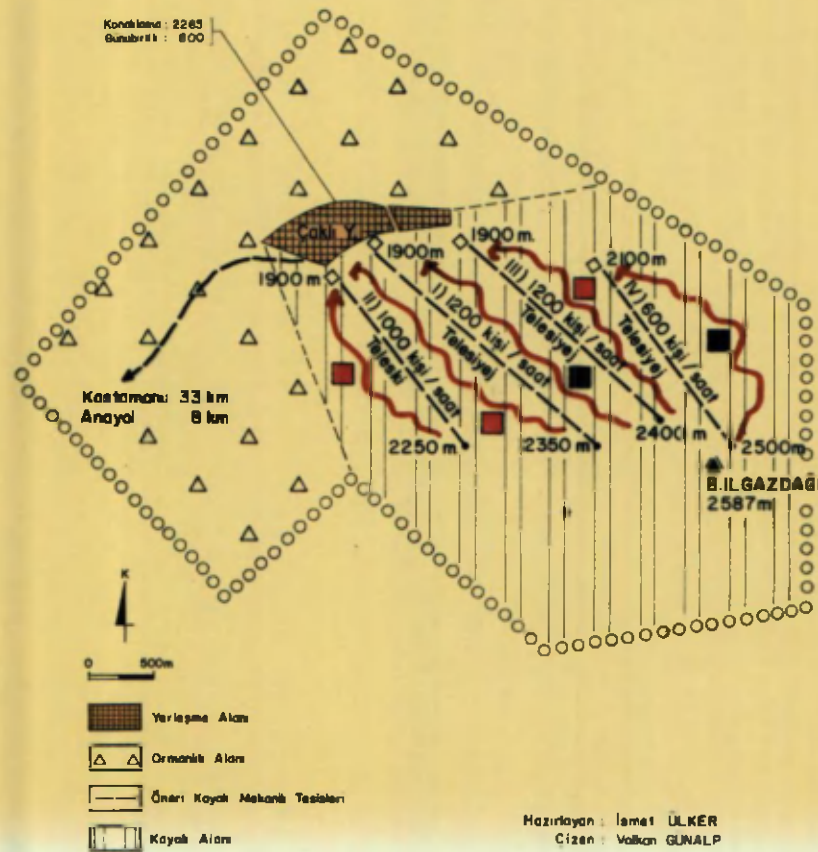
$$\frac{1200 \times 500 \times 6}{4000} = 900 \text{ kişi / gün}$$

IV. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{600 \times 4000 \times 6}{4000} = 360 \text{ kişi / gün}$$

1900-2587m. yükseklik kuşağı üzerinde yer alan Büyük Ilgazdağı, Çaklı Yaylası kayak alanları toplam olarak "2250kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi sunmaktadır.

KASTAMONU - ILGAZDAĞI KAYAK MERKEZİ " Büyük Ilgaz "

(*) Ilgaz Dağları kayak alanları ilk kez 1975 yılında Kayak Federasyonu Başkanı İsmet ÜLKER ile Kayak Millî Takımı Antrenörü Salih KURDAKUL tarafından etüd edilmiştir. İlk planlama çalışması ise yine İsmet ÜLKER'in gözetiminde Turizm Bakanlığı'nca ele alınmış, şehir plancıları İsmail Hakkı ERAYDIN ile Sezer GOKTAN tarafından hazırlanarak 1979 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

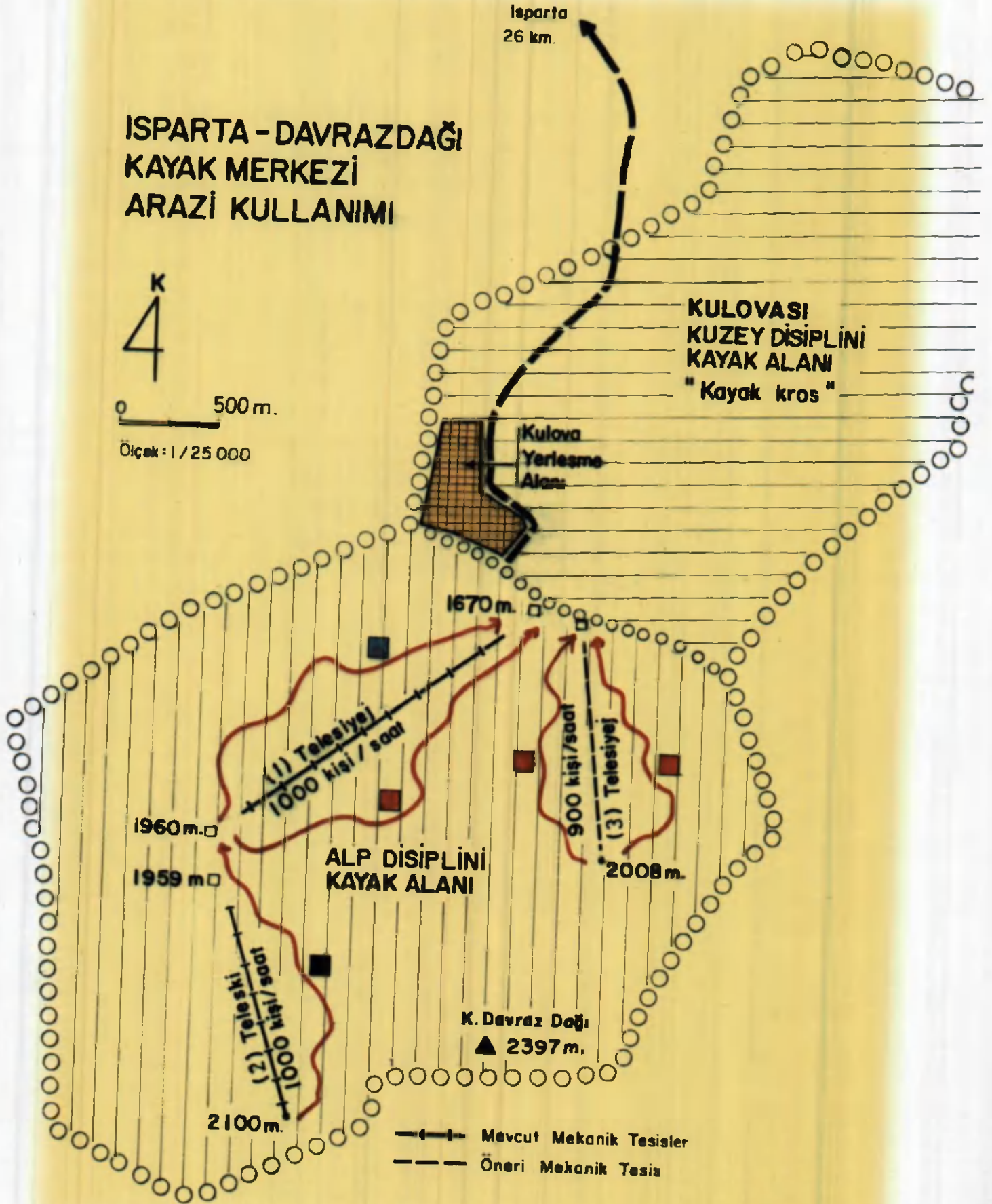
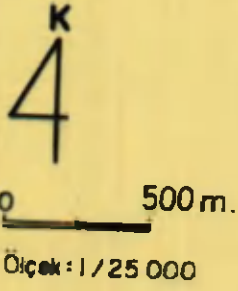
ISPARTA – DAVRAZDAĞI KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Davrazdağı (2635 m.) kuzey ve kuzey batı yamaçları üzerinde, 1600 m. 2200 m. yükseklik kuşağında yer alan Davrazdağı Kayak Alanları Isparta'ya 26 km. uzaklıktadır. Eğridir Gölü'nün güneyinde, Davrazdağı kuzey ve kuzeydoğu yamaçları üzerinde bulunan kayak merkezi ve çevresi kendine özgü doğal çevre güzelliklerine sahip bulunmaktadır.

Davrazdağı Kayak Alanları, ilk kez 1994 yılı mart ayında etüd ve değerlendirme konusu yapılmıştır. Dönemin Isparta Valisi Ertuğrul Dokuzoğlu'nun öncülüğünde^(*) başlatılan bu ilk planlama çalışmaları sonucunda "Davrazdağı Master Planı" hazırlanmış ve bu plan uyarınca da ilk ve öncü yatırımlara başlanmıştır.

^(*) Davrazdağı Master Planı ilk kez İsmet ÜLKER başkanlığında bir heyet tarafından hazırlanmış ve 1994 yılında Isparta Valisi Ertuğrul DOKUZOĞLU tarafından ivedilikle uygulamaya konulmuştur. Bu çalışmalara Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan şehir plancısı Gökhan OZOK ile G.S.G.M.'den kayak mekanik tesisleri uzmanı olan Hasan SAGLAM katılmıştır.

ISPARTA - DAVRAZDAĞI KAYAK MERKEZİ ARAZİ KULLANIMI

Davrazdağı kayak alanları gerek Alp, gerek Kuzey disiplini, gerekse Turkayağı ve Yamaç paraşütü etkinliklerine elverişli bir ortam sunmaktadır. Ortalama 1650 m. yükseklik gösteren Kulovası Kayaklıkoşu, 1650-2200m. yükseklik gösteren ve Küçük Davrazdağı'nın kuzey yamaçları üzerinde yer alan, düzgün ve değişken yüzeyli, farklı eğim ve yükseklikler gösteren yamaçlar ise Alp disiplini kayak alanları olarak önem ve öncelik taşımaktadır. Her iki kayak alanının arasında ise "yerleşme alanı" önerilmiş bulunmaktadır.

F.I.S. kural ve tanımlarına uygun niteliklerde yarışma ve serbest kayak pistlerine sahip olan Davrazdağı kuzeydoğu yamaçları, normal kış koşullarında 100-200 cm. dolayında kar yağışı almakta, 20 Aralık - 10 Nisan tarihleri arasında ise "110 gün/yıl/sürelî" bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır. Kayak merkezinde bir adet telesiyej tesisi, bir adet teleski olmak üzere iki kayak mekanik tesisi ile altmış yataklı ve yüzelli kişilik kafeteryası olan "Dağ ve Kayak Evi" işletme halinde bulunmaktadır. 86 oda, 280 yatak, 4 yıldızlı Sirena Oteli ise 2005 yılında işletmeye açılmıştır. Kayak mekanik tesislerinin yer ve konumları ilgili harita üzerinde, "kayakçı/gün/taşıma" kapasiteleri ise aşağıda belirtilmiştir.

I. numaralı mevcut telesiyej tesisi:

"Uzunluk 1200m."

$$\frac{1000 \times 290 \times 6}{4000} = 435 \text{ kişi/gün}$$

II. numaralı mevcut teleski tesisi:

"Uzunluk 714m."

$$\frac{1000 \times 14150 \times 6}{4000} = 278 \text{ kayakçı / gün}$$

III. numaralı öneri telesiyej tesisi:

"Uzunluk 1200m."

$$\frac{900 \times 338 \times 6}{4000} = 456 \text{ kayakçı / gün}$$

Davrazdağı'nda mevcut ve öneri üç kayak mekanik tesisi toplam olarak "1169 kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi sunmaktadır. Bu değerlendirmeye bağlı olarak Davrazdağı Kayak Merkezi'nde sadece Alp disiplini etkinliklerinde bulunanlar için yaklaşık olarak 1500 yatak kapasiteli yatırım yapılması öngörülmüştür. Gerek Antalya Belek kıyı kesiminde yer alan turizm işletmeleri, gerek Ankara ve İzmir gibi büyük metropol merkezlerinin çekim ve etki alanı içinde bulunan Davrazdağı Kayak Merkezi planlı olarak geliştirilmesi gereken kayak merkezlerimiz arasında yer almaktadır.

Davraz Dağı, Kayak Merkezi, ISPARTA

Kayak Alanları, Davraz Dağı - ISPARTA

Türkiye'nin önemli ve öncelikli kayak merkezleri arasında yer alan Davrazdağı'na, Isparta ve Egridir de yer alan toplam 600 yatak kapasiteli otellerden de yararlanılarak günübirlik etkinliklerde bulunmak mümkün olmaktadır. Bu haliyle bile Davrazdağı günümüzde Türkiye'nin önemli kayak merkezleri arasındaki yerini almış bulunmaktadır.

Ayrıntılı Bilgi ve Danışma :

Isparta Davrazdağı Dağ ve Kayak Evi

Tel : 0(246) 267 20 20

Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Valilik Binası Kat: 3 ISPARTA

Tel : 0(246) 223 27 98 • Fax : 0(246) 232 61 42

Davraz Kayak Merkezi, (1600 - 2635 m.), ISPARTA

Beydağları, "Saklıkent Kayak Merkezi", (1880-2547 m.), ANTALYA

ANTALYA - SAKLIKENT KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Antalya-Saklıkent Kayak Merkezi; Batı Toroslar üzerinde, Beydağları'nın kuzey kesiminde, Bakırlıdağ'ın (2547 m.) kuzey yamaçları üzerinde yer almaktadır. Güney - kuzey doğrultulu, Akdeniz'e paralel olarak uzanan Beydağları'nın kara yönündeki ikinci yükselti kuşağı üzerinde "1800-2547 m. yükseklikte" yer alan Saklıkent Kayak Merkezi, ileri kayak uygulamalarına elverişli, gelişme halinde önemli bir turizm ve Kış sporları merkezidir.

Antalya'ya 50 km. uzunlukta asfalt bir yolla bağlı olan Saklıkent Kayak Merkezi, aynı zamanda "bir yaylakent" olarak planlanmıştır. Karayolunun son 9 km.'lik kısmı ise kar bakımı nedeniyle stabilize olarak yapılmıştır. Yer yer etkileyici doğal çevre güzellikleri sergileyen Antalya - Saklıkent karayolu kış mevsimi boyunca ulaşımına açık tutulmaktadır.

Akdeniz'in doğrudan ılıman etkisine kapalı, ancak deniz iklimi ile karasal iklim bölgeleri geçiş kuşağında yer alan Bakırlıdağ ve Saklıkent Kayak Merkezi, normal kış koşullarında 100 cm. dolayında kar yağışı almaktadır. Yine kış koşullarına bağlı olarak bazı yıllar 50 cm. bazı yıllar ise 200 cm.'ye varan kar yağışları görülmektedir. Bu kış koşullarına bağlı olarak kayak mevsimi bazı yıllar uzamakta, bazı yıllarda ise kısalmaktadır. Normal kış koşulların-

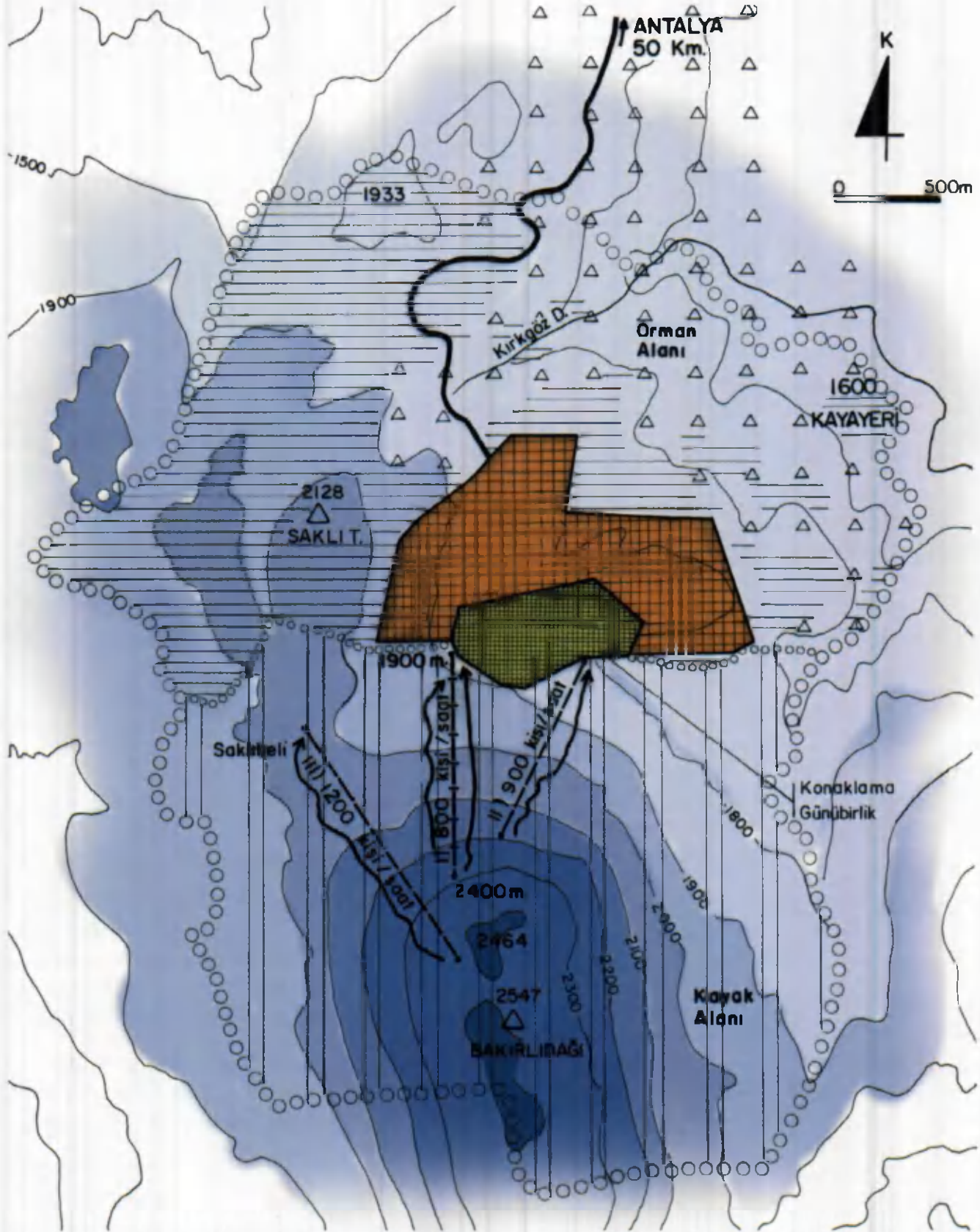
da 20 Aralık - 20 Nisan tarihleri arasında Kış sporlarına olanak sağlayan Antalya - Saklıkent kayak alanları "120 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır. Öncelikle Alp disiplini kayak uygulamaları ile Kayaklıkoşu, Turkayağı ve Yamaç paraşütü gibi etkinliklere elverişli ortamlar sunan Saklıkent Kayak Merkezi helikopterli kayak "heliski" etkinlikleri bakımından da çekici olanaklara sahip bulunmaktadır.^(*)

1800-2547 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer alan Alp disiplini kayak pistleri gerek serbest kayak, gerek F.I.S. yarışları bakımından (özellikle pist uzunlukları, eğimler ve yükseklik farkları nedeni ile) uluslararası ve olimpik niteliklere sahip bulunmaktadır. Kayak alanları kalker kayalardan oluşan düzgün yüzeyli otlak alanlarla kaplı bulunmaktadır. Kayak merkezi ve yaylakent olarak planlanmış ve geliştirilmiş olan Saklıkent'te ilk olarak 500 pansiyon konutu, bir adet motel, bir adet pansiyon tesisi bulunmaktadır. Motel içinde ise 150 kişilik kafeterya yer almaktadır.

(*) Saklıkent Kayak Merkezi ilk kez 1966 yılı nisan ayında dağıtık öğretmen İsmet ULKER ve kayak öğretmeni Doğan KIRBAÇ tarafından yerinde etüd edilerek rapor edilmiştir. Bu etüdü yapan kişiler 20 Nisan 1966 günü Bakırlıdağ'ın kuzey yamaçlarındaki pistler üzerinde ilk kez kayak yapan insanlar olma ünvanı ve hakkını kazanmış bulunmaktadırlar. Antalya - Saklıkent Kayak Merkezi'nin hayata geçirilmesi ise hazırlanan bu ön rapor uyarınca Antalya valilerinden Hüseyin OGUTÇEN tarafından uygulamaya konulmuş, 1971-1972 yıllarında Saklıkent Kayak Merkezi yeni yatırımlara açılmıştır.

ANTALYA- SAKLIKENT KAYAK MERKEZİ "NAZIM PLAN ÖNERİSİ"

Saklıkent (I)

 Öneri Turizm Yerleşme
 Mevcut Yerleşme

 Öneri Kayak Mekanik Tesisleri
 Mevcut Kayak Mekanik Tesisleri

Hazırlayan : İsmet ÜLKER

Kayak alanında kurulmuş ve düşük kapasite ile çalışan iki teleski tesisi mevcuttur. Bunlardan ilki 340 kişi/saat, diğeri ise 240 kişi/saat taşıma kapasitelidir. İlk tesis 800 m. ikincisi ise 600 m. uzunluktadır. Eski ve köhne olan bu tesisler çalışma ömürlerini tamamlamış bulunmaktadır.

Bu nedenle Alp disiplini kayak pistlerine hizmet vermek üzere 1400 m. uzunlukta 800 kişi/saat taşıma kapasitesine sahip, 2 oturaklı sandalyeli, 1 telesiyej tesisi ile 250 yataklı üç yıldızlı bir otel ise 2005 yılında hizmete açılmış bulunmaktadır. Saklıkent Kayak Merkezi, Alp disiplini kayak alanları için öngörölmüş olan kayak mekanik tesisleri ilgili haritası üzerinde gösterilmiş, tesislerin nitelikleri ve kayak alanının kayakçı taşıma kapasiteleri ise aşağıda belirtilmiştir. Kapasite respitinde ise KATK formülü kullanılmıştır.

I. numaralı mevcut telesiyej tesisi:

$$\frac{800 \times 500 \times 6}{4000} = 600 \text{ kayakçı / gün}$$

II. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 400 \times 6}{4000} = 540 \text{ kayakçı / gün}$$

III. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 500 \times 6}{4000} = 900 \text{ kişi / gün}$$

Antalya - Saklıkent kayak alanları toplam olarak "2040 kişi/gün" kayma kapasitesi sunmaktadır. Mevcut I. numaralı telesiyej tesisi ise "600 kayakçı/gün" taşıma kapasitesine sahip bulunmaktadır.

Antalya - Saklıkent Kayak Merkezi'ne gelen ziyaretçilerin yarısının kayak yapacağı nazara alınarak, yaklaşık "2000 kayakçı/gün" kullanım kapasitesinin yeterli olacağı kabul edilmiştir. Günübirlik kullanımı yoğun olan bu ziyaretçi merkezi için en az 500 kişi kapasiteli iki adet günübirlik tesis geliştirilmesi öngörölmüştür. Antalya'ya 50 km. uzaklıkta 1800-2547 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer alan olimpik kayak pistleri ile Saklıkent, hem bir kayak merkezi hem de bir "Yaylakent" olarak Antalya turizmi bakımından büyük bir öneme ve çekiciliğe sahip bulunmaktadır.

Saklıkent Kayak Merkezi'nin doğu kesiminde yer alan Karçukuru ve Festikan Yaylaları ile Elmalı - Kızlarsivrisi kayak alanları ise yeni gelişme alanları olarak belirlenmiş bulunmaktadır.

Ayrıntılı Bilgi ve Danışma :

Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Tonguç Cad. No:21, ANTALYA
Tel : 0(242) 343 27 60
Fax : 0(242) 343 27 61

Doğal Kayak Pistleri, Saklıkent - ANTALYA

Erciyes Dağı, Tekir Kayak Merkezi, "Çobanyurdu", (3200 m.), Hisarcık - KAYSERİ

KAYSERİ – ERCİYES DAĞI KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Erciyes Dağı (3917 m.) hem İç Anadolu Bölgesi'nin en yüksek dağı, hem kayak merkezi olarak Dağ sporları ve Dağ turizmi bakımından büyük bir öneme sahip bulunmaktadır. Kayseri kent merkezinin hemen güneyinde yükselen Erciyes Volkan Dağı, jeolojik ve morfolojik yapısı bakımından da özellikler taşıyan bir dağdır. Erciyes Dağı, özellikle "küme volkan" ve "tabakalı volkan" olarak yer bilimleri bakımından araştırma konusu olmaya devam eden bir yapısal özellik sergilemektedir.

IV. Zaman başlarında volkanik püskürmelerini tamamlamış olan Erciyes Dağı, günümüzde sönmüş bir volkan olarak, özellikle buzul aşındırmasına maruz kalmış olan krateri parçalanmış, yamaçları ise bazalt ve andesit taşları ile kaplı, yer yer yassı ve düzgün yüzeyli, yer yer çok arızalı ve parçalanmış bir topografya sergileyen bir görünüm kazanmıştır.

Erciyes Dağı'nın kuzeyinde yer alan Bey yurdu ve Serçer yaylaları ile dağın doğu yüzünde yer alan Tekir Yaylası genellikle düzgün yüzeyli ve değişken eğimlere sahip yamaçlardan meydana gelmiştir. 2000 m.'den yüksek otlaklarla kaplı bulunan bu yaylalar, kış mevsimi boyunca etkili kar yağışlarına sahne olarak Kış sporlarına elverişli ortamlar sunarlar.

Erciyes Dağı'nın doğu yüzünde, 2150-3000 m. yükseklik kuşağı üzerinde bulunan Tekir Yaylası günümüzde önemli ve öncelikli bir kayak merkezi olarak ün yapmıştır. Kayak merkezi Hisarcık üzerinden Kayseri şehir merkezine 25 km., Hisarcık beldesine ise 12 km. uzaklıkta bulunmaktadır.

Türkiye'nin önemli ve öncelikli beş kayak merkezi arasında yer alan ve dağcılık bakımından da birinci derecede önem taşıyan Erciyes Dağı 1976 yılında Turizm Bakanlığı'nca planlama kapsamına alınmış, dağın doğu yüzünde yer alan Tekir Yaylası (2150-3000 m.) kayak alanlarının planlı olarak geliştirilmesi güvence altına alınmıştır.^(*)

2150-3000 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer alan Tekir Yaylası; alt kesimlerinde %15-30, orta kesimlerinde %30-60 arasında eğimlere sahip, Çobanyurdu'nun güneyinde kalan 3000 m.'den yüksek kesimlerde ise %75 dolayında eğimlere sahip bir alan özelliği göstermektedir.

Kar Durumu ve Kayak Mevsimi

İç Anadolu karasal iklim kuşağında yer alan Erciyes Dağı kış mevsimi boyunca etkili kar yağışlarına sahne olmaktadır. Normal kış koşullarında alt kesimleri 100 cm., orta ve

yüksek kesimleri 200 cm. dolayında kar yağışı alan Erciyes Dağı, Tekir Yaylası Kış sporlarına, özellikle Alp kayacı, Türkayacı, Kayaklıkoşu ve Yamaç paraşütü gibi uygulamalara elverişli alanlara sahip bulunmaktadır.

Normal kış koşullarında "150 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip olan Erciyes Dağı - Tekir Yaylası için en uygun kayak mevsimi 15 Aralık - 15 Nisan tarihleri arasını kapsamaktadır. Kış koşullarına bağlı olarak bazen bu süre Mayıs ayına da sarkma göstermektedir. Erciyes Dağı - Tekir Yaylası'nda meteoroloji istasyonu bulunmamaktadır. Bu nedenle Kayseri ve Develi meteoroloji istasyonlarına ait iklim verileri ilgili tabloda gösterilmiştir.

İstasyon Adı : Kayseri
Yükseklik : 1068 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-2	0	4	11	15	19	23	22	17	11	6	1	11
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	19	18	19	22	26	28	31	31	29	27	22	20	290
Aylık ortalama karla örtülü günler	14	11	4	-	-	-	-	-	-	-	1	6	38
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	28	35	21	12	-	-	-	-	-	-	42	25	42
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	76	75	70	63	61	56	49	48	54	65	73	78	64

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

İstasyon Adı : Develi
Yükseklik : 1180 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (Co)	-0.1	0.0	4.8	10.0	14.5	18.7	22.0	21.8	17.2	11.2	6.8	2.1	10.8
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	21	21	22	26	28	29	31	28	28	28	23	20	311
Aylık ortalama karla örtülü günler	9	10	3	-	-	-	-	-	-	-	2	6	30
En yüksek kar kalınlığı (cm.)	47	49	04	6	-	-	-	-	-	-	55	50	55
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	73	73	69	60	59	53	48	50	54	64	69	75	62

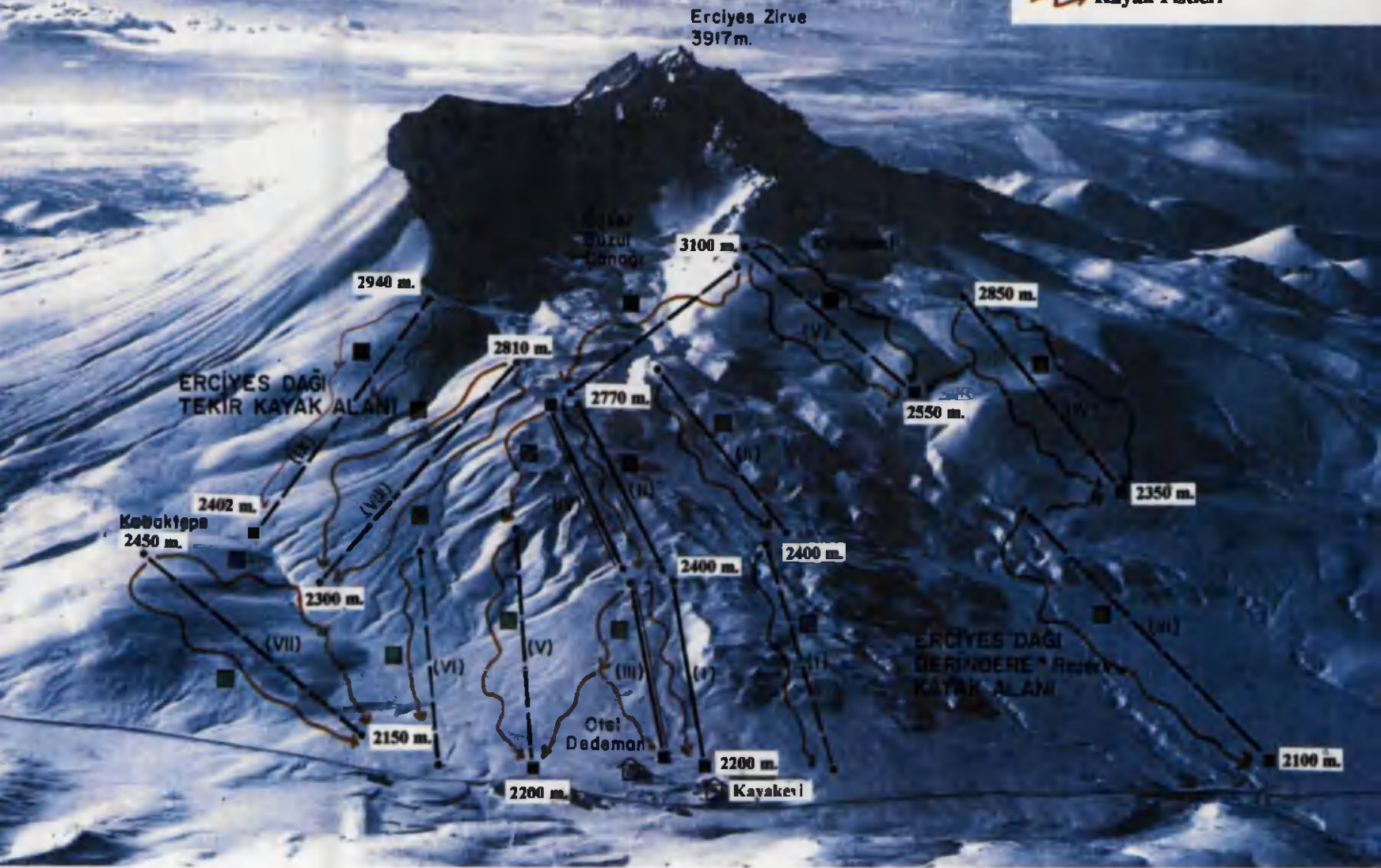
Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

(*) "Erciyes Dağı 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı" ilk kez Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca 1976 yılında ele alınmış, yapılan planlama çalışmaları 1981 yılında tamamlanarak yürürlüğe konulmuştur. Planlama çalışmaları İsmet ÜLKER'in yönetiminde şehir plancıları OZER ORUĞLU, Sami ORÇUN, Sefa GÜRMAN, Mimar Nahit ÖZTÜRKCAN ve Orman Yük. Müh. İbrahim ÖZİNAL tarafından hazırlanmıştır.

ERCIYES KAYAK MERKEZİ

- Mevcut Mekanik Tesisler
- - - Öneri Mekanik Tesisler
- ~ Kayak Pistleri

Kışın Ören için Erciyes Volkan Dizi

Kayak Alanları ve Kayak Mekanik Tesisleri

Uluslararası kabuller ve F.I.S. kurallarına uygun olarak geniş, uzun ve farklı eğimlerde kayak alanlarına sahip olan Tekir Yaylası'nda, F.I.S. tarafından onaylanmış iki kayak pisti bulunmaktadır. Büyükkapılı iniş ve Küçükkapılı iniş pisti olarak onaylanmış bulunan bu parkurların dışında henüz tasdik edilmemiş, ancak F.I.S. kurallarına uygun kayak pistleri niteliklerine sahip birçok alan daha bulunmaktadır.

Erciyes Dağı-Tekir Yaylası Kayak Merkezi'nde kayak alanlarına hizmet veren mevcut kayak mekanik tesisleri ile öneri kayak mekanik tesisleri, ilgili haritasında gösterilmiş, bu tesislerin nitelikleri ise ayrıca aşağıda belirtilmiştir. Daha önce yapılmış olan planlama çalışmaları ile Erciyes Dağı-Tekir Yaylası Kayak Merkezi dışında "Derindere" ve "Bey-yurdu" gibi iki kayak alanı daha belirlenmiştir.

Bu nedenle önce Tekir Yaylası üzerinde yer alan kayak alanları ile bu alanlar üzerinde kurulmuş bulunan kayak mekanik tesislerinin değerlendirilmesi yapılarak, bu alan üzerinde öngörülmesi olan kayak mekanik tesislerinin ve kayak pistlerinin değerlendirilmesi ile yetinilmiş bulunmaktadır. Tekir Yaylası kayak alanları "kayakçı/gün/kapasitesi" tesbitinde ise Katk formülü kullanılmıştır. Erciyes Dağı - Tekir Yaylası'nda da çalışma süresi 6 saat olarak kabul edilmiş ve buna göre değerlendirme yapılmıştır.

Beyaz Dağ Erciyes, "Çobanyurdu"

Çan Çiçekleri "Karkovan", Tekir Yaylası, (2500 m.)

Erciyes Kayak Merkezi, "Telesiyej Tesisi", Tekir Yaylastı, Hisarcık - KAYSERİ

Tekir Yaylası Kayak Alanları ve Kayak Mekanik Tesisleri

Tekir Yaylası kayak alanları üzerinde iki adet teleski tesisi ile iki adet telesiyej tesisi kurulu bulunmakta ve hizmet vermektedir. Bu tesislere ilaveten "Kayseri Erciyes Dağı 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı" plan kararları uyarınca öngörölmüş olan öneri mekanik tesisleri ile ilgili bilgiler ve bu tesislere ait nitelikler aşağıda belirtilmiştir.

I. numaralı mevcut teleski tesisi:

$$\frac{1000 \times 195 \times 6}{4000} = 293 \text{ kayakçı / gün}$$

II. numaralı mevcut teleski tesisi:

$$\frac{1000 \times 375 \times 6}{4000} = 563 \text{ kayakçı / gün}$$

III. numaralı mevcut telesiyej tesisi:

$$\frac{1250 \times 195 \times 6}{4000} = 366 \text{ kişi / gün}$$

IV. numaralı mevcut telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 375 \times 6}{4000} = 563 \text{ kişi / gün}$$

V. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{900 \times 195 \times 6}{4000} = 263 \text{ kayakçı / gün}$$

VI. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{900 \times 195 \times 6}{4000} = 263 \text{ kayakçı / gün}$$

VII. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 227 \times 6}{4000} = 340 \text{ kişi / gün}$$

VIII. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 375 \times 6}{4000} = 562 \text{ kişi / gün}$$

IX. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 500 \times 6}{4000} = 750 \text{ kişi / gün}$$

Erciyes Dağı - Tekir Yaylası'nda 1785 kayakçı/gün mevcut mekanik tesis kapasitesi, 1615 kayakçı/gün ise öneri kayak mekanik tesisi kapasitesi öngörölmüş bulunmaktadır. Toplam olarak 3400 kayakçı/gün kullanım kapasitesine karşılık Erciyes Dağı - Tekir Yaylası'nda 5000 yatak kapasite büyüklüğünde bir kayak merkezi bu merkez içinde ayrıca 2000 kişi günöbirlük kullanım öngörölmüş bulunmaktadır.

Tekir Yaylası Mevcut ve Öneri Konaklama Tesis ve Yatırımları

Erciyes Dağı-Tekir Yaylası Kayak Merkezi'nde iki adet kafeterya, üç otel, altı kamu konaklama tesisi hizmet vermektedir. Mevcut konaklama tesisleri dışında kamu kuruluşlarına ait konuk evlerinde boş yatak bulunması halinde, kurum mensuplarının dışındaki konukların da yararlanması mümkün kılınmıştır. Erciyes Dağı - Tekir Yaylası Kayak Merkezi'nde yer alan ve halen işletme halinde bulunan konaklama tesisleri ile bu tesislerin yatak sayıları aşağıda belirtilmiştir.

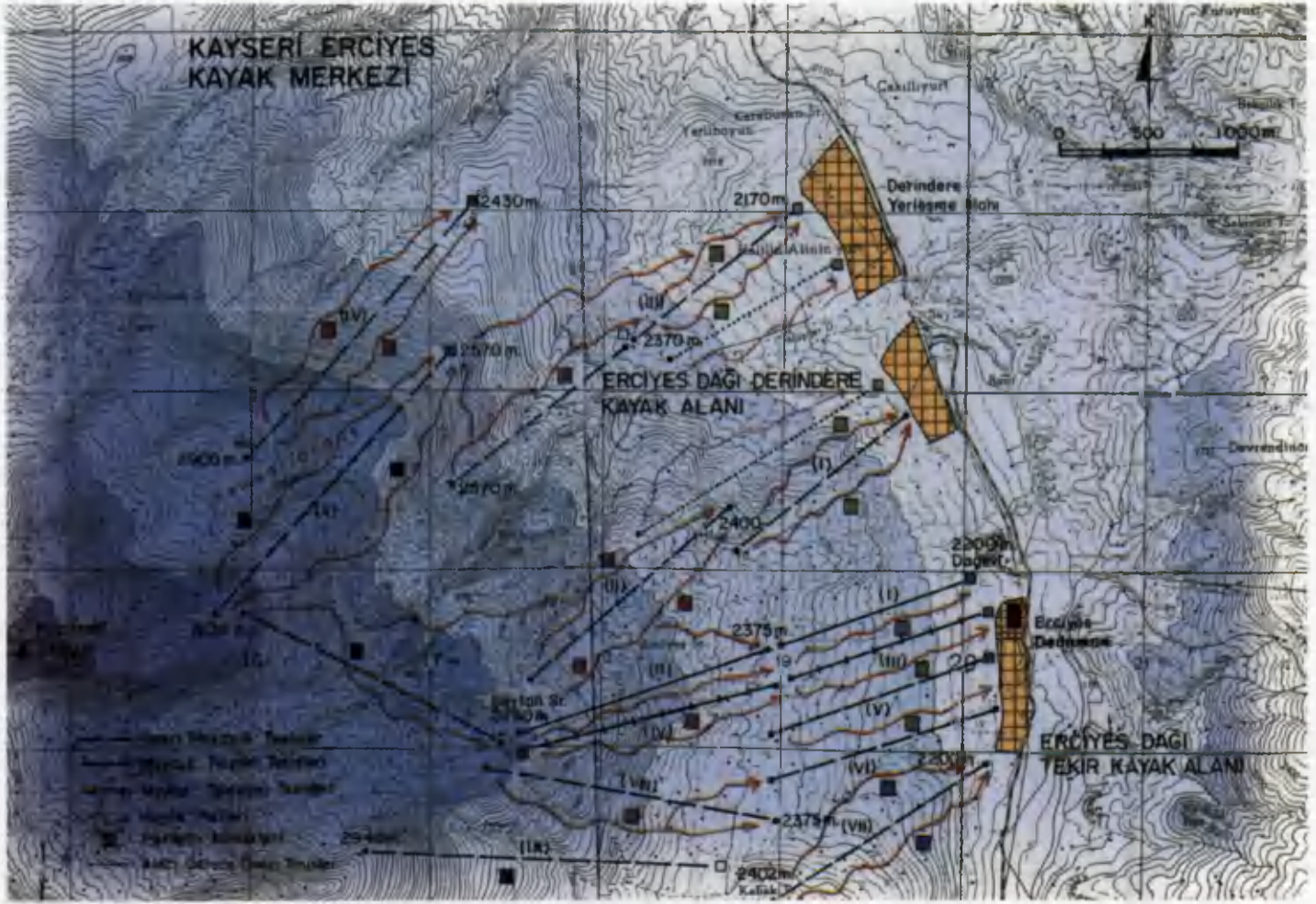
Sandalyeli Taşıyıcı "Telesiyej", Erciyes Dağı, Hisarcık - KAYSERİ

"Dedeman Otel", Erciyes Kayak Merkezi, Hisarcık - KAYSERİ

Erciyes Dağı'nda "Kış"

Erciyes Dağı, Tekir Yaylası Kayak Alanları, (2100 - 3100 m.)

Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri :

Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Dedeman Oteli (***)	150	Telefonla iletişim ve bağlantı için "118" danışma hattından yararlanılması.
Eraslan Oteli (****)	150	
Otel Ace (***)	70	
Dağ ve Kayakevi (**)	150	
T.C.K. Konukevi (**)	110	
D.S.İ. Konukevi (**)	145	
Zümrüt Cafe (*)	90	
Cafe Karizma (*)	120	

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2005.

Turizm Yatırım Belgeli Konaklama Tesisleri:

Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Erciyes Palas (****)	100/200	İşletmeye geçildiğinde "118" danışmadan yararlanılması. (Tesisler yatırım halindedir.)
Erciyes Dağ Oteli (***)	60/124	
Kayseri Kış Oteli (***)	40/80	
Erciyes Almer (**)	26/52	
Erciyes Kardelen Oteli (**)	24/54	
Erciyes Lifos Oteli (**)	29/53	
Zafer Kardeşler Oteli (**)	26/50	

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2005.

Kış Olimpiyatları Açısından Erciyes Dağı'nın Değerlendirilmesi

Erciyes Dağı üzerinde Tekir Yaylası kayak alanlarının dışında, dağın kuzeydoğu yamaçları üzerinde yer alan "Derindere Kayak Alanları" ile kuzey yamaçları üzerinde yer alan "Bey-yurdu Kayak Alanları" yeni gelişme ve potansiyel kullanımı yüksek olan kayak alanları olarak belirlenmiş bulunmaktadır.

Özellikle Tekir Yaylası kayak alanlarına komşu alanda yer alan Derindere Kayak Alanları; pist uzunlukları, yükseklik farkları ve değişik eğimli yamaçları ile Kış sporları ve yarışmalar bakımından uluslararası ve olimpiyel niteliklere sahip bulunmaktadır. Potansiyel kullanımı yüksek, yarışma ve serbest kayak pistlerine sahip olan Derindere Kayak Alanlarının "rezerv kayak alanı" olarak korunması ve planlı olarak geliştirilmesi büyük bir önem taşımaktadır.

Erciyes Dağı'nın kuzey kesiminde Serçer Yaylası ile Bey-yurdu Yaylası üzerinde yer alan kayak alanları ise Derindere Kayak Alanlarından sonra değerlendirilmesi gereken gelişme alanları olarak değer taşımaktadır.

Özellikle Derindere ve Tekir Yaylası'nın yüksek kesimlerinde yer alan Alp disiplini serbest kayak ve yarış pistleri olimpiyel nitelikler taşımaktadır. Serçer Yaylası ve yakın çevresi özellikle Kayaklıkoşu uygulamaları bakımından olimpiyel nitelikli kayak pistleri ve parkurlarına sahip bulunmaktadır.

Kayseri - Erciyes Dağı'nın sahip olduğu kış koşulları bu dağ üzerinde uzun soluklu Kış sporları ve Kış turizmi projelerinin geliştirilmesine olanak vermektedir. "Kayseri - Erciyes Kış Olimpiyatı" gibi... Bu yaklaşım, Bursa - Uludağ ve Erzurum - Palandöken Dağları için de geçerli bulunmaktadır.

Erciyes Dağı'nda Kış, KAYSERİ

Erzurum Dağı, Tekir Yaylası kayak alanları, Hıncık - KAYSERİ

Erciyes Kayak Merkezi **"Güncel ve Pratik Bilgiler"**

Erciyes Dağı - Tekir Yaylası üzerinde geliştirilmiş bulunan kayak merkezi Kayseri'nin güneyinde, Erciyes Dağı'nın doğu yamaçlarında, Tekir Yaylası üzerinde (2150-3000 m.) yer almaktadır.

Kayak merkezi Kayseri'ye 25 km., Hisarcık Beldesine ise 12 km. uzaklıktadır. Kayseri - Hisarcık - kayak merkezi yolu parketaş ve asfalt kaplamadır. Kayseri ise hava, kara ve demiryolu ulaşım ağlarına sahip bulunmaktadır.

Tekir Kayak Merkezi ulaşımında "Develi" dolmuş servislerinden yararlanılır. Kayseri - Talas Duragından her saat başı kalkış yapan "Develi minübüsleri" Hisarcık ve Tekir Yaylası'ndan geçiş yaparlar.

Tekir Yaylası'na özel araçla gitmek isteyenlerin kış mevsimi süresince kar zinciri bulundurmaları zorunludur. Kayseri - Tekir Yaylası Kayak Merkezi araçla yaklaşık 30-35 dakikadır.

Erciyes Dağı'nda, yaz dağcılık etkinlikleri için en uygun zaman haziran - temmuz ve ağustos ayları, kayak etkinlikleri için en uygun zaman ise 20 Aralık - 20 Nisan tarihleridir. Kayak mevsimi süresince "tozkar" görülen Erciyes Dağı'nda kar kalınlığı 100-200 cm. arasında değişiklik göstermektedir.

Tekir Yaylası kayak alanlarının alt kesimleri %15-30, ortak kesimleri %30-45, yüksek kesimleri ise %45-60 arasında değişen eğimli kayak pistlerine sahip bulunmaktadır. Tekir Yaylası Kayak Alanları üzerinde, Büyükkapılı ve Küçükkapılı olmak üzere F.I.S. tarafından onaylanmış bulunan iki kayak pisti yer almaktadır.

Kayseri ve Kayak Merkezi'nde, yeni malzeme alımı veya kiralık malzeme temini mümkündür. Ancak kiralık malzeme tespitlerinin öğretmen gözetiminde yapılması tavsiye olunur. Dağda diplomalı kayak öğretmenleri görev yapmaktadır.

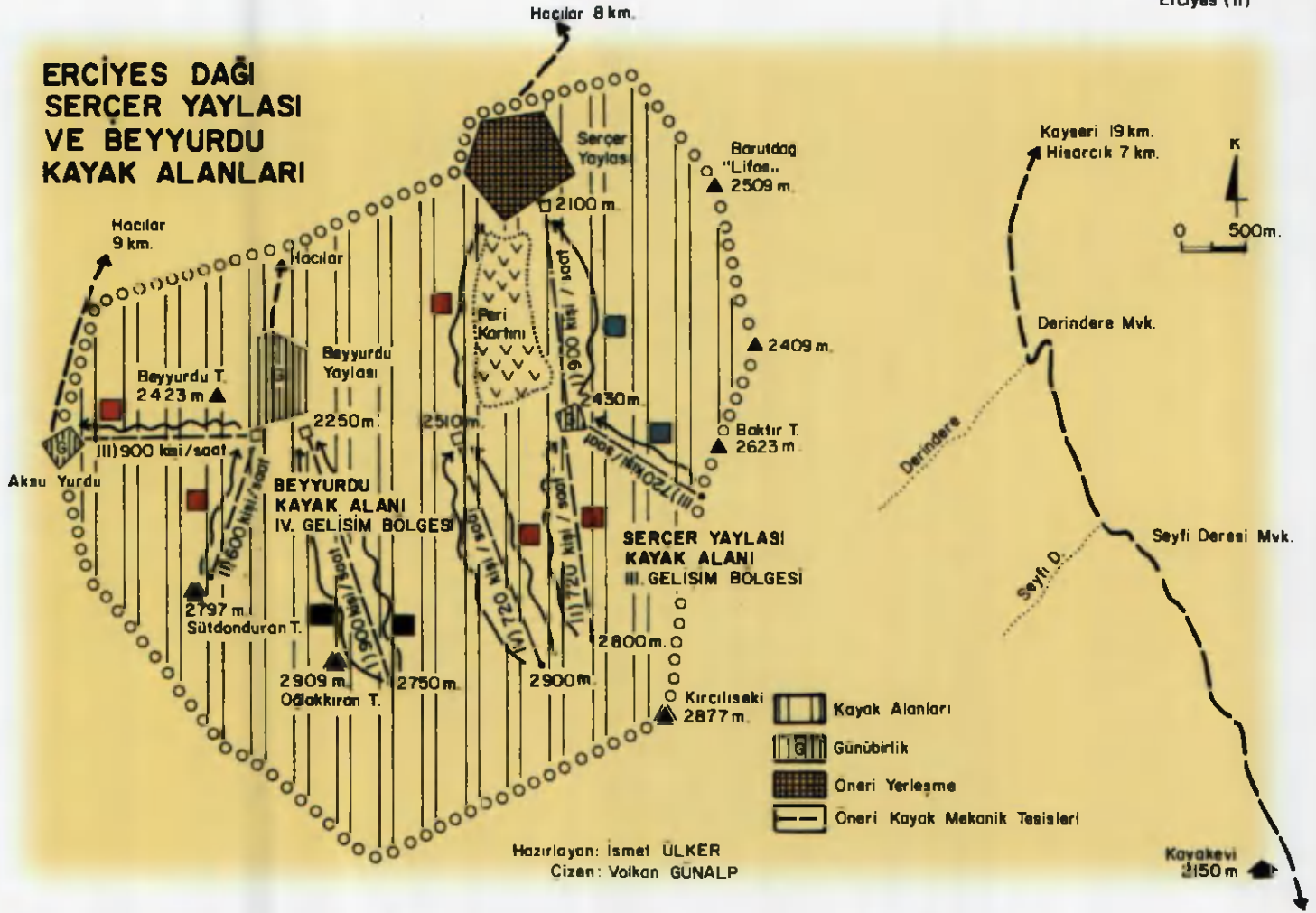
Dağda konaklama için özel sektör ve kamu konaklama tesislerinden yararlanmak mümkündür. 30 oda, 98 yatak yeni olmak üzere, 7 koğuş ve 78 yatak eski kayakevi olarak toplam 176 yataklı dağ ve kayakevi hizmet vermektedir. Her konaklama tesisinin içinde bir sağlık birimi mevcuttur. Dağda ilkyardım, arama ve kurtarma hizmetleri yapan ekipler görev yapmaktadır.

Ayrıntılı bilgi için danışma:
Türkiye Kayak Federasyonu,
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü-Ulus/ANKARA.
Tel : 0(312) 311 07 64 • Fax : 309 74 10
Erciyes Kayak Eğitim Merkezi
"Erciyes Dağı ve Kayakevi" Erciyes Dağı / KAYSERİ,
Tel : 0(352) 342 20 31 • Fax : 0(352) 342 20 32

Muzaffer Erol GEZ ve "Saadet Öğretmen" Erciyes Dağı - KAYSERİ

ERCIYES DAĞI SERÇER YAYLASI VE BEYYURDU KAYAK ALANLARI

Erciyes Volkan Dağı - KAYSERİ

"Küme Volkan", Erciyes Dağı'nın Hisarcık'tan Görünümü

TUTAM YAR ELİNDEN

“deyiş, türkü”

*T*utam yar elinden tutam,
Çıkam dağlara dağlara...
Olam bir yaralı bülbül
İnem bağlara bağlara.

*P*alandöken yüce dağ
Altı mor sümbüllü bağ,
Seni vermem ellere
Nece ki bu canım sağ.

*M*unzur dağına bostan ekilmez
Güneşi doğupta buzu çözülmez.
Ela gözlerini sevdiğüm dilber
Hem ayrılık, hem esgerlik çekilmez.

*M*unzur dağı senden ulu var mıdır?
Başındaki boran mıdır kar mıdır?
Mevlayı seversen doğrusun söyle
Senden aşıp giden ağam, sağ mıdır?..

Deyiş: EMRAH

Derleyen: Nida TUFEKÇİ

Yöre: Erzurum

"Çifte Minareli Medrese ve Palandoken Dağları", ERZURUM

ERZURUM PALANDÖKEN DAĞI KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Palandoken Dağı Kayak Merkezi, Erzurum'un güney kesiminde, kente 5 km. uzaklıkta, Palandoken Dağları'nın kuzey ve kuzeybatı yamaçları üzerinde yer almaktadır. NE - SW doğrultusunda uzanan Palandoken Dağları yaklaşık 70 km. uzunlukta, 30 km. genişlikte bir alanı kaplamaktadır. Kayak alanları 2200-3176 m. yükseklik ku-

Palandoken Kayak Merkezi, Ejder Tepesi, (3176 m.), Palandoken Dağı - ERZURUM

şığı üzerinde yer almakta ve kuzeyden güneye Namlıkar, Hınısboğazi, Konaklı, Ülkeroglu ve Yağmircuk bölgeleri üzerinde toplanmış bulunmaktadır.

Palandöken Dağları'nın en yüksek noktasını oluşturan Büyük Ejder Tepesi (3176 m.), Küçük Ejder Tepesi ise 3095 m. ile Erzurum şehir merkezinin güneyinde ve Hınısboğazi kayak alanı güney sınırında yükselmektedir.

Palandöken Dağları; III. Zamanda başlayıp, IV. Jeolojik Zaman ortalarına kadar süren ve Doğu Anadolu'yu etkisi altına alan bir volkanizma sonucunda oluşmuştur. Yer yer yarık hatları boyunca "sath püskürmeleri" sonucunda meydana gelen Palandöken Dağları, genellikle andezit ve dasit gibi dış püskürük kayalarından meydana gelmiştir.

Orta derecede akışkan olan bu lavlar, bir yandan yükselti kazanırken, bir yandan da yatay genişleme göstererek yaklaşık 70 km. uzunlukta, 25 km. genişlikte ve 3176 m. yükseklikte bir volkanik sıradag görünümü oluşmuştur.

İstasyon Adı : Erzurum
Yükseklik : 1869 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (C°)	-8	-7	-3	5	11	15	19	19	15	9	2	-5	6
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	18	16	19	20	24	27	30	30	29	26	21	19	280
Aylık ortalama karla örtülü günler	29	26	24	5	-	-	-	-	-	1	5	23	114
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	63	78	77	54	5	-	-	-	8	18	34	58	78
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	76	75	74	65	60	56	50	46	49	60	71	75	63

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bölgeni.

Jeolojik yapıya bağlı olarak sarp ve arızalı bir topografya sunmayan ancak değişken eğimli ve uzun meyillere sahip olan Palandöken Dağları, serbest kayak uygulamaları ile (bazı dallarda kısıtlı) "olimpik" yarışlara olanak sağlayan bir alan özelliğine sahip bulunmaktadır.

Orta yükseklikte bir sıradag görünümü sunan Palandöken Dağları genel olarak çayır ve otlak alanlarla kaplıdır.

Bu çayır ve otlaklarla kaplı bulunan yamaçlar, kış mevsimi yeni yağan karın yerde çabuk tutunmasına ve kar kalınlığını 20 cm.'ye ulaşması halinde de kayak sporu uygulamalarına olanak sağlarlar.

Kar Durumu ve Kayak Mevsimi:

Palandöken Dağları üzerinde yerleri saptanmış olan Kış sporları ve Kış turizmi merkezlerinde meteoroloji istasyonunu bulunmadığı için, Erzurum meteoroloji istasyonu iklim verileri esas alınarak, bazı değerlendirmelerin yapılmasına çalışmıştır. Erzurum meteoroloji istasyon değerleri aşağıda belirtilmiştir.

İklim verileri tablosundan da anlaşılacağı üzere, Erzurum kent merkezinde yıllık en yüksek kar kalınlığı 78 cm., karın yerde kalma süresi 114 gün olarak tesbit olunmuştur. Karasal, iklim koşulları nedeni ile mevsim boyunca "tozkar" kaplı kayak pistleri üzerinde kayak yapmak mümkündür.

Palandöken Dağları, (3.176 m.), ERZURUM

Ancak, Erzurum'dan daha yüksek ve 2200-3176 m. yükseklik kuşağı üzerinde, Palandöken Dağları'nın kuzeye bakan yamaçlarında yer alan kayak alanlarında kar kalınlıklarının daha fazla ve yerde kalma sürelerinin ise daha uzun olacağına kuşku yoktur.

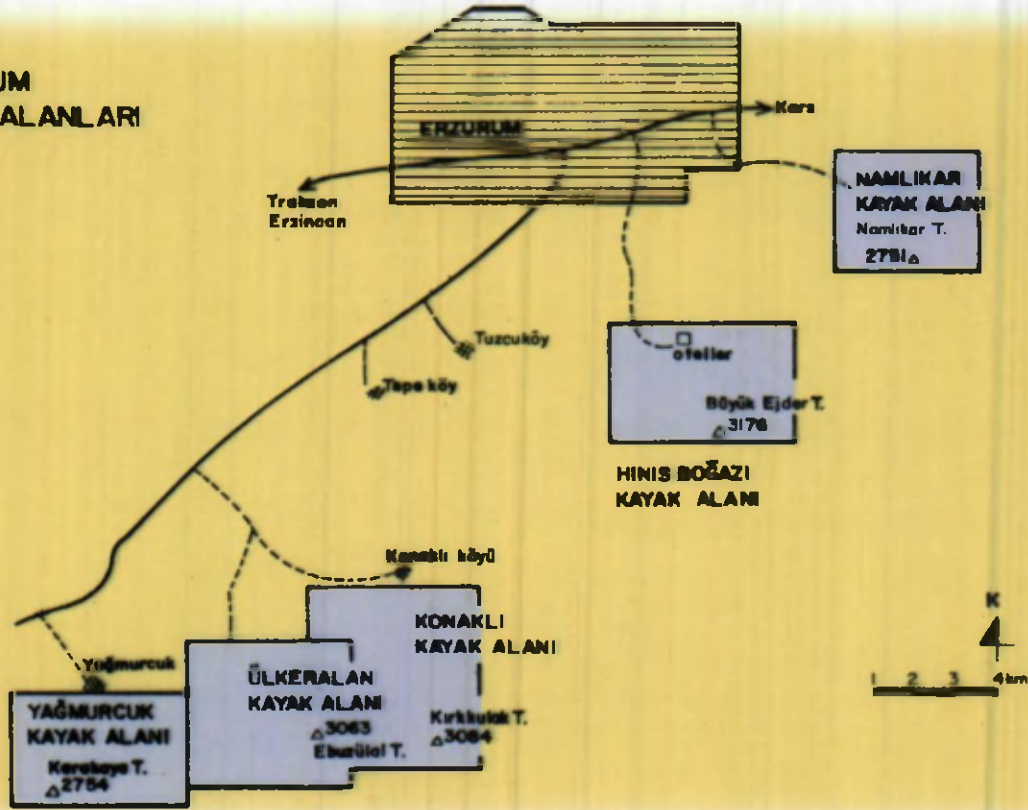
Bölgede yapılan gözlemlere göre, kayak mevsimi "150/gün/yıl" olup, aralık, ocak, şubat, mart, nisan aylarını kapsar. Kayak alanlarında, normal kış koşullarında kar kalınlığının 2 metreyi aştığı gözlemlenmiştir.

Not: Aylık ortalama en yüksek kar kalınlığının 78 cm. olarak ölçülmüş olmasına karşılık, son 70 yıllık süre içerisinde, "23 Şubat 2004" tarihinde en yüksek kar kalınlığı ise 135cm. olarak ölçülmüştür.

Güney Pistleri ve Telesiyeji, Palandöken Dağı - ERZURUM

ERZURUM KAYAK ALANLARI

Palandöken Kayak Merkezine İlişkin Planlama Yaklaşımları:

Türkiye'nin en önemli Kış sporları ve Kış turizmi merkezleri arasında yer alan Palandöken Dağları son yıllarda hızlı bir gelişme göstermekte, yoğun planlama ve yatırım çalışmalarına sahne olmaktadır.^(*)

İlk kez 1976 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erzurum Valiliği ve Erzurum Kayak Klübü işbirliğine başlatılmış olan bu çalışmalarla aşağıda belirtilen hedefler ve varsayımlar öngörülmüştür.

Hedefler

- Doğa tahribini önlemek, düzenli bir gelişmeyi sağlamak,
- Kış sporları ve Kış turizmine dönük uzun ve kısa süreli arazi kullanım kararları getirmek,
- Erzurum kentini, gerekliliği çok duyulan yeni spor ve dinlenme alanlarına kavuşturmak,

(*) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca başlatılan ilk planlama çalışmaları 1976-1979, DPT tarafından başlatılan 2. planlama çalışması ise 1989-1992 yılları arasında yapılmış olan Palandöken Kayak Merkezi 1992 yılından itibaren yeni yatırımlara açılmış bulunmaktadır. Her iki planlama çalışması da kitabın yazarı İsmet ÜLKER'in yönetim ve gözetiminde yapılmıştır. İlk planlama çalışmasına mimar Rengin MADANOĞLU ile şehir plancısı Sefa GÜRMAN katılmış ve katkıda bulunmuşlardır.

- Dağ yerleşmelerine ve kayak sporu uygulamalarına özgü, bir yerleşme ve mimari bütünlüğü gerçekleştirmek.
- Varsayımlar;
- Kayak merkezlerinde kısa sürede Kış turizminin gelişmesi beklenmektedir.

İsmet ÜLKER ve Gultekin ÇEKİ, "1975 Türkiye Kayak Şampiyonası"nı İzlerken. Palandöken Kayak Merkezi - ERZURUM

Serbest Kayak, Palandoken Dağı - ERZURUM

- Kısa dönemde hem spor eğitimi ve yarışma faaliyetlerine hem de Kış turizmi hareketlerine dönük bir kaynak kullanımını beklenmektedir.

- Kayak merkezlerine gelenlerin %75'inin kayak yapacağı, %25'inin kayak yapmayacağı, her kayak merkezinde "kayakçı/gün" sayısının %25 kadar, günübirlik ziyaretçi ve kayakçı geleceği varsayımı kabul edilmiştir.

- Yarışmalar dönük kayak pistlerinin yer ve konumlarının tesbitlerinde F.I.S. kuralları (Pist uzunlukları, eğimleri, yükseklik farkı, denizden yükseklik gibi) gözönüne alınmıştır.

Yarışma ve serbest kayak amaçlı Alp disiplini kayak alanlarının belirlenmesinde F.I.S. tanımına uygun kayak pistlerinin konum ve nitelikleri esas alınmıştır. Özellikle serbest kayak etkinliklerine de önem ve öncelik verilecek "1 kayakçı/100m²/alan" ölçüsünün yanısıra, pist uzunluğunun 1/10 oranında genişlik bulunmasına ayrıca özen gösterilmiştir.

Kayak alanlarının "kayakçı/gün/kapasite" tesbitlerinde ise Katk formülü kullanılmıştır.

Palandöken Dağı Kayak Alanları:

Erzurum kent merkezinin güneyinde yükselen Palandöken Dağları daha önce de belirtildiği üzere 70 km. uzunluk ve 25-30 km. genişlikte bir alanı kapsamaktadır. Bu dağlar üzerinde güneyden kuzeye başlıca beş kayak alanı bulunmaktadır. İlk kez 1976 yılında başlatılmış olan planlama çalışmaları ile saptanan bu kayak alanları sırasıyla Namık - Gezyaylası, Hınısboğazı, Konaklı, Ülkeroglu ve Yağmucuk olarak belirlenmiş ve ilgili haritalar üzerinde gösterilmiştir.

Günümüzde yalnız Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde yatırımlar tamamlanarak hizmete açılmış, "Konaklı Kayak Alanı" ise planlama ve yatırım programına alınmış bulunmaktadır. Diğer üç alan ise "Rezerv kayak alanları" olarak ayrılmış bulunmaktadır.

Hınısboğazı Kayak Merkezi:

"I. Gelişim Bölgesi"

Hınısboğazı Kayak Merkezi, Erzurum kent merkezine 5 km. uzaklıkta, şehre en yakın kayak alanıdır. Kayak alanının alt kesimleri (2200 m.), en yüksek kesimleri ise (3176 m.) yükseklik değerleri gösterir. Hınısboğazı Kayak Alanı'nın güney sınırında Büyük Ejder (3176 m.) ve Küçük Ejder Tepesi (3095 m.) yer alır.

Hınısboğazı Kayak Alanı özellikle Alp disiplini ve Turka-yağı etkinliklerine uygun doğal çevre değerlerine ve kayak

pistlerine sahip bulunmaktadır. Yaz mevsimi kardan arınan kayak alanları ise biyolojik çeşitlilik ve dağ çiçekleri bakımından görülmeye değer bir yayla özelliği taşımaktadır.

Kış sporları ve Kış turizmi bakımından Türkiye'nin en önemli beş kayak merkezinden biri olan "Erzurum - Hınısboğazı Kayak Merkezi" yeterli konaklama ve kayak mekanik tesislerine kavuşmuş bulunmaktadır.

Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde turizm işletme belgeli dört adet konaklama tesisi, Kızılay ve Jandarma örgütlerine ait iki konukevi ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne ait bir "Dağ ve Kayakevi" bir de "Kayak Eğitim Merkezi" işletme halinde bulunmaktadır. Erzurum - Palandöken Dağı, Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde yer alan turizm işletme belgeli konaklama tesisleri aşağıda belirtilmiştir.

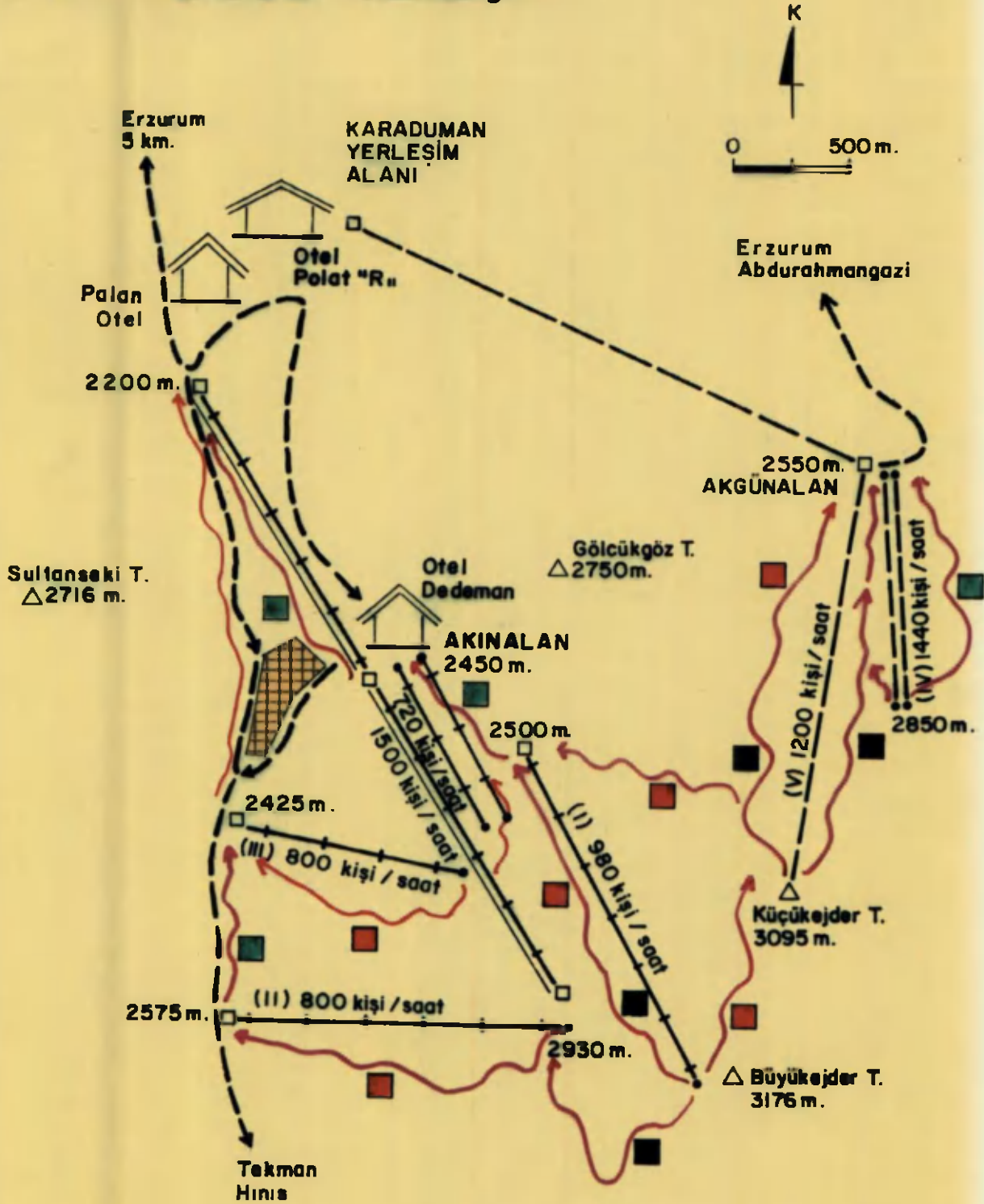
Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Polat Renaissance (*****)	221/450	Telefonla iletişim ve bağlantı için "118" danışma hattından yararlanılması.
Dedeman Otel (****)	185/376	
Palan Otel (****)	160/364	
Kardelen Otel (***)	51/103	
Dağ ve Kayakevi	10/40	
Kayak Eğitim Merkezi	40/150	

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2004.

Not : Bursa-Uludağ, Bolu-Koroğlu ve Kayseri-Erciyes Dağları'nda olduğu gibi Erzurum-Palandöken Dağı Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde de işletme halinde konaklama tesislerinin bir bölümü iki yatak yerine çift yataklı ranzalı olarak kullanıldığından mevcut yatak kapasitesi belgeli yatak kapasitesinden daha yüksek değerlerde hizmet sunmaktadır. Örneğin; günümüzde Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde toplam yatak sayısı 2250 dolayında bulunmaktadır.

ERZURUM - PALANDÖKEN KAYAK MERKEZİ "Hınısboğazi"

- Mevcut Mekanik Tesisler
- - - Öneri Mekanik Tesisler

Hazırlayan: İsmet ÜLKER
Çizen: Volkan GÜNALP

Kayak Mekanik Tesisleri ve Kayak Pistleri:

Büyük Ejder Tepesi (3176 m.) kuzey yamaçları üzerinde yer alan Hınısboğazı Kayak Alanları yükseklik, eğim ve pist uzunlukları bakımından daha çok Alp disiplini kayak yarışları ve serbest kayak uygulamalarına daha elverişli bulunmaktadır. Bu kayak alanı üzerinde bir adet Büyükkapılı İniş, bir adet Küçükkapılı iniş yarış pistleri F.I.S. tarafından onaylanmış bulunmaktadır. Ancak olimpiik kurallar ve uluslararası kayak yarışmaları bakımından özellikle iniş yarışları için gerekli olan en az 3100-3400 m. uzunluk içinde 800-1100 m. yükseklik farkı, %30-90 arasında değişen eğimlere sahip kayak pistleri veya parkurları bu istasyon üzerinde yer almamaktadır. Ayrıca Hınısboğazı Kayak Alanları 1800 m.den daha yüksek alanlar üzerinde (2200-3176 m.) yer aldığı için bu kayak merkezi üzerinde yer alan kayak alanlarında Kuzey disiplini-Kayaklıkoşu ve Buz disiplini - Sürat pateni yarışlarının yapılmasında yükseklik eşiği ile karşılaşılmaktadır.

Bilindiği üzere F.I.S. kurallarına uygun olarak bu tür yarışlar normal koşullarda 1650 m., özel koşullarda izin alınarak ancak 1800 m.'nin altında kalan parkurlar üzerinde yapılabilmektedir. Yarışma anında sporcuların çok yüksek oranda oksijen kullanmak zorunda kaldıkları Kuzey disiplini Kayaklıkoşu ve Buz disiplini Sürat pateni yarışlarında yükseklik artışı halinde akciğer yırtılması gibi tehlikeli durumlarla karşılaşılmaktadır. Bu açıklamaların ışığında gerek Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde, gerekse Palandöken Dağı üzerinde yer alan diğer kayak alanlarında bu tür yarışların yapılabilirliği ancak F.I.S. tarafından verilecek özel yarışma izinleri ile mümkün olabilmektedir. Ancak bugüne kadar böyle bir izne ve uygulamaya da rastlanmamıştır.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde planlama çalışmalarıyla belirlenmiş olan kayak pistleri ve bu pistlere hizmet veren kayak mekanik tesislerinin yerleri ilgili harita üzerinde gösterilmiştir. Bu bağlamda gerek kayak alanının gerekse kayak alanı üzerinde yer alan ve halen işletme halinde bulunan kayak mekanik tesislerinin "kayakçı/gün/taşıma" kapasiteleri ise Katk formülü kullanılarak aşağıda belirtilmiştir.

Milli Kayakçı ve Kayak Öğretmeni Bahattin TOPAL, ERZURUM

I. numaralı mevcut Büyük Ejder telesiyeci:

$$\frac{980 \times 670 \times 6}{4000} = 985 \text{ kişi / gün}$$

II. numaralı mevcut Güney telesiyeci:

$$\frac{800 \times 355 \times 6}{4000} = 426 \text{ kişi / gün}$$

III. numaralı mevcut Vadi telesiyeci:

$$\frac{800 \times 175 \times 6}{4000} = 210 \text{ kişi / gün}$$

IV. numaralı mevcut çift çıkışlı teleski tesisi:

$$\frac{1440 \times 150 \times 6}{4000} = 324 \text{ kayakçı / gün}$$

Mevcut Telekabin Tesisi (I. Ayak) :

$$\frac{1500 \times 480 \times 6}{4000} = 1080 \text{ kişi/gün}$$

V. numaralı öneri Küçük Ejder telesiyeci tesisi:

$$\frac{1200 \times 545 \times 6}{4000} = 981 \text{ kişi / gün}$$

VI. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1440 \times 300 \times 6}{4000} = 648 \text{ kayakçı / gün}$$

Not: Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde mevcut eski telesiyeci tesisi "330 kişi/saat" taşıma kapasitesi ile, mevcut telekabin tesisi (I. ayak) "1500 kişi/saat" taşıma kapasitesine sahip bulunmaktadır. Bu tesisler "ana taşıyıcı" olarak değerlendirilmiş olduklarından kayak alanı "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesine dahil edilmemişlerdir.

Güney Pisti, Palandoken Dağı - ERZURUM

Palan Otel (★★★★), Palandöken Dağı - ERZURUM

Dedeman Otel (★★★), Palandöken Dağı - ERZURUM

Konaklı Kış Sporları ve Turizm Alanı:

"II. Gelişim Bölgesi"

Bu alan Erzurum - Çat yolu üzerinde, Erzurum şehir merkezine 18 km. uzaklıkta, Konaklı Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kuzeyde Konaklı Köyü (2250 m.) ile güney kesimde Kırkkulak Tepesi (3084 m.) ile Ebuzülâl Tepesi (3063 m.) arasında konumlanmış bulunan Konaklı Kayak Alanları gerek güney rüzgarlarına kapalı oluşu, gerekse yörede en çok kar yağışı alması nedeniyle özellikle Alp ve Kuzey disiplini kayak etkinliklerine daha elverişli ortamlar sunarlar.

İlk etüd çalışmaları 1976 yılında başlayan, ancak ilk planlama çalışmaları 1989-1992 yılları arasında tamamlanmış olan Konaklı Kayak Alanları yaklaşık "5000 kayakçı/gün" kullanım kapasitesine sahip bulunmaktadır. Alp disiplini kayak yarışlarına (Küçükbaşlı iniş, Büyükbaşlı iniş ve iniş) olanak sağlayan Konaklı Kayak Alanları yaklaşık 5000-6000 "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesine, dolayısıyla bir o kadar büyüklükte yatak kapasitesi geliştirilmesine elverişli bir alan özelliği taşımaktadır.^(*)

Özel bir çalışma sonucu, İsmet Ülker ve çalışma arkadaşlarınınca hazırlanmış olan öneri "Konaklı Kayak Merkezi 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı" uyarınca, yer ve konumları, belirlenmiş olan kayak mekanik tesisleri ilgili harita üzerinde, nitelikleri ise aşağıda belirtilmiş ve Katk formülü kullanılmıştır.

(*) Palandoken Kayak Alanları'nı kapsayan ilk planlama çalışması, 1976-1979 yıllarında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erzurum Kayak Kulübü işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar İsmet ÜLKER'in başkanlığında Erzurum Kayak Kulübü Başkanı Metin GEZ ve Erzurum Kayak Ajansı Sıtkı KARAKAŞ'ın katılım ve katkılarıyla yapılmıştır. 1989-1992 yıllarında, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından başlatılmış olan 2. planlama çalışması da yine İsmet ÜLKER tarafından yönlendirilmiş, bu çalışmaya ise yerinden dönemin Erzurum Kayak Kulübü Başkanı Fuat KULAÇOĞLU ile 2. Başkan Mehmet AKGÜN katılmışlardır.

I. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1440 \times 219 \times 6}{4000} = 460 \text{ kayakçı / gün}$$

II. numaralı öneri telekabin tesisi:

$$\frac{1800 \times 500 \times 6}{4000} = 1350 \text{ kişi/gün}$$

III. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 630 \times 6}{4000} = 850 \text{ kişi / gün}$$

IV. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1100 \times 570 \times 6}{4000} = 940 \text{ kişi / gün}$$

V. numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1440 \times 570 \times 6}{4000} = 1197 \text{ kişi / gün}$$

VI. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1800 \times 490 \times 6}{4000} = 1323 \text{ kişi / gün}$$

VII. numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 440 \times 6}{4000} = 594 \text{ kişi / gün}$$

Not : KATK formülü uygulanarak yapılan değerlendirmeler sonucu Konaklı Kayak Merkezi için toplam 6714 "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi bulunmuştur. Bu alanla ilgili 5000 yatak kapasiteli bir yatırım projesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yatırım programına alınmış ve on çalışmaları tamamlanmış bulunmaktadır.

Palandoken Ejder Tepesi, (3176 m.) "Arka Planda Konaklı" Kayak Alanları, Palandoken - ERZURUM

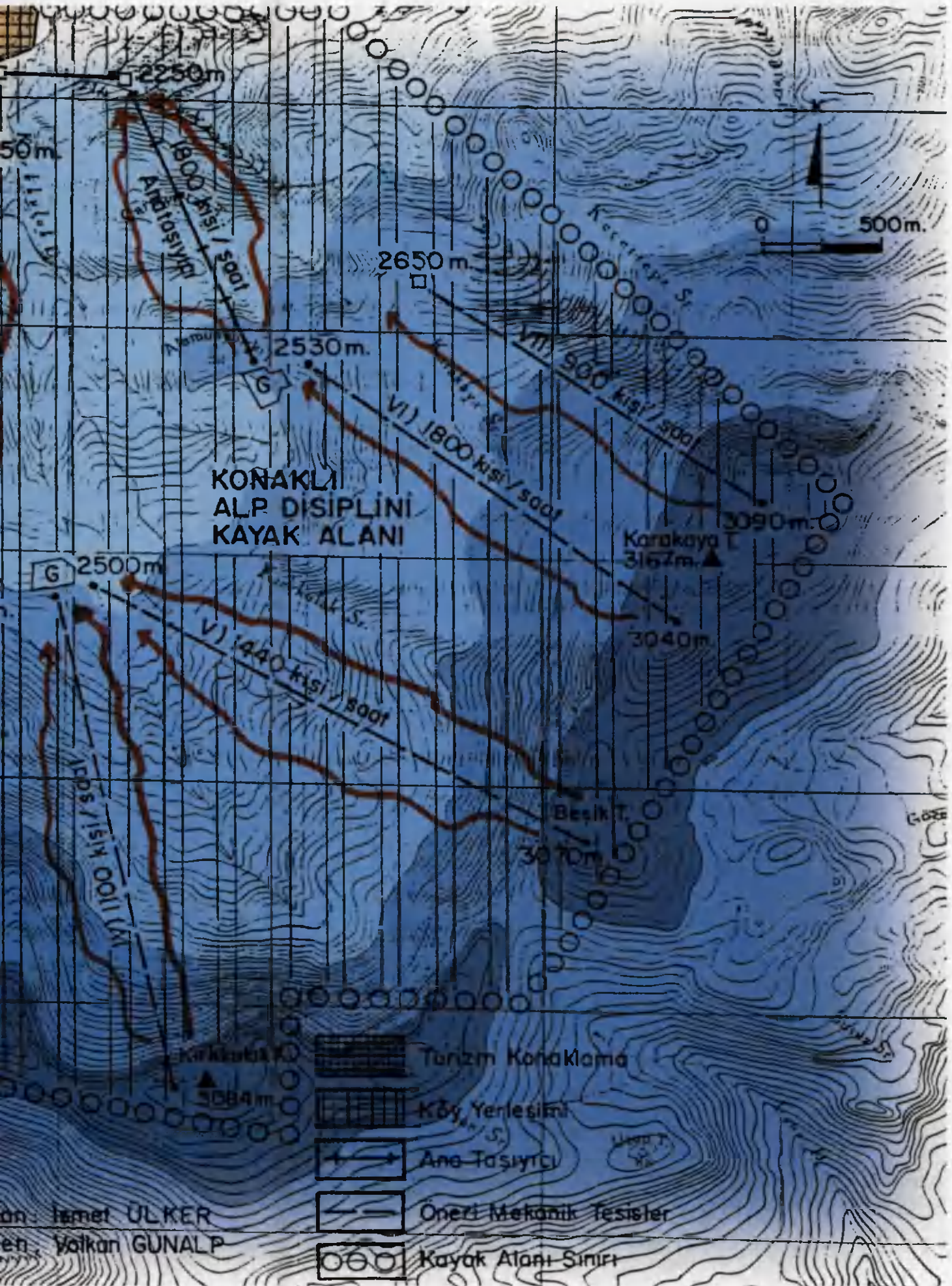

Hınısboğazı Kayak Alanı, Palandoken Dağı - ERZURUM

"Palandoken Dağı Turizm Projesi", Planlama Çalışmasını Başlatan (1976) İki Görev Adamı,
Erzurum Kayak Kulübü Başkanı ve Kayak Öğretmeni Metin GEZ, Kayak Federasyonu Başkanı İsmet ÜLKER,

Konaklı Kayak Alanları, (2000 - 3000 m.), Konaklı Koyu, Palandoken - ERZURUM

PALANDÖKEN KAYAK ALANLARININ F.I.S. KURALLARI VE OLİMPİYAT YARIŞLARI YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Erzurum-Palandöken Dağları üzerinde yer alan Hınısboğazı ve Konaklı Kayak Alanları, uluslararası niteliklerde kayak pistlerine sahip bulunmaktadır. Özel bir proje ile yatırım programına alınmış bulunan Konaklı Kayak Alanları Alp disiplini ve Kuzey disiplini “yükseklik eşik değeri dışında” kayak etkinliklerine ve olimpik yarışlara uygun koşullara sahip bulunmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere Kış Olimpiyatları'nın en önemli yarışlarını oluşturan Kuzey disiplini bay ve bayanlar Kayaklıkoşu yarışları ile, Buz disiplini sürat pateni yarış parkurlarının hazırlanmasında “1800 rakımı eşik değeri olarak kabul edilmektedir. Yarışlar sırasında sporcular tarafından” yüksek oranda oksijen tüketimi yapılmaktadır. Bu nedenle bu dallarda 1800 rakımından daha yüksek alanlar üzerindeki Kayaklıkoşu pistleri veya buz pateni parkurlarında yarışma düzenlenmesine izin verilmemektedir.

F.I.S. tarafından Dünya Kayak Şampiyonaları ve Kış Olimpiyatları'nda bu temel kuralın uygulanacağı gözönüne alınarak, Erzurum ve Palandöken Dağları'nda Kış Olimpiyatları'nın yapılabilmesi için önce bu iki konuda F.I.S. den ön izin alınması gereği vardır. Ancak bu ön izin alındıktan sonra Erzurum ve Palandöken Dağları üzerinde gerek Dünya Kayak Şampiyonası gerekse Kış Olimpiyatları yapılmasını görüşme ve yarışma konusu yapmak mümkün olabilecektir.

Ancak bundan daha da önemli olan ise; normal süreçte 20-30 yıllık bir dönemi kapsaması olası gözükken böyle bir projenin aşamalı olarak programlanması zorunluluğu vardır. Örneğin; Dünya Kayak Şampiyonası ve Kış Olimpiyatları'ndan önce Akdeniz Ülkeleri Kayak Yarışları, Karadeniz ülkeleri Kayak Yarışları, ya da Dünya Üniversiteleri Kayak Oyunları gibi etkinliklerin yapılması amaçlanmalıdır.

Bu aşamalara paralel olarak da gerek Dünya Kayak Şampiyonaları gerekse Kış Olimpiyatları için yeterli nitelik ve niceliklere sahip tüm alan ve pist düzenlemelerinin yapılması ve gerekli olan yatırımların da gerçekleştirilmesi zorunluluğu vardır.

Bu genel değerlendirmelerin ışığında Erzurum-Palandöken Dağı üzerinde yer alan kayak alanları özellikle uluslararası serbest kayak etkinlikleri ve “beceri geliştirme” yarışmaları bakımından ise olumlu ve elverişli koşullara sahip bulunmaktadır.

Erzurum kentinin 1970 m., tüm kayak alanlarının ise 2200-3176 m. yükseklik kuşağı üzerinde bulunması bu tür etkinlikler için önemli bir avantaj olarak kabul edilmektedir. Bu tür serbest kayak etkinlikleri söz konusu olduğunda özellikle Konaklı Kayak Alanları, yeni yatırımlara açılıncaya kadar hem Turkayağı etkinlikleri, hem de Helikopterli kayak “heleski” etkinlikleri bakımından değerlendirme yoluna gidilmelidir.

Günümüzde serbest kayak ve yarışma etkinliklerine açılmış bulunan Palandöken Dağları, Hınısboğazı Kayak Merkezi'nin dışında, Konaklı kayak Alanları “II. Gelişim Bölgesi olarak yatırım programına alınmış bulunmaktadır. Buna karşın Palandöken Dağları'nın kuzey kesiminde yer alan Namıkaz - Gez Yaylası ile Palandöken Dağları'nın güney kesiminde yer alan “Ulkeralanı ya da “Ulkeroglu” ve Yağmuncuk Kayak Alanları” ise geleceğe dönük yatırım ve rezerv gelişme alanları olarak ayrılmış bulunmaktadır.⁽⁴⁾

Sonsöz:

F.I.S. tarafından “yükseklik sınırlaması” konusunda özel ve resmi izin alınması halinde Erzurum'da Kış Olimpiyatları yapılmasının ciddi bir proje olarak ele alınması mümkündür. Ancak bu proje kısa süreli çalışmalarla sonuç alınabilecek bir proje niteliği taşımamaktadır. Bu projenin hayata geçirilebilmesi için en az 20 yıllık, normal koşullarda 30-40 yıllık bir zaman dilimine ihtiyaç bulunmaktadır.

Ayrıca Erzurum'da Kış Olimpiyatları gerçekleştirilmek istenirken, Alp disiplini uygulamalarının Palandöken Dağları üzerinde, Kuzey disiplini yarışlarının ise Sarıkamış'ta gerçekleştirilmesi asla gözardı edilmemelidir.

Yükseklik sınırı konusunda F.I.S. tarafından izin verilmesi halinde, o takdirde Kayseri-Erciyes Dağı'nın veya Bursa-Uludağ'ın Kış Olimpiyatları'na aday olarak ele alınması ve değerlendirilmesi mümkündür. O takdirde de “Kayseri Kış Olimpiyatları” veya “Bursa Kış Olimpiyatları” Projesinin gündeme alınması gereği vardır.

⁽⁴⁾ Erzurum-Palandöken Dağları iki planlama çalışmasına konu olmuştur. Bunlardan ilki 1976-1979 yıllarında, ikincisi ise 1989-1992 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. İlk planlama çalışması; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğunda, İsmet ULKER'in başkanlığını yaptığı “Türk Planlama Ekibi”, ikinci planlama çalışması ise Devlet Planlama Teşkilatı eşgüdümü ve sorumluluğunda, “S.T.F.A. - Kanada Delcan” firmasında yapılmıştır. Ancak Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde yapılan tüm yatırım ve uygulamalarda ilk planlama kararları esas alınmıştır.

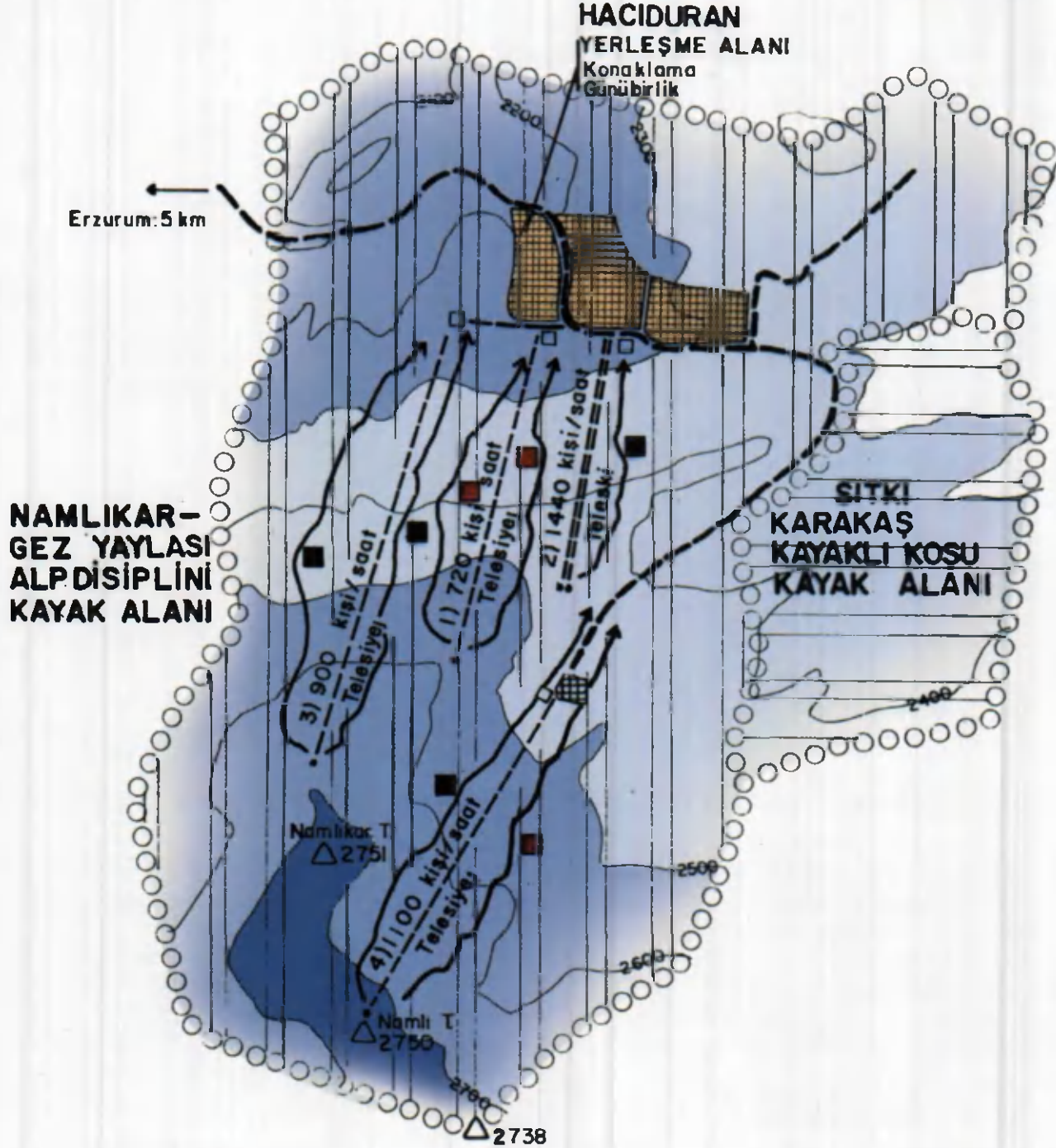

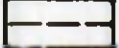
Konaklı Koyü, (2200 m.), Palandoken Dağları - ERZURUM

Atlıkızak

PALANDÖKEN DAĞI NAMLIKAR-GEZ YAYLASI KAYAK MERKEZİ

- Yerleşme Alanı
- Kayak Alanı
- Öneri Kayak Mekanik Tesisleri

Hazırlayan: İsmet ÜLKER

Kayak Pistri, Palandoken Dağları - ERZURUM

Palandöken Kayak Merkezi: "Güncel ve Pratik Bilgiler"

Palandöken-Hınısboğazı Kayak Merkezi; Erzurum kent merkezinin güneydoğusunda, Palandöken Dağı'nın kuzey yamaçları üzerinde yer almaktadır. 2200-3176 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer alan kayak merkezi, kent merkezine 5 km. uzaklıktadır. Erzurum kenti; kara, hava ve demiryolu ile Ankara ve İstanbul'a, kayak merkezi ise karayolu ile kent merkezine bağlı bulunmaktadır. Yeni planlanan "Palandöken-Konaklı Kayak Merkezi" ise Erzurum'dan 18 km. uzaklıkta "Çat yolu" üzerinde bulunmaktadır.

Normal kış koşullarında 10 Aralık tarihinde başlayan kayak mevsimi 30 Nisan'da son bulmakta ve "150/gün/yıl" gibi bir süreyi kapsamaktadır. Büyükejder Tepesi'nin kuzey yamaçları ise 15-20 Haziran tarihlerine kadar kayak olanakları sunmaktadır. Kar kalınlıklarının 200 cm.yi geçtiği Palandöken'de, karasal iklim koşulları nedeniyle "tozkar" ve bol güneşli günler hakimdir.

Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde, 4 yıldızlı, 630 yataklı "Dedeman Oteli", 400 yataklı Palan Oteli ve yaklaşık 1000 yatak kapasiteli Polat Renaissance Oteli işletme halinde bulunmaktadır. Ayrıca kent merkezinde hizmet veren, üç adet turistik belgeli otel daha mevcuttur.

Erzurum - Palandöken Kayak Merkezi'nde; yeterli sayıda seçkin kayak öğretmeni görev yapmaktadır. Yeni kayağa başlayanların en az beş gün ayrımları ve günde iki saat

ders almaları yararlı görülmelidir. Bireysel veya grup olarak yapılan ders ücretleri ise her yıl değişiklik göstermektedir.

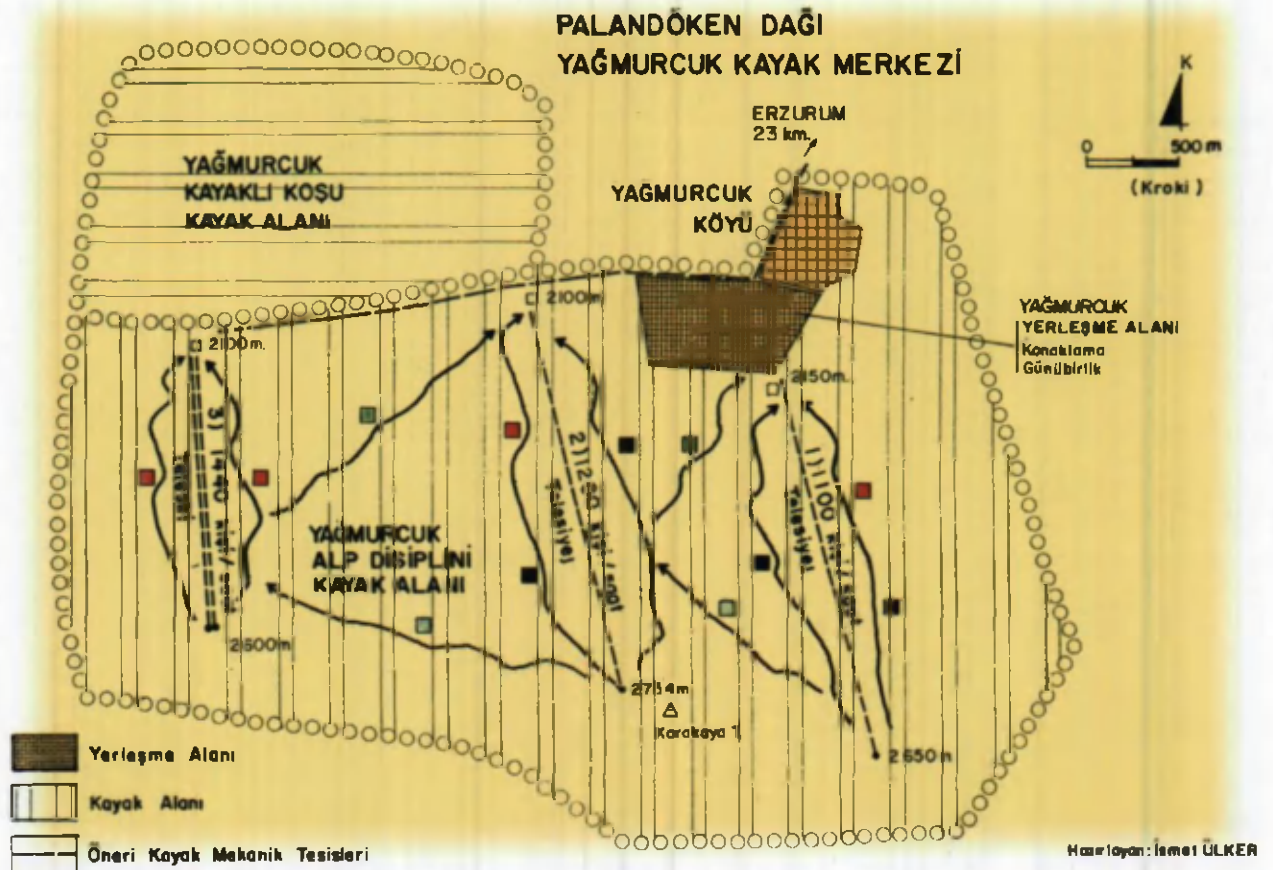
Dağda bir adet telekabin, dört adet telesiyej, iki adet teleski tesisi, 80 odalı ve 160 yataklı kayak eğitim merkezi devamlı hizmet vermektedir. Gerek kent merkezinde gerek dağ otellerinde her türlü kayak giysi ve malzemelerini satın almak veya kiralamak mümkündür. Yeni malzeme alımı ve kiralanmasında kayak öğretmenlerine danışılmaktadır. Palandöken Dağları, yaz mevsimi ise ayır bir dünya sunmaktadır. Yamaçları dağ çiçekleri ile bezenmekte, renk renk kelebekler ise bu dağları yurt edinmektedir.

Otellerde doktor ve sağlık personeli görev yapmaktadır. Dağdaki kaza veya yaralanmalar halinde, ilk yardım veya kızakla taşıma, kayak öğretmenlerince yapılmaktadır. Palandöken Dağı'nda kayak yapan sporcuların ezilmiş ve işaretlenmiş kayak pistleri dışındaki alanlarda kayak yapmamaları ve özellikle derin kar çanaklarına girmemeleri gerekir.

Ayrıntılı bilgi için danışma:

Türkiye Kayak Federasyonu,
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA
Tel : 0(312) 311 07 64 • Fax : 309 74 10

Erzurum Kayak Eğitim Merkezi,
"Palandöken Dağ ve Kayakevi", Palandöken / ERZURUM,
Tel : 0(442) 315 68 41 • Fax : 0(442) 317 17 38

DAĞLAR DAĞIMDIR...

"türkü"

*Dağlar dağım*dır benim
Gam ortağımdır benim.
Söyletme çok ağlarım
Yaman çağımdır benim.

Oy dağlar dağlar dağlar
Göğsü çimenli dağlar,
Ben derdimi söylesem
Gök dolar, bulut ağlar.

Dağları dağlasınlar
Koy beni ağlasınlar
Yarimin çevresiyle
Yaramı bağlasınlar.

Dağlarda meşelerde
Gül suyu şişelerde.
Eller yarimi aldı
Ben galdım köşelerde...

Derleyen: Muzaffer Sarısözen

Yöresi: Elazığ - Harput

2000 - 2010, KAP

Cibltepe'den (2634 m.), Allahuekber Dağları, Sarıkamış - KARS

SARIKAMIŞ KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Erzurum-Kars demir ve karayolu üzerinde yer alan Sarıkamış, Kars'a 60 km., Erzurum'a ise 150 km. uzaklıktadır. Türkiye'nin en önemli beş kayak merkezinden birini oluşturan Sarıkamış Kayak Merkezi 2092 m. yükseklikte, çevresi sarıçam ormanlarıyla kaplı, yüksek bir plato ve yayla görünümündedir.

Tüm çevre ve orman içi boşluklar özellikle "Kayaklıkoşu" ve "Turkayağı" etkinliklerine elverişli alanları oluştururken, Sarıkamış ilçe merkezinin hemen güneyinde yükselen "Cıbiltepe" (2634 m.) ile Sarıkamış'ın yaklaşık 14 km. batısında yer alan Süphan "Sıpkaç" Dağı (2900 m.) ise Alp disiplini yarışma ve serbest kayak etkinliklerine uygun ortamlar sunarlar.

Sarıkamış ve çevresi; III. Jeolojik Zaman sonlarında "sattih püskürmeleri" sonucu oluşmuş bazalt katmanlarından meydana gelmiştir. Dış kuvvetlerce aşınmış ve yassı bir görünüm kazanmış olan bu yöre günümüzde sarıçam ormanları ve otlaklarla kaplı yüksek bir yayla görünümü kazanmıştır. Doğu Anadolu karasal iklim bölgesinde yer alan ve kış mevsimi boyunca etkili kar yağışlarına sahne olan Sarıkamış ve çevresi Kış sporları ve Kış turizmi bakımından olduğu kadar, benzeri pek olmayan çevre güzelliklerine de sahip bulunmaktadır.

Sarıkamış ve çevresi ilk kez 1976 yılında planlama kapsamına alınarak Kış sporları ve Kış turizmi bakımından değerlendirilme konusu yapılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca başlatılan bu çalışmalar 1979 yılında tamamlanmıştır. Başlatılan bu planlama çalışmaları 1979 yılında tamamlanarak onaylanmış ve yürürlüğe konmuştur. "Kars-Sarıkamış Kayak Merkezi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı" sonucunda Sarıkamış ve çevresinde başlıca üç kayak alanı belirlenmiştir. Cıbiltepe Kayak Alanı, Süphan Dağı Kayak Alanı ve Hamamlı-Ağ-

baba Kayak Alanları olarak belirlenmiş olan bu üç merkez, ilgili haritası üzerinde gösterilmiştir. ⁽⁴⁾

Kar Durumu ve Kayak Mevsimi:

Doğu Anadolu Bölgesi, karasal iklim kuşağı üzerinde yer alan Sarıkamış ve çevresi yazları ılıman, kışları ise soğuk ve kar yağışlı geçen iklim koşullarına sahip bulunmaktadır. Sarıkamış Meteoroloji İstasyonu uzun yıllar ortalaması sonuçlarına göre, Sarıkamış ve çevresi 142 gün karla kaplı kalmakta ve en yüksek kar kalınlığı ise 202 cm. olarak ölçülmüş bulunmaktadır.

Sarıkamış Kayak Merkezi ve çevresinde yer alan diğer alanlar "100 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır. Genellikle "tozkar" ile kış mevsimi boyunca kaplı bulunan Sarıkamış çevresindeki kayak alanları, 10 Aralık-30 Mart tarihleri arasında Kış sporlarına uygun koşullar sunarlar.

Sarıkamış Kayak Merkezi Gelişim Bölgeleri:

Sarıkamış çevresinde, eski kayak alanı olarak kullanılan Çamurludağ "Osman Yüce" dışında Kış sporlarına elverişli diğer üç alan daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki Sarıkamış ilçe merkezinin hemen güneyinde yükselen Cıbiltepe

⁽⁴⁾ ÜLKER İsmet, MADANOĞLU Rengin, GÜRMAN Sefa. Kars-Sarıkamış Kayak Merkezi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı, Kültür ve Turizm Bakanlığı 1979, Ankara.

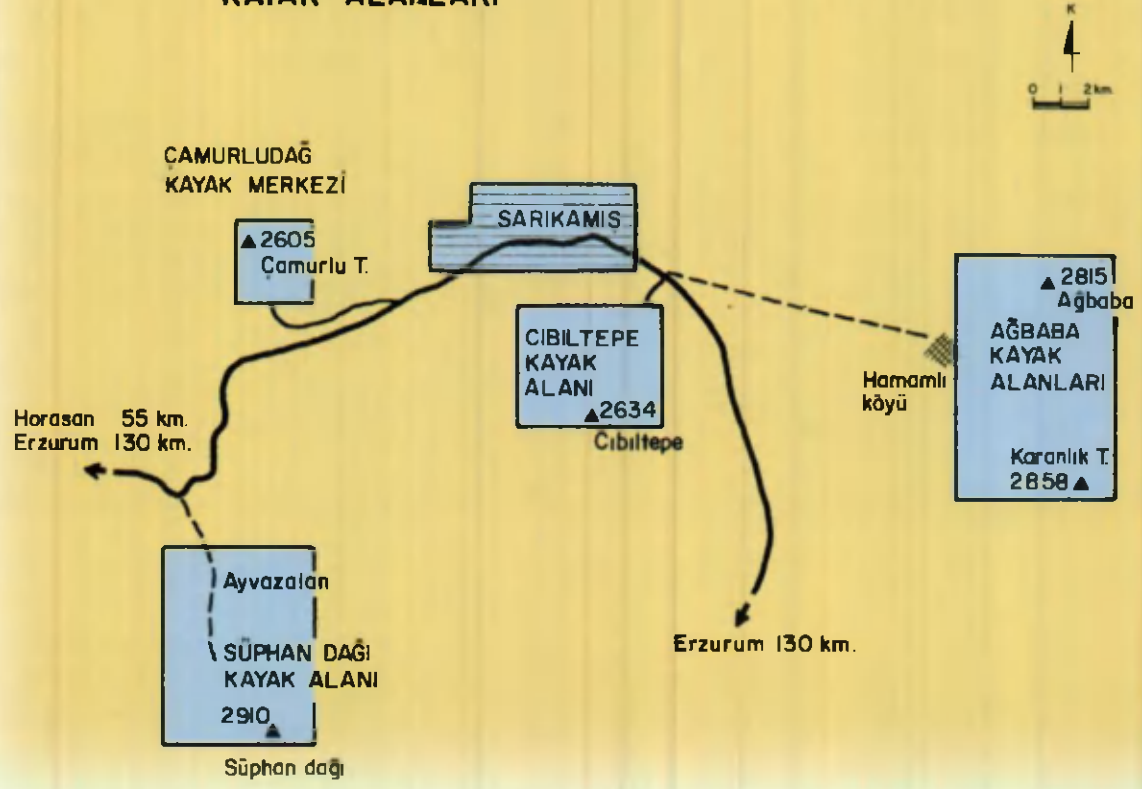

Doğal Çevre, Sarıkamış - KARS

Toprak Otel (★★★★★), Sarıkamış - KARS

KARS - SARIKAMIS KAYAK ALANLARI

Kışla Konutları, "Rus Evleri", Sarıkamış - KARS

(2634 m.), kentin batısında ve 14 km. uzaklıkta yükselen Süphan Dağı (2909 m.), Sarıkamış'ın doğusunda yer alan Hamamlı-Ağbaba (2815 m.) olarak belirlenmiştir.

Kentin yaklaşık 7 km. güneyinde yükselen ve sarıçam ormanlarıyla kaplı bulunan Cıbiltepe (2634 m.) çabuk ve fazla kar tutan kuzeye bakışlı yamaçları ile, farklı eğim ve uzunluklara sahip Alp disiplini kayak pistleri ile "I. Gelişim Bölgesi" olarak planlanmış ve yatırımlara açılmış bulunmaktadır. Doğal çevre ve zemin özellikleri bakımından Cıbiltepe ve çevresine benzer durumda olan Süphan Dağı ise (2909 m.) "II. Gelişim Bölgesi", Hamamlı-Ağbaba Yöresi ise "III. Gelişim Bölgesi" olarak saptanmış bulunmaktadır.

İstasyon Adı : Sarıkamış
Yükseklik : 2092 m.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Aylık ortalama sıcaklık (C°)	-9	-9	4	2	8	12	15	15	10	4	0	-6	3
Aylık güneşli ve yarı güneşli günler	21	20	21	22	23	27	20	29	27	25	23	20	282
Aylık ortalama karlı orolu günler	31	28	28	14	-	-	-	-	-	1	9	27	142
En yüksek kar örtüsü kalınlığı (cm.)	98	175	202	90	10	2	-	-	1	25	58	67	202
Aylık ortalama bağıl (nisbi) nem	80	78	79	77	74	70	68	66	66	73	78	80	74

Kaynak : Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Bülteni.

Cıbiltepe Kayak Merkezi:

"I. Gelişim Bölgesi"

Bu alanın ilk planlama etüdü 1976 yılında ilk çevre düzeni ve nazım imar planı ise 1979 yılında yapılmıştır. Planlı bir gelişme öngörülen Cıbiltepe Kayak Merkezi 1989-1992 yılları arasında ise yeni yatırımlara açılmış ve önemli bir kayak merkezi olarak gelişmeye başlamıştır. İlk yatırımlar olarak gerçekleştirilmiş olan 2 adet kayak mekanik tesisi, telesiyej olarak yapılmıştır. 2 parçalı olarak gerçekleştirilmiş olan bu mekanik tesislerden ilki 1437 m., ikincisi ise 1807 m. uzunluktadır. Bu tesislerin nitelikleri ve yerleri ilgili harita üzerinde belirtilmiştir.

2100-2600 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer alan Cıbiltepe Kayak Merkezi, Alp disiplini yarışma ve serbest kayak etkinliklerinin yanı sıra özellikle Türkyağı etkinliklerine de uygun doğal çevre koşullarına sahip bulunmaktadır. Bu yöre sahip olduğu karlı yamaçlar ve orman içi boşluklar nedeniyle kuzey disiplini, Kayaklıkoşu etkinliklerine de son derece elverişli koşullara sahip bulunduğu halde, F.I.S. kurallarına göre 1800 rakımının üzerinde yer aldığı için uluslararası ve olimpiik yarışmalar bakımından olumsuzluk yaratmaktadır.

Cıbiltepe Kayak Merkezi'nin "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi ve kayak mekanik tesislerinin nitelikleri aşağıda belirtilmiştir. Kayak pistlerinin yer seçimi ve niteliklerinin belirlenmesinde ise F.I.S. kurallarına uygun yarışma, serbest kayak etkinlikleri ve eğitim amaçlı uygulamalar esas alınmıştır. Gerek kayak alanının gerekse kayak mekanik tesislerinin "kayakçı/gün/taşıma" kapasite tespitlerinde Katk formülünden yararlanılmıştır.

Kayak alanı kapasite tespitlerinde ayrıca "100 m² alan/bir kayakçı" ile Alp disiplini pist uzunluklarının en az 1/10 oranında genişliklere sahip olması, ayrıca değerlendirme konusu yapılmıştır.

I numaralı mevcut telesiyej :

$$\frac{1800 \times 150 \times 6}{4000} = 405 \text{ kişi / gün}$$

II numaralı mevcut telesiyej :

$$\frac{1120 \times 330 \times 6}{4000} = 544 \text{ kişi / gün}$$

III numaralı öneri telesiyej :

$$\frac{1100 \times 400 \times 6}{4000} = 660 \text{ kişi / gün}$$

IV numaralı öneri teleski

$$\frac{1440 \times 360 \times 6}{4000} = 778 \text{ kayakçı / gün}$$

"Kars-Sarıkamış Kayak Merkezi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı" uyarınca öngörülmuş ve bir kısmı gerçekleştirilmiş olan kayak mekanik tesisleri toplam olarak 2387 "kayakçı/gün" veya "kişi/gün" kullanım kapasitesi sunmaktadır.

Konaklama Tesislerinin Durumu ve Nitelikleri

Sarıkamış çevresinde biri eski, diğeri yeni olmak üzere iki kayak merkezi geliştirilmiştir. Bunlardan eski olanı "Çamurludag" ya da "Osman Yüce" adı ile anılmaktadır. Yukarıda ismi belirtilen planlama çalışması ile 1989-1992 yılları arasında yeni yatırımlara açılmış bulunan Cıbiltepe Kayak Merkezi ise yeni yatırımların yer aldığı bir kayak merkezi olarak yatırım programına alınmış bulunmaktadır.

Eski kayak merkezinde bir adet 90 yatak kapasiteli "Kayak Eğitim Merkezi" işletme halinde bulunmaktadır. Yeni kayak merkezinde ise 50 kişilik kafeteryası, 30 yataklı "Kayakevi", 120 yataklı Çamkar Oteli ile 330 yataklı Toprak Otel işletme halinde bulunmaktadır.

Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

Tesisin Adı ve Sınıfı	Oda veya Yatak Sayısı	Telefon Numarası
Toprak Otel (*****)	160/330	(x) yatırım belgeli konaklama tesisleri.
Çamkar Oteli (***)	50/120	
Dedeman Oteli (***) (x)	84/174	
Sarıçam Oteli (*****) (x)	221/488	

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı,
Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 01.01.2005.

Sarıkamış çevresinde yer alan Süphan Dağı Kayak Alanları ile Hamamlı-Ağbaba Kayak Alanları rezerv gelişme alanları olarak belirlenmiş olduğundan bu alanlar ile ilgili bir değerlendirme yapılması bugün için gerekli ve yararlı görülmemiştir.

Sarıkamış Kayak Alanlarının F.I.S. Kuralları ve Olimpik Yarışlar Yönünden Değerlendirilmesi

Sarıkamış çevresinde yer alan tüm kayak alanları 2100 m. rakımından daha yüksek alanlar üzerinde yer aldığı için bu alanlar üzerinde özellikle Kuzey disiplini dalında bay ve bayanlar "Kayaklıkoşu yarışmaları", Buz disiplini dalında ise bay ve bayanlar "Sürat pateni yarışları" bakımından yükseklik eşiği ile karşı karşıya gelmektedir.

Bilindiği üzere uluslararası ve olimpik yarışlar F.I.S. kurallarına uygun olarak düzenlenmiş kayak pistleri veya buzlu parkurlar üzerinde yapılmaktadır. Özellikle Kayaklıkoşu

ve Sürat pateni yarışlarında maksimum oksijen tüketimi söz konusu olduğundan, yarış parkurlarının 1800 m. rakımdan daha yüksek pistler veya buzlu zeminler üzerinde düzenlenmesi, sporcu sağlığı açısından sakıncalı görülmektedir.

Sarıkamış ve çevresindeki kayak alanları bu yönüyle bazı sınırlamalar göstermesine rağmen özellikle beceri geliştirme "performans" etkinlikleri bakımından olumlu bir durum ve güç geliştirme ortamı yaratırlar. Ancak bu ortamlarda idman yapan sporcuların çalışma koşullarını en düşük tempoda tutması tavsiye olunur.

Sarıkamış ve çevresinde yer alan kayak alanları Kuzey disiplini ve Buz disiplini yarışmaları bakımından bu tür olumsuzluklar gösterirken özellikle Alp disiplini kayak etkinlikleri ile Turkayağı ve Kayaklıkoşu serbest kayak etkinlikleri bakımından çekici ve elverişli doğal çevre olanaklarına sahip bir kayak merkezi olarak önem taşımaktadır.

F.I.S. tarafından "yükseklik sınırlaması" konusunda özel ve resmi izin alınması halinde Erzurum'da Kış Olimpiyatları yapılmasının ciddi bir proje olarak ele alınması mümkündür. Ancak bu proje kısa süreli çalışmalarla sonuç alınabilecek bir proje niteliği taşımamaktadır. Bu projenin hayata geçirilebilmesi için en az 20 yıllık, normal koşullarda 30 yıllık bir zaman dilimine ihtiyaç bulunmaktadır.

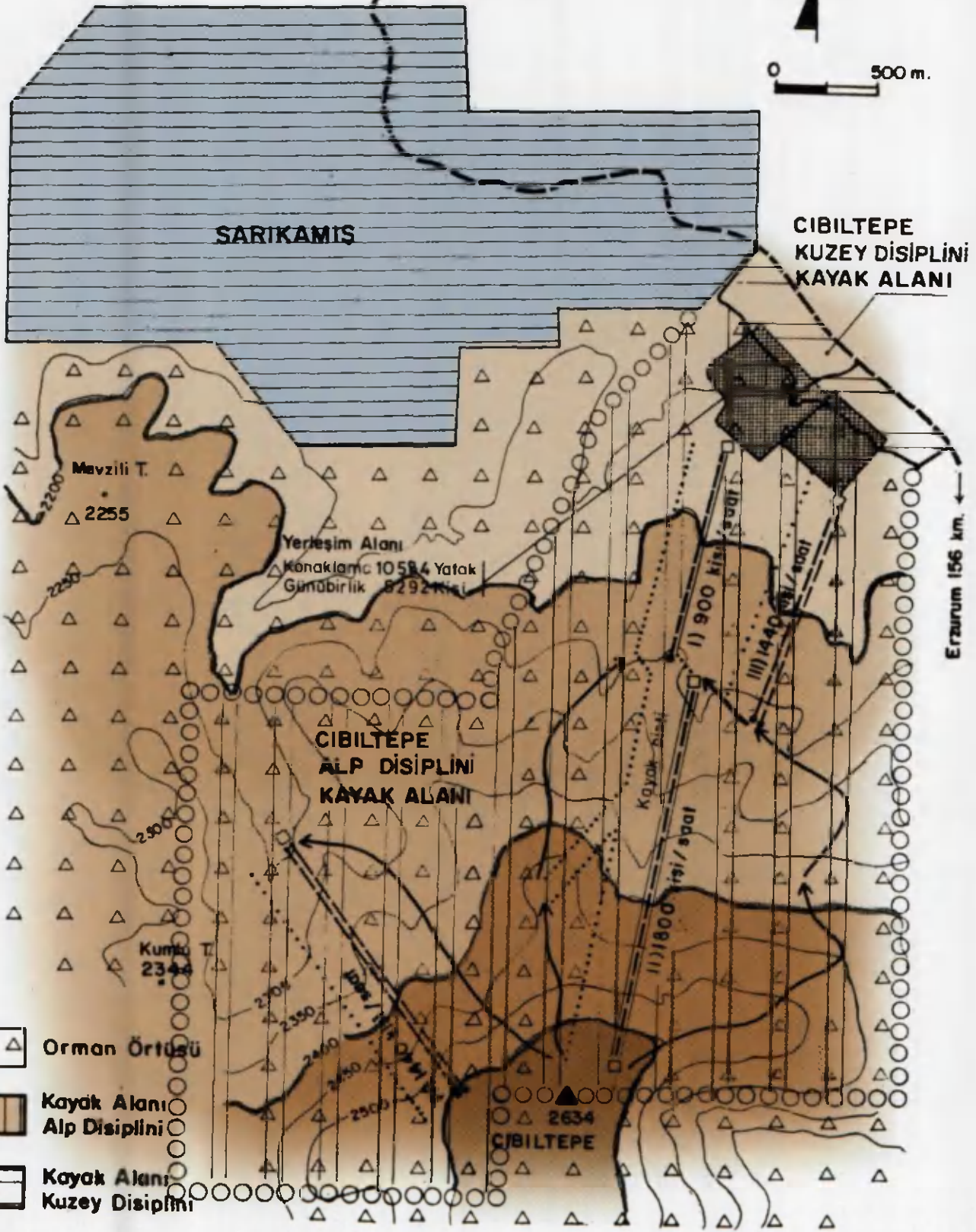
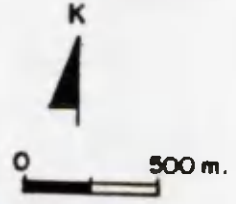
Ayrıca Erzurum'da Kış Olimpiyatları gerçekleştirilmek istenirken, Alp disiplini uygulamalarının Palandöken Dağ-

SARIKAMIŞ - CIBİLTEPE KAYAK MERKEZİ

EK : XIII

Kara 60 km.

Hazırlayan : İsmet ÜLKER
Çizen : Nuri DOĞAN

Sarikamis Kayak Merkezi, (2100 - 2600 m.), Sarikamis - KARS

Sarıkamış Kayak Merkezi, Cibiltepe (2634 m.)

Kayakçılar, Cıhıltepe, Sarıkamış - KARS

ları üzerinde, Kuzey disiplini yarışlarının ise Sarıkamış'ta gerçekleştirilmesi asla gözardı edilmemelidir.

Yükseklik sınırı konusunda F.I.S. tarafından izin verilmesi halinde, o takdirde Kayseri-Erciyes Dağı'nın veya Bursa-Uludağ'ın Kış Olimpiyatları'na aday olarak ele alınması ve değerlendirilmesi mümkündür. O takdirde de "Kayseri Kış Olimpiyatları" veya "Bursa Kış Olimpiyatları" projesinin gündeme alınması gereği vardır.

Sarıkamış Kayak Merkezi: "Güncel ve Pratik Bilgiler"

Sarıkamış Kayak Merkezi, Erzurum-Kars kara ve demiryolu üzerinde bulunmaktadır. Kars'a 60 km., Erzurum'a ise 150 km. uzaklıkta bulunan Sarıkamış, Kars havaalanına ise 50 km. uzaklıkta konumlanmış bulunmaktadır. Gerek Erzurum gerekse Kars havaalanlarından güneybirlik olarak Sarıkamış Kayak Merkezi'ne ulaşmak mümkündür.

Sarıkamış ve çevresi, 2100-3000 m. arasında değişen yükseklikler gösteren sarıçam ormanlarıyla kaplı bir yayla görünümü sunar. Sarıkamış çevresinde biri eski kayak merkezi "Çamurludağ" veya "Osman Yüce", diğeri ise planlı olarak yeni yatırımlara açılmış olan Cıbiltepe (2634 m.) Kayak Merkezi'dir.

"100-120 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine, genellikle "tozkar" kaplı kayak pistlerine sahip olan Sarıkamış Kayak Merkezi'nde kayak mevsimi için en uygun zaman 20 Aralık - 30 Mart tarihleri arasındadır. Kış mevsimi boyunca etkili kar yağışlarına sahne olan Sarıkamış Kayak Merkezi'nde kar kalınlıkları genellikle 100 cm-200 cm. dolayında bulunur. Bazı yıllar kayak mevsimi uzar.

Eski kayak alanı Çamurludağ Kayak Merkezi'nde 60 yataklı Kayak Eğitim Merkezi, Cıbiltepe Kayak Merkezi'nde ise 30 yataklı elli kişilik kafeteryası olan bir Kayakevi ile 120 yataklı üç yıldızlı Çamkar Oteli ile beş yıldızlı Toprak Otel hizmet halinde bulunmaktadır.

Cıbiltepe Kayak Merkezi'nde, seçkin ve diplomalı kayak öğretmenleri hizmet vermektedir. Gerek Sarıkamış ilçe merkezinde gerekse Çamkar Oteli'nde mevcut butiklerden yeni kayak malzemesi ve giysileri satın almak mümkündür. Ayrıca öğretmen gözetiminde kiralık malzeme temin ederek kayak etkinliklerine katılmak da olanak dahilinde bulunmaktadır.

Ahmet KIBİL, Milli Kayakçı, "Sarıkamış", KARS

Sacit ÖZBEY, Milli Kayakçı, "Sarıkamış", KARS

Ayrıntılı bilgi için danışma:

Türkiye Kayak Federasyonu,
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü - Ulus / ANKARA,
Tel : 0(312) 311 07 64 • Fax : 309 74 10
Sarıkamış Kayak Eğitim Merkezi,

"Çamurludağ Dağ ve Kayakevi", Sarıkamış / KARS,

Tel : 0(474) 223 38 17

Cıbiltepe Kayakevi, Sarıkamış / KARS

Tel : 0(474) 413 62 75, Fax: 0(474) 413 48 82

Sarıkamış Kayak Merkezi, Sarıkamış - KARS

KAYAKÇILAR MARŞI

*Tırmanınız çıkarız, karlı yüce dağlara,
El vererek asılırsız mor siyah bulutlara,
Bora, tipi, fırtına, kasırga hiçtir bize,
Benziyor kayakçılar gökteki kartallara.*

*Neş'e dir andımız yavuklumuz kayaklar,
Rüzgarlar kanadımız, yuvamız karlı dağlar.
Si si si kayakların sesleri, musikimiz aşkımız,
Kahraman kayakçılar...*

*Ufuklarda fırtına, karları savuruyor,
Her tarafı sis-tipiden beyaz tüller sarıyor.
Dondurucu soğuktan yamaçlar buzlaşıyor,
Baş eğmeden kayakçılar rüzgar gibi uçuyor.*

*Neş'e dir andımız yavuklumuz kayaklar,
Rüzgarlar kanadımız, yuvamız karlı dağlar.
Si si si kayakların sesleri, musikimiz aşkımız,
Kahraman kayakçılar...*

KIŞ SPORLARI VE KIŞ TURİZMİNE ELVERİŞLİ DİĞER ALANLAR

Yüksek dağlarımız ile orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelerimiz üzerinde yer alan, Dağ sporları ve Dağ turizmi etkinliklerine uygun ortamlar sunan alanların tümü, henüz yeterince etüd edilememiştir. Bu alanların başında Batı Toroslar, Batı Toroslar'da Beydağları ve Sultan Dağları, Orta Toroslar'da Bolkar Dağları, Hakkari - Cilo ve Sat Dağları, Allahuekber Dağları ve Süphan Dağı gibi. Bu alanlara ayrıca Bingöl - Şerafettin Dağları, Ağrı, Diyadin-Tendürek ve Aladağ, Erzurum Mescit Dağları, Şenkaya ilçe sınırları içinde bulunan Hüseyindede Dağı ve Artvin-Karçal Dağları'nı eklemekte mümkündür. Kitabın yazarı tarafından yerinde incelenmiş Kış sporlarına elverişli başlıca potansiyel alanlara ilişkin yöreler ise aşağıda özetle tanıtılmış ve sunulmuş bulunmaktadır.

ANTALYA – BEYDAĞLARI

“Kızlarsivrisi 3070 m.”

Kayak alanları; Bey Dağları'nın en yüksek ve batı kesiminde, Kızlarsivrisi (3070 m.) Dağı'nın kuzeybatı ve kuzeye bakışlı yamaçları üzerinde yer almaktadır. Bu alanlar, 1800 metreye kadar sedir ve çam ormanları ile kaplıdır. Bu yükseklikten sonra ise dağ çayırları ile kaplı ve düzgün yüzeyle bir topografya ile karşılaşılmaktadır. 1800-2600 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer alan bu çayır alanlar; %30-%75 arasında değişen eğimler ve 800 metreye varan pist yükseklikleri ile gerek yarışma gerek serbest kayak uygulamaları için olimpik nitelikli kayak pistlerine sahip bulunmaktadır.

Normal kış koşullarında etkili kar yağışlarına sahne olan bu yöre 150-200 cm. dolayında kar yağışı almaktadır. Kayak alanı karasal iklim koşullarının etkisinde bulunduğu için iyi bir kar kalitesi sunmaktadır. “120 gün/yıl” süreli kayak mevsimine sahip olan bu yörede 20 Aralık - 20 Nisan kayak mevsimi için en uygun zaman olarak belirlenmiştir.

Akoba Yaylası (1750 m.) Arifler Yaylası (1750 m.) Gök-yamaç Tepesi (2611 m.) ve Kızlarsivrisi (3070 m.) Doruğu arasında yer alan kayak alanı; Elmalı-Korkuteli üzerinden Antalya'ya 140 km., Finike üzerinden Kemer turizm mer-

kezine ise 120 km. uzaklıktadır. Elmalı'dan 13 km. sonra Çamçukuru Yaylası'na sapılarak 10 km. sonra Çamçukuru Yaylası'na, oradan da 2 km. sonra Akoba Yaylası'na ulaşılır. Yol sağlam zeminli ve stabilize dir.

Yaklaşık “5000 kayakçı/gün” potansiyel kullanım olanağı sunan kayak alanının ilk aşama olarak “2000 kayakçı/gün” kapasiteli Göktepe Kayak Alanlarının değerlendirilmesi yararlı görülmüştür. Kızlarsivrisi Kayak Alanına ilişkin arazi kullanım önerileri, ilgili harita üzerinde gösterilmiştir. Değerlendirmede KATK formülü kullanılmıştır.

I numaralı öneri teleski tesisi :

$$\frac{900 \times 550 \times 6}{4000} = 743 \text{ kayakçı / gün}$$

II numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1100 \times 750 \times 6}{4000} = 1238 \text{ kişi / gün}$$

Yukarıda belirtilen öneri kayak mekanik tesisleri ve kayak pistleri ilk aşama olarak yaklaşık “2000 kayakçı/gün” taşıma kapasitesi sunmaktadır. “Kızlarsivrisi Kış Sporları ve Turizm Merkezi” kuzey kesiminde yer alan ve yaklaşık olarak “3000kayakçı/gün” potansiyel kullanım olanağı veren diğer alanlar ise bu aşamada rezerv kayak alanı olarak değerlendirilmiştir.

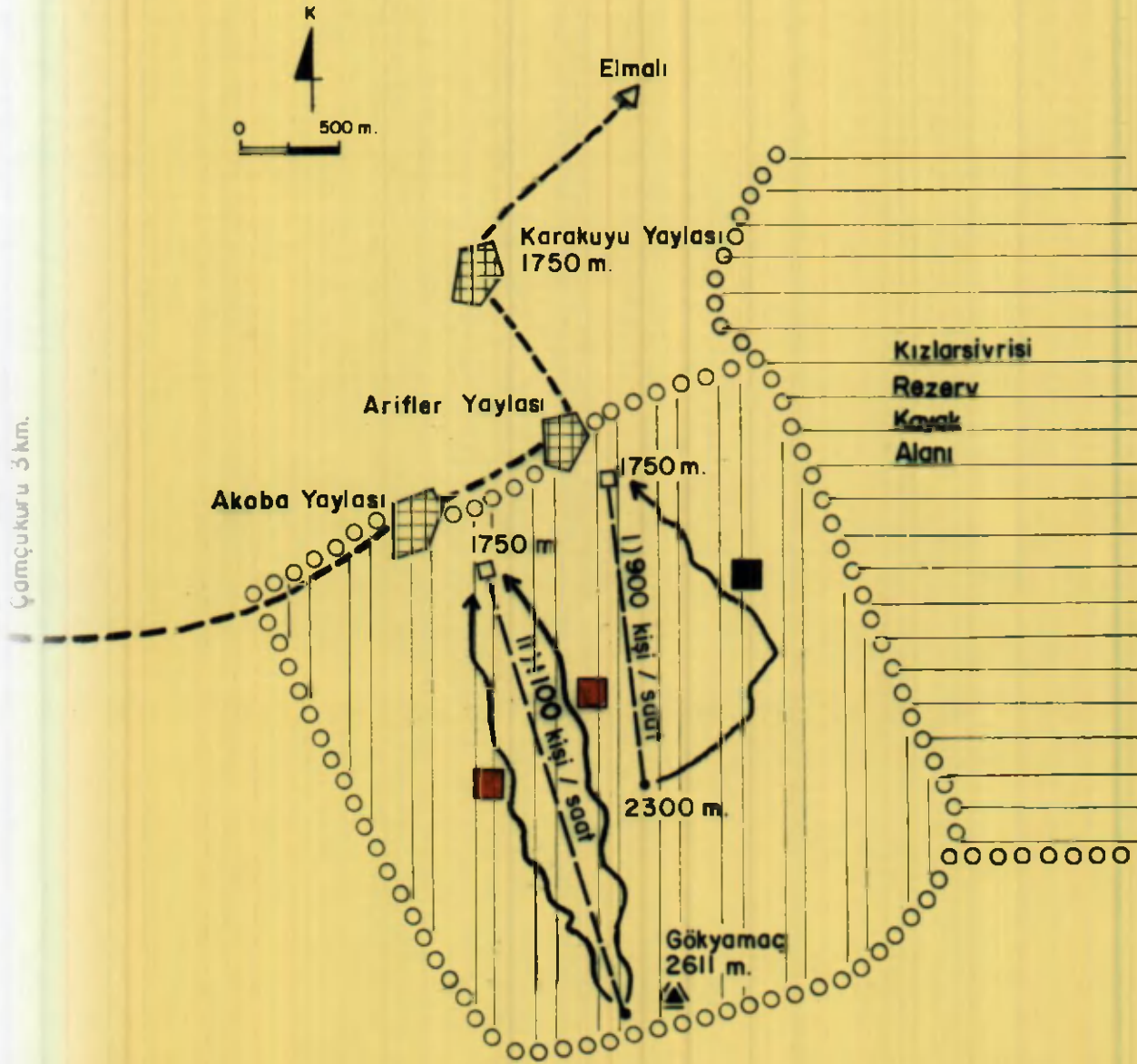

Kızlarsivrisi Dağı, (3070 m.), Elmalı - ANTALYA

ANTALYA - BEYDAĞLARI KIZLAR SİVRİSİ KAYAK ALANI

- Öneri Kayak Mekanik Tesisleri
- Kayak Alanı
- Stabilize Yol

Hazırlayan: İsmet ÜLKER

ALANYA – AKDAĞ (3306 m.)

Antalya-Beydağları'nda olduğu gibi, Alanya'da kıyıya yaklaşık 55 km. uzaklıkta yer alan "Akdağ Yöresi", Kış turizmi ve Kış sporları bakımından uygun koşullara sahip bir alan özelliği göstermektedir. Özellikle mart sonu, nisan ayı boyunca yörede hem kıyı hem de Kış turizminin birlikte yapılabilmesi, Alanya ve çevresinin çekicilik kazanmasını, bu yörede turizm mevsiminin uzatılmasını ve turizm çeşitliliğinin artırılmasını mümkün kılacak bir durum yaratmaktadır. Alanya-Akdağ arası yaklaşık 55 km.dir. Ulaşım bağlantısı henüz tamamlanmamıştır. Mevcut ulaşım, orman yolu ile yapılmaktadır. Son 5 km.lik kısımda hiç yol yoktur.

1600 ile 2300 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer alan "Akdağ Kış Sporları Alanı" genellikle "masif kalker" serilerle, yerleşime elverişli alanlar ise bu seri üzerinde yer alan kahverengi ve kırmızı orman toprağı ile kaplıdır. Kuzeye bakışlı bu alan, Kaplıcatepe (2206 m.), Gölgelitepe (2301 m.) ve Akdağ tepeleri ile çevrili bulunmaktadır. Ülkeroglu "Hanay" Yaylasını çevreleyen bu tepeler 600-700 metre yükseklik farkı gösteren, 2000-3000 metre uzunluk ve %30-40 arasında değişen eğimlere sahiptir.

- Alanya - Akdağ Kış Sporları Merkezi'nin; 5-10 yıl içinde devreye sokulacağı ve gerekli alt-üstyapı yatırımlarının tamamlanacağı,

- Kayak merkezindeki yol, elektrik, PTT haberleşme, kanalizasyon ve içme suyu kullanımı alt-yapı yatırımlarının kamu, konaklama ve yan tesislerinin ise özel sektör aracılığı ile geliştirileceği varsayılmıştır.

- Alanya - Akdağ Kış Sporları Merkezi'nin Alp disiplini uygulamalarına elverişli, turizm kullanımı ağırlıklı Kış sporları ve turizm merkezi olarak geliştirilmesi mümkün görülmüştür. Kaplıcatepe (2206 m.), Gölgelitepe (2301 m.) kuzey ve kuzeybatı yamaçlarında Hanay Yaylası güneyinde konumlanmış bulunan alanlar "Alp disiplini kayak alanları" olarak belirlenmiştir. Bu alanlarda yer alan kayak pistlerinin konumları, taşıma kapasiteleri ise aşağıda belirtilmiştir. Pistlerin eğim yükseklik farkları ve uzunluk gibi temel nitelikleri nazara alınarak bu alan için 4 adet kayak mekanik tesisi önerilmiştir.

I numaralı öneri telesiyej tesisi :

$$\frac{1000 \times 600 \times 6}{4000} = 900 \text{ kişi / gün}$$

II numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{720 \times 500 \times 6}{4000} = 540 \text{ kayakçı / gün}$$

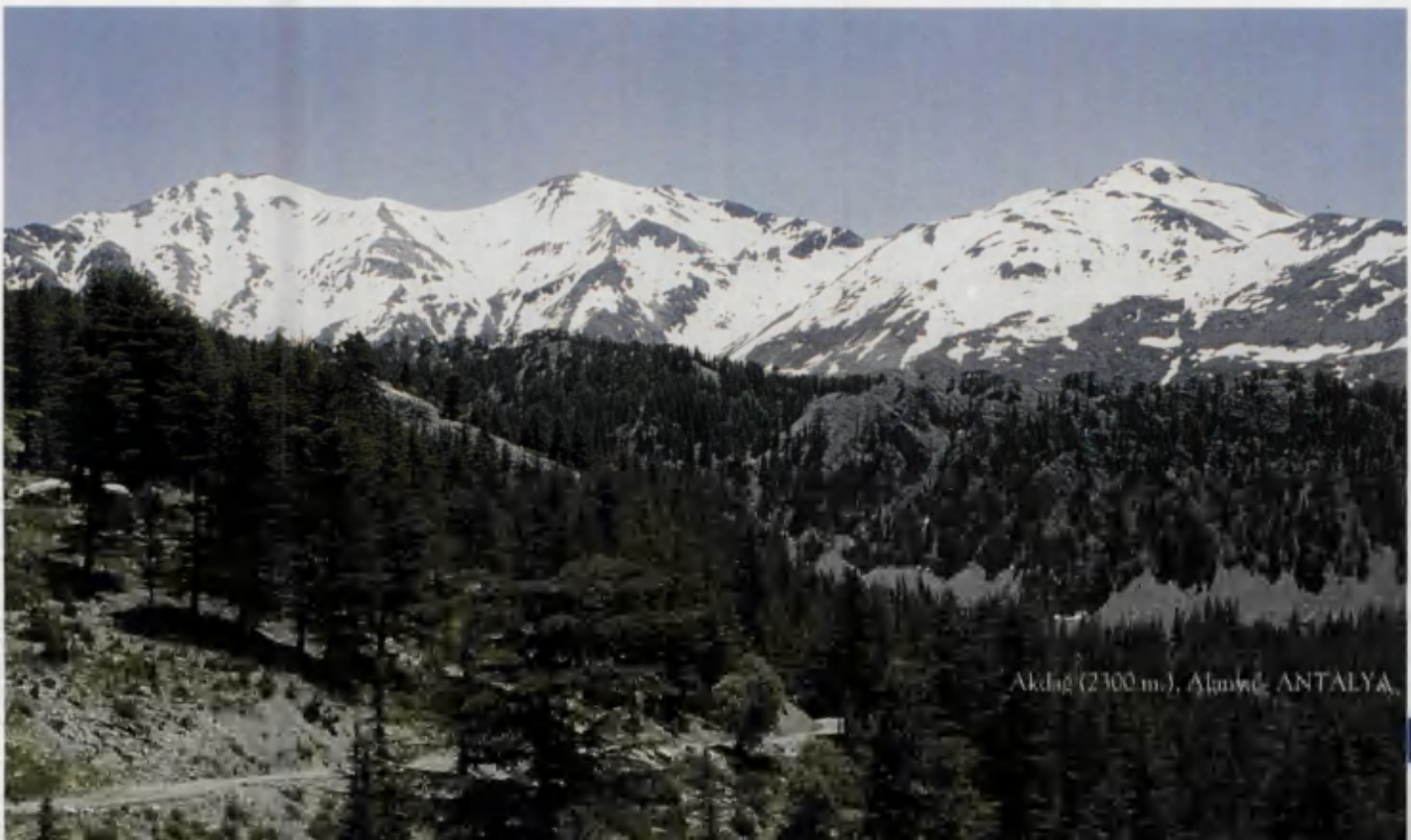
III numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 700 \times 6}{4000} = 945 \text{ kişi / gün}$$

IV numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{600 \times 700 \times 6}{4000} = 630 \text{ kişi / gün}$$

Telesiyej olarak önerilmiş bulunan bu mekanik tesisler, teleski olarak yapılabilir. Toplam mekanik tesis, "kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi ise 3015 kişi/gün olarak belirlenmiştir.

Akdağ (2300 m.), Alanya, ANTALYA

NİĞDE BOLKAR DAĞLARI (3524 m.) “Ulukışla-Darbogaz, Meydan Kayak Alanı”

Niğde-Bolkar Dağları (3524 m.) üzerinde yer alan Darboğaz-Meydan Kayak Alanı yaklaşık 2300-3300 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bu alan Niğde ili Ulukışla ilçesine bağlı Darboğaz Bucığı'nın güneyinde, Çiftehan Bucığı-Maden Köyü'nün batısında, Bolkar Dağları'nın kuzey yamaçları üzerinde konumlanmış bulunmaktadır. Doğuda Toptepe (3017 m.), Tahtalıkaya (3372 m.) ve Koyunaşığı Tepe (3426 m.), güneyde Egerkaya (3347 m.), Erkaya (3308 m.) ve Çinigöl, batıda Gökboyun (2750 m.) ile Meydan Yaylası (2300 m.) arasında kalan Niğde Bolkar Dağları-Darbogaz Meydan Yaylası kayak alanları yaklaşık 2000 hektarlık bir alanı kaplamaktadır.

Ankara-Adana otoyoluna 16 km., Darbogaza 7 km., Çiftehan-Maden Köyü'ne ise 5 km. uzaklıkta bulunan Meydan Yaylası özellikle Alp disiplini Kış sporları uygulamaları ile Türkyağı etkinliklerine elverişli koşullara sahip bulunmaktadır. Bolkar Dağları, Meydan Yaylası Kayak Alanları üzerinde yer alan kayak pistleri yükseklik, farklı eğimler ve uzunluklara sahip yamaçları ile uluslararası ve olimpik nitelikte kayak pistlerine sahip bir alan özelliği taşımaktadır.

Kış mevsimi etkili kar yağışlarına sahne olan bu alanlar, normal kış koşullarında 100-200 cm. dolayında kar yağışı almaktadır. “150 gün/yıl” süreli bir kayak mevsimine sahip olan Meydan Yaylası Kayak Alanında, kayak etkinlikleri için en uygun zaman 10 Aralık - 20 Nisan tarihleri arasını kapsamaktadır. Bolkar Dağları, Darbogaz-Meydan Yaylası Kayak Alanları üzerinde öngörülen kayak mekanik tesisleri ilgili harita üzerinde gösterilmiş, bu tesislerin nitelikleri ise aşağıda belirtilmiştir.

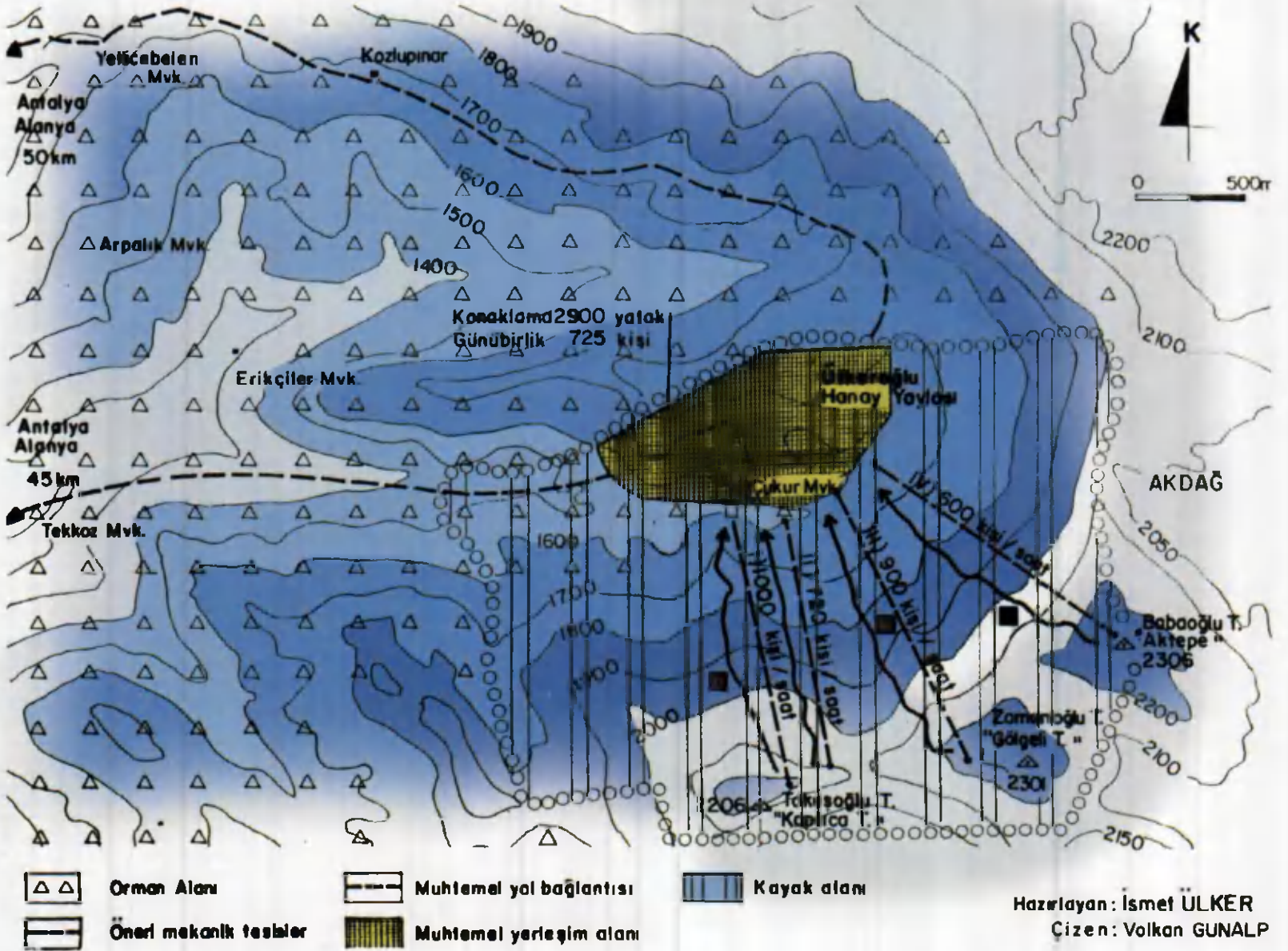

Darbogaz, “Meydan” Kayak Alanı (2300 - 3100 m.), Ulukışla - NİĞDE

ALANYA – AKDAĞ

Akdağ (1)

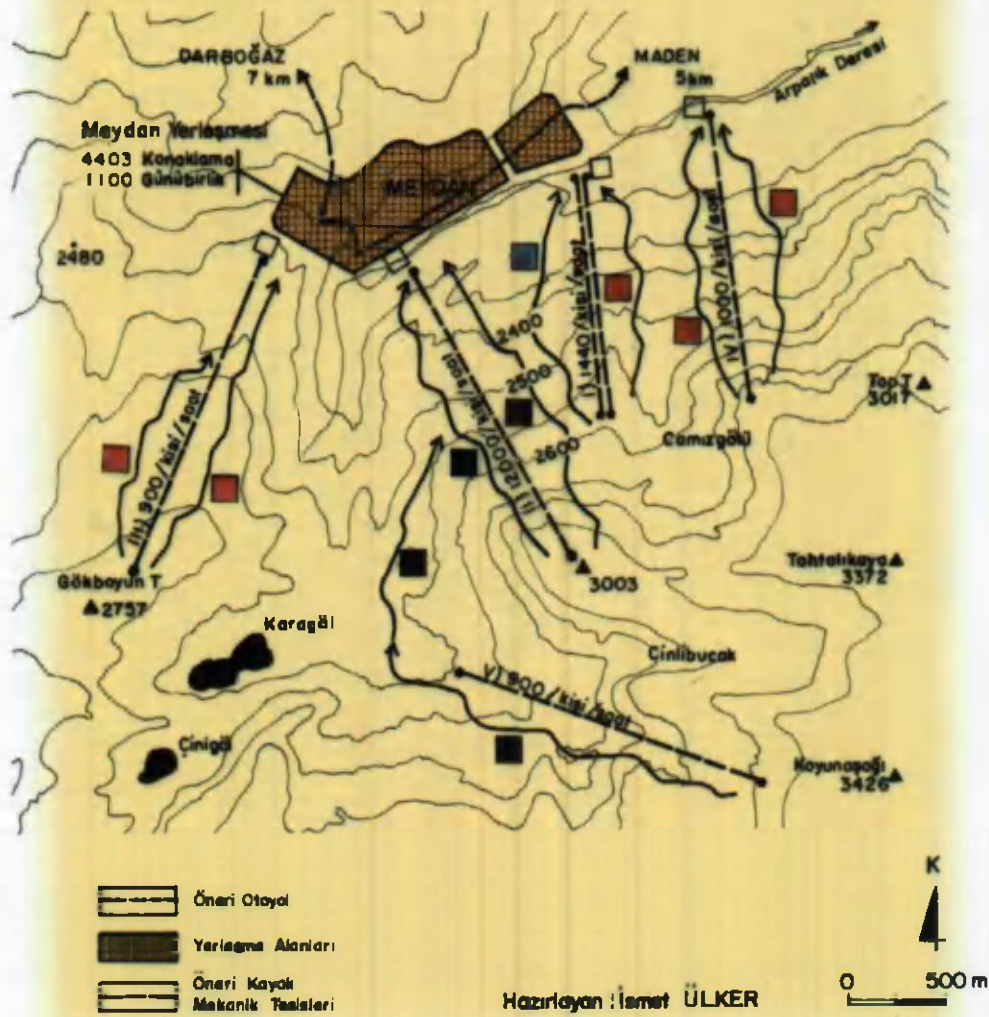

Gülek-"Karbogazi" Kayak Alanı, (1900 - 2900 m.), Bolkar Dağları, MERSİN

Toros Karanfilı - Orta Toroslar

NİĞDE – BOLKAR DAĞI MEYDAN KAYAK MERKEZİ

I numaralı öneri teleski tesisi :

$$\frac{1440 \times 350 \times 6}{4000} = 735 \text{ kayakçı / gün}$$

II numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 700 \times 6}{4000} = 12600 \text{ kişi / gün}$$

III numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 350 \times 6}{4000} = 473 \text{ kişi / gün}$$

IV numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1000 \times 750 \times 6}{4000} = 1125 \text{ kişi / gün}$$

V numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 600 \times 6}{4000} = 810 \text{ kişi / gün}$$

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Bolkar Dağları, Ulukışla-Darboğaz Meydan Yaylası kayak alanları için beş adet kayak mekanik tesisi önerilmiştir. Bu tesislerle bağlı olarak toplam "4403 kayakçı/gün/taşıma" kapasitesi belirlenmiş bulunmaktadır. Bu bağlamda kayak alanı için 4403 yatak, 1000 kişi gününbirlik tesis olmak üzere beş bin kişilik bir kayak merkezinin geliştirilmesi öngörülmüş bulunmaktadır.

Adana-Ankara devlet karayoluna 16 km. uzaklıkta, Bolkar Dağları'nın kuzey yamaçları üzerinde konumlanmış ve olimpik nitelikte yarışma ve serbest kayak pistlerine sahip bulunan bu alanın planlı olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Keza bu kayak alanı Ankara ve Çukurova'nın etki alanı içerisinde bulunduğu için ayrıca önem ve öncelik taşımaktadır.

Karboğazı Kayak Alanı, Gülek - MERSİN

MERSİN - BOLKAR DAĞLARI "Gülek-Karboğazı Kayak Merkezi"

Mersin İli, Gülek Beldesi Mücavir Alanı sınırları içinde, Bolkar Dağları'nın güney yamaçları üzerinde yer alan "Gülek-Karboğazı Kayak Merkezi" 1750-2750 m. yükseklik kuşağı üzerinde, üç ayrı kayak alanından meydana gelmiştir. Tahtaltalan (1750 m.) ile Karboğazıönü (1900 m.), Tirkeş Tepe (2740 m.), Tirkeş Tepe (2780 m.), Eşme Tepe (2904 m.) arasında yer alan Göbekkaya ve Bölükatran kayak alanları batı, güneybatı bakışlı bir konumda bulunurken, Karboğazıönü (1900 m.), Keçebeli (2750 m.) ve Bozkaya (3229 m.) arasında yer alan Karboğazı Kayak Alanı ise kuzeydoğu ve doğuya bakışlı bir konumda yer almıştır.

Bolkar Dağları'nın güney yamaçlarında yer almasına rağmen, yüksek rakımlı bu kayak alanları 10 Aralık - 10 Nisan tarihleri arasında 1-2 metre dolayında kar yağışı alan, "120 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır.

Konumları, uzunluk, eğim ve yükseklikleri bakımından hem yeni başlayanlar, hem ileri kayak uygulamaları, hem de Alp disiplini olimpik yarışlarına (İniş, Büyükkapılı İniş, Küçük Kapılı İniş) uygun nitelikli kayma alanları ve kayak pistlerine sahip bulunmaktadır. Ülkemizin bilinen önemli kayak merkezlerinde pek rastlanmayan olimpik nitelikli ve ileri kayak uygulamalarına olanak veren kayak pistlerine sahip "Gülek-Karboğazı Kayak Merkezi"nin planlı olarak geliştirilmesi önem ve öncelik taşımaktadır.

"100m²/alan/1 kayakçı" F.I.S. kuralına göre 3 kayak alanını yaklaşık "10.000 kayakçı/gün" kullanım kapasitesine sahip bulunmaktadır. Karboğazı Kayak Alanları; Gülek Beldesi'ne 20 km., eski devlet karayoluna ise 13 km. uzaklıktadır. Karboğazı Kayak Alanları'nın doğu kesiminde ise Elmalı Kayak Alanları yer almaktadır.

Bolkar Dağları üzerinde yer alan Ulukışla-Darboğaz, Meydan Yaylası Kayak Alanları ilk kez 1964 yılında, Muzaffer Erol Gez ve İsmet Ülker, Gülek-Karboğazı Kayak Alanı ise 1965 yılında Muzaffer Erol Gez ve arkadaşları tarafından yerinde etüd edilmiş ve rapor konusu edilerek tanıtım konusu yapılmıştır.

AKSARAY - HASAN DAĞI (3268 m.)

Hasan Dağı'nın (3268 m.) kuzey ve kuzeybatı yamaçları üzerinde yer alan kayak alanları Kargın Köyü sınırları içerisinde kalmaktadır. 1800-2500 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer almış bulunan "Hasan Dağı Kayak Alanları" Aksaray'a 30 km. uzaklıktadır.

Doğuda Atliseki, batıda Munamak Tepe'yi birleştiren hattın güneyi ile Hasan Dağı'nın doruk hattı arasında kalan ve kuzey yamaçları üzerinde konumlanan kayak alanları daha çok Alp disiplini, Kayaklıkoşu ve Turkyagı etkinliklerine uygun ortamlar sunmaktadır.^(*)

20 Aralık-20 Nisan kayak mevsimi için en uygun zamandır. Kayak pistleri uzunluk, yükseklik, eğim ve kar kalınlıkları bakımından olumlu koşullara sahiptir. Ortalama kar kalınlığı ise 50-100cm. arasında değişmektedir.

Aksaray-Hasan Dağı Kayak Alanı ile ilgili öngörülen kayak mekanik tesisleri ilgili harita üzerinde gösterilmiş, "taşınma/gün/kayakçı" kapasiteleri ise aşağıda belirtilmiştir.

I numaralı öneri teleski tesisi (Çift çıkışlı):

$$\frac{1440 \times 500 \times 6}{4000} = 1080 \text{ kayakçı / gün}$$

II numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 650 \times 6}{4000} = 878 \text{ kişi / gün}$$

^(*) Kayak alanları, ilk kez 1980 yılında İsmet ÜLKER, mimar Haluk AKAR ve şehir plancısı Sezer GOKTAN tarafından yerinde etüd edilmiştir.

III numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 350 \times 6}{4000} = 473 \text{ kişi / gün}$$

Sonuç olarak; Hasan Dağı Kayak Alanı için toplam "2430/kayakçı/gün" mekanik tesisi taşıma kapasitesi, buna bağlı olarak 2430 yatak ve 610 günübirlik kullanım kapasitesi önerilmiş bulunmaktadır.

Genel Değerlendirme:

Aksaray-Hasan Dağı'nın, Ihlara Vadisi ve Kapadokya Yöresi ile birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu alanın, Aksaray kenti ve yakın çevresinde yer alan turistik belgeli konaklama tesislerinin kış mevsiminde "günübirlik" olarak önem ve öncelik taşımaktadır. Ancak bu aşamadan sonra Hasan Dağı ilgili harita üzerinde gösterilen yerleşim alanlarında sabit konaklama tesisleri yapılması yoluna gidilmelidir. Keza Hasandagi'nda yüksek kapasiteli konaklama tesislerini yapımından uzak durulmalı, 100 yataklı veya en fazla 250 yatak kapasiteli tesislere öncelik verilmelidir.

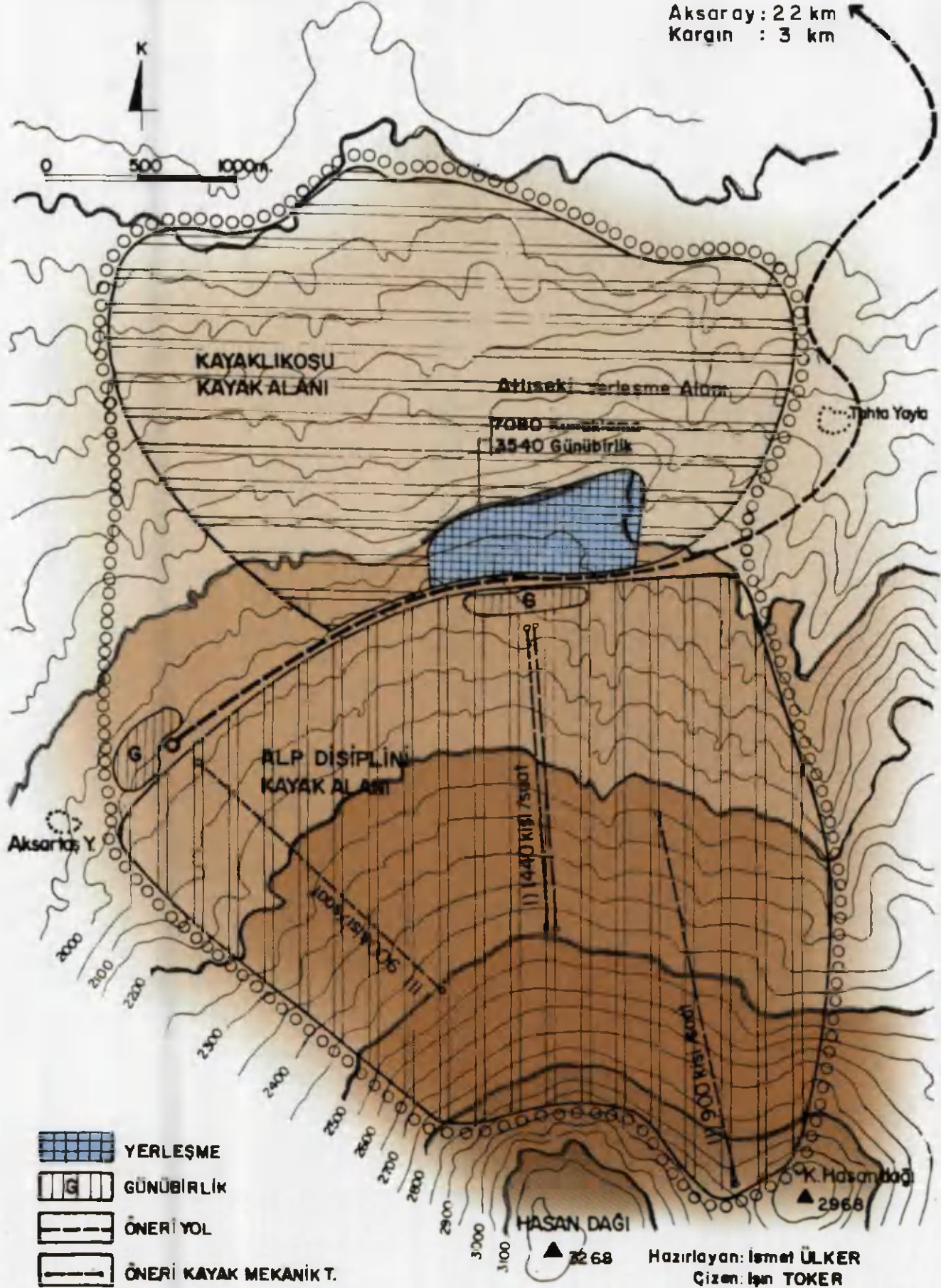
Kayak mekanik tesisleri ile günübirlik yeme-içme tesislerinin yapımından sonra özellikle Kargın – Gözlükuyu – Taşpınar karayolu bağlantısı yeterli düzeye kavuşturulmalı ve kış mevsimi boyunca da ulaşımaya açık tutulmalıdır.

Hasan Dağı Volkanı (3268 m.), AKSARAY

AKSARAY – HASANDAĞI KAYAK MERKEZİ

EK: XVIII

Aksaray : 22 km
Kargın : 3 km

Hasandağı Kayak Alanları, Hasan Dağı (3268 m.), AKSARAY

ERZİNCAN-MUNZURDAĞLARI (3562m.)

"Ergandağı Kayak Alanı"

Erzincan ilinde halen kayak merkezi olarak kullanılan ve yersel önem taşıyan "Sakaltutan Kayak Alanı" bir yana bırakılacak olursa ulusal ve uluslararası boyutta önemli ve yüksek kullanım potansiyeli taşıyan Kış sporları ve Kış turizmine daha elverişli alanın, Erzincan kent merkezinin hemen güneyinde yükselen Munzur Sıradağları, Ergan Dağı (3258 m.) üzerinde yer aldığı görülmektedir.⁽¹⁾

Kalker kayaçlarından oluşan ve Ergan Dağı'nın kuzey yamaçları üzerinde (1800-2800m.) yükseklikte yer alan ka-

yak alanları Alp disiplini yakın çevresi ise Kuzey disiplini ve Turkayağı dalında Kış sporlarına elverişli bir ortam sunarlar.

Ergan Dağı'nın kuzeye bakışlı ve Yaylabaşı Köyü sınırları içinde kalan kesimleri özellikle Alp disiplini kayak uygulamaları bakımından potansiyel değeri en yüksek alanları teşkil ederler.

Yaklaşık 1300 m. yükseklikte yer alan Yaylabaşı Köyü, Çaralören üzerinden asfalt bir karayolu ile Erzincan'a bağlı

⁽¹⁾ Munzur Dağları - Ergandağı Kayak Alanları ilk kez 1969, son olarak 1991 yılında İsmet ULKER tarafından yerinde etüd edilmiş ve raporlanmıştır.

bulunmaktadır. Çatalören Erzincan'a 8 km., Yaylabası Köyü ise 12 km. uzaktadır. Kayak alanlarının güneyinde Kılıçkaya Deresi ile Akbaba Doruğu (3462 m.) kuzeyinde ise Yaylabası ve Türkmenoğlu köyleri yer alır.

Ergan Dağı kuzey yamaçları üzerinde yer alan kayak alanları orman örtüsünden yoksun olup, doğal çayırarla kaplıdır.

Alp disiplini uygulamaları bakımından olimpik ve uluslararası doğal kayak pistlerine sahip bulunan Ergan Dağı kayak alanları yaklaşık 150gün/yıl süreli kayak mevsimi-

ne sahiptir. Yerinde yapılan araştırma ve gözlemlere göre Ergan Dağı kayak alanları normal kış koşullarında en az 200cm. dolayında kar yağışı almaktadır. Kayak mevsimi için en uygun zamanlar 15 Aralık - 15 Nisan'dır. Bölgede karasal iklim hakimdir.

Bu ön bilgilerin sunulmasından sonra Erzincan-Ergan Dağı Kayak Alanı ile ilgili kararlar ve kapasiteler ilgili harita üzerinde gösterilmiş ve aşağıda açıklanmıştır. Mekanik tesisler ve kayak alanı "taşıma/gün/kayakçı" kapasite tesbitlerinde ise KATK formülü kullanılmıştır.

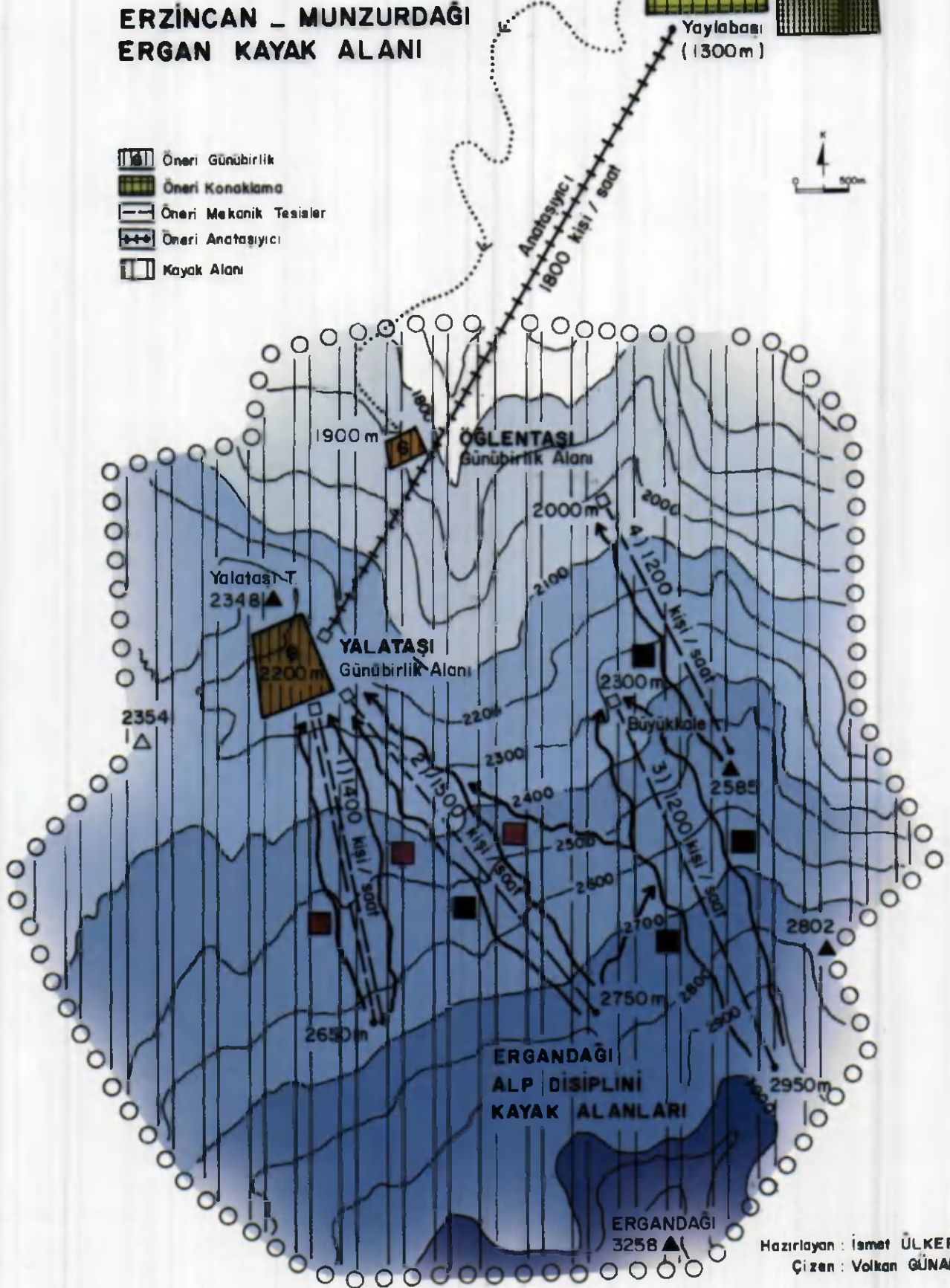
ERZİNCAN - MUNZURDAĞI ERGAN KAYAK ALANI

Erzincan 12 km

Yaylabası
(1300m)

- Öneri Günübirlik
- Öneri Konaklama
- Öneri Mekanik Tesisler
- Öneri Anataşyıcı
- Kayak Alanı

Hazırlayan : İsmet ÜLKER
Çizen : Volkan GÜNALP

Ergan Dağı, Kayak Alanı, ERZİNCAN

ERGAN DAĞI KAYAK ALANI

Ana Taşıyıcı Öneri Telekabin Tesisi :

I numaralı öneri teleski tesisi çift çıkışlı:

$$\frac{1440 \times 450 \times 6}{4000} = 972 \text{ kayakçı / gün}$$

II numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1500 \times 550 \times 6}{4000} = 1238 \text{ kişi / gün}$$

III numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 6750 \times 6}{4000} = 1170 \text{ kişi / gün}$$

IV numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 580 \times 6}{4000} = 1044 \text{ kişi / gün}$$

Sonuçta Erzincan Munzur Dağı - Ergan Dağı Kayak Alanı için 4 adet kayak mekanik tesisi ve toplam "4424 kayakçı/gün" taşıma kapasitesi önerilmiştir. Ergan Dağı Kayak Alanı'nın yoğun olarak gününbirlik kullanılacağı nazara alınarak 1000 kişilik gününbirlik kullanım düşünülmüştür.

Otellerin bir kısmının Erzincan kent merkezinde, bir kısmının ise Yaylabası Köyü'nde geliştirilmesi varsayılmıştır.

Erzincan-Munzurdağı Ergan Dağı Kayak Alanı; Erzincan kent merkezine yaklaşık 14 km. Yaylabası Köyü'ne ise 2 km. uzaklıktadır. Bu nedenle konaklama tesislerinin Erzincan ve Yaylabası Köyü yerleşim birimleri içinde, gününbirlik tesislerin ise ana taşıyıcı üst istasyon ile diğer kayak mekanik tesisleri alt istasyon binaları yakınlarında geliştirilmesi yararlı görülmüştür.

Erzincan kent merkezine yaklaşık 50 km. uzaklıkta geliştirilmiş olan "Sakaltutan Kayak Alanı" ise sadece öğretim

ve eğitim amaçlı hizmet veren bir kayak alanı özelliği taşımaktadır. Burada 1050 m. uzunluk, "720 kişi/saat" taşıma kapasiteli bir teleski tesisi ile 150 yatak kapasiteli bir Kayakevi vardır. Özellikle bu tesislerin korunması ve mevcut kullanımının devam ettirilmesi ayrıca önem taşımaktadır.

ERZURUM, AŞKALE - KILIÇKAYADAĞI (2669 m.)

Potansiyel kullanımı yüksek olan kayak alanları, Aşkale'nin 20 km, kuzeybatısında, Dallı (1650 m.) ve Özler (1850 m.) köylerinin sınırları içerisinde, Kılıçkaya Dağları'nın (2669 m.) kuzey yamaçları üzerinde bulunmaktadır. Kayak alanının kuzeyinden kara ve demiryolu geçiş yapmaktadır. "Karasu Demiryolu İstasyonu" kayak alanına 5 km. uzaklıktadır.

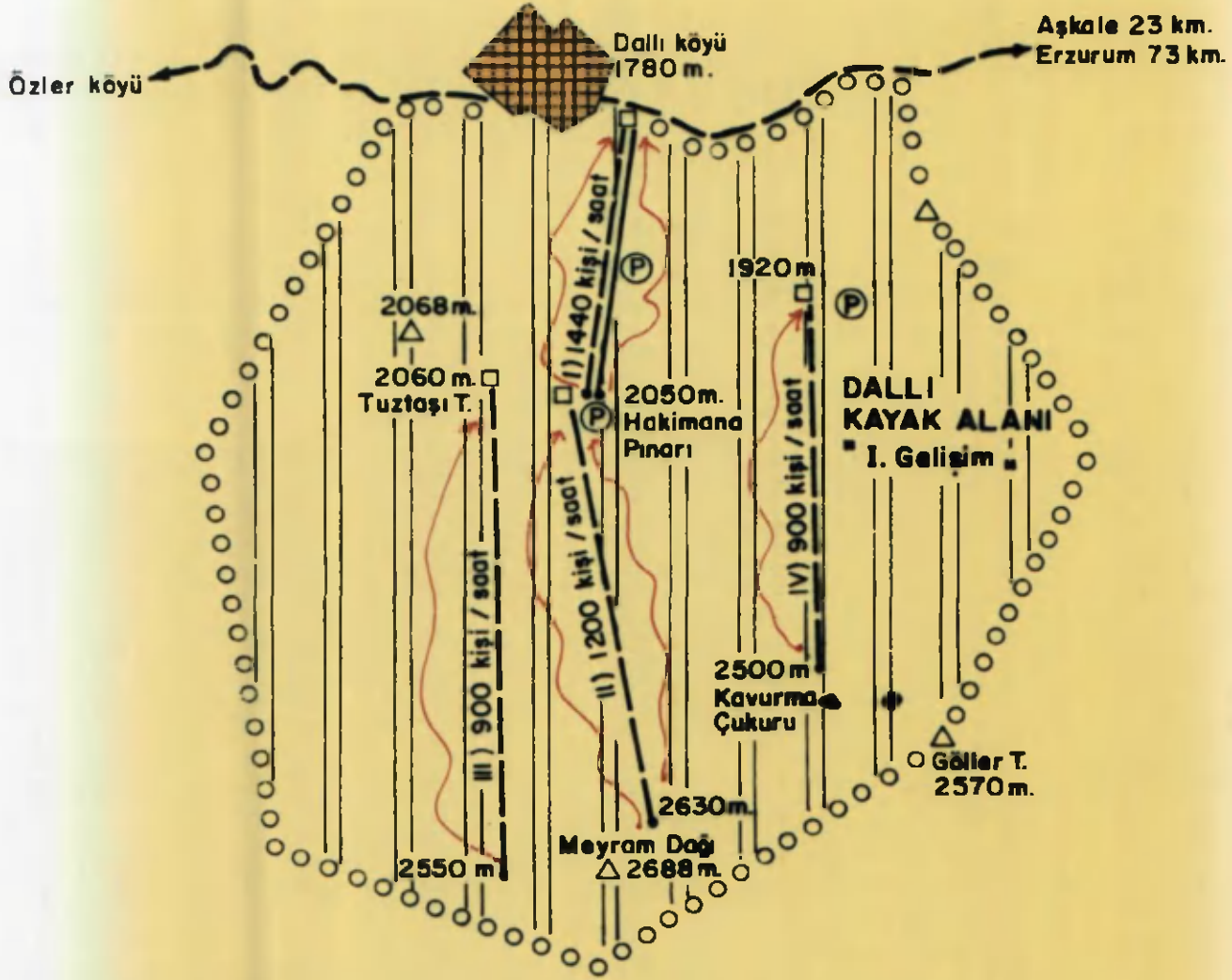
1750-2650 metre yükseklik kuşağı üzerinde, %50-75 değerinde eğime ve 4-5 km. uzunluğunda kayak pistlerine sahip olan bu alan, yörenin en fazla "kar yağışı" alan ve karın en uzun süre yerde kaldığı bir alan özelliği taşımaktadır.

Normal kış koşullarında; 2 metre dolayında kar yağışı alan ve en az "120/gün/yıl" süreli kayak mevsimine sahi olan Aşkale-Kılıçkaya Kayak Alanları; "iniş yarışı" dahil yörede Alp disiplini dalında olimpik niteliklere sahip tek kayak alanı özellikleri göstermektedir. Kayak mevsimi için; aralık, ocak, şubat ve mart ayları en uygun zamandır. "3000-5000/kayakçı/gün" kullanım kapasitesi sunan bu alanın planlı olarak ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu alan; ilk kez 2000 yılı kış mevsiminde, bu kitabın yazarı tarafından T.H.Y. Ankara-Erzurum uçuşu sırasında tesbit edilmiştir. 30 Mart 2000 tarihinde yapılan ikinci uçuş sırasında; T.H.Y. kaptan pilotlarından Hikmet İşbuayan ve Ferhat Dokuz'un anlayış göstermesi ve uçuş rotasını biraz kuzeye kaydırarak alçak uçuş yapması sonucu, Kılıçkaya Dağları'nın kuzey yamaçları üzerinde yer alan kayak alanlarının, o arada öncelikli olarak "Kılıçkaya-Dallı Köyü Kayak Alanı'nın" yerleri tesbit olunmuş, daha sonra özel bir saha ve harita çalışması ile bu alanın nitelikleri belirlenmiştir.

Kılıçkaya Dağları, Dallı Köyü, Kayak Alanları (1750 - 2600 m.), Aşkale - ERZURUM

ERZURUM - AŞKALE KILIÇKAYA DAĞI KAYAK MERKEZİ

Dag Çiçeği, Kılıçkaya Dağları, Aşkale - ERZURUM

Hazırlayan : İsmet ÜLKER
Çizen : Volkan GÜNALP

AĞRI - ELEŞKİRT AYDİNTEPE (2685 m.)

Gelecekte, önemli bir kayak merkezi olmaya aday Ağrı, Eleşkirt - Aydıntepe Kayak Alanları, Alp ve Kuzey disiplinleri, yarışma ve serbest kayak uygulamalarına elverişli bir yöre özelliği göstermektedir. Aydıntepe "Tahir" Beldesi sınırları içinde yer alan bu alanlar Erzuruma yaklaşık 120 km., Eleşkirt'e 20 km. Ağrı il merkezine ise 60 km. uzaklıkta ve devlet karayolu üzerinde bulunmaktadır.^(*)

Bu kayak alanları; Aydıntepe Beldesi'nin 3 km. güneyinde Sarıca Köyü, Boztepe (2685 m.), Sarıtaşlar Tepesi (2794 m.) Mahmutçığı Tepe (2854 m.) ile Kuzeyde Karabacak Köyü arasında yer almaktadır. 2050 m. ile 2800 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer alan kayak alanları normal kış koşullarında "120/gün/yıl" süreli kayak mevsimine sahiptir. Kayak mevsiminde (20 Aralık-20 Nisan) 150-200 cm. kar yağışı düşen bu alan özellikle Alp ve Kuzey disiplini yarışma ve serbest kayak uygulamaları için elverişli bir ortam sunmaktadır.

Kayak pistlerinin uzunluk, eğim, yükseklik ve konumları nazara alınarak ilk aşama olarak Alp disiplini alanı, kayak mekanik tesislerinin yerleri ve taşıma kapasiteleri harita üzerinde gösterilmiş ve aşağıda açıklanmıştır.

I numaralı öneri teleski tesisi :

$$\frac{1200 \times 400 \times 6}{4000} = 720 \text{ kayakçı / gün}$$

II numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 575 \times 6}{4000} = 1035 \text{ kayakçı / gün}$$

III numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1800 \times 474 \times 6}{4000} = 1280 \text{ kayakçı / gün}$$

IV numaralı telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 535 \times 6}{4000} = 1143 \text{ kişi / gün}$$

V numaralı telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 510 \times 6}{4000} = 918 \text{ kişi / gün}$$

VI numaralı öneri telesiyej tesisi:

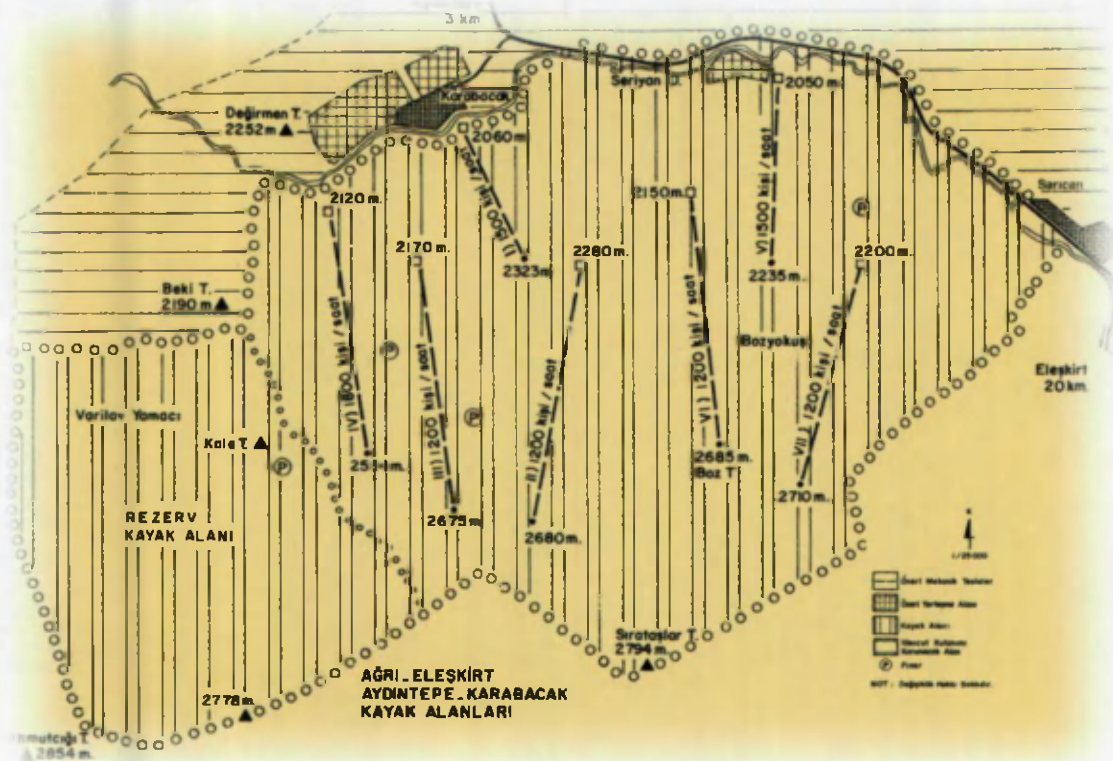
$$\frac{1200 \times 635 \times 6}{4000} = 1143 \text{ kişi / gün}$$

VII numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 510 \times 6}{4000} = 918 \text{ kişi / gün}$$

Not : Ağrı - Eleşkirt ilçe sınırları içerisinde yer alan "Aydıntepe Kayak Alanları", devlet karayolu üzerinde, Erzurum kentinin ise yakın etki alanı içerisinde bulunmaktadır. Bu alanın, yakın bir zaman dilimi içerisinde (5-10 yıl gibi) planlı olarak ele alınması ve değerlendirilmesi beklenmektedir.

^(*) Bu alan ilk kez 2000 yılı, eylül ayında Büyük Ağrı Dağı - Korhan Yaylası'ndan Erzurum'a dönüş sırasında, kitabın yazarı İsmet ÜLKER tarafından yerinde etüd edilmiş ve raporlanmıştır.

İĞDIR - BÜYÜK AĞRI DAĞI KORHAN YAYLASI (2000-3200 m.)

Büyük Ağı Dağı'nın kuzeybatı yamacı üzerinde, ünlü Kıp Gölü'nün kuzey kesiminde, 2000 m. yükseklikte yer alan Korhan Yaylası hem Alp yarışları hem Kuzey disiplini serbest kayak uygulamalarına elverişli bir topografya sergilemektedir.

Büyük Ağı Dağı'na ilk yaz tırmanışını yapan A. Von Parrot'un ilk kamp yeri olarak değerlendirdiği Korhan Yaylası, Alp disiplini bakımından olimpik nitelikte kayak pistlerine sahip olmanın yanı sıra, Büyük Ağı Dağı'na tırmanış parkuru bakımından da dünya çapında önem taşıyan bir konuma sahip bulunmaktadır.

İlk kez 15 Eylül 2000 tarihinde, İsmet Ülker, Türkiye Dağcılık Federasyonu Başkanı Alaattin Karaca, İğdir Valisi Mustafa Tamer, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nden Hasan Sağlam ve Hüseyin Tosunoğlu tarafından etüt edilen Korhan Yaylası, İğdir-Doğubeyazıt devlet yoluna 16 km., İğdir'a ise 33 km. uzaklıktadır.

Büyük Ağı Dağı'nın kuzeybatı yamaçları üzerinde Korhan Yaylası (2000-3000 m. yükseklik kuşağı) üzerinde bulunan kayak pistleri; pist uzunlukları, pistlerin eğim ve yükseklikleri bakımından olimpik nitelikte kayak olanakları sunmaktadır. "1200/kişi/saat" taşıma kapasiteli, yaklaşık 1750 m. uzunlukta iki adet telesiyej tesisi öngörülen bu alanda, "2500-3000 kişi/gün" kapasiteli bir Dağ ve Kış sporları merkezinin planlanması mümkün görülmüştür.

Gerek dağcılık etkinlikleri, gerek Kış sporları bakımından ulusal ve uluslararası düzeyde önem taşıyan Korhan Yaylası ve bu yayladan başlayan "Ağı Dağı tırmanış parkurunu" tüm dünyaya tanıtılması yararlı görülmektedir.

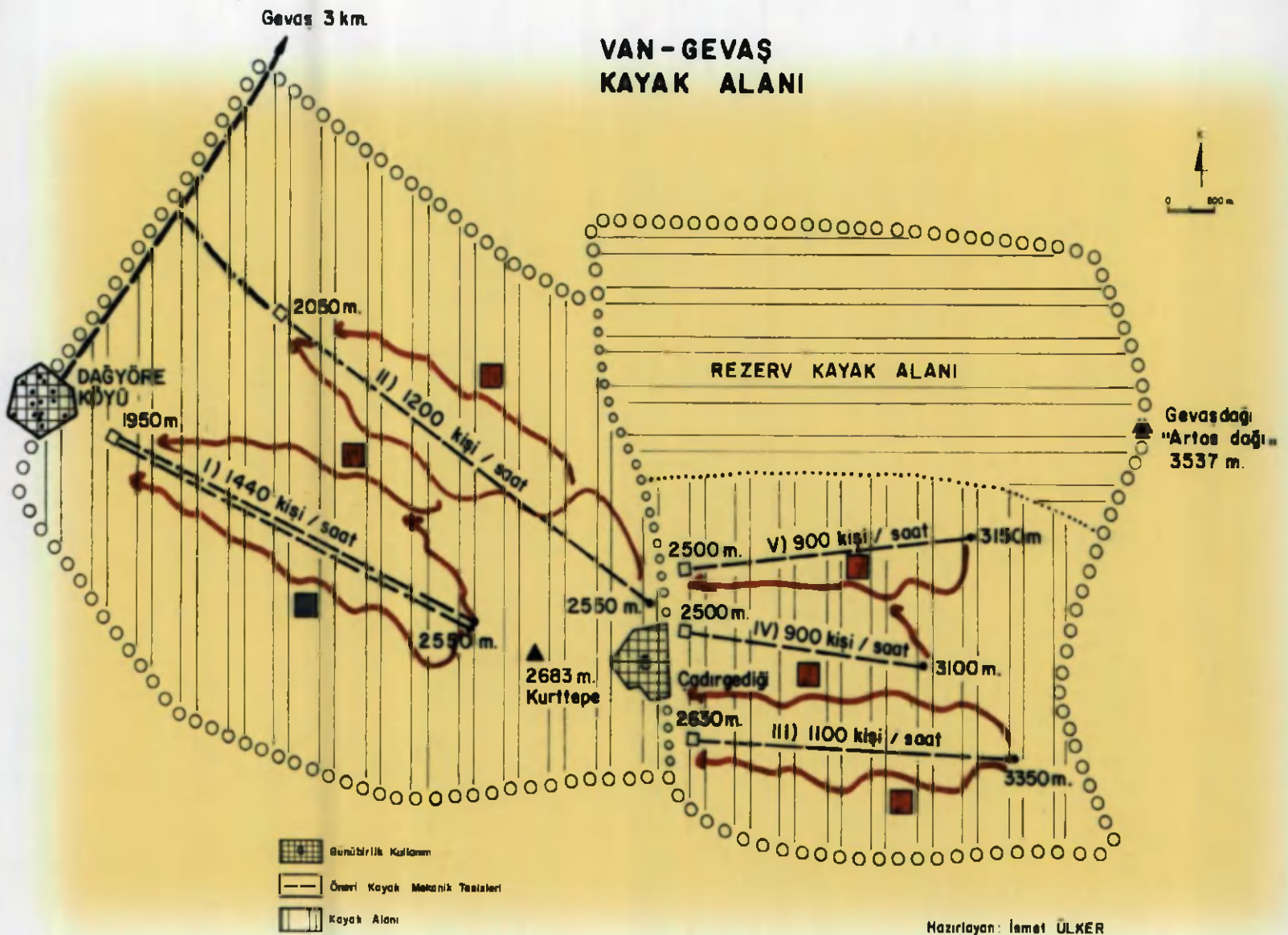
Keven, "Dikenli Güzellik", Doğu Anadolu - İç Anadolu - Toroslar

VAN, GEVAŞ - ARTOS DAĞI (3537 m.)

Kayak alanı; Van il merkezine 28 km. Gevaş ilçe merkezine ise 5 km. uzaklıkta, Dağyöre, Kurttepe Köyleri sınırları içinde, Gevaş-Artos Dağı'nın (3537 m.) kuzeybatı ve batı yamaçlarında, 1950-3300 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır. Kış ve yaz mevsimi Van Gölü'nün daha az etkisinde bulunan Artos Dağı'nın özellikle kuzeybatı ve batı yamaçları etkili kar yağışlarına sahne olmakta ve normal kış koşullarında bu yöreye 100-200 cm. dolayında kar düşmektedir.

Bu yörede, normal kış koşullarında 20 Aralık - 20 Nisan tarihleri arasında "120 gün/yıl" süre ile kayak yapmak mümkün gözükmektedir. Van Gölü'nün (1646 m.) ılıtıcı etkisine rağmen, yüksek rakımda yer alan kayak alanı, Kış sporları uygulamalarına elverişli bir ortam sunmaktadır.

Bu alanın planlı olarak ele alınması, Akdamar Adası, Eski Van Şehri ve Gevaş ilçe merkezi ile birlikte değerlendirilmesi ve yeterli alt ve üst yapıya kavuşturulması halinde, bölgesel ve ulusal ölçekte önem taşıyan bir Kış sporları merkezi olarak geliştirilmesi mümkün gözükmektedir.

Büyük Ağrı Dadı, Korhan Yaylası Kayak Alanları, (2000 - 3200 m.), İÖDIR

TRABZON - ZİGANA DAĞI (2500 m.)

Zigana Dağı Kayak Alanları, Gümüşhane il sınırları içerisinde, Zigana Dağı'nın kuzey yamaçları üzerinde konumlanmıştır. Eski Zigana Geçidi'nin hemen doğu kesiminde, 1900-2500 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır. Gümüşhane'ye 40 km., Trabzon'a 60 km., Maçka'ya 30 km. uzaklıkta, bulunan kayak alanları, Trabzon il merke-

zinin etki ve güdübirlik kullanım alanı içerisinde bulunmaktadır.

Ulaşım, elektrik gibi alt-yapı sorunları bulunmayan Zigana Dağı Kayak Alanı'nda, kayak pistlerinin bulunduğu "Yurtyaylası" planlama kapsamına alınmıştır. Kayak alanında çığ veya heyelan yaratacak bir sorun yoktur. Kayak alanı düzgün yüzeyli otlaklarla kaplıdır.

Orman Gülü, Zigana Dağı, TRABZON

Zigana Dağı Kayak Alanları pist uzunlukları, eğimler, yükseklik farkları bakımından Küçükkapılı iniş "Slalom" ve Büyükkapılı iniş "Büyük Slalom" yarışları bakımından olimpik niteliklere sahiptir. 200cm. dolayında kar yağışı alan Zigana Dağı Kış turizmi ve serbest kayak uygulamalarına da elverişli olan ve Trabzon bakımından önem taşıyan bir kayak alanıdır. "120/gün/yıl" süreli kayak mevsimine sahip olan Zigana Dağı Kayak Alanlarında, 10 Aralık - 30 Mart kayak mevsimi için en uygun zamanları teşkil eder: Hem serbest kayak, hemde yarışma amaçlı kayak pistlerine sahip olan Zigana Dağı Kış Sporları Merkezi'ne ilişkin alan kullanım önerileri Katk formülü esas alınarak aşağıda belirtilmiş ve harita üzerinde gösterilmiştir.

I numaralı öneri telesiyej tesisi :

$$\frac{1200 \times 500 \times 6}{4000} = 900 \text{ kişi/gün}$$

II numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 335 \times 6}{4000} = 502 \text{ kişi/gün}$$

III numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1100 \times 308 \times 6}{4000} = 508 \text{ kişi/gün}$$

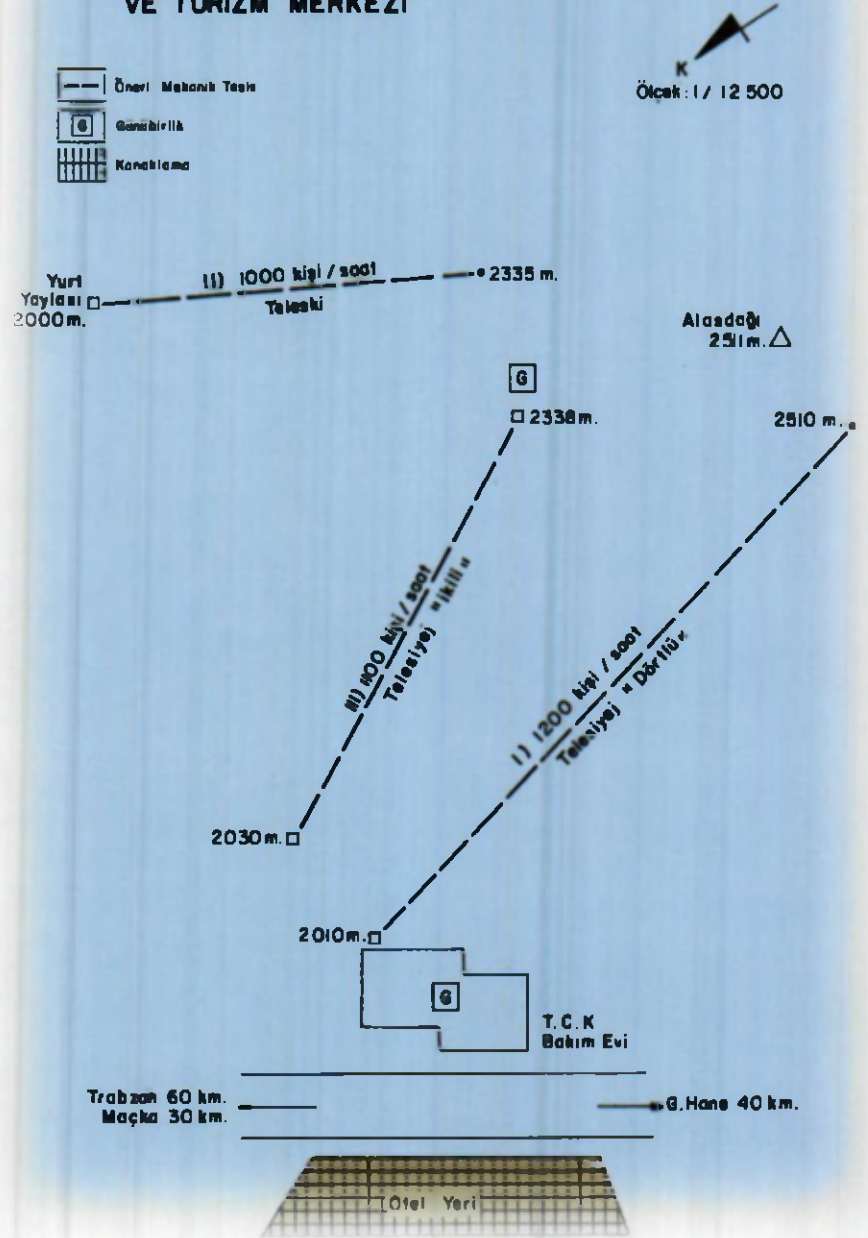
Zigana Dağı Kayak Merkezi, gerek Trabzon gerek Gümüşhane'nin günübirlik kullanım alanı içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenle toplam ve yaklaşık "kayakçı/gün" kullanım kapasitesinin yarısının günübirlik kayakçılar, yarısının ise konaklama yapan kayakçılar tarafından kullanılacağı varsayılmıştır. Ayrıca konaklama için Trabzon'da Maçka'da mevcut vasıflı konaklama tesislerinden yararlanmakta mümkündür. Zigana Dağı ve çevresi birden fazla kayak alanına sahip bulunmaktadır. Bu alanların ileri yıllarda planlama kapsamına alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Turizm hareketleri bakımından önem ve öncelik kazanmaya başlayan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Dağ ve Kış turizmi öncelikli bir tür olarak öne çıkmaktadır.

Olimpik nitelikli kayak pistlerine sahip olan bu merkez, Doğu Karadeniz Bölgesinde, Trabzon ve Maçka yöresinde Yılböyü Turizm Yapılması ve turizmin çeşitlendirilmesi için önem ve öncelik taşımaktadır.

Trabzon ve Maçka da mevcut veya yeni yapılacak konaklama tesisleri için Zigana Dağı'nın değerlendirilmesi ve "Kış turizmi" etkinliklerinin geliştirilmesi kaçınılmaz olarak görülmektedir. Bununla birlikte, bölgeye yönelik yoğun iç ve dış turizm hareketleri nedeniyle Uzungöl-Multat Yaylası, Rize-Anzer ve Kavrun Yaylaları'nın planlı olarak değerlendirilmesi de önem taşımaktadır.

ZİGANA DAĞI KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Zigana'da Kayak Alanları (1900 - 2500 m.), GÜMÜŞHANE, TRABZON

UZUNGÖL - MULTAT YAYLASI (3195 m.)

Trabzon - Uzungöl ve çevresi hem bir turizm merkezi, hem de potansiyel kullanımı yüksek Kış sporları ve Kış turizmi olanaklarına sahip bulunmaktadır.

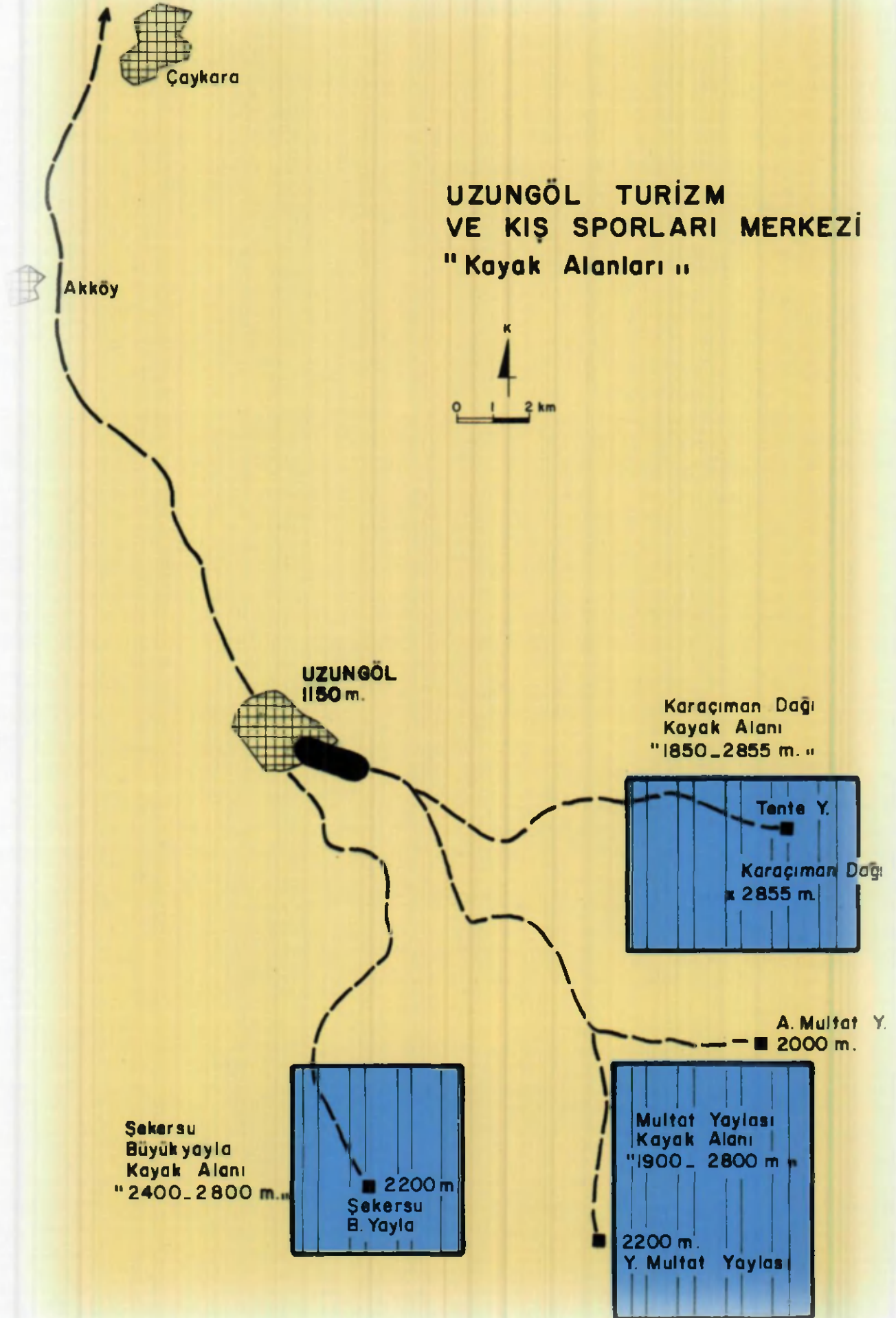
Trabzon - Çaykara ilçesine bağlı Uzungöl 1150 m., çevredeki yayla merkezi ve dağlar ise 1900-3195 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır. Yeni karayoluna kavuşmuş bulunan Uzungöl, Trabzon-Rize kıyı yoluna 40km., Rize'ye 65 km. Trabzon'a ise 80km. uzaklıkta bulunmaktadır.

Uzungöl, son yıllarda bir doğa turizmi "Eko turizm" merkezi olarak ünlenmiştir. Uzungöl'ü hem bir "turizm merkezi" hem de ulusal önem taşıyan bir "Kış sporları merkezi" haline getirmek mümkündür.

Uzungöl ve çevresinin sahip olduğu zengin bitki örtüsü, orman güzellikleri, yayla merkezleri, sivil mimarlık yapıları ve yaban hayatı bu kitabın kapsamını aştığı için, sadece Dağ ve Kış turizmi yönünden ayrıntılı olarak inceleme ve değerlendirme konusu yapılmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde geniş bir dağılım gösteren Kaçkar Dağları, bir bakıma Uzungöl'ün güney kesimlerinde yükselmeye başlar. Yörenin en yüksek noktası Karakaya Dağı (3193 m.) olup, bu dağın kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde eski ve yeni "Buzul Morfolojisine" rastlanmaktadır.

Yüksek Buzul göllerinin "sirkler" yer aldığı bu alan dağcılık, yüksek dağ yürüyüşleri ve Türkyağı bakımından çekici bir yöre özelliği taşımaktadır.

Bir nevi "Dağ ve Doğa Parkı" olan bu alanda; Karagöl (2750 m.), Balık Gölü (2600 m.) Aygır Gölü (2700 m.) gibi yüksek dağ ve buzul gölleri yer alır.

Kış sporları ve Kış turizmine elverişli alanlar, üç kesimde toplanmış bulunmaktadır. Uzungöl'ün güneyinde yer alan bu alanlar; Karaçımadağı (1850-2855 m.), Multat Yaylası (1900-2800 m.) ve Şekersu Yaylası (2400-2800 m.) olup, bu alanlar harita üzerinde ayrıca gösterilmiştir. Bu bölümde ise sadece Uzungöl-Multat Yaylası, Kış Sporları ve Turizm Merkezi" olarak ele alınacak ve değerlendirme konusu yapılacaktır. Uzungöl - Multat Yaylası, ilki 1992 yılında, ikincisi ise 1995 yılı yaz mevsiminde bu kitabın yazarınca iki kez yerinde etüd edilmiştir.

Kış sporları ve Kış turizmine yönelik olarak ilk kez yapılmış olan bu etüdlere sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

Multat Yaylası; Uzungöl'ün güney kesiminde, Karagöl Dağı'nın (3195 m.) kuzey ve kuzeydoğusunda yer almaktadır. Aşağı Multat Yaylası'nın güneyinde bulunan kayak alanları, Uzungöl'e 10 km. uzaklıktadır. Sadece yaz mevsiminde ulaşımına açık bulunan Multat Yaylası kayak alanları, 1900-2800 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır.

Aşağı Multat Yaylası'ndan ve orman üst sınırından başlayan kayak alanları; %30-%60 arasında değişen eğimler, 800 metreyi aşan yükseklik farkları ve 3-4 km. yi aşan uzunlukları ile olimpik kayak pistlerine sahip bulunmaktadır.

Kayak alanlarında, bu bölgeye özgü "çığ olayı" veya "heyelan" tehlikesi gibi olumsuz durumlar, mevcut değildir.

Yerinde yapılan araştırma ve gözlem sonuçlarına göre, Multat Yaylası ve çevresi, normal kış koşullarında 200-400 cm. arasında değişen kar yağışlarına sahne olmaktadır. Multat Yaylası; yaklaşık "150/gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır. 20 Kasım - 20 Nisan tarihleri, "Kış sporları" için en uygun zamanları oluşturmaktadır.

Multat Yaylası; yakın geleceğin önemli ve öncelikli bir Kış sporları ve turizm merkezi olmaya aday bulunmaktadır. Bu

alana ilişkin değerlendirmeler ilgili harita üzerinde gösterilmiş ve aşağıda belirtilmiştir.

I numaralı öneri teleski tesisi :

$$\frac{1200 \times 600 \times 6}{4000} = 1080 \text{ kayakçı / gün}$$

II numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 500 \times 6}{4000} = 750 \text{ kişi / gün}$$

III numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 500 \times 6}{4000} = 900 \text{ kişi / gün}$$

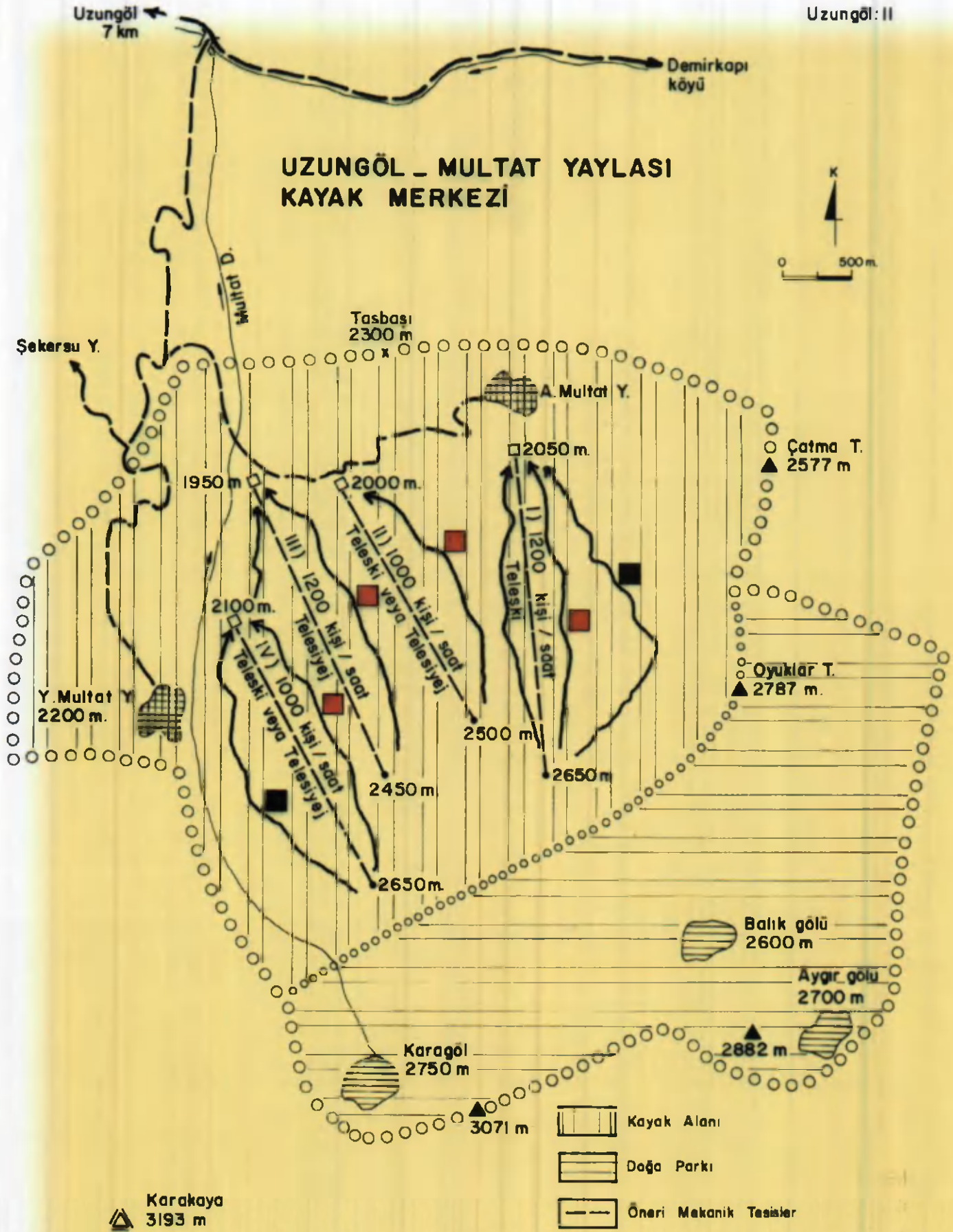
IV numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1000 \times 550 \times 6}{4000} = 825 \text{ kişi / gün}$$

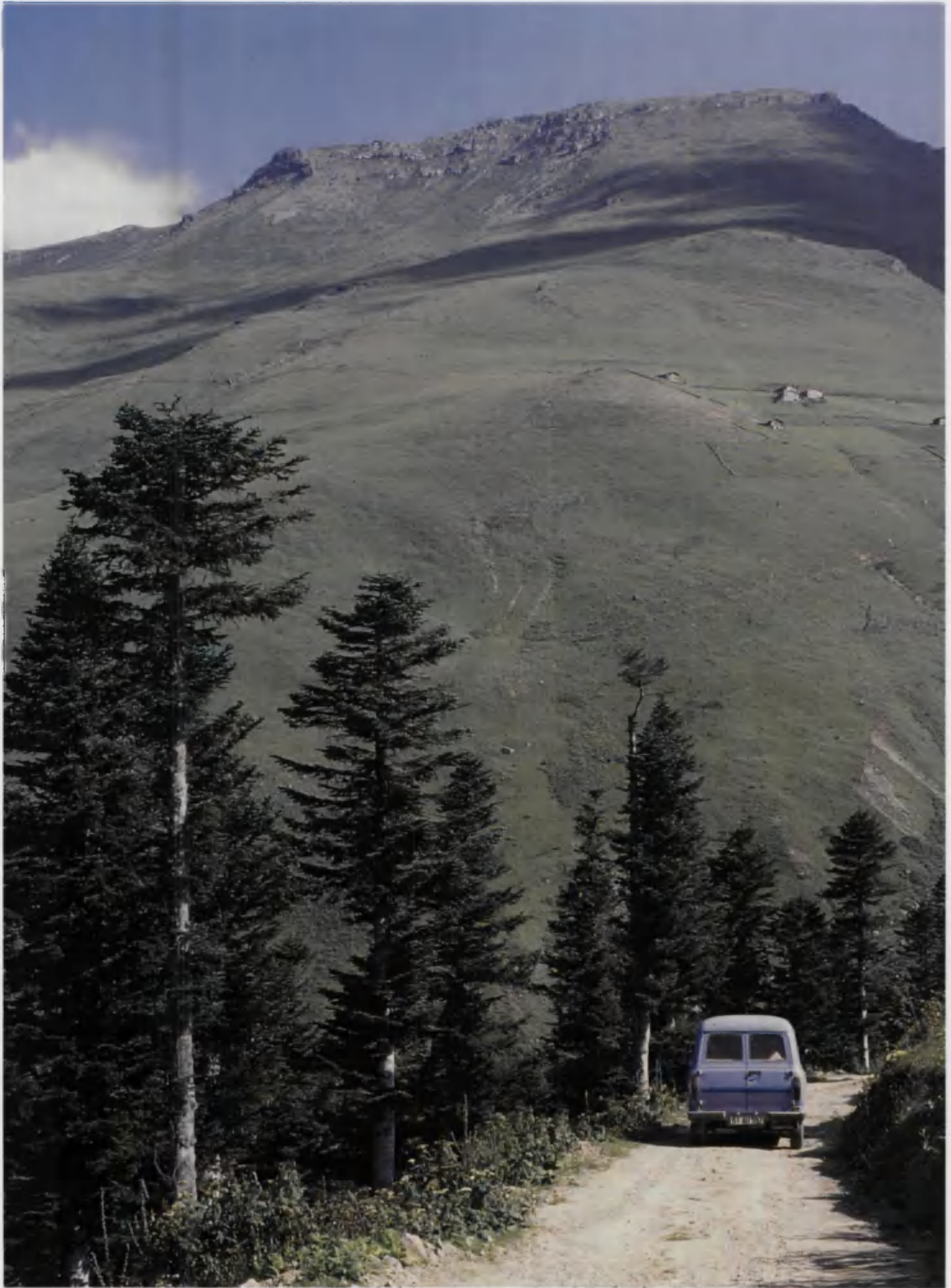
Katkı hesaplama ve değerlendirme yöntemine göre, yaklaşık olarak, "3500 kayakçı/gün" kullanım kapasitesi sunan "Uzungöl-Multat Yaylası Kış Sporları ve Turizm Merkezi" için gerekli olan konaklama tesislerinin tümünün Uzungöl'de günübirlik tesislerin ise Multat Yaylası'nda geliştirilmesi mümkündür. Bu yolla yaz mevsiminde yoğun ziyaretçi akınına uğrayan Uzungöl'deki konaklama tesislerinin yıl boyunca kullanılması da sağlanmış olacaktır. Ancak bu uygulama için; Uzungöl ile Multat Yaylası'nın (10 km.) karayolu ile bağlanması, "kar ve kış bakımı" programına da alınması gerekmektedir.

Bu genel yaklaşıma rağmen, bir-iki dağ otelinin ise Aşağı Multat Yaylası'nda yapılması, bu otellerin "kış mevsimi" dışında "yaz turizmi" amacıyla da işletmeye alınması mümkün ve olası gözükmemektedir.

Hazırlayan : İsmet ÜLKER

Multat Yaylası, (1900 - 2650 m.), Uzungöl, Çaykara - TRABZON

ÇAMLIHEMŞİN KAVRUN YAYLASI (3000 m.)

Rize ili, Çamlıhemşin ilçesi sınırları içerisinde yer alan Aşağı ve Yukarı Kavrın Yaylaları, Kaçkar Dağlık Yöresi'nin Kış sporlarına uygun alanlarından birini teşkil etmektedir. "Kaçkar Dağı Milli Parkı" sınırları içerisinde kalan bu iki yayla merkezi; Çamlıhemşin - Ayder Ilıcası ve Büyük Kaçkar Dağı (3932 m.) turizm parkuru üzerinde yer almaktadır.

Aşağı Kavrın (2000 m.) ve Yukarı Kavrın (2350 m.) Yaylası, kayak alanları 2000 m. - 3000 m. yükseklik kuşağı üzerinde bulunmaktadır.

Bu alanlar; Çamlıhemşin'e 30 km. Rize iline ise 100 km. uzaklıktadır. Ayder - Yukarı Kavrın Yaylası ise 14 km. olup, ulaşım ham ve bozuk bir yayla yolu ile yapılmaktadır.

Ayder - Yukarı Kavrın Yaylası yol yapımı, "T.C.K. Karayolları Genel Müdürlüğü, Turistik Yollar Yatırım Programı"na alınmıştır.

Kavrın Yaylası Kış Sporları ve Turizm Merkezi; orman sınırının üzerinde ve tümüyle otlak alanlar üzerinde yer almaktadır. Bu alanların yaz mevsiminde otlak, kış mevsiminde de kayak alanları olarak kullanılması, çift yönlü bir kaynak kullanımına olanak sağlamaktadır. 800-1000 m. yükseklik farkı ve %30-%60 eğimli kayak pistlerine sahip olan "Kavrın Yaylası Kış Sporları ve Turizm Merkezi", Türkiye'nin olimpik niteliklere sahip, önemli ve potansiyel Kış sporları ve turizm merkezlerinden birisini oluşturmaktadır.

Kayak alanlarında meteoroloji istasyonu yoktur. Ancak yapılan araştırma ve gözlemlere göre Aşağı ve Yukarı Kavrın Yaylaları, normal kış koşullarında 200-400 cm. kar yağışı almaktadır. Bazı yıllarda ise kar yağışları, 400-600 cm. arasında değişen kar kalınlıklarına ulaşmaktadır.

Yörede 20 Kasım ve 20 Nisan tarihleri Kış sporları için en uygun zamanıdır. Normal kış koşullarında kayak mevsimi, 150 gün/yıl" süresinin altına düşmemektedir. Kayak alanlarında; yüksek dağ çayırları ile kaplı, düzgün yüzeyli bir topografya hakim olmakla birlikte, bazı yüksek eğimli yerler ile vadi tabanlarında "çığ olayları" ve "çığ yolları" ile karşılaşmaktadır. Aşağı Kavrın Yaylası'nın güney ve güneydoğusunda görülen Pornak Deresi ile yukarı Kavrın Yaylası'nın Güneybatısında yer alan Çakovit sırtları "aktif çığ alanlarını" teşkil etmektedir. Bu nedenle; 1995 yılı kış sonunda, Aşağı Kavrın Yaylası'nı çığ altında bırakan Pornak deresi ile Çakovit Yamaçları kayak alanlarının dışında bırakılmıştır.

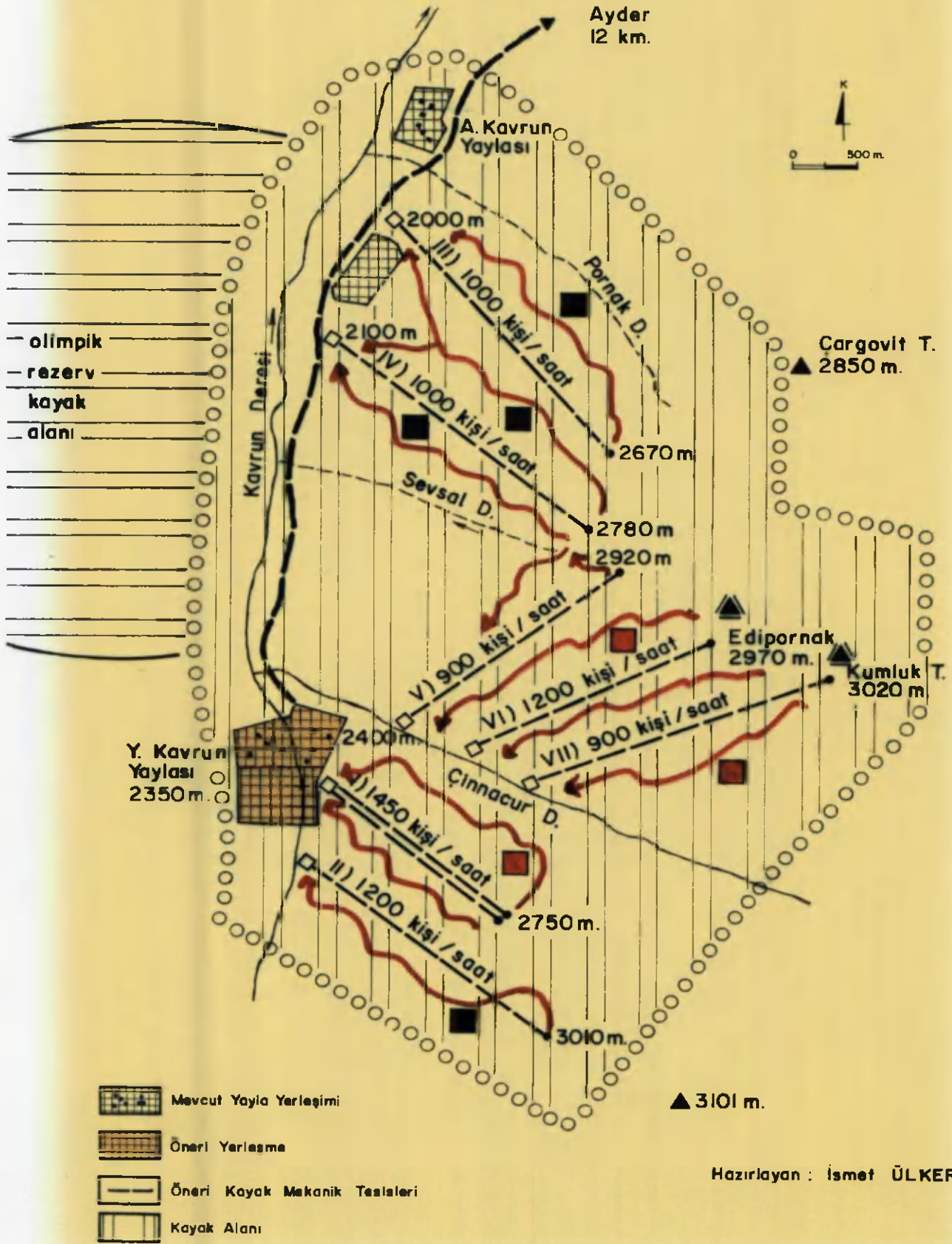
Olimpik nitelikli kayak alanlarına sahip Aşağı ve Yukarı Kavrın Yaylası "Kış sporları ve Turizm merkezi" Büyük Kaçkar Dağı (3932 m.) çıkış yolu üzerinde yer aldıkları için Dağcılık sporu bakımından da önemli ve öncelikli bir konumda bulunmaktadır. Gerek Büyük Kaçkar Dağı'na (3932 m.) çıkış yapmak, gerek bu dağın kuzey yamaçları üzerinde yer alan buzulları görmek ve incelemek isteyen araştırmacılar veya yürüyüşçüler Yukarı Kavrın Yaylası'nı, ilk kamp olarak kullanılmaktadırlar. İlk yerleşim yeri ise Ayder Ilıcası'dır. (*)

(*) Ayder (1250m.), yörede halı ve kaplıca suları ile ünlü, kaplıca ve yayla merkezidir.

Yukarı Kavrın Yaylası, (2450 m.), Çamlıhemşin - RIZE

ÇAMLIHEMŞİN - KAVRUN YAYLASI KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

Boğaçayırı, (2900 m.), Yukarı Kavrun, Çamlıhemşin - RİZE

Kayak Alanlarının Yaz Görünümü, Yukarı Kavrun Yaylası, (2400 - 3000 m.)

Kayak Alanlarına İlişkin Değerlendirmeler:

Rize, Çamlıhemşin "Kavrun Yaylası Kış Sporları ve Turizm Merkezi'ne" ilişkin ilk teshit ve etüdler 1992 yılında bu kitabın yazarınca yapılmıştır. Atlas Dergisi'nden Cemal Gülas ve Özcan Yüksek isimli dağ ve kayak severler ise aynı yılın şubat ayında yörede ilk kayak yapan gezginler olmuştur.

Yörede yer alan kayak alanları ve kayak pistlerinin konumlarına bağlı olarak öngörülen kayak mekanik tesislerinin yerleri, tür ve kapasiteleri aşağıda belirtilmiş ve harita üzerinde de gösterilmiştir.

"KATK" formülü esas alınarak yapılan değerlendirmede; Rize - Kavrun Yaylası Kış Sporları ve Turizm Merkezi'nin tam kapasite ile kullanıma açılması halinde (buraya gelenlerin yarısının Ayder'de, yarısının ise Aşağı ve Yukarı Kavrun'da konaklama yapacağı kabul edilerek) yaklaşık olarak "6518 kayakçı/gün" büyüklüğünde bir merkez oluşacağı kabul edilmiştir.

Not : Doğu Karadeniz Bölgesi'nin planlı olarak turizme açılması halinde; Uzungöl-Multat Yaylası, Çamlıhemşin-Yukarı Kavrun ve İkizdere-Anzer Yaylası, Kış sporları alanları olarak önem ve öncelik taşımaktadır.

I numaralı öneri teleski tesisi :

$$\frac{1440 \times 400 \times 6}{4000} = 864 \text{ kayakçı / gün}$$

II numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 660 \times 6}{4000} = 1188 \text{ kayakçı / gün}$$

III numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1100 \times 670 \times 6}{4000} = 1105 \text{ kişi / gün}$$

IV numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{1000 \times 680 \times 6}{4000} = 1020 \text{ kayakçı / gün}$$

V numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 470 \times 6}{4000} = 635 \text{ kayakçı / gün}$$

VI numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 520 \times 6}{4000} = 936 \text{ kayakçı / gün}$$

VII numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 570 \times 6}{4000} = 770 \text{ kişi / gün}$$

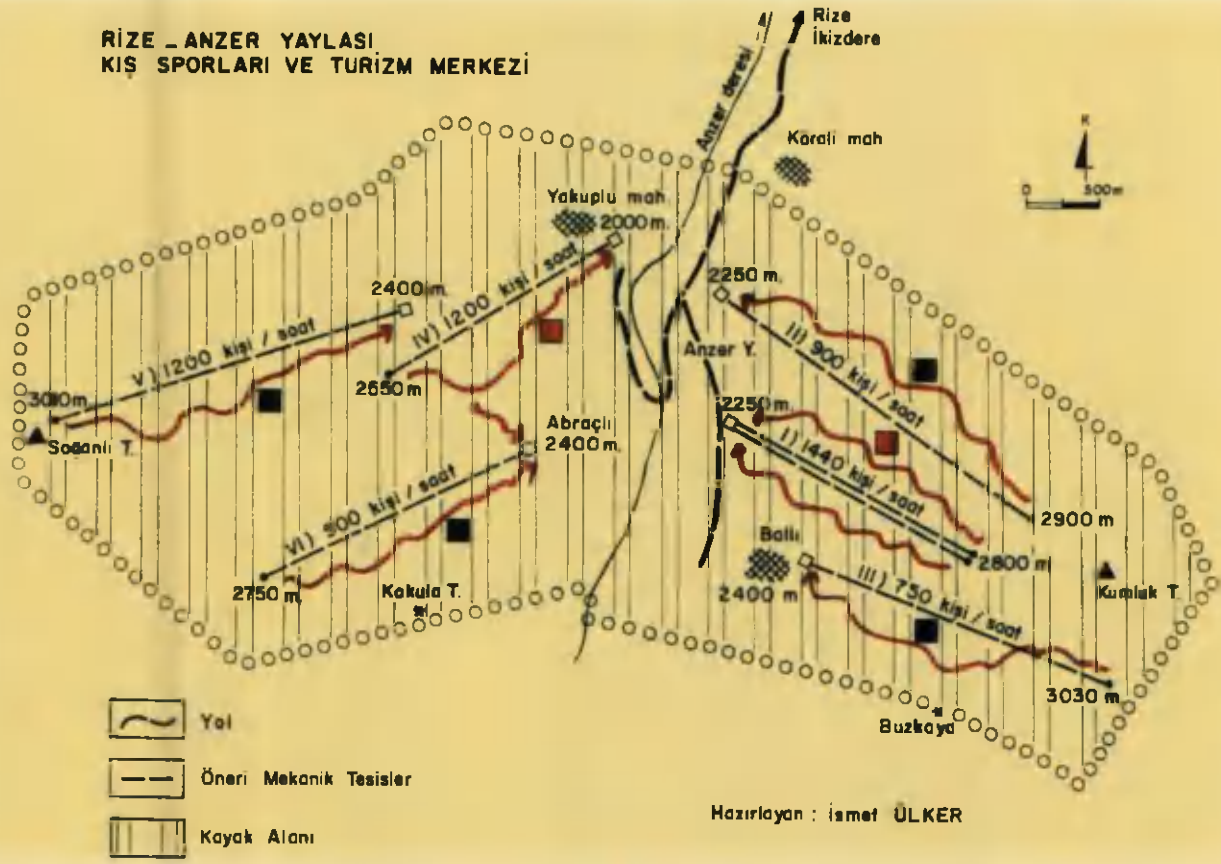
Firtına İmmanı, "Aşağı Çığır", Kaçkar Dağları, Çamlıhemşin - RİZE

Kaçkar Ormanları, Kavrun Vadisi, Ayder İlçesi, Camlıhemşin - RİZE

RİZE - ANZER YAYLASI
KIŞ SPORLARI VE TURİZM MERKEZİ

RİZE - İKİZDERE ANZER YAYLASI (3450 m.)

Anzer Yaylası; Rize ili, İkizdere ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. 2000 m.- 3450 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer alan Anzer Yaylası İkizdere - Erzurum devlet yoluna 30 km. uzaklıktadır.

Bütünü ile orlak alanlardan meydana gelen Anzer Yaylası "Anzer Balı" ile unlıdır. Dağ ve yayla çiçekleri bakımından Türkiye'nin en zengin bitki örtüsüne sahip olan Anzer Yaylası, topografya ve zemin yapısı bakımından da Kış sporlarına (özellikle Alp disiplini uygulamalarına) çok uygun doğal şartlara sahip bulunmaktadır. Anzer Yaylası kayak alanları değişik egimlerde uzun ve yüksek kayak pistlerine sahip bulunmaktadır.

Eskiden, yalnız yaz mevsimi geçici konaklama yapılan Anzer Yaylası'nda, son yıllarda kış mevsimi de konaklama yapılmaya başlanmıştır.

Anzer Yaylası Kış sporları bakımından, potansiyel kullanımı yüksek olan iki kayak alanına sahip bulunmaktadır. Harita üzerinde sınırları belirtilen bu alanlar "Balı" ve "Yakuplu" kayak alanları olarak adlandırılmıştır. Balı Kayak Alanları; Kumluktepe'nin kuzeybatı yamaçlarında, Yakuplu Kayak Alanları ise, Soganlı Tepe'nin kuzeybatı yamaçları üzerinde yer almaktadır.

Anzer Yaylası, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en fazla kar yağışı alan yerlerinden biridir. Normal kış koşullarında bu yayla ve çevresine 400 cm. kar yağışı düşmektedir. Kayak mevsimi 10 Kasım - 10 Nisan olmak üzere "150 gün/yıl" olarak saptanmıştır.

Anzer Yaylası ve çevresi; kış sporları ve Kış turizmi amacıyla değerlendirilmekte olup, ilk kez 1992 yılı haziran ayı içerisinde bu kuşulun yazan tarafından yürütülen ve tedbir edilmiştir.

Anzer Yaylası ve çevresi özellikle yüksek dağ ve yayla yürüyüşleri bakımından da çekici özelliklere sahip bulunmaktadır. Özellikle Anzer Yaylası - Uzungöl arasında ilginç yürüyüş parkurları yer almaktadır. Rize - Anzer Yaylası'nda, kayak alanı olarak saptanan alanlarda çığ tehlikesi yaratan yerlere ve heyelan oluşumuna pek rastlanmamıştır.

Anzer Yaylası Kayak Alanları:

Anzer Yaylası Kayak Alanları, geleceğe dönük kullanımları bakımından önem taşımaktadır. Bu alanlara dönük öneriler ise aşağıda açıklanmıştır.

Yukarıdaki tesbitlerin ışığında; Anzer Yaylası Kayak Alanları, toplamı olarak "5444 kayakçı/gün" kullanım kapasitesi sunmaktadır. (Alan değerlendirilmesi ve kapasite tesbitinde "KATK" formülü esas alınmıştır.)

I numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi :

$$\frac{1140 \times 550 \times 6}{4000} = 1188 \text{ kayakçı/gün}$$

II numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 650 \times 6}{4000} = 878 \text{ kişi/gün}$$

III numaralı öneri teleski tesisi:

$$\frac{900 \times 630 \times 6}{4000} = 850 \text{ kayakçı/gün}$$

IV numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 550 \times 6}{4000} = 990 \text{ kişi/gün}$$

V numaralı öneri telesiyej tesisi:

$$\frac{1200 \times 610 \times 6}{4000} = 1098 \text{ kişi/gün}$$

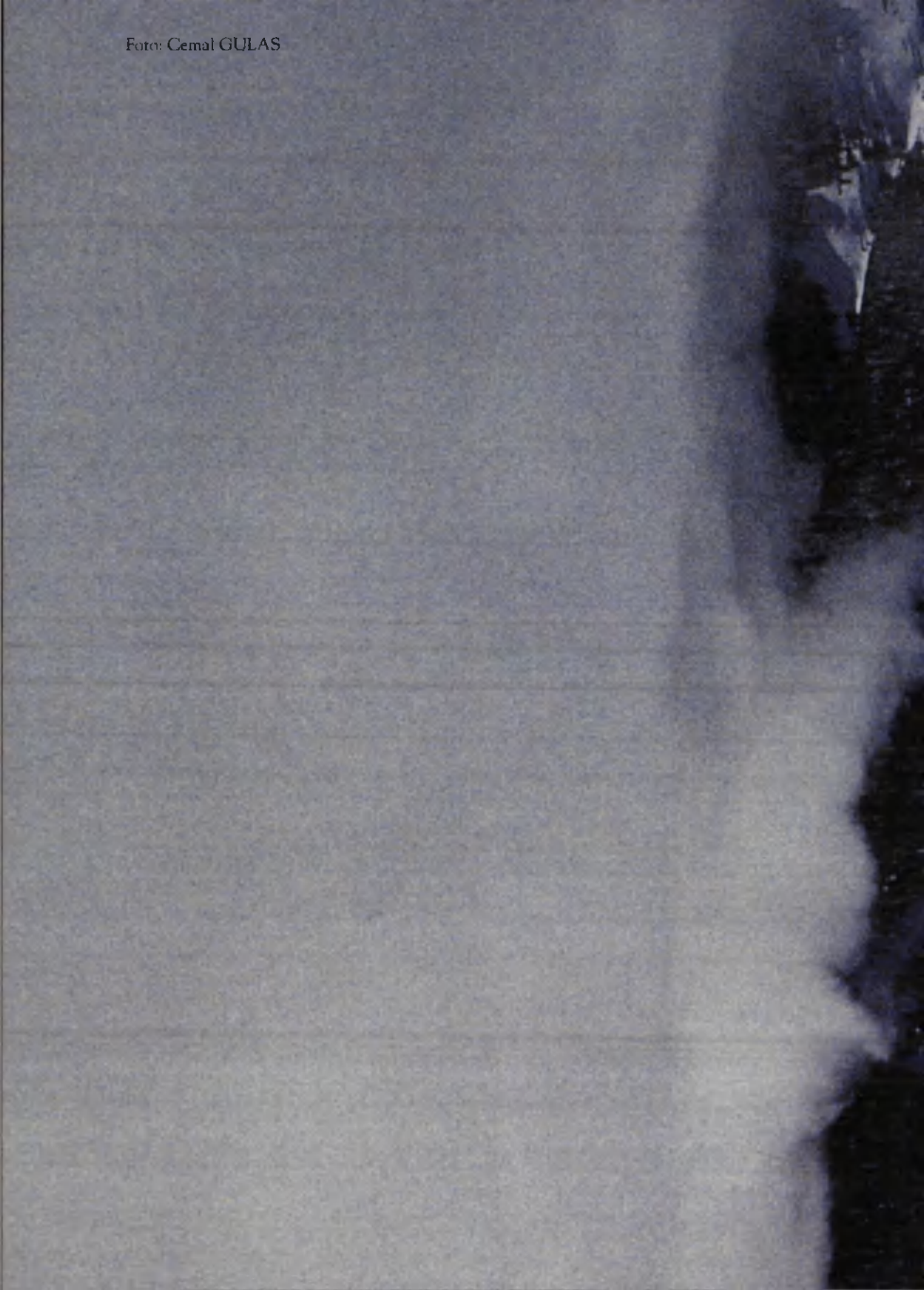
VI numaralı öneri teleski veya telesiyej tesisi:

$$\frac{900 \times 350 \times 6}{4000} = 473 \text{ kayakçı/gün}$$

Foto: Cemal GÜLAS

Kaçkar Dağlık Yoresinde "Kış"

Dağ Zambacı (2450 m.), Anzer Yaylası, İki-dere - RİZE

RİZE, İKİZDERE - CİMİL YAYLASI (2200 - 3200 m.)

Bu yörenin ünlü ve eski bir yaylası olan Cimil Yaylası özellikle Alp disiplini Kış sporlarına çok uygun bir topografya sergilemektedir. Rize ili, İkizdere ilçesine 28 km. uzaklıkta bulunan Cimil Yaylası, yaklaşık olarak 2200 m.-3200 m. da yükseklik kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Bu alan gerek Alp disiplini kayak yarışları gerekse serbest kayak uygulamaları bakımından olimpik ve uluslararası nitelikte eğim, pist uzunlukları ve yüksekliklerine sahip bulunmaktadır.

Geleceğin önemli kayak merkezlerinden biri olmaya aday Cimil Yaylası, "150/gün/yıl" süreli bir kayak merkezine sahip bulunmaktadır. Bu yöre için aralık, ocak, şubat, mart ve nisan ayları kayak mevsimi için en uygun zaman olarak dikkat çekmektedir.

Kaçkar Dağları'nın batı kesiminde yer alan bu yöre, normal kış koşullarında 2-4 m. dolaylarında kar yağışı almaktadır. Kayak alanının alt sınırında Cimil Yaylası bulunmaktadır. Cimil Yaylası yeni haritalarda "Başyayla" olarak adlandırılmıştır.

GİRESUN - GÜMBET YAYLASI (2700 m.)

Gümbet Yaylası; Giresun ili, Dereli ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Giresun'a 52 km., Dereli'ye 30 km. uzaklıkta bulunan Gümbet Yaylası'nın denizden yüksekliği 1640 metredir.

Yayla çevresinde yer alan ormaniçi boşluklar gerek yükseklik gerekse rüzgar durumu ve topografya bakımından "Turkayağı" ve "Kuzey disiplini" uygulamalarına, güney kesimde yer alan yüksek ve otlaklarla kaplı yamaçlar ise Alp disiplini uygulamalarına daha uygun uzunluk, eğim ve yüksekliklere sahip bulunmaktadır. Bu alanların başlıcasını; Erimez Tepe (2701m.) Karakaya ve Çandır Dağı'nın kuzey yamaçları teşkil etmektedir.

Kış mevsimi etkili kar yağışlarına sahne olan bu yöre 200-300 cm. dolayında kar yağışı almaktadır. Normal kış koşullarında, bu yörede "120/gün/yıl" kayak yapılması mümkündür. Aralık, ocak, şubat ve mart ayları, Kış sporları için en uygun zamanlardır.

Bu yörenin doğal güzelliklerinin korunarak kullanılması gerekmektedir. Gümbet Yaylası ve çevresinin bir "Doğa parkı" olarak geliştirilmesine önem ve öncelik verilmesi gerekmektedir.

KARS - GÖLE (3055 m.)

Sarıçam ormanları ile kuşatılmış olan Kars - Göle çevresinin (2000 m.) özellikle güney ve güneydoğu kesimlerinde yer alan araziler ile Allahüekber Dağları'nın kuzey kesimlerini oluşturan alanlar; hem Kış sporları, hem de Kış turizmine uygun bir topografyaya sahip bulunmaktadır. Yörede Kış turizminin ve Kış sporlarının geliştirileceği ilk alanlar Çalidere Köyü (2150 m.) Okçu Yaylası, Kış sporları ve yarışmalara dönük uygulamaların yapılacağı yer ise Esenboğaz Köyü (2150 m.), Dölek Çayırı olarak belirlenmiştir. Bu alanlar; Göle'ye 5-7 km. uzaklıktadır.

Okçu Yaylası Kayak Alanları; 2300 m. - 2682 m. arasında, Dölek Çayırı Kayak Alanı ise 2300 m. - 3055 m. yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır.

Normal kış koşullarında; 100 cm. - 200 cm. dolayında kar yağışı alan bu yöreler "120/gün/yıl" süreli kayak mevsimine sahiptir. Bu süre aralık, ocak, şubat ve mart aylarını kapsamaktadır.

Kars il merkezine 70 km. uzaklıkta, devlet karayolu üzerinde bulunan ve Kars havaalanından servis alan göle ve yakın çevresindeki Kış sporlarına elverişli alanları, hem "spor" hem de "turizm" amaçlı olarak planlama kapsamına almak ve değerlendirmek gerekmektedir. Göle ve yakın çevresinde en az "3000/kayakçı/gün" kapasiteli iki kayak merkezi geliştirmek mümkün gözükmektedir.

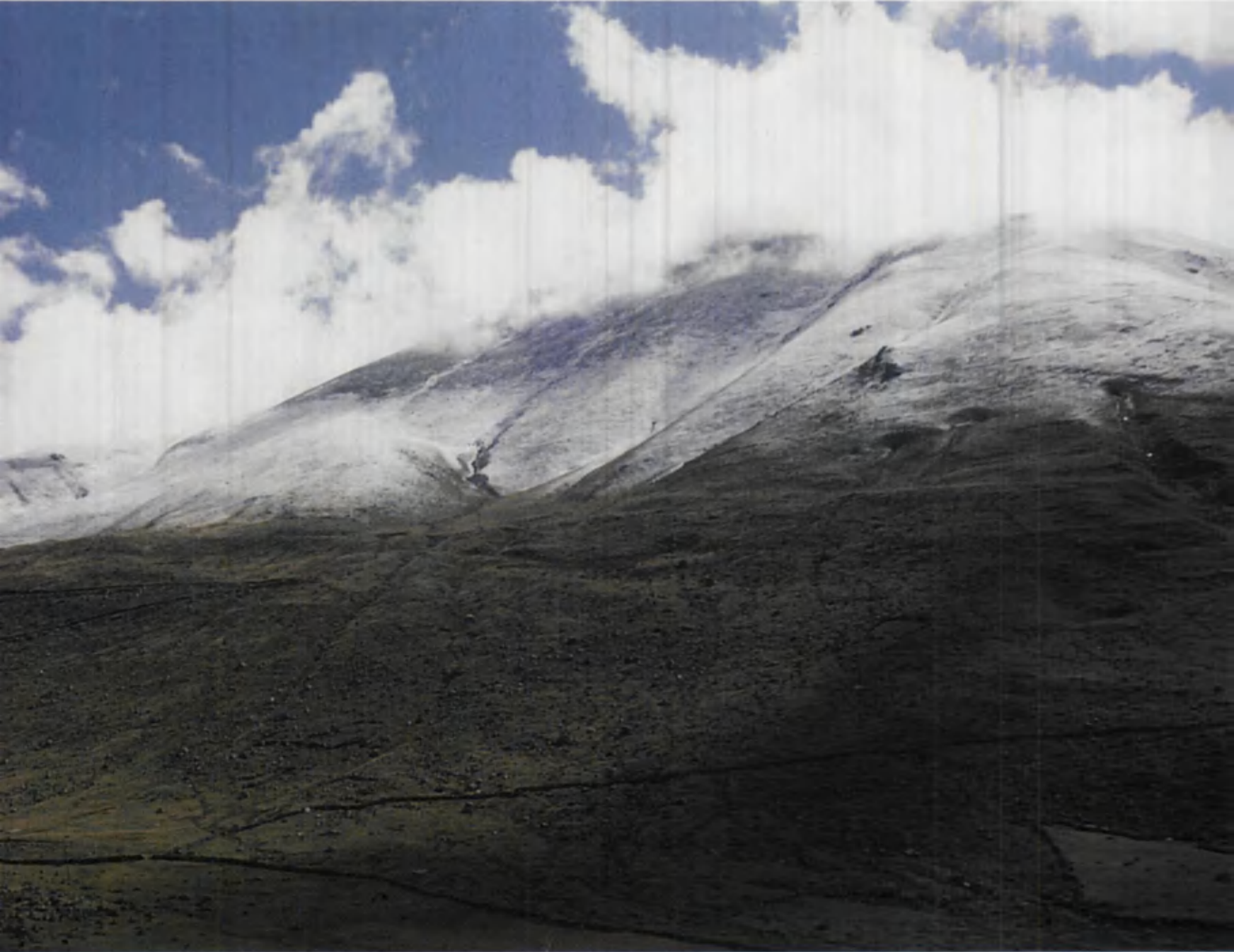
KARS - ÇILDIR (3197 m.)

Kars'a yaklaşık 105km. uzaklıkta, Çıldır ilçe merkezinin güneyinde yer alan Çıldır Gölü ve yakın çevresi, gerek turizm gerekse Kış sporları bakımından yöresel ve bölgesel önem taşıyan bir alan özelliği göstermektedir.

Öncelikle; Çıldır Gölü (1959 m.) ve yakın çevresinin 1/25.000 ölçekli çevre düzeni ve nazım imar planının hazırlanması gerekmektedir. Bu planlama sırasında Gölebağ Köyü (2050 m.) güneybatısında kalan Kısır Dağı'nın (3197 m.) kuzey yamaçları ile Doğruyol Köyü'nün (2000 m.) güneydoğu kesiminde yükselen Akbaba Dağı'nın ise (3026 m.) kuzey ve kuzeybatı yamaçlarınının Kış sporları ve Kış turizmi bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. İlk uygulamanın ise Doğruyol Köyü sınırları içinde yer alan Akbaba Dağı yamaçları (3026 m.) üzerinde yapılması öncelik taşımaktadır.

Orman Gülü "Gumar", Doğu Karadeniz Bölgesi

Cimil Yaylası Kayak Alanları, (2200 - 3200 m.), İkizdere - RİZE

Tahir Beldesi, Aydıntepe - Sarıcan Kayak Alanı, Elazığ - AGRI

ANKARA - ELMADAĞ (1810 m.)

Kayak alanı; Ankara'nın güney kesiminde, Yakupabdal Köyü sınırları içerisinde ve Elmadag'ın kuzey yamaçları üzerinde yer almaktadır.

Yaklaşık olarak 1400-1810 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer alan Elmadag Kayak Alanları, daha çok dinlenme amaçlı bir mekan olarak kullanılmaktadır.

Normal kış koşullarında "90 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimi gösteren bu alan 50 cm. dolayında kar yağışı almakta ve ocak, şubat ve mart aylarında kayak yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Ankara kent merkezine 23 km. uzaklıkta bulunan ve asfalt bir yolla kente bağlı olan Elmadag Kayak Alanında 2 adet teleski, 3 adet kayakevi ve bir adette lokanta ve kafeterya tesisi bulunmaktadır.

Ankara kenti için bir dinlenme mekanı olan ve özellikle kış mevsimi hafta sonlarında çok yoğun olarak kullanılan bu alanın, gelişigüzel yapılaşmalardan (mevcut II. konutlar ve kireç ocakları gibi) korunması, ayrıca mevcut kullanımının bozulmaması önem taşımaktadır.

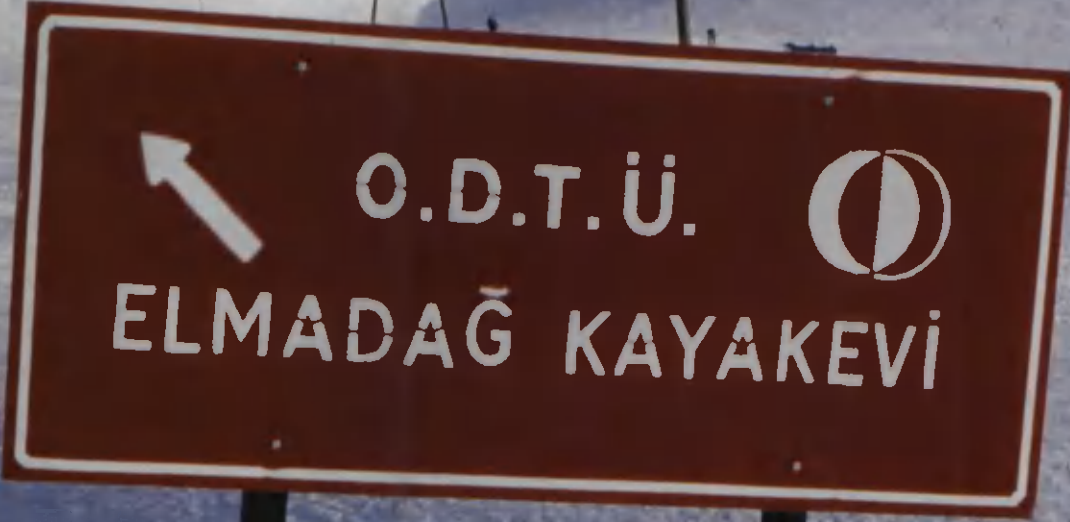

M. KIZILASLAN, Milli Kayakçı, ANKARA

Elmadag Kayakevi (1400 m.), Yakupabdal Köyü, ANKARA

ELAZIĞ - HAZARBABA DAĞI (2347 m.)

Elazığ-Hazarbaba Dağı (2347 m.) Kayak Alanı, Elazığ'a 25 km. uzaklıkta, Hazar Gölü'nün güney kesiminde yükselen Hazarbaba Dağı'nın kuzey yamaçları üzerinde yer almaktadır.

Hazar Gölü güney kıyısında yer alan Sivrice İlçesi-Karaçalı Köyü (3 km.) sınırları içinde yer alan kayak alanı; yaklaşık 1100 metre uzunlukta 800 kişi/saat taşıma kapasitesi olan bir teleski tesisine sahip bulunmaktadır. Ayrıca 250 kişilik bir kafeteryası vardır. Pist uzunluğu 1200 m., yükseklik farkı ise 305 m.dir.

Kayak alanı ise; yaklaşık olarak 1900-2330 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bu yöre, normal kış koşullarında 50-100 cm. dolayında kar yağışı almaktadır.

Ocak, şubat ve mart ayları kayak sporu için en uygun zamandır. Hazarbaba Dağı kayak alanı üniversite kenti olan Elazığ için yöresel bir önem taşımaktadır.

ERZİNCAN - SAKALTUTAN

Erzincan-Sakaltutan Kayak İstasyonu "Akbulut Kayak Merkezi" şehrin 40 km. batısında, devlet karayolu üzerinde ve "Sakaltutan" mevkiindedir. Burada yaklaşık 120 yataklı bir kayakevi, bir adet teleski tesisi mevcuttur. Ocak, şubat ve mart ayları kayak için en uygun zamandır.

BİTLİS - ALTINKALBUR (1810 m.)

Eski ve tarihi bir şehir olan Bitlis kenti, aynı zamanda bir Kış sporları merkezi özelliğine de sahip bulunmaktadır.

Bitlis Kış Sporları Merkezi; Diyarbakır-Tatvan-Van karayolu üzerinde Van Gölü'nün yaklaşık 25 km. güneybatısında yer almaktadır. Bitlis Çayı Vadisi'nde kurulmuş olan Bitlis kenti, denizden yaklaşık 1560 m. yükseklikte, Van Gölü'nün seviyesinden ise 160 m. alçakta kurulmuştur. Kayak alanları ise kentin doğu ve batı kesimlerinde yer almıştır. Kentin doğusunda yer alan Dideban (1821 m.) ve yaklaşık 2500 m. yükseklik gösteren Sapgör ile kentin batısında yer alan Altınkalbur Dağı'nın kuzey yamaçları kesintisiz bir topografya gösterir ve Kış sporları uygulamalarına elverişli alanları teşkil ederler.

Bitlis kenti ve çevresi, Van Gölü havzasında etkin olan ılıman, nemli karasal iklim bölgesi ile Güneydoğu Anadolu'da etkin sıcak, kurak karasal bir iklim bölgesi arasında yer alır. Bu nedenle Bitlis ve yakın çevresi kış mevsimi boyunca sürekli kar yağışı alan bir yöre özelliği gösterir. 15 yıllık meteoroloji kayıtlarına göre yıllık ortalama kar yağışlı günler sayısı 33, karın yerde kalma süresi 119 gün

Sebahattin OGLAGO, Milli Kayakçı, MUŞ

ve kar kalınlığı 153 cm. olarak tespit olunmuştur. Bu tespitlerin sonuçlarına göre 20 Aralık-20 Mart tarihleri arası Kış sporları için en uygun zaman olarak belirlenmiştir.

Altınkalbur Kayak Alanı:

Kayak alanı, kentin batı ucunda Altınkalbur (1810 m) Dağı'nın kuzey yamaçlarında yer almaktadır. Burada 100 kişilik bir kayakevi ile 726 metre uzunluğunda, 720 kişi/saat taşıma kapasiteli bir teleski tesisi mevcuttur.

GAP projesinin bir dinlence "rekreasyon" ve Kış sporları merkezi olarak geliştirilmesi mümkün olan Bitlis kenti ve kentin yakın çevresinde yer alacak konaklama tesislerinin hem "kent oteli" hem de Doğu Anadolu Tur Güzergahı üzerinde yer alan birer "mola tesisi" işlevi göreceği önem taşımakta ve dikkate değer bulunmaktadır.

BİNGÖL - KURUCADAĞ (2260 m.)

Kurucadağ Kayak Alanı; Elazığ-Bingöl karayolu üzerinde, Bingöl'e 22 km. uzaklıkta Kurucadağ'ın (2260 m.) güney yamaçları üzerinde yer almaktadır. Serbest kayak uygulamaları, yöresel yarışmalar için yeterli eğim ve uzunlukta pistlere sahip olan Kurucadağ Kayak Alanı 100 cm. dolayında kar yağışı almakta ve "120/gün/yıl" gibi bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır. Aralık, ocak, şubat ve mart ayları kayak sporu için en uygun zamanlardır. Kurucadağ Kayak Alanında; 50 yataklı, 250 kişilik salonu olan bir kayakevi ile 900 metre uzunlukta, 500 kişi/saat kapasiteli bir adet teleski tesisi mevcuttur.

AGRI, ELEŐKIRT - GÜNEYKAYA (2200 m.)

Kayak alanı; Ağrı il merkezine 40 km., Eleşkirt'e 7 km. uzaklıkta, Güneykaya Köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır.

1970-2200 m. yükseklik kuşuğı üzerinde yer alan kayak alanında, 1650 m. uzunlukta ve "1250 kişi/saat" taşıma kapasiteli yeni bir telesiyej tesisi ile bir de 90 yataklı kayakevi tesisi mevcuttur.

Ağrı il merkezinde; yakın zamana kadar kayak mekanik tesisi bulunmadığı için daha çok Kuzey disiplini kayak etkinliklerine önem ve öncelik verilmiştir. Yeni kayak merkezinin geliştirilmesiyle birlikte Ağrı Yöresinde Alp disiplini kayak uygulamaları ile Kış turizmi etkinliklerinde olumlu gelişmeler olacağı beklenmektedir.

Büyük Ağrı Dağı (5137 m.), Kuzey Buzulları ve Cehennem Deresi

Dağ Sana Gelmez, Sen Dağlara Gideceksin...
Dağ Bize Gelmez, Biz Dağlara Gideceğiz...

BAYBURT - KOPDAĞI (2350 m.)

Bayburt-Kopdağı Kayak Alanı; Bayburt il merkezine 30 km. uzunlukta, Bayburt-Erzurum yolu ve Kopdağı kuzey yamaçları üzerinde yer almaktadır. Maden Köyü-Kopdibi mahallesinin güneyinde yükselen ve yer alan kayak alanı 1980-2350 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer almaktadır.

Yukarı Çoruh Havzası'nda yer alan Kopdağı, etkili kar yağışlarına sahne olmakta ve normal kış koşullarında 100-150 cm. dolayında kar yağışı almaktadır. Bayburt-Kopdağı Kayak Alanı "120 gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip bulunmaktadır.

Kayak alanında yer alan pistler; uzunluk, yükseklik farkları ve farklı eğimlere sahip olduğu için, Alp disiplini dalında hem yarışma hem de serbest kayak uygulamalarına olanak vermektedir. 100 yataklı bir kayakevi, yaklaşık 370 m. yükseklikte kayak pistlerine sahip, "600 kişi/saat/taşıma" kapasiteli, 1200 m. uzunlukta bir adet teleski tesisi mevcuttur.

Aralık, ocak, şubat ve mart ayları kayak için en uygun zamanlardır. Kopdağı Kayak Alanı; yaklaşık "2000 kayakçı/gün" potansiyel kullanım olanağı vermektedir.

DENİZLİ - HONAZ DAĞI (2514 m.)

Honaz Dağı (2514 m.), Denizli ili, Honaz ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kayak alanı, Honaz ilçe merkezine 10 km. uzaklıkta olup, sadece yaz mevsimi açık olan bir orman yoluna sahip bulunmaktadır. Honaz-Denizli arası ise yaklaşık 25 km. olup, yol asfalttır.

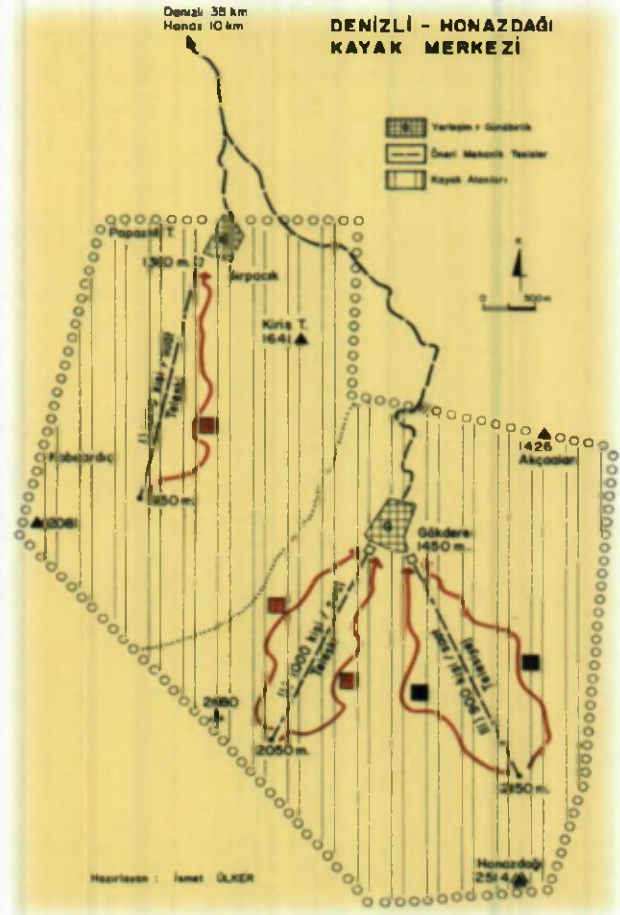
Honaz Dağı, kuzey yamaçları üzerinde, ormanlık alan içinde yer alan "Arpacık" ve "Gökdere" kayak alanları genel olarak 1350-2150 m. yükseklik kuşağı üzerinde konumlanmıştır. Arpacık Kayak Alanı; 1350-1950 m., Gökdere Kayak Alanı ise 1450-2150 m. yüksekliktedir.

Ortalama olarak %30-40 arasında yamaç eğimlerine sahip olan bu alanlar Alp disiplini kayak uygulamaları için yeterli ve olumlu koşullara sahip bulunmaktadır.

Pistlerin konumları, yükseklik farkları, uzunlukları ve eğim durumları, bu ortamlarda hem ileri düzeyde serbest kayak hem de yarışmalar için yeterli koşulların varlığını göstermektedir.

Normal kış koşullarında 100-150 cm. kalınlığında kar yağışı alan Honaz Dağı (2514 m.) kayak alanları 20 Aralık-30 Mart sürelerini kapsamak üzere yaklaşık "100 gün/yıl" süreli bir "kayak mevsimine" sahip bulunmaktadır. Gerekli ve yeterli alt yapı yatırımlarından (yol, elektrik, haber

alma gibi) yoksun olan kayak alanlarının özel bir planlama çalışması ile ele alınması ve Pamukkale'de mevcut konaklama tesisleri ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

GEDİZ - MURATDAĞI (2309 m.)

Kayak alanı; Gediz ilçe merkezince 32 km. uzaklıkta, Muratdağı (2309 m.)'nın kuzey yamaçları üzerinde yer almaktadır. Çam ormanları ile kaplı Muratdağı, ayrıca 1700 m. yükseklikte yer alan kaplıca suları ile de ünlü bir dağlık yöre görünümü sunmaktadır.

Muratdağı'nın kuzey yamaçlarında, Muratdağı Kaplıca Merkezi'nin hemen güneyinde 1800-2300 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer alan kayak alanları, özellikle Alp ve Kuzey disiplini kayak uygulamalarına yeterli eğimler ve pist uzunluklarına sahip bulunmaktadır.

İç Ege Bölgesi'nde en fazla kar yağışı alan bu yöreye, normal kış koşullarında 100 cm. dolayında kar düşmektedir. "90/gün/yıl" süreli bir kayak mevsimine sahip olan bu yörede ocak, şubat ve mart ayları kayak için en uygun zamanlardır.

Zengin orman örtüleri ile çevrili olan kayak alanları kaplıca merkezinin hemen yanında son bulmaktadır. Bu yöre nin, ileriki yıllarda "kaplıca merkezi" ve "Kış sporları alanı" olarak geliştirilmesi mümkün gözükmektedir.

SEYDİŞEHİR - GÖZETDAĞI

(2529 m.)

Kayak alanı; Seydişehir ilçe merkezinin güneybatısında, Tarasçı Köyü sınırları içinde ve Büyük Gözetdağı'nın (2529 m.) kuzey yamaçları üzerinde yer almaktadır.

İlçe merkezine yaklaşık 7-8 km. uzaklıkta bulunan Tarasçı Köyü, vasıflı bir yolla Seydişehir'e bağlı bulunmaktadır. Kayak alanı, Tarasçı Köyü'nün hemen güneyinde, orman üst sınırından itibaren yükselmeye başlamaktadır.

Genellikle 1500-2200 metre yükseklik kuşağı üzerinde yer alan kayak alanları, başlıca üç kayak pistine sahip bulunmaktadır. Normal kış koşullarında yeterli ve etkili kar yağışlarına (100-150 cm.) sahne olan bu yöre topografya ve konum olarak Kış sporlarına uygun bir görünüm sunmaktadır. "120/gün/yıl" gibi bir kayak mevsimine sahip olan bu yörede 20 Aralık-20 Nisan Kış sporları için uygun zaman olarak bilinmektedir. Gözetdağı kayak alanının, Seydişehir Belediyesi'nce ele alınıp değerlendirilmesi uygun ve yararlı bir girişim olarak görülmektedir.

İZMİT - KELTEPE

(1670 m.)

Bu alan; Sapanca Gölü'nün güney kesiminde (18 km.) Keltepe (1600 m.)nin kuzey yamaçları üzerinde bütünüyle "Kayın" ve "Çam" karışımı ormanlık bir alan üzerinde yer almaktadır.

1300-1600 metre yükseklik kuşağı ve ormanlık alan içinde yer alan kayak alanı; pist uzunluklarının kısa, yamaçlarının dik, yükseklik farklarının yetersiz oluşu nedeniyle gerek serbest kayak, gerek yarışmalar için uygun bir ortam sunmamaktadır. Özellikle Marmara Denizi ve Sapanca Gölü güney kesimlerinde yer alan, dolayısı ile hem denizin hem de gölün doğrudan etkisinde bulunan bu alanda, özellikle "batan" ve "kırılan" bir karlı zeminle karşılaşmaktadır.

Türkiye'de Dağ ve Kış turizminin gelişmesinde, bir başka anlayışı ve arayışı sergileyen bu olay üzerinde kısaca durulması yararlı görülmüştür.

Bu alan; İstanbul-Ankara otoyolu üzerinde bulunmakta, özellikle seçkin kimseler için "yazlık konut" yapımına uygun bir konumda bulunmaktadır.

347 hektarlık koru orman alanının tahsis olunduğu bu merkezde 3 adet kayak mekanik tesisi, 750 yatak kapasiteli konaklama tesisi ve toplam 300 yatak büyüklüğünde şale-villa yapıları öngörülmüştür.

Keltepe "Kartep" Telesiyej Tesisi:

100 m. uzunlukta, 2400 kişi/saat taşıma kapasiteli, 3 oturaklı sandalyeli taşıyıcı.

Geyik Alan Telesiyej Tesisi:

100m. uzunlukta 100 kişi/saat taşıma kapasiteli, 2 oturaklı sandalyeli taşıyıcı.

Teleski Tesisi:

450 m. uzunlukta 600 kişi/saat taşıma kapasiteli.

Öngörülen yatırım türlerine karşın, çok büyük bir orman alanının tahsis olunduğu bu merkezde, tahsis amacına uygun olarak yaz ve kış mevsimi her sınıftan halkın yararlanacağı yatırımların planlanması ve gerçekleştirilmesi bir planlama ilkesi olarak temin edilmelidir.

Dag Menevşesi, Uludağ, Keltepe, Koroglu Dağı

DAĞLIK VE ORMANLIK YÖRELERİN KALKINMASI

Amerika, Kanada, İtalya, İspanya, Fransa, Almanya, Avusturya, İsviçre ve Japonya gibi dünyanın gelişmiş ülkelerinin, Kuzey Yarım Küresi "orta enlemler kuşağı" üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bu ülkelerin hemen hepsinde ise orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelerin turizmle kalkındırılmış bölgeler olduğu görülür.

Kuzey Yarım Küresi, orta enlem kuşağı üzerinde yer alan, Türkiye'de ise dağlık ve ormanlık yöreler birer "geri kalmış yöre" özelliklerini hâlâ daha korumaya devam etmektedir. Genellikle 1500-2500 metre yükseklik gösteren orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yöreler Türkiye'de de geniş alanlar kaplamaktadır. Kuzey Anadolu Dağlık Kuşağı, Güney Anadolu Dağlık Kuşağı, Göller Bölgesi, Palandöken Dağları ve Sarıkamış Yöresi bu alanlara başlıca örnek teşkil ederler. Orman Bakanlığı'nın kayıtlarına göre, Türkiye'de 20.2 milyon hektar orman alanı vardır. Ormanlık alanlar ülke yüzölçümünün %26'sını oluşturmaktadır. Yine Türkiye'de 10.000 dağ ve orman köyü mevcuttur. Bu köylerde ise 10 milyon nüfus yaşamaktadır.

Dağlık ve Ormanlık Yöreler ve Kırsal Kalkınma Yöntemleri:

- Dağ ve orman köylerinin yoğun olarak yer aldığı yörelerde "Havza planlamasının" esas alınması gerekir.
- Planlamada Turizm, Tarım ve Ormanlık sektörleri birlikte ele alınır ve geliştirilir, "Turizm öncelikli köykent" uygulamalarına ağırlık verilir.
- Yöreye özgü, doğal ve kültürel çevre değerleri ile sivil mimarlık yapılarının korunarak kullanılması sağlanır. Ayrıca bu yörelerde:
  - Öncü-örnek "pilot uygulamalar" yapılması,
  - Küçük ve ortaboy "aile" işletmelerinin desteklenmesi,
  - Özel koşullu turizm kredileri verilmesi,
  - Küçükboy işletmeler için mimari proje yardımıyla bulunması önem taşır.
  - Türkiye'de bu anlayışın kabulü ve uygulamaya konulabilmesi için ulusal varlığımız olan orman kaynaklarının korunarak kullanılması, öncelikle orman köylüsünün yararlanmasını mümkün kılan bir yapılanmanın hayata geçirilmesi, ayrıca dağlık ve ormanlık yörelerin turizme açılması gerekmektedir.
  - Dağ ve orman köylerinin kalkındırılmasında turizm sektöründe olduğu gibi "emek yoğun" ormancılık yatırımları-

na önem verilmesi, bu yörelere özgü sivil mimari yapı ve doğal çevreyi koruyarak kullanmak için "Tomruk tahsis hakkının" öncelikle kullanılması gerekmektedir. Aksi takdirde o güzelim ve otantik dağ ve orman köyleri ile yayla yerleşimlerinin kısa bir zaman dilimi içinde birer biriket çöplüğüne dönmesi önlenemez olacaktır.

DAĞLIK VE ORMANLIK YÖRELERİN KALKINMASINDA ÖNCELİKLİ KONULAR

Türkiye gibi, orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelerin geniş alanlar kapladığı Avrupa ülkelerine bakıldığında zaman turizm sektörünün lokomotif sektör, Tarım ve Ormanlık sektörlerinin ise destek sektörler olarak devreye sokulduğu görülmektedir. Veya Turizm destek sektör olarak geliştirilmektedir. Bu genel yaklaşım Türkiye için de geçerli olup, bu bağlamda öncelikle yapılması gereken işler aşağıda belirtilmiştir.

Ormancılık ve Tarım Sektörüne Yönelik İşler:

- İlk olarak çevre sorunları yaratmayan orman ürünlerine dayalı ağaç işçiliği ve mobilyacılık sektörlerinin geliştirilmesi ve emek yoğun yatırımlara öncelik verilmesi, örneğin Doğu Karadeniz'de yaygın olan ve orman teşkil eden "Kestane ağacının" ihracata yönelik "yat tekne yapımında" kullanılması ve değerlendirilmesi gibi. Ayrıca:
- Dağlık ve ormanlık yörelere özgü kara ve su avcılığının denetim altında tutulması ve paralı olarak yaptırılması,
- Bölge koşullarının elverişli olduğu yörelerde "alabalık üretim çiftliklerinin" kurulması ve teşvik için kamu arazilerinin kirasız olarak bu işletmelere tahsis olunması,
- Hayvancılık ve tarımsal amaçlı faaliyetlerin teşvik edilmesi ve özel koşullu kredilerle desteklenmesi,
- Arıcılık ve besi işletmeciliğinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi teşvik edilir.

Turizm Sektörüne Yönelik İşler:

- Öncelikle bölge ölçeğinde önem taşıyan turizm türleri ile öncelikli yatırım projelerinin saptanması,
- Büyük kentlere ve ana ulaşım yollarına yakın olan turizm alanlarının öncelikle değerlendirilmesi,
- Milli park, doğa parkı ve doğa anıtları ile yürüyüş ve tırmanmaya elverişli parkur veya dağlık alanların belirlenmesi,
- Jeolojik ve morfolojik özellik arzeden mağaralar, termal kaynaklar, kraterler, buzullar, kanyon vadi gibi oluşumla-

rın tespit edilmesi ve değerlendirilmesi, doğal bitki örtüsü ve yaban hayatı bakımından önem taşıyan alanların saptanması ve korunması önem taşır.⁽¹⁾

- Ve nihayet tüm alanların planlı olarak ele alınması, geliştirilmesi ve yöresel tanıtma yapılması esas alınır.

- Bu alanlara hizmet verecek şekilde kamp-karavan ve konaklama yerlerinin planlanması,

- Kış sporları ve Kış turizmine elverişli alanların planlı olarak geliştirilmesi,

- Hatıra eşyası ve el sanatlarına dayalı halı-kilim üretiminin teşvik edilmesi turizm sektörü bakımından ilk öncelikler olarak dikkat çekerler.

Dağlarda Yaz Etkinlikleri, Kaçkar - Altıparmak Dağları, Ardeşen - RİZE

Dağlarda Kış Etkinlikleri, Zermatt - İSVİÇRE

Uludağ - BURSA

⁽¹⁾ Dağlık ve ormanlık yörelerin planlanması, bilgi-birikim, deneyim ve uzmanlık isteyen konulardır. Örneğin şehir veya bölge planlama eğitimi, Fiziki Coğrafya ve Jeoloji eğitimi gibi yerbilimleri öğrenimi görmüş kişilerle birlikte, dağcılık ve kış sporları konusunda uzman ve uygulamacı ekiplerden oluşan, sosyolog ve peyzaj mimarı gibi özgün mesleklerle sahip personelden yeterince yararlanılması gereği vardır. Türkiye'de, bu konularda da yetişmiş, bilgi ve birikim sahibi uzman kişiler olduğu halde, "Ben bilmiyorsam, başkaları da bilmiyordur." diyerek yabancı ülkelere uyduruk bilgilere sahip uzmanlar (!) davet ederek planlama yapmakta, bir yerlere varılamayacağı geçte olsa anlaşılmalıdır artık.

DAĞ VE KIŞ TURİZMİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Jç ve dış turizmde aşama yapmış İspanya, Fransa, İtalya ve Hırvatistan gibi Akdeniz ülkeleri, Avusturya ve İsviçre gibi Ota Avrupa ve İskandinav ülkeleri gerek Dağ ve Kış turizmi gerekse bu tür turizm hareketlerinin itici gücü olan Dağ ve Kış sporlarında büyük aşamalar yapmışlardır.

Ciddi bir planlama, doğal çevreye ve yöresel mimariye uygun bir yapılanma ile oluşturulan Dağ turizmi ve Kış sporları merkezleri, dünya turizm hareketleri içinde önemli çekim noktalarını teşkil etmeye başlamışlardır. Örneğin 2003 yılında dünya turizm hareketlerine katılan insanların 70 milyona yakın kısmını "Dağ ve Kış turizmi" yapan insanlar teşkil etmişlerdir.

Bu rakamın yaklaşık 35 milyonu Avrupa ülkelerini, 35 milyonu ise Amerika, Kanada ve Japonya gibi ülkeleri kapsamaktadır.

Türkiye ise, hızlı kentleşme ve sanayileşme süreci içerisine girmiş, turizmde önemli beklentileri olan, Dağ turizmi ve Kış sporlarına elverişli, zengin doğal çevre ve kaynak değerlere sahip bir ülkedir. Oysa bu elverişli koşullara rağmen, Türkiye'de "Dağ ve Kış turizmi" ile bu tür turizm hareketlerinin itici gücü olan "Dağ ve Kış sporlarının" yeterince geliştirilmediği görülmektedir.

Türkiye'de son yıllarda Dağ turizmi hareketlerinde bazı gelişmeler gözlenmektedir. Bu hareketlerden dış turizm ağırlıklı Dağcılık faaliyetleri; Rize-Kaçkar, Kayseri-Erciyes ve Niğde-Aladağlar üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Yasak bölge kapsamında çıkarılan Büyük Ağrı Dağı ve Hakkari Cilo-Sat Dağları ise daha büyük bir ilgi çekmektedir.

Hızlı kentleşme ve sanayileşme sürecine bağlı olarak, Türkiye'de de yaz tatili yapan insanların sayısı her geçen yıl önemli artışlar göstermekte, yaz mevsimi tatil yapma alışkanlığı kazanan bu insanlar, büyük kentlerin yorucu ve sağlıksız yaşama ortamından sık sık uzaklaşmak için özellikle Kış turizmi hareketlerine daha yoğun olarak katılmaya ve bu tür merkezlerin hızlı bir şekilde gelişmesini zorlamaya başlamışlardır.

Türkiye'de uzun yıllar Kıyı turizmine önem ve ağırlık verildiği için, kıyı yörelerimiz yoğun ve hızlı bir yapılaşmaya sahne olmuştur. Oysa Türkiye'de yıl boyu turizm yapılması ve vasıflı turizm personelinin yıl boyu dengeli istihdamı için turizm çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir. Bu nedenlerle gerek kıyı bölgelerinde yoğunlaşan turizm hareketlerinin iç bölgelere kaydırılması, gerekse yıl boyu turizm yapılması ve turizm çeşitliliğinin sağlanması için, Türkiye'de Dağ ve Kış turizmi ile onun itici kolu olan Dağ ve Kış sporlarının ciddi ve planlı olarak ele alınması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Günümüz Türkiye'sinde 700.000 dolayında kişi aktif olarak Dağ ve Kış sporları ile ilgilenmektedir. Dağ turizmi kapsamında hizmet veren özel sektör ve kamuya ait toplam yatak kapasitemiz 15.000 yatırım aşamasında ise 10.000 yatak vardır.

Ayrıca, halk sağlığı ve iş gücü veriminin korunması, gençliğin boş zamanlarının değerlendirilmesi ve okul çağındaki çocukların orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelerin sunduğu sağlıklı çevre olanaklarından yararlanmasını mümkün kılmak için iç turizm ve Kış sporlarına yönelik Spor Eğitim Merkezi ve Gençlik Yurtları gibi öncü-örnek nitelikli yatırımlara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Türkiye, Dağ turizmi ve Dağ sporlarına elverişli zengin kaynaklara sahip bulunmaktadır. Bu nedenle ülke ve bölge ölçeğinde önem taşıyan başlıca Kış turizmi merkezleri ile uluslararası önem taşıyan dağlık yörelerimizin öncelikle ele alınması ve planlı olarak yatırımlara açılması kaçınılmaz görülmektedir.

Yukarıda değinilen bu olguların ışığında Dağ turizmi ve Dağ sporlarında dışa dönük, Kış turizmi ve Kış sporlarında ise hem iç, hem dış turizme dönük turizm hareketlerinin geliştirilmesine önem ve öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu konulara ilişkin görüş ve öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Dağ Turizmi ve Dağcılık Sporuna İlişkin Öneriler:

Başta Büyük Ağrı Dağı olmak üzere Rize-Kaçkar, Kayseri-Erciyes, Niğde-Aladağlar ve Cilo-Sat Dağları öncelikli yüksek dağlık yöreler olarak ele alınmalı ve bu amaçla değerlendirilmelidir.

Yukarıda adı belirtilen dağlık yörelerin ana toplanma noktalarında karakol ve sportif amaçlı hizmetlerle birlikte konaklama olanağı da verecek şekilde çadırli kamplar kurulması sağlanmalıdır. Bakım ve işletmesi zor sabit yapılardan uzak durulmalıdır.

Örneğin, dünyaca ünlü yaz ve kış tırmanışlarına açık olan ve sürekli yağış alan Doğu Karadeniz Kaçkar dağlık yöresinde sabit yapı şeklinde olan vasıflı dağ evleri, veya bungalov yapıları yağışsız ve bol güneşli geçen diğer dağlık yörelerde ise sadece çadırli kamp kullanımına önem verilmelidir.

1995 yılında milli park olarak ilan edilen "Kaçkar Dağı Ulusal Parkı" nı kapsayan proje ve yatırım faaliyetlerine öncelik verilmesi gerekmektedir.

Turizm Bakanlığı ve Dağcılık Federasyonu işbirliği ile mahalli ve ulusal Dağ Rehberleri yetiştirme kursları açılarak, ehliyetli dağ rehberleri yetiştirilmeli, bu rehberler ise kısa süreli yabancı dil kurslarına alınmalıdır.

Turizm Bakanlığı ile Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) işbirliği halinde, en az 5 yılda bir, yüksek dağlarımızı tanıtıcı Dağcılık broşürü, kitap ve renkli film gibi yayınlar hazırlanmalı ve yurt dışında dağıtımı yapılmalıdır.

Kış Turizmi ve Kış Sporlarına Dönük Öneriler:

Yapılan tespitlere göre birinci ve ikinci derecede önem taşıyan 15 kayak merkezi ve potansiyel alanımız; toplam 120.000 Kayakçı/gün ve 120.000 yatak Dağ ve Kış turizmi arzı sunmaktadır. Örneğin; Uludağ 10.000, Erciyes 10.000,

Dağ Sporları ve Kış Turizmi Etkinlikleri, Zermatt - İSVİÇRE, Hinter-Glemm - AVUSTURYA

Palandöken 30.000, Sarıkamış 5.000 kayakçı/gün hizmet olanağı sunan bir potansiyel kullanıma sahip bulunmaktadır.

Bu merkezlerden özellikle Isparta-Davraz, Bolu-Koroğlu-dağı, Ilgaz Dağları, Kayseri-Erciyes Dağı ile Erzurum-Palandöken ve Kars-Sarıkamış öncelikli "Kış turizmi ve Kış sporları" merkezleri olarak ele alınmalı ve geliştirilmelidir. Bu listeye Antalya-Beydağı ile Bolkar Dağları'nı eklemekte mümkündür.

Yukarıda yer ve isimleri belirtilen orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelerin planlı olarak ele alınması ve buralarda gerçekleştirilecek yatırımların doğal çevreye ve yöresel mimariye uygun olmasına özen gösterilmelidir. Bu merkezlerle ilgili uzman kişilerce hazırlanmış yerleşim planları hazırlanıp onaylanmadan, gelişigüzel yapılanmalara izin verilmemelidir.

Kış turizmi merkez ve olanaklarımızın tanıtımına önem ve öncelik verilmelidir.

Sarıkamış ve çevresi ile Erzurum-Palandöken Dağları'nın iç ve dış turizme dönük olarak değerlendirilmesi halinde, bu yörelere özgü iç göçleri durdurmak mümkündür. Kış mevsimi atıl kapasite ile çalışma durumunda kalan THY uçakları özel tarifeler uygulayarak, kış tatili için yurt dışına giden İstanbul, Ankara, İzmir metropollerinde yaşayan insanlarımızı Sarıkamış ve Palandöken'e taşımak ve kış tatili yaptırmak mümkündür.

Turizm Bakanlığı ve G.S.G.M. işbirliği ile kayak merkezlerinde her düzeyde sporunun can güvenliği içinde spor yapmasını sağlayacak spor ortamlarının yaratılması, kayak mekanik tesislerinin kurulması, serbest kayak pistlerinin hazırlanması ve diplomalı kayak öğretmeni yetiştirilmesine önem verilmesi gerekmektedir.

Ayrıca Büyük Ağrı Dağı, Süphan Dağı, Palandöken Dağı, Rize-Kaçkar ve Niğde-Bolkar Dağları, Antalya-Beydağı ve Kayseri-Erciyes Dağı'nın kuzey yamaçları ile Uludağ'ın doğu kesimleri Helikoterle kayak uygulamaları için çekici olanaklara sahip bulunmaktadır. Türkiye'de bu tür kayak uygulama alanlarının değerlendirilmesi için ön hazırlıklara başlanması yerinde olacaktır.

DAĞLIK VE ORMANLIK YÖRELERİN KALKINMASINA DÖNÜK ÖNCELİKLİ TURİZM PROJELERİ

1. Antalya-Beşkonak, Köprüçay Vadisi Turizm Projesi
2. Antalya-Elmalı Beydağı Turizm Projesi
3. Alanya-Akdağ, Dimçayı Vadisi Turizm Projesi
4. Isparta-Egirdir, Davrazdağı Turizm Projesi
5. İzmir-Bozdağ Turizm Projesi
6. Edremit-Kazdağı Turizm Projesi
7. Bolu-Koroğludağı Turizm Projesi
8. Bolu, Abant-Göynük Turizm Projesi
9. Ankara, Çamlıdere-İşıkdığı Turizm Projesi

10. Kastamonu, Çankırı-Ilgazdağı Turizm Projesi
11. Kırklareli-Istıranca Dağları Turizm Projesi
12. Niğde, Çamardı-Aladağlar Turizm Projesi
13. Konya, Beyşehir-Dedegöl "Sultan" Dağları Turizm Projesi
14. Kayseri, Yahyalı-Aladağlar Turizm Projesi
15. Tunceli-Munzur Vadisi Turizm Projesi
16. Erzincan-Munzur Dağları Turizm Projesi
17. Erzurum, Palandöken-Konaklı Turizm Projesi
18. Aşkale-Kılıçkaya Dağları Turizm Projesi
19. Elazığ-Hazargölü ve Hazar Baba Turizm Projesi
20. Van, Gevaş-Artosdağı Turizm Projesi
21. Hakkari, Cilo Dağları Turizm Projesi
22. Hakkari, Sat Dağları Turizm Projesi
23. Doğubeyazıt-Büyük Ağrı Dağı Turizm Projesi
24. Iğdır-Büyük Ağrı Dağı Turizm Projesi
25. Göle Turizm Projesi
26. Çıldır Gölü Turizm Projesi
27. Kars-Sarıkamış Turizm Projesi
28. Artvin, Çoruh-Altıparmak Turizm Projesi
29. Artvin-Borçka, Camili Turizm Projesi
30. Rize, Çamlıhemşin-Fırtına Vadisi Turizm Projesi
31. Rize, İkizdere Vadisi Turizm Projesi
32. Trabzon-Uzungöl Turizm Projesi
33. Trabzon, Zigana-Sümela Turizm Projesi

TÜRKİYE'DE DAĞ SPORLARI VE DAĞ TURİZMİNE YÖNELİK HİZMET VEREN KURULUŞLAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü,
İsmet İnönü Bulvarı No: 5, Bahçelievler / ANKARA
Tel: 0(312) 221 16 19, Fax: 0(312) 213 68 97
e-mail: info@kultur.gov.tr.

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği "TURSAB"
Aşık Kerem Sokak No: 48/50, Beşiktaş / İSTANBUL
Tel: 0(212) 259 84 04, Fax: 0(212) 259 06 56
web: www.tursab.org.tr., tursab@tursab.org.tr.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
Türkiye Dağcılık Federasyonu, Ulus / ANKARA
Tel: 0(312) 311 91 20, Fax: 0(312) 310 15 78
web: www.tdf.org.tr., tdf.1966@hotmail.com.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Türkiye Kayak Federasyonu,
Hoşdere Caddesi No: 180/3 Çankaya / ANKARA
Tel: 0(312) 441 75 68, Fax: 0(312) 440 78 71
web: www.kayak.org.tr., info@kayak.org.tr

Dağcılık ve Kış Sporları Yapan Turizm Seyahat Acentaları
Tempo Turizm
Tunalıhilmi Caddesi, Binnaz Sok. 1/4 Kavaklıdere - ANKARA
Tel: 0(312) 428 20 96, Fax: 0(312) 426 16 70
web: www.tempotour.com.tr., tempo@tempotour.com.tr.

Sobek Turizm
Bor Caddesi No:70/17 Avanoglu Apt. NİĞDE
Tel: 0(388) 232 15 07, Fax: 0(388) 232 49 04
web: www.treckinginturkeys.com., sobek@keynet.net

Ogzala Turizm
İstiklal Cad. Bekâr Sok. No:16/4 Beyoğlu / İSTANBUL
Tel: 0(212) 293 91 95, Fax: 0(212) 252 37 96
e-mail: ogzala@ogzala.com.

Bentour

Cumhuriyet Caddesi No:241 Harbiye - İSTANBUL
Tel: "444 20 00" • web: www.bentour.com.tr

Detur

Abdiipekçi Caddesi No:77/2 Maçka - İSTANBUL
Tel: 0(212) 343 88 77 • e-mail: www.detur@detur.com.tr

ETS "Didim Tur" - Tour

Bağdat Caddesi No:69/13 Kızıltoprak - İSTANBUL
Tel: 0(216) 542 99 99 • web: www.etstour.com

hey-travel trends

Valikonagi Caddesi No:15 Nişantaşı - İSTANBUL
Tel: 0(212) 291 85 85 • web: www.hey-traveltrends.com

Dağcılık ve Kayak Malzemesi Satış Yerleri :

- Alpinist - Doğa Sporları
Dikmen Caddesi No: 508/A Dikmen - ANKARA
Tel: 0(312) 475 13 90 • web: www.alpinist.com.tr
- Toros - Kamp
Ceyhun Atıf Kansu Caddesi 43 ncü Sok.
No: 2/C, Balgat - ANKARA
Tel: 0(312) 284 60 10 • web: www.toroskamp.com
- Sport - Art
Arjantin Caddesi No:6/1 Kavaklıdere - ANKARA
Tel: 0(312) 427 61 92
e-mail: www.sportart@superonline.com
- Adrenalin
Büyük Beşiktaş Çarşısı No:19 Beşiktaş - İSTANBUL
Tel: 0(212) 260 60 02 • e-mail: www.adrenalin@com.tr
- Slalom - Sport
Bağdat Caddesi No:368/10 Şaşkımbakkal-İSTANBUL
Tel: 0(216) 368 77 28 • web: www.slalomspor.com
- Karspor
Turan Güneş Bulvarı No:47/E Çankaya - ANKARA
Tel: 0(312) 438 81 01 • web: www.karspor.com
- Arlbergsport
Sivas Caddesi, Birkan Sokak No: 17/ B, KAYSERİ
Tel: 0(352) 222 47 16 • e-mail:www.arlbergsport@hotmail
- Karspor
Cumhuriyet Caddesi No:16 ERZURUM
Tel: 0(442) 235 66 65 • web: www.karspor.com

Dağcılık ve Kış Sporları Yapan Kulüpler

- Ankara Dağcılık ve Kış Sporları İhtisas Kulübü
GMK Bulvarı No:57/1, Maltepe - ANKARA
Tel: 0(312) 229 14 47, Fax : 0(312) 230 04 54
e-mail: adk.1944@hotmail.com.
- Bilkent Üni. Doğa Sporları Kulübü Bilkent - ANKARA
web: www.u.g.bcc.bilkent.edu.tr./dost
- Hacettepe Üni. Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü
Beytepe - ANKARA
web: www.mountain.hacettepe.edu.tr
- ODTÜ Dağcılık ve Kış Sporları Kulübü ODTÜ - ANKARA
web: www.metu.edu.tr/home

- Ortadoğu Arama Kurtarma
Dağcılık ve Doğa Sporları Derneği ODTÜ - ANKARA
web: www.ordos.org.tr/ordos
- Boğaziçi Üni. Dağcılık Kulübü Ortaköy - İSTANBUL
web: www.budak.boun.edu.tr
- İstanbul Teknik Üni. Dağcılık Kulübü Maslak - İSTANBUL
web: www.students.itu.edu.tr/tudak
- Yıldız Teknik Üni. Dağcılık Kulübü Beşiktaş - İSTANBUL
web: www.ytudak.org
- Akut Arama Kurtarma Derneği 4. Levent - İSTANBUL
web: www.akut.org.tr
- Akdeniz Üni. Dağcılık Kulübü Bahçelievler - ANTALYA
web: www.akdeniz.edu.tr
- Toroslar Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü
100. Yıl Bulvarı, Kültürpark içi. ANTALYA
Tel: 0(242) 237 34 50, Fax : 0(242) 237 34 51
web: www.todos.org., todosk@yahoo.com.
- İzmir Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü
1484 Sokak No:3/1, Alsancak / İZMİR
Tel: 0(232) 421 30 10, Fax : 0(232) 464 73 78
web: www.idadik.org., idadik@egenet.com.tr.
- Hacılar Dağcılık ve Kış Sporları Kulübü
Belediye Çarşısı No:9 Hacılar - KAYSERİ
Tel: 0(352) 442 24 46, Fax : 0(352) 442 35 76
web: www.hadak.org., hadak@hadak.org.
- Demirkazık Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü
Bor Caddesi 70/17 NİĞDE
Tel: 0(388) 232 15 08, Fax : 0(388) 232 49 04
web: www.treckinginturkeys.com, sobek@keynet.net
"Demirkazık Koyü, Çamardı - NİĞDE"
- Elazığ Dağcılık ve Kayak Kulübü
Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, ELAZIĞ
- Sarıkamış Kayak İhtisas ve Spor Kulübü
Belediye İşhanı Kat:3, Sarıkamış - KARS
Tel: 0(474) 413 67 03
- Erzurum Kayak Kulübü
Palandöken Kayak Tesisleri, ERZURUM
Tel: 0(442) 234 73 25
- Ağrı Dağcılık ve Kayak Kulübü
Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, AĞRI
Tel: 0(472) 215 17 91, Fax : 0(472) 215 12 61
- Mersin Dağcılık Kulübü Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
MERSİN
- Doğu Karadeniz Doğa Sporları Kulübü
Eski Terminal Üstü, Ardeşen - RİZE
Tel: 0(464) 715 53 01, GSM : 0 536 706 62 73
e-mail: info@dokadak.com
- Kaçkar Dağcılık Rafting Kayak Sporları İhtisas Kulübü
web: http://kdrk.8k.com

AÇIKLAMALAR

Bu bölümde; özel ve yerel isimler ile bazı jeolojik terimlerin açıklamaları yer almaktadır. Bu açıklamalara konu olan özel isimler arasında yüksek dağlık yörelerimiz üzerinde ilk kez araştırma yapan yer bilimcileri, yüksek doruklarımıza ilk kez yaz ve kış tırmanışı yapan dağcılar, Türk Dağcılık Sporuna hizmet vermiş spor adamları yerel yönetici ve valilerimizin isimleri ön planda tutulmuştur.

Atatepe: Büyük Ağrı Dağı'nın (5137 m.), Örtü buzulu ile kaplı, SE-NW uzanımlı doruk hattı üzerinde ve orta kesiminde yer alan en yüksek tepesi. Mustafa Kemal Atatürk'ün adını taşıyan Anadolu Yarımadası'nın en yüksek noktası.

Akıntepe: Niğde, Toros-Aladağları üzerinde (3610 m.) yer alan bir doruk. 1940-1960 yılları arasında aktif dağcılık yapan ve Türk Dağcılığı'nın tanıtılmasına katkıda bulunan Ankara-Çankaya İlkokulu Başöğretmenlerinden Rasim Akın'ın adını taşıyan tepe.

Albayrak Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey yamacı üzerinde yer alan ve Cehennemdere Vadisi'ne doğru sarkan dağ buzulu. 17 Ağustos 1973 tarihinde İsmet Ülker'in liderliğinde Büyük Ağrı Dağı'na ilk kez tırmanan (aynı gün Yıldız Degirmencioglu'ndan sonra) Elazığ Dağcılık Ekibinden Fizik Coğrafyacı Gülay Albayrak'ın ismini taşıyan dağ buzulu.

Aloktepe: Dağcı ve dağ fotoğrafçısı Ersin Alok'un adını taşıyan ve Hakkari Sat Dağları üzerinde yer alan (3474 m.) bir tepe.

Akinalan: Palandöken Dağları-Hınısboğazı Kayak Merkezi'nde yer alan istasyon bölgesinin adı. Türk sporuna ve özellikle Türk Kayak Sporuna 35 yıl hizmet vermiş olan Erzurum eski Gençlik ve Spor İl Müdürü Arif Akın'ın adını taşıyan yerleşim alanı.

Atalay Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın güneybatı yamacı üzerinde yataklanmış olan dağ buzulu. Büyük Ağrı Dağı'nda Nuh'un Gemisi'ni arayan Fransız F. Navara ve Amerikalı araştırmacı J. Libby'e kılavuzluk yapan, Ağrı Dağı'nın dünyaya tanıtılmasına katkıda bulunan Emekli Albay Şahap Atalay'ın ismini taşıyan dağ buzulu.

Ayder Yaylası: Rize ili, Çamlıhemşin ilçe sınırları içerisinde yer alan ve Kaçkar Dağları'na giriş noktasında bulunan (1250 m.) Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ünlü yayla ve kaplıca merkezi.

Barut Dağı: Erciyes Dağı'nın kuzeydoğu yamacında yükselen (2509 m.) tali bir volkan dağı. 1940-1960 yılları arasında Erciyes Dağı'na çok sayıda çıkış yapan ve kafilere çıkararak, Erciyes Dağı hakkında şiirler ve kitaplar yazmış olan Öğretmen Muharrem Barut'un adını taşıyan ve yörede "Lifos" olarak da bilinen tali volkan dağı.

Bobek Tepesi: Hakkari-Cilo Dağları üzerinde yükselen (3980 m.) bir doruk. 1937 yılında Cilo-Sat Dağları üzerinde ilk kez bilimsel araştırma yapan ve bu dağlık yöreyi

Avrupa'ya tanıtan Berlin Üniversitesi coğrafyacılardan Dr. Hans Bobek'in adını taşıyan tepe.

Bozkurt Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın batı yamacı üzerinde yataklanmış olan dağ buzulu. Türkiye'de çağdaş tekniklere uygun olarak dağcılık sporunun yapılmasına önderlik eden ve Büyük Ağrı Dağı'na 21 Şubat 1970 tarihinde ilk "kış tırmanışını" gerçekleştiren Türkiye Dağcılık Federasyonu Kurucu Üyesi ve iki dönem Federasyon Başkanlığı yapan Dr. Bozkurt Ergör'ün adını taşıyan dağ buzulu.

Cehennemdere: Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey yamacı üzerinde yer alan, yaklaşık 2000 metre derinliğe sahip bir heyelan vadisi. Bu vadi tabanında 5 km. uzunluğunda bir "Çekirdek buzul" yataklanmıştır.

Çakmak Tepe: Büyük Ağrı Dağı'nın doruk hattı üzerinde ve kuzeybatı kesiminde yükselen (4767 m.) bir tepe. Kurtuluş savaşı kumandanlarımızdan, Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'nün silah arkadaşı Mareşal Fevzi Çakmak'ın adını taşıyan tepe.

Çeki Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın güneybatı yamacı üzerinde yataklanmış olan dağ buzulu. Türkiye Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonunun 17 yıl süreyle 2. Başkanlığını yapmış, 1954 yılında Büyük Ağrı Dağı'na tırmanış başarısı gösteren ekipte yer almış dağcı ve ünlü bestekarımlarımız Gültekin Çeki'nin adını taşıyan dağ buzulu.

Eriñç Tepe: Hakkari-Cilo Dağları üzerinde yükselen (4116 m.) en yüksek ikinci doruk. 1948 yılında Cilo Dağları üzerinde fiziki coğrafya araştırmaları yapan ve bu dağlık yörenin tanıtılmasına katkıda bulunan ünlü coğrafyacı ve bilim adamı Prof. Dr. Sırrı Eriñç'in ismini taşıyan tepe (Batılı araştırmacıların "Suppadurek" diye isimlendirdikleri dağ). Eriñç Buzulu; Eriñç Tepe'nin kuzey yamaçlarında yataklanmış olan yaklaşık 4 km. uzunluğundaki dağ buzulu.

Gez Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın doğu yamacı üzerinde yataklanmış olan dağ buzulu. Büyük Ağrı Dağı'na doğu yönünden ilk doruk çıkışları yapan, Türkiye Dağcılık Federasyonu kurucu üyesi, Dağ rehberi ve Dağcılık öğretmeni Muzaffer Erol Gez'in adını taşıyan dağ buzulu.

Heveg: Artvin ili, Yusufeli ilçesine bağlı bir dağ köyü ve yayla yerleşimi, Kaçkar Dağları'na güneyden en uygun yaklaşma ve giriş yeri. Günümüzdeki adı "Yaylalar" olan dağ köyü.

İnönü Tepe: Büyük Ağrı Dağı'nın doruk hattı üzerinde ve doğu kesiminde yükselen (5122 m.) bir tepe. Mustafa Kemal'in silah arkadaşı, Kurtuluş Savaşı Komutanı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün adını taşıyan tepe.

İzbrak Buzulu: Hakkari-Cilo Dağları, Uludoruk "Reşko" Tepesi'nin (4136 m.) kuzeydoğu yamacında yataklanmış olan Türkiye'nin en büyük dağ buzulu. 1944 yılında Cilo Dağları'nda ilk kez fiziki coğrafya araştırmaları yapan ve söz konusu buzulu yerinde inceleyerek bu dağlık yöre hakkında ilk kitabı yayınlayan ünlü coğrafyacı ve bilim adamı Prof. Dr. Reşat İzbrak'ın adını taşıyan dağ buzulu.

Karaduman: Palandöken Dağı, Hınısboğazı Kayak Merkezi'ndeki yerleşim alanının adı. Eski Erzurum Valisi ve TBMM Başkanlarından Trabzon Milletvekili Necmettin Karaduman'ın adını taşıyan yerleşim alanı.

Karst Morfolojisi: Yağmur sularıyla eriyebilen kalker kayalarınca oluşan düz veya dağlık yörelerde görülen lapyta, obruk, düden, mağara vb. gibi yer şekillerinin dağılışı gösterdiği yöreleri ifade eden yerbilimi terimi.

Karniyarık Volkanı: Büyük Ağrı Dağı'nın güneydoğu yamaçında, yaklaşık 2500 m. yükseklikte, güney kesiminde ağız açık, yan baca çıkışlı tali volkan ve krateri. Karniyarık Buzulu: Ağrı Dağı'nın doruğundan bu tali volkana doğru uzanan iki parçalı dağ buzulu.

Ketin Tepe: Küçük Erciyes Dağı'nın (3703 m.) yeni adı. Türkiye Bilim Kurulu üyesi ve Yerbilimci Prof. İhsan Keten'in anısına, O'nun adını taşıyan tepe... Eski adı "Saftrakaya".

Kurt Dağı: Cilo Dağları'nın batı kesimi üzerinde yükselen (3752 m.) ve Avrupalı dağcıların "Kisara" olarak adlandırmak istedikleri doruk. 1944-1966 yılları arasında Türkiye Dağcılık ve Kış Sporları Federasyonu Başkanlığı yapmış olan spor adamı ve 1944 yılında Cilo Dağları'nda ilk araştırma ve tırmanış yapan Türk Kafilesi Başkanı Asım Kurt'un ismini taşıyan ünlü doruk.

Küllahçı: Hakkari-Sat Dağları üzerinde, Bay Gölü'nün doğusunda yükselen (3396 m.) tepe. Cilo-Sat Dağları üzerinde gezi yapan ve bu yörenin tanıtılmasına katkıda bulunan fotoğraf sanatçısı Necmettin Küllahçı'nın adını taşıyan tepe.

Moren: Buzul aşındırmasının görüldüğü yörelerde oluşan ve özellikle buzulların kenar ve uç kesimlerinde yer alan, genellikle örtü veya setler halinde bulunan köşeli çakıl taşları.

Omurtak Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın kuzeybatı yamaçları üzerinde yataklanmış olan bir dağ buzulu. Bu bölgede hizmet vermiş ve Kurtuluş Savaşı'na katılmış kumandanlardan Salih Omurtak'ın adını taşıyan buzul.

Ögütçen: Hakkari-Sat Dağları üzerinde (3311 m.) Gevaruk Yaylası'nın güneyinde yükselen tepe, Eski Hakkari ve İzmir Valisi Hüseyin Ögütçen'in adını taşıyan doruk.

Özgüdek Tepe: Niğde-Toros Aladağları üzerinde, Cebel Dağı'nın kuzeyinde (3620 m.) yükselen tepe. Eski Niğde Valisi ve dağsever Ünal Özgüdek'in adını taşıyan dağ doruğu.

Özdirek Tepe: Hakkari-Cilo Dağları üzerinde, Serpil Köyü'nün güneybatısında yükselen (2743 m.) ve Avrupalı dağcıların "Belkis" olarak adlandırmak istedikleri tepe. Hakkari-Yüksekova'dan Kemal Çapa ile birlikte Reşko doruğuna (4136 m.) ilk kış çıkışı yapan (5 Mart 1982) Muzaffer Özdemir'in adı ve anısına Özdirek adı verilen tepe.

Öz Tepe: Hakkari-Sat Dağları üzerinde yükselen (3675 m.) tepe. Sat Dağları'nın en yüksek doruğu olan Çatalkaya

(3794 m.) Tepesi'ne ilk kez tırmanış yapan dağ rehberi ve dağcılık öğretmeni Metin Öz'ün adını taşıyan tepe.

Parrot Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın kuzeybatı yamaçları üzerinde yataklanmış olan dağ buzulu. 1829 yılında Büyük Ağrı Dağı'na ilk kez tırmanan Alman bilim adamı A. von Parrot'un adını taşıyan dağ buzulu.

Perikartını: Erciyes Dağı'nın kuzey yamaçları üzerinde yer alan lav akıntısı ve bazalt taşlığı. Yörede bu tür kayalık ve taşlık alanlara "kartın" adı verilmektedir.

Şirin Göl: Niğde-Toros Aladağları üzerinde yükselen Kızılkaya Doruğu'nun (3725 m.) kuzey yamacı üzerinde yataklanmış olan buzul gölü. Yeri ilk kez İsmet Ülker tarafından saptanan (1964) ve kızı Şirin Ülker'in adını taşıyan dağ ve buzul gölü.

Sönmez Tepe: Rize-Kaçkar Dağları üzerinde yükselen (3860 m.) dağ doruğu. Kaçkar Dağları'nın en yüksek doruğu olan Kavron Tepesi'ne (3932 m.) ilk kış çıkışı yapan (9 Ocak 1974) Türk Dağcılık Kafilesi Başkanı, dağ rehberi ve dağcılık öğretmeni Sönmez Targan'ın adını taşıyan tepe.

Türkunal Tepe: Hakkari-Cilo Dağları üzerinde, Kurt Dağı'nın güneyinde yükselen (3540 m.) tepe. Cilo ve Sat Dağları üzerinde MTA adına ilk jeoloji etütleri yapan Dr. Jeolog Süleyman Türkunal'ın adını taşıyan tepe.

Ülkeroğlu Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın güney yamaçları üzerinde yataklanmış dağ ve vadi buzulu. Büyük Ağrı Dağı'nda "volkanizma" ve buzul morfolojisi konusunda ilk kez araştırma yapan (1964), dağcılık ve araştırma amacı ile Büyük Ağrı Dağı'na 5 kez tırmanan, Türkiye Dağcılık Federasyonu Kurucu Üyesi ve Kurucu Başkanı (1966), Ağustos 1973'te Büyük Ağrı Dağı'na ilk çıkış ve iniş yapan kayak millî takımının başkanı. Kayak Federasyonu eski başkanı (1972-76) İsmet Ülker'in adını taşıyan dağ buzulu.

Yalçınlar Tepe: Kaçkar-Kavrun Dağları üzerinde yükselen (3791 m.) tepe. Kaçkar Dağları'nın Artvin ili sınırları içerisinde kalan güney kesiminde fiziki coğrafya araştırmaları yapan ve bu konuda yayınları bulunan Prof. Dr. İsmail Yalçınlar'ın adını taşıyan tepe. Eski adı "Kardovit" (3791 m.) olan tepe.

Yıldız Buzulu: Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey tarafında, doruk bölgesinden Cehennemdere Vadisi'ne doğru sarkan dağ buzulu. 17 Ağustos 1973 tarihinde Manisa Dağcılık Ekibi ile birlikte, Ertuğrul Dayıoğlu'nun liderliğinde Büyük Ağrı Dağı'na ilk kez tırmanan (Aynı tarih ve günde Gülay Albayrak'tan önce) Yıldız Değirmencioğlu'nun adını taşıyan dağ buzulu.

Yücedağ: Sarıkamış ilçe merkezinin kuzeybatısında yer alan kayak merkezinin adı. 1950-1960 yılları arasında Türk Kayak Millî Takımlarında yer alan ve yarışan Sarıkamışlı Millî Kayakçı Osman Yüce'nin adını taşıyan dağ (2605 m.) ve kayak merkezi.

Kaynakça

- AKGÜN, N., Prof. Dr., Egzersiz Fizyolojisi, Ege Üni. Tıp Fak. Spor Hekimliği Enst., 1982, İzmir.
- AMELUNG, W., Prof. Dr. Medizinische Klimatologie, Dreikronen Druck u. Verlag, Effern Bei Köln, 1976.
- AYDINGÜN, H., Aladağlar, Redhouse Yayınevi, 1987.
- AYRANCI, B., Erciyes Volkanik Bölgesinin Petrolojisi ve Jeolojisi.
- BLUMENTHAL, M., Ağrı Volkanı ve Sedimanter Çevresinin Dağları, İst. Üni. Fen Fakültesi Mecmuası, Seri B, 1959.
- DEMİRHAN, G., Dağcılıkta Arama Kurtarma, Çevre Kor. Ar. ve Doğa Sp. Der. Yay., 1993.
- ERCAN, T., Orta Anadolu'daki Senozoyik Volkanizma, M.T.A. Dergisi, 1986, Ankara.
- ERDEMLİ, A., DAĞLARLA. İnsancıl Yay., 1998.
- ERGÖR, B., DAĞCILIK / Anılar - Belgeler, Hasat Yayınları, 2001.
- ERGÜN, Y., Yüksek İrtifa Fizyolojisi ve Akut Dağ Hastalığı, 1996.
- ERİNÇ, S., Dr., Kaçkar Dağı Grubunda Diluvial ve Bugünkü Glusyasyon, İst. Üni. Fen. Fak. Mecmuası, Seri B, 1949.
- ERİNÇ, S., Dr., Doğu Anadolu Coğrafyası. İst. Üni. Edebiyat Fak. Coğrafya Enstitüsü No: 15, 1953.
- FINDIK, T., Kaçkar Dağları, Homer Kitabevi, 2001.
- FINDIK, T., Tanrıların Tahtına Yolculuk, Everest Tırmanışının Hikayesi, 2002.
- GÜNER, Y., ŞAROĞLU, F., Doğu Anadolu'da Kuvaterner Volkanizması ve Jeotermal Enerji Açısından Önemi, Türkiye 7. Petrol Kongresi, TMMOB, 1987, Ankara.
- İZBIRAK, R., Dr., Cilo Dağı ve Hakkari İle Van Gölü Çevresinde Coğrafya Araştırmaları, Anıl Matbaası, 1951, İstanbul.
- MAHRUKİ, N., Everest'te İlk Türk, Y.K.Y Yayınları, ilk baskı, 1995.
- ONUR, A., Dr., Türkiye'de Kar Yağışları, Ankara Üni. D.T.C.F. Fiziki Coğrafya Kürsüsü, 1964, Ankara.
- SİMİTH, K., Türkiye'nin Dağları, Homer Kitabevi, 2001 (Çev.: Tunç Fındık, Z. Melikoglu).
- SOMUNCU, M., Erciyes Dağının Jeolojisi ve Jeomorfolojisi, D.T.C.F. Fiziki Coğrafya ve Jeoloji Kürsüsü Ana Bilim Dalı Lisans Tezi, 1984, Ankara.
- TEKELİ, O., AKSAY A., ÜRGÜN B., Türkiye Jeoloji Haritası 1/100.000 Kozan Paftası, M.T.A. Yayını, 1967.
- TÜMER, S., Rekreasyon Alan ve Tesisleri Ölçütleri. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Planlama Dairesi Başkanlığı, Teksir Yayın, 1976, Ankara.
- TÜRKÜNAL, S., Dr., Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Jeolojisi. T.M.M.O.B. Jeoloji Mühendisleri Odası Yayını-8, 1980.
- TÜRKÜNAL, S., Dr., Türkiye'nin Sıradagları ve Dağları. T.M.M.O.B. Jeoloji Mühendisleri Odası Yayını, 1980.
- TÜZEL, Ö., ALADAĞLAR, Çeviri Tunç Fındık, Homer Kitabevi, 2001.
- ÜLKER, İ., Cilo Dağlarında Glasyal Morfoloji, Ankara Üni. D.T.C.F. Coğrafya ve Jeoloji Kürsüsü, Tez Çalışması, 1963, Ankara.
- ÜLKER, İ., Büyük Ağrı Dağında Volkanik Şekiller, Ankara Üni. D.T.C.F. Fiziki Coğrafya ve Jeoloji Kürsüsü Lisans Tezi, 1964, Ankara.
- ÜLKER, İ., GÜRMAN S., MADANOĞLU, R., GÜNGÖR, E., Erzurum-PALANDOKEN ve Kars-SARIKAMIŞ Kayak Merkezleri 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planları Raporu, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1979, Ankara.
- ÜLKER, İ., Turizm Sektöründe Doğal Kaynaklardan Yararlanma, 2. Türkiye İktisat Kongresi, Turizm Bakanlığı, Bakanlık Bildirisi, 1981, İzmir.
- ÜLKER, İ., S., ÖRÜKLÜ, Ö., ORÇUN, S., ÖZTÜRKCAN, N., Kayseri-Erciyes Dağı, Bolu-Koroğlu Dağı 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Raporları, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1981, Ankara.
- ÜLKER, İ., Türkiye'de Dağ Turizmi ve Kış Sporları, Turizm Bankası, Teksir Yayın, 1983, Ankara.
- ÜLKER, İ., Türkiye'de Sağlık ve Rekreasyon Turizmi, Uluslararası Sağlık ve Rekreasyon Turizmi Kongresi, Antalya, 1989. Uluslararası Palandoken Kayak Merkezi Planlama Raporu, D.P.T., 1992.